

Voorzitter: **Buurmeijer**

Tegenwoordig zijn 142 leden, te weten:

Aarts, Achttienribbe-Buijs, Akkerman, Apostolou, Beckers-de Bruijn, Beijlen-Geerts, Beinema, J.H. van den Berg, J.T. van den Berg, Biesheuvel, Bijleveld-Schouten, Blaauw, Blauw, Boers-Wijnberg, Bolkestein, Brinkman, Brouwer, M.M. van der Burg, V.A.M. van der Burg, Buurmeijer, Van de Camp, Castricum, De Cloe, Deetman, Dijkstal, Van Dis, Doelman-Pel, Van Erp, Esselink, Feenstra, Franssen, Frissen, Van Gelder, Gerritse, Ginjaar-Maas, De Graaf, Groenman, Gualthérie van Weezel, Van Heemskerck Pillis-Duvekot, Van der Heijden, Hermes, Hillen, Van der Hoeven, De Hoop Scheffer, Van Houwelingen, Huibers, Huys, Van Iersel, Janmaat, Janmaat-Abee, A. de Jong, G. de Jong, M.D.Th.M. de Jong, Jorritsma-Lebbink, Jurgens, Kalsbeek-Jasperse, Kamp, Kersten, Koetje, Koffeman, Kohnstamm, De Kok, Koning, De Korte, Korthals, Krajenbrink, Laning-Boersema, Lankhorst, Lansink, Lauxtermann, Leerling, Leers, De Leeuw, Van Leijenhorst, Leijnse, Lilipaly, Linschoten, Lonink, Mateman, Melkert, Middel, Van Middelkoop, Van Mierlo, Moor, Mulder-van Dam, Netelenbos, Niessen, Van Nieuwenhoven, Nijland, Van Noord, Nuis, Van Otterloo, Paulis, De Pree, Quint-Maagdenberg, Reitsma, Rempt-Halmmans de Jongh, Van Rey, Van Rijn-Vellekoop, Roosen-van Pelt, Rosenmöller, Ruigrok-Verreijt, Schartman, Scheltema-de Nie, Schimmel, Schoots, Schutte, Sipkes, Smits, Soutendijk-van Appeldoorn, Spieker, Stemerding, Swildens-Rozendaal, Tegelaar-Boonacker, E.G. Terpstra, G.H. Terpstra, Tommel, Tuinstra, Van

der Vaart, Ter Veer, Te Veldhuis, Vermeend, Versnel-Schmitz, Verspaget, De Visser, Vliegthart, Van der Vlies, Van Vlijmen, Vos, Vreugdenhil, Vriens-Auerbach, Weisglas, Wiebenga, Willems, Witkamp-Ockels, Witteveen-Hevinga, Wolffensperger, Wolters, Wöltgens, Ybema, Van Zijl en Zijlstra,

en de heer Hirsch Ballin, minister van Justitie, mevrouw Dales, minister van Binnenlandse Zaken, de heren Ritzen, minister van Onderwijs en Wetenschappen, Ter Beek, minister van Defensie, Alders, minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Bukman, minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Andriessen, minister van Economische Zaken, De Vries, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, mevrouw d'Ancona, minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, de heren Pronk, minister voor Ontwikkelingssamenwerking, Kosto, staatssecretaris van Justitie, Wallage, staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, Van Amelsvoort, staatssecretaris van Financiën, Van Voorst tot Voorst, staatssecretaris van Defensie, mevrouw Van Rooij, staatssecretaris van Economische Zaken, en mevrouw Ter Veld, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en de heer Simons, staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

□

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat is ingekomen bericht van verhindering van het lid:

Eisma, wegens verblijf buitenslands.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van **het verzoek van de Commissie voor de rijksuitgaven, externe deskundigen in te schakelen voor het doen van een studie over vraagstukken op het gebied van het financiële beleid van de rijksoverheid (22144).**

De **voorzitter**: Ik stel voor, overeenkomstig dit verzoek te besluiten, onder het voorbehoud dat concrete uitwerkingen van voorstellen met betrekking tot de inschakeling van externe deskundigen aan het Presidium zullen worden voorgelegd.

Verder stel ik voor, de stukken 22144, nrs. 1 en 2, voor kennisgeving aan te nemen.

Overeenkomstig de voorstellen van de voorzitter wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Kampeerwet in verband met zittingsperiode leden Kampeerraad (22051);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk III (Ministerie van Algemene Zaken) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22118);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk IV (Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22119);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitga-**

ven en de ontvangsten van hoofdstuk VII (Ministerie van Binnenlandse Zaken) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22122);

- het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Gemeentefonds voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22123);

- het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Provinciefonds voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22124);

- het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk IXA (Nationale Schuld) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22126);

- het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk IXB (Ministerie van Financiën) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22127);

- het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk X (Ministerie van Defensie) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22128);

- het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk XIV (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22134);

- het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Landbouw-Egalisatiefonds, Afdeling A, voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22135);

- het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk XV (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegen-

heid) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22136).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van:

- de brief van de bijzondere Commissie vraagpunten over de wijze waarop de vraagpunten nader dienen te worden uitgewerkt (21427, nr. 15).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Mateman** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Het is goed dat wij nog voor de aanvang van het reces inzage krijgen in het spoorboekje dat de Commissie vraagpunten zich voorstelt. De einddoelstelling om heel in het algemeen in 1994 "een begin van besluitvorming" mogelijk te maken — het staat er voorzichtig — lijkt ons bepaald niet te hoog gegrepen, aangezien het mogelijk moet zijn om er op onderdelen op vooruit te lopen. De commissie heeft een wat uitgewaaierde opzet gekozen. Wij vinden dat op zichzelf begrijpelijk, want het gaat erom, een traject met uiteenlopende snelheden mogelijk te maken. Wij vinden het eveneens begrijpelijk dat de commissie zichzelf in de nota naar aanleiding van het verslag een sturende rol toedient; dat moet ook wel als je met zoveel verschillende commissies gaat werken. Dit heeft onze hartelijke instemming en ik maak er nog slechts een paar kanttekeningen bij.

De versplinterde opzet inzake de Europese vraagpunten spreekt ons op zichzelf niet aan — dat hebben wij ook via de vaste Commissie voor binnenlandse zaken laten weten — maar wij gaan er toch mee akkoord omdat wij geen vertraging willen veroorzaken. Er moet nog wel één ding rechtgezet worden. De suggestie om een aantal vraagpunten over te laten aan delegaties is wat merkwaardig, want het is uiteraard de bedoeling dat er antwoorden op komen. Ze zullen overal blij zijn met al die delegaties die internationale vraagpunten naar voren brengen, zeker in informatieve vergaderingen! Ik zou willen voorstellen, een

procedure te kiezen waarmee wij daarop ook een antwoord krijgen alvorens die delegaties vertrekken.

De taak van de vaste Commissie voor binnenlandse zaken blijft hetzelfde als in de oorspronkelijke opzet. Daar gaan wij gaarne mee akkoord. Het wil zeggen dat wij er functioneel en ook als gesprekspartner van de bijzondere commissie bij betrokken blijven. Maar op één punt toch nog een kanttekening, die ook de vaste commissie in haar verslag heeft gemaakt. Het gaat om de decentralisatie. De nota naar aanleiding van het verslag overtuigt ons nog niet. Waarom overtuigt die ons nog niet? Onlangs is de functionele decentralisatie hier aan de orde geweest in een plenair debat. Het kabinet is volop bezig met het hele proces. Ik heb het gevoel dat wij in oktober aanstaande de decentralisatie al als hoofdpunt zullen hebben bij de algemene beschouwingen. Bovendien komt er al een externe groep van deskundigen. Het kabinet wil die groep naast zijn eigen procedure inschakelen. Onze vraag is of dit niet een beetje te veel van het goede is. Zou je de ontwikkelingen niet even moeten aanzien en zou je de zaak niet even bij de vaste Commissie voor binnenlandse zaken moeten laten?

Dan de derde kanttekening. Bij de onderwerpen die verder door de regering zullen worden aangepakt, is slechts één punt expliciet door de Kamer zelf aangevoerd. Dat betreft de befaamde motie over de Nederlandse taal. Wij hebben echter bij meer punten die daar genoemd worden, kanttekeningen geplaatst. Wat mijn fractie betreft herinner ik aan de opmerkingen over het kiesrecht voor vreemdelingen en de toetsing van wetten aan de Grondwet. In het kort is mijn vraag of in de diverse brieven die de commissie zal versturen, melding wordt gemaakt van de debatten in de Kamer. Ik zie de voorzitter van de commissie instemmend knikken, zodat dit punt is afgevoerd!

De vierde kanttekening. Over de externe deskundigen die de commissie wilde inschakelen, staat: door of namens de Kamer. Het gaat daarbij om drie of vijf deskundigen. Het is bekend dat het in dit soort zaken niet zozeer gaat om deskundigheid of ervaring, omdat de leden die uiteraard volop zullen hebben. Echter, wie geen vreemdeling is in het Haagse Jeruzalem, weet dat het

bij deze commissies met name zal gaan — ik zeg het heel open — om de vraag wat de standpunten zijn die betrokkenen vertegenwoordigen. Mijn vraag is of de commissie hierbij streeft naar pluriformiteit. Of zegt de commissie dat de standpunten van betrokkenen haar eigenlijk helemaal niks zeggen en dat men maar aan de slag moet gaan? Ik geef er de voorkeur aan dat bij het aantrekken van de deskundigen rekening wordt gehouden met hun opvattingen. Als wij een stap verder willen komen in dit proces, moet er immers een breed draagvlak zijn. Het zou wat wereldvreemd zijn om te zeggen dat je er wel komt als er deskundigen worden ingeschakeld.

Nog twee vragen hierover. In de nota naar aanleiding van het verslag staat dat de commissie de deskundigen zal aantrekken. Bedoeld zal zijn dat het Presidium dat doet, op voorstel van de bijzondere commissie. De tweede vraag is in hoeverre de Kamer hierbij wordt betrokken. Wij hechten namelijk grote waarde aan het aantrekken van de deskundigen. Wellicht is er een mogelijkheid dat wij hieraan aandacht besteden in de vaste Commissie voor binnenlandse zaken, hetzij plenair. Nog een slotvraag. Wordt bij het aantrekken van de deskundigen ook het oordeel van de Eerste Kamer gevraagd? Zij stelt het niet zozeer op prijs, maar ik kan mij toch voorstellen dat bij een aantal vraagpunten die de positie van de Eerste Kamer raken, die Kamer in de gelegenheid wordt gesteld om haar oordeel te geven.

□

De heer **Jurgens** (PvdA): Voorzitter! Ik sluit mij graag bij de in algemene zin waarderende woorden die collega Mateman heeft uitgesproken over de voortvarendheid van de commissie, zij het dat de wijze waarop wij in deze week plotseling tot besluitvorming moeten komen, wel erg overhaast lijkt. Was het een minister geweest, dan zouden wij gezegd hebben: minister, had ons tijdig gewaar-schuwd dat het zover was. Wij willen echter niet dwars liggen op dit punt. Daarom nemen wij vandaag deel aan de discussie.

Er is één wezenlijk punt waarbij ik mij afvraag of de commissie de zaak goed doordacht heeft. Het geldt misschien ook voor het onderwerp dat collega Mateman aanroerde, namelijk betreffende de decentralisa-

tie. Het gaat er mij om dat een aantal onderwerpen die in het rapport van de commissie-Deetman staan, lopend beleid zijn. Dat zijn bijvoorbeeld de onderwerpen waarbij deze Kamer zich jongstleden maandag in het kader van de moties over de EPU heeft vastgelegd op een standpunt, overigens op basis van een voorstel van de regering. Daar is een grote mate van consensus over in deze Kamer. Op een kleinere groep kamerleden na, die nu aan mijn rechterzijde zit, is er op dat punt sprake van een grote consensus. Het is strikt genomen geen onderwerp dat valt onder de staatkundige vernieuwing en dat aangevat moet worden. Het is op dit moment lopend beleid in het overleg tussen regering en Staten-Generaal. De Kamer heeft daarbij zelfs een standpunt ingenomen. Dat betekent dat ook fracties standpunten hebben ingenomen. De onderwerpen onder f en g behoren alle tot de lopende discussie met de regering over de Europese politieke unie, waarover wij eergisteren nog ter voorbereiding van de Europese Raad een debat hebben gevoerd. Toen is een reeks van deze onderwerpen aan de orde geweest en is hierover overeenstemming tussen ons en de regering bereikt. Het is dan hoogst merkwaardig, een aparte commissie uit deze Kamer en de Eerste Kamer te benoemen om over dezelfde onderwerpen aan de Commissie vraagpunten te rapporteren. Ik wil zelfs het woord potsierlijk in de mond nemen. Je kunt je afvragen of de Kamer hierover een mening heeft. Ja, de Kamer heeft hierover een mening. Als de Kamer een mening heeft, is het de vraag wat die bijzondere commissie moet doen.

Ik beveel daarom dringend aan, deze onderwerpen helemaal niet in het stuk op te nemen en deze gewoon het beloop te laten die zij nu hebben. Ik maak overigens uitdrukkelijk uitzondering voor punt e, waarin het gaat om de relatie tussen dit parlement en het Europees Parlement. Deze is bij uitstek een zaak die de Kamer moet aanvatten in het kader van staatkundige vernieuwingen, en is dan ook terecht aan een commissie ad hoc toebedeeld. Het gaat mij uitsluitend om de onderwerpen die in het overleg over de EPU zitten. Ik spreek hier als lid van de Commissie voor binnenlandse zaken, maar ben toevallig ook woordvoerder op dat andere terrein. Het argument

van de commissie dat het goed is dat ook andere leden van deze Kamer dan alleen die van de Commissie voor Europese zaken zich hiermee bemoeien, ondersteun ik van harte, maar hierin is al voorzien, omdat de gesprekspartner voor de Commissie vraagpunten in deze Kamer over alle onderwerpen de Commissie voor binnenlandse zaken is. Hiermee is behalve de Commissie voor Europese zaken de Commissie voor binnenlandse zaken erbij betrokken, die overigens bij uitstek ter zake kundig is voor constitutionele vraagstukken.

Ik geef de commissie in overweging, dit onderwerp in heroverweging te nemen. Als de commissie hierin een zekere hardnekkigheid vertoont, zoals uit de uitdrukking in de ogen van de voorzitter van de commissie blijkt, moeten wij de gelegenheid hebben, na het reces op een zinnige wijze hierover te discussiëren. Het nu erdoor rammen stuit bij onze fractie op ernstige bezwaren.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Deetman, voorzitter van de bijzondere Commissie vraagpunten.

□

De heer **Deetman**, voorzitter van de commissie: Voorzitter! Zowel de Commissie voor binnenlandse zaken als de woordvoerders zeg ik dank omdat men met enige snelheid heeft willen werken. De reden is duidelijk: de komende maanden van reces willen wij benutten om praktische werkzaamheden verder op de rails te zetten. Als dit in het najaar moet worden aangevat, zijn wij weer zoveel maanden kwijt. Dat is op zichzelf misschien geen ramp, maar wij moeten toch proberen, enige voortvarendheid te betrachten.

Ik ga graag in op de gemaakte opmerkingen, allereerst die over Europa en het punt van het lopende beleid dat de heer Jurgens noemde. Er is geen enkel misverstand over dat waar lopend beleid in het geding is, bijvoorbeeld in wetsvoorstellen, in nota's en als gevolg van overleg in UCV's, de elementen ervan die in de nota Vraagpunten staan, van de lijst worden geschrapt. Hiervan zal worden aangetekend dat zij afgehandeld zijn. Dit gebeurt op een specifieke manier. De bijzondere Commissie vraagpunten zal het gemotiveerd vaststellen en hierover publiekelijk verslag uitbrengen. Wij hebben afgesproken dat dit verslag

in handen van de Commissie voor binnenlandse zaken wordt gesteld, die hierover een oordeel kan vellen. Ik meen dat ik hiermee het directe punt van de heer Jurgens heb opgelost. Waar standpunten zijn ingenomen, zal de zaak niet verder in behandeling worden genomen. Alleen moeten wij ordelijk vaststellen dat het desbetreffende vraagpunt is afgehandeld, om de simpele reden dat wij over een aantal jaren niet nog een heleboel vraagpunten moeten hebben waarvan wij niet weten wat ermee gebeurd is. Deze flexibiliteit zit nadrukkelijk in de opzet, omdat wij anders de situatie krijgen dat door de activiteiten van de Commissie vraagpunten lopend beleid niet kan doorgaan. Dit zou natuurlijk dwaasheid zijn.

Het stuk is gemaakt op een moment dat lopend beleid volop liep. Hierdoor werd op het moment dat de Kamer het stuk ontving, niet meer de actuele situatie geschetst.

De werkwijze van de commissie is als volgt. De Kamer aanvaardt het stuk met betrekking tot de follow-up en zal vervolgens aan degenen die activiteiten moeten ondernemen, precies aangeven wat zij wel en niet wil. Ik zeg de heer Jurgens toe dat de zaken met betrekking tot Europa die al in behandeling zijn, niet opnieuw in behandeling zullen worden gegeven. Hij heeft gewezen op punt e, dat wezenlijk anders ligt in de commissie dan de andere punten. Maar nogmaals, de ontwikkelingen zijn gaande. Wat in Europa gebeurt, heeft een zeker dynamisch karakter. Op dat punt zullen er geen problemen zijn. Ik denk dat ik de heer Jurgens hiermee heb gerustgesteld. Wij zullen op dit punt de vinger aan de pols houden.

Hetzelfde geldt voor de decentralisatie. Toen de commissie tot de conclusie kwam dat een kamercommissie conform het oorspronkelijke rapport moest worden ingesteld, kwam de vraag aan de orde of daartoe moest worden overgegaan, gelet op de activiteiten binnen het kabinet. De overwegingen in de commissie waren per saldo unaniem. Wij vonden het op dat moment toch nuttig om een bijzondere commissie in te stellen om druk te houden op het proces, om voortgang in de tijd te waarborgen en om te waarborgen dat politieke knelpunten worden besproken en indien mogelijk tot een oplossing worden gebracht. Het proces van decentralisatie met alle

problemen vandien is indringend beschreven in het rapport. Nadien heeft het kabinet ook een commissie ingesteld. Er komen voorstellen aan. Het lijkt mij niet de beste wijze van handelen om te zeggen: dat laten wij bij de Commissie voor binnenlandse zaken. Ik zal dat toelichten.

Het gaat om voorstellen die moeten worden geformuleerd. De Commissie vraagpunten heeft zichzelf op dat punt een marginale rol toebedacht, namelijk bezien of de vraagpunten op een toereikende manier zijn behandeld. Daarna komt de zaak in handen van de Commissie voor binnenlandse zaken. De Commissie voor binnenlandse zaken is niet alleen de counter-partner van de Commissie vraagpunten, maar is ook functioneel belanghebbende omdat zij de decentralisatievoorstellen van wie dan ook moet beoordelen. Ik ben tegen dubbel werk. Ook de commissie is daartegen. Daarvoor hebben wij hier te veel andere zaken te doen. Het lijkt mij het beste dat het voorstel inzake de instelling van die bijzondere commissie wordt gevolgd. Wij moeten wel even afwachten hoe de zaken in september en oktober verlopen. Het zal duidelijk zijn dat er voor bepaalde specifieke knelpunten en problemen, voorstellen vanuit deze Kamer moeten worden geformuleerd. Dat was het kernpunt voor de Commissie vraagpunten. Daarvoor moet er wel een bijzondere commissie zijn. Ik ben het met de heer Mateman eens dat het verstandig is om pas op de plaats te maken. Het zal in tijd niet veel uitmaken. Rond de algemene politieke beschouwingen kunnen wij de knoop doorhakken. Ik wijs de heer Mateman erop dat er belangrijke politieke knelpunten kunnen zijn waarvoor voorstellen moeten worden geformuleerd. De Kamer moet op enig moment van haar opvattingen over de voorstellen laten blijken, zie het regeerakkoord en de nota Vraagpunten. Die moeten ordelijk worden behandeld. Dan komen wij altijd weer uit bij de Commissie voor binnenlandse zaken. Laten wij vasthouden aan dat proces. Anders krijgen wij een dooreenmenging van allerlei rollen. Dat is niet verstandig voor een goede besluitvorming.

De punten die in het debat zijn gemeld, worden uiteraard bij de vraagpunten meegenomen. Dat kan ik de heer Mateman verzekeren. Hij sprak over het kiesrecht van vreemdelingen. Het is bekend dat het

kabinet daarmee zeer intensief doende is. Op enig moment zal blijken dat aan allerlei aspecten aandacht is besteed. In de afgelopen dagen heeft men van het kabinet een brief ontvangen over de kabinetsformaties. Van die punten kan langzamerhand worden gezegd: die kunnen wij schrappen. Die zijn afgewerkt. Wij moeten hier tot een standpuntbepaling en tot een gedragslijn komen.

Ik kom te spreken over de delegaties die naar het buitenland gaan en de vraagpunten die wij willen meegeven. Ik ben blij dat de heer Mateman hierover een vraag heeft gesteld, want ik kan nu een misverstand wegnemen. Wij hebben tot uitdrukking willen brengen dat enkele vraagpunten met betrekking tot Europa zijn geformuleerd die alleen in een internationaal gremium tot een oplossing gebracht kunnen worden. Dit betekent dat degenen die elders voor ons opereren, een opdracht moeten meekrijgen. Zij moeten vervolgens terugkoppelen. Dat ligt in de rede. Er is met betrekking tot het Europa-hoofdstuk een grote mate van consensus op basis van de nota Vraagpunten. Dat kunnen wij vier keer tegen elkaar zeggen, maar daarmee is het nog geen werkelijkheid. Wij moeten nu eenmaal in een internationaal gremium opereren. Daarbij moeten wij anderen zien te winnen voor onze opvattingen.

Dan wil ik iets zeggen over de kwestie van de externe deskundigen. Hierover zullen wij de Kamer uiteraard informeren. De betrokkenen zullen met de grootst mogelijke wijsheid worden aangezocht. De deskundigheid staat daarbij voorop, maar wij moeten er ook op letten dat de verscheidenheid in opvattingen die de deskundigen ook zelf kunnen hebben, tot uitdrukking kan komen. Dit is één van de zaken waarbij de bijzondere Commissie vraagpunten een sturende rol heeft. Het is niet de bedoeling de commissie bijvoorbeeld na een jaar een rapport te laten uitbrengen en dan pas aan dergelijke zaken aandacht te besteden. Voor de bijzondere Commissie vraagpunten is een meer actieve rol bedacht. De keerzijde is, dat men zeer breed samengestelde commissies krijgt waarin wellicht de vraagpunten niet beantwoord worden. Wij willen echter de vraagpunten beantwoord hebben. Terzelfdertijd zijn wij ons ervan bewust, dat voor een evenwichtige beantwoording, waarbij zowel de aspecten pro als contra aan

bod komen, ook mensen nodig zijn die tot zulk een beantwoording kunnen komen. Naar mijn mening moeten wij hier niet plenair bespreken wie in deze commissies moeten komen. Een dergelijke handelwijze zou er garant voor staan, dat wij die commissies nooit zouden krijgen en dat de vraagpunten open blijven. Dat is onze wens niet. Het lijkt mij het beste dat dit werk wordt gedaan door de Commissie vraagpunten die, voor zover financiën in het geding zijn, de instemming van het Presidium vraagt. Dat spreekt voor zich. Mogelijk hebben wij ook nog middelen nodig waarvoor het kabinet zijn instemming moet geven.

Toen de nota Vraagpunten uitkwam, heeft de Eerste Kamer alle ruimte gekregen om te reageren. Men heeft er de voorkeur aan gegeven om enige passiviteit te betrachten. Die opvatting moet worden gerespecteerd, maar het heeft geen zin stukken met antwoorden te krijgen als die toch achteloos in de prullenbak worden gedeponeerd. Informele kanalen zullen zeker worden benut om te vermijden, dat dit soort effecten op voorhand gaan ontstaan.

De **voorzitter**: Ik verzoek de leden in tweede termijn kort te zijn, gelet op de lange vergadering die wij vandaag nog voor de boeg hebben.

□

De heer **Mateman** (CDA): Voorzitter! Ik heb nog slechts enkele vragen. Van onze kant betuigen wij onze instemming met en dank voor de beantwoording.

Als er geldmiddelen van de kant van de regering beschikbaar zouden worden gesteld, lijkt het mij beter dat die op de begroting van de Tweede Kamer worden vermeld. Ik stel dan ook voor zulks in dat geval te doen. Dit lijkt mij ook in het belang van het dualisme. Daarna kunnen die middelen worden uitgegeven en als dat de bedoeling is: graag.

De Kamer kan nooit over bemaning praten. Wellicht is het mogelijk om na de suggestie van de bijzondere Commissies vraagpunten de vaste Commissie voor binnenlandse zaken te consulteren.

Voorzitter! Dank voor het feit, dat de weerslag van de discussies tot dusver op 20 maart naar het kabinet wordt gestuurd.

□

De heer **Jurgens** (PvdA): Voorzitter! Ik kan ook kort zijn en de perseverantie betrachten die ik in de ogen van de voorzitter van de bijzondere Commissie vraagpunten meende te ontwaren. Een oplossing voor het probleem is wellicht te vinden in het antwoord dat hij gaf aan de heer Mateman op zijn vraag hoe het zit met de delegaties, aan wie verschillende onderwerpen toebedeeld worden. De voorzitter van de bijzondere Commissie vraagpunten zei toen, dat het hierbij typisch om een onderwerp gaat dat in onderling overleg internationaal geregeld moet worden. Welnu, dat geldt voor de punten onder f nog sterker dan voor die onder g. Dat zou kunnen betekenen, dat men voor f en g dezelfde methode toepast. Daarvoor doet zich een geschikt moment voor. Op 4 en 5 november vindt de conferentie plaats waarop de evaluatie plaatsvindt van de conferentie in Rome van november 1990. Ik zou mij kunnen voorstellen, dat aan deze Kamer, voorafgaande aan de conferentie, een overzicht wordt gegeven van de standpunten die tijdens die conferentie ten aanzien van deze onderwerpen zullen worden ingenomen. Op die wijze zouden deze vraagpunten kunnen worden afgedaan. Dan heeft men het een en ander gedaan zonder speciaal een ad-hoc-commissie in te stellen. Ik breng dit graag als compromisvoorstel ter tafel.

□

De heer **Wiebenga** (VVD): Dank u, voorzitter, voor uw welwillendheid. Ik zal proberen, die niet te misbruiken.

Ik wil nog een opmerking maken over de versnippering van de aandacht op het terrein van de Europese vraagpunten. In het verslag van de vaste Commissie voor binnenlandse zaken is dat punt ook genoemd. Ik heb dat zelf ook in de zitting van die commissie naar voren gebracht. Het antwoord van de Commissie vraagpunten heeft mij en mijn fractie niet overtuigd.

De VVD-fractie is nooit echt een groot voorstander geweest van het instellen van een EG-commissie in deze Kamer. Dat zijn wij nog steeds niet. Maar die commissie bestaat nu. Nu zij bestaat, vinden wij dat het toch zinvol is, haar ook inderdaad daadwerkelijk een coördinerende

taak te geven. Ook gelezen het antwoord van de Commissie vraagpunten, betekent dit dat mijn fractie er krachtig de voorkeur aan geeft, de vraagpunten die genoemd zijn onder II, sub e en f, die alle met Europa te maken hebben, wel degelijk toe te delen aan de vaste Commissie voor EG-zaken. Als dat namelijk niet gebeurt, krijg je drie of vier commissies ad hoc en vaste commissies naast elkaar die zich met dit soort Europese vraagpunten bezig gaan houden. De grote fracties zullen wellicht verschillende fractieleden in die verschillende Europese gremia benoemen en waarschijnlijk wordt er dan met verschillende monden gesproken. Onze fractie zou misschien de woordvoerder die belast is met Europese zaken, mijn fractiegenoot de heer Weisglas, in alle vier moeten benoemen. Dat is geen doen. Voor de kleine fracties geldt dat evenzeer.

□

De heer **Deetman**: Voorzitter! Wat de geldmiddelen betreft, zal de zaak strafrechtelijk zuiver worden gehouden. Ik refereerde echter aan de toezegging van de minister-president in de regeringsverklaring om van de kant van het kabinet medewerking te verlenen als er mensof kracht of geld voor de verdere uitwerking nodig is.

Over de versnippering van Europa wil ik het volgende opmerken. De benadering die de heer Wiebenga op tafel legt, is wezenlijk anders dan die welke de Commissie vraagpunten geaccordeerd heeft in de nota Vraagpunten. Ik moet dit toch in alle helderheid zeggen. Dat heeft ook te maken met het feit dat er een discussie over het functioneren van de EG-commissie in deze Kamer aan de gang is. Ook dit wil ik in alle helderheid zeggen. Dat heeft ook te maken met de wijze waarop men al dan niet naar de Kamer terugkomt en besluiten neemt in het buitenland. Dat is overigens op dit moment een punt van beraad in het Presidium. Daar zullen wij na het reces op terugkomen. Dit moeten wij wel loskoppelen van de nota Vraagpunten. Als wij de zaken koppelen, betekent dat immers dat wij met het dossier-Europa niet verder komen. Daarom vind ik de oplossing van de heer Jurgens een werkbare. Het is praktisch dat de leden van zo'n EG-commissie zekere taken vervul-

len. Het lopend beleid gaat door. Bij een goed lopend beleid is de commissie er absoluut geen voorstandster van om, waar dan ook, op de rem te gaan staan. Dat is heel slecht, want dan doen wij onze taak niet goed. Dat betekent dat daar waar het beleid goed loopt, afspraken gemaakt moeten worden over de vraag hoe teruggekoppeld kan worden, opdat wij de vraagpunten kunnen schrappen. Er is ook een aantal zaken aan de orde dat geen onderdeel is van het lopende beleid. Die zaken behoeven ook geen specifieke aandacht. De heer Jurgens heeft een aantal punten genoemd die op dit moment een rol spelen in de intergouvernementele conferenties. Parlementair gezien, betekent dit derhalve dat de zaken doorgaan en dat wij dat op een goede manier en in goed overleg moeten doen.

Voorzitter! Er zijn ook punten aan de orde die geen zaak meer zijn van de EG-commissie als zodanig. Dat hebben wij bij de behandeling van de nota Vraagpunten ook gezegd. Daarbij — laten wij het maar huiselijk zeggen — moet je je soms afvragen of het niet meer om binnenlandse zaken gaat en wel om het simpele feit dat het functioneren van ons staatsbestel volop in het geding is. Dat is een discussie die wij gevoerd hebben. Ik wil daar nog eens op attenderen. Ik vind de methode van de heer Jurgens om goed contact te onderhouden en te vermijden dat zaken vanwege de intergouvernementele conferenties dubbel gebeuren, een uitstekende methode. Ik wil daar wel op ingaan.

De heer Jurgens (PvdA): Heb ik het goed begrepen dat de onder f genoemde onderwerpen, gevoegd bij de onder g genoemde onderwerpen, worden meegegeven aan de delegatie en dat aan de delegatie wordt gevraagd om voor 4/5 november aan de Kamer te rapporteren welk standpunt zij zal innemen?

De heer Deetman: Wat de EG-commissie ook doet, ik vind dat men vooraf moet melden wat men gaat doen, opdat wij niet achteraf vernemen dat er wat gebeurd is. Dat geldt overigens niet alleen hiervoor. De punten f en g zijn evenwel actueel. Ik vind echter wel dat wij de onderdelen daarvan nog moeten bezien, want niet alle daaronder genoemde punten spelen op dit

moment op de intergouvernementele conferenties. Er zijn bovendien ook punten waarbij het niet zozeer gaat om standpuntbepalingen. Dat zijn vragen waarop de Commissie vraagpunten zelf geeri antwoord kon geven. Er werd bij bepaalde punten ook gezegd: wij weten niet hoe wij dat probleem moeten tackelen.

De heer Jurgens (PvdA): De Kamer weet dat wel.

De heer Deetman: Nee. Ik heb de Handelingen gelezen. Er is een aantal vragen waarbij de lijn wel helder is, maar waarbij het erom gaat hoe het precies eruit ziet en wat daarvan de consequenties zijn. Ik kan mij indenken dat je op dat punt deskundigen inschakelt om die antwoorden te verkrijgen. Dat is de achtergrond. Ik stel voor dat wij daarover overleggen onder de conditie dat lopend beleid moet doorgaan.

De heer Mateman (CDA): Ik had nog iets gezegd over het raadplegen bij benoemingen.

De heer Deetman: Consultatie lijkt mij op dat punt van belang vanwege het draagvlak, ook in de Kamer. Het is ook voor het werk dat elders gebeurt, van belang dat men daarin vertrouwen heeft. Wat dat aangaat, was de suggestie van de heer Mateman waardevol.

De beraadslaging wordt gesloten.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de inkomstenbelasting 1964 (inwerkingtreding verhoging van het huurwaardeforfait) (22161).**

De algemene beraadslaging wordt geopend.

□

De heer Lankhorst (Groen Links): Voorzitter! Een novelle is gelukkig geen alledaagse gebeurtenis. Daarom lijkt het mij goed hier toch even bij stil te staan. Deze novelle is overigens geen uitkomst van een verkapt amendementsrecht van de Eerste Kamer. Dat is in elk geval mooi meegenomen, zeker gezien de voorgeschiedenis van dit onderwerp.

Daarmee is echter wel de vraag aan de orde of niet was te voorzien

dat het wetsvoorstel over de verhoging van het huurwaardeforfait een gat bevatte. Het antwoord daarop is eenvoudigweg "ja". Dat is ook aan de orde geweest bij de behandeling van dat wetsvoorstel op 6 juni jongstleden. Ik heb toen onder andere gevraagd: wat gebeurt er als de Eerste Kamer het voorstel na 1 juli behandelt; kan er dan van terugwerkende kracht sprake zijn? Ik heb toen om scenario's gevraagd. Het antwoord van de staatssecretaris daarop was: daarvoor hebben wij geen scenario's; daarvoor vinden wij het ook te vroeg; wij gaan ervan uit dat wij de ingangsdatum halen. Vandaag mag dat rustig kortzichtig worden genoemd. En daarom is er nu deze novelle.

Met de inhoud ervan kan mijn fractie overigens instemmen. Omdat regeren vooruitzien is en blijft, heb ik vandaag natuurlijk wel de vraag: wat gebeurt er als de Eerste Kamer het voorstel verwerpt of niet voor 1 augustus van dit jaar behandelt? Ligger daarvoor nu wel scenario's in de kast? Mogen wij er in die situatie in elk geval op rekenen dat het kabinet de Kamer zo snel mogelijk informeert, opdat kan worden gediscussieerd over wat er dan met de huurverhoging plaatsvindt die in ieder geval wel per 1 juli ingaat? Dan moet toch worden waargemaakt dat er iets gebeurt voor de huurders en voor de eigenaar-bewoners?

Na lang aandringen heb ik van de staatssecretaris op 6 juni de toezegging gekregen, dat ik inzicht zou krijgen in de voordelen van de mogelijkheden voor hypotheekrenteafrek voor de verschillende inkomensgroepen. Juist omdat het nogal moeilijk was om die toezegging te krijgen, hecht ik eraan dat zij een keer wordt waargemaakt.

Voorzitter: Deetman

□

De heer De Korte (VVD): Voorzitter! De VVD-fractie meent dat het invoeren van belastingverzwaringen met terugwerkende kracht met de meeste klem moet worden ontraden. Specifieke omstandigheden, welke die ook zijn, kunnen terugwerkende kracht, ook niet voor enkele dagen, aanvaardbaar maken. Dat geldt in optima forma voor deze specifieke omstandigheid, ook al schrijft de staatssecretaris dat het maar om een paar dagen gaat. Het kabinet heeft

dit overigens geheel aan zichzelf te wijten. De motivering voor de verhoging van het huurwaardeforfait was immers zodanig ontoereikend dat de advisering van onder andere de Raad van State over het wetsvoorstel langer duurde dan de regering had gedacht. Daardoor is allereerst de behandeling in deze Kamer onder zeer grote tijdsdruk gezet. Wij hebben niet eens een fatsoenlijk eindverslag mogen indienen. Neen, een en ander is bij mondeling overleg afgehandeld. Dat is allemaal gedaan om de tijd van behandeling hier te bekorten en om het voorstel op tijd in de Eerste Kamer te krijgen. Daar liggen de politieke verhoudingen immers wat gevoeliger. Daar moest dus volledig rekening mee gehouden worden. Wat gebeurt er evenwel? Uitgerend in de Eerste Kamer zegt men dat men nog wat langer de tijd wil.

Ik wil in elk geval nogmaals zeggen dat wij tegen deze novelle zijn. Wij zijn namelijk in het algemeen tegen terugwerkende kracht. Bovendien kunnen wij de specifieke omstandigheid die in het geding is gebracht, in het geheel niet billijken. Het voorstel betekent in materiële zin een nieuwe rijks onroerendgoedbelasting voor eigenaar-bewoners, zonder adequate motivering. Het huurwaardeforfait is bovendien een geheel ongeschikt instrument om inkomenspolitiek mee te bedrijven. De cijfermatige onderbouwing kan op geen enkele wijze de toets der kritiek doorstaan. Ik herhaal in dit verband de woorden van de Raad van State: de motivering voor het wetsvoorstel is geheel ontoereikend. De staatssecretaris is zelf uitgegaan van een inflatie van 2,5%. Inmiddels blijkt de inflatie dit jaar op 3,25% en waarschijnlijk zelfs op 3,75% uit te komen en volgend jaar op 4%. Het voorstel staat voorts haaks op het streven om het eigen-woningbezit te bevorderen, hetgeen macro-economisch gezien juist de meest effectieve manier is om de overmaat van volkshuisvestingssubsidies terug te dringen. Gezien dit alles, kunnen wij niet met deze novelle instemmen. Als de Eerste Kamer het wetsvoorstel op 2 juli in stemming brengt en er eventueel haar goedkeuring aan hecht — ik hoop dit natuurlijk niet — dient het wetsvoorstel niet eerder dan op 1 augustus in te gaan. Het moet niet met terugwerkende kracht in werking treden. Wij zijn dus tegen deze novelle. Daarmee zou een

precedent geschapen worden, waaraan wij in elk geval geen medewerking willen en kunnen verlenen.

Staatssecretaris **Van Amelsvoort**: Voorzitter! Het is inderdaad zoals de heer Lankhorst zegt: in deze novelle zit geen verkapt amendementsrecht van de Eerste Kamer verborgen. De heer Lankhorst heeft een beter voorspellende geest dan ik. Hij heeft het allemaal al voorzien. Ik heb niet voorzien dat de Eerste Kamer precies één dag na de beoogde ingangsdatum van het wetsvoorstel over dit onderwerp zou vergaderen. Toen ik het wetsvoorstel hier verdedigde, had ik geen scenario's klaar liggen voor het geval dat zou gebeuren. Men moet trouwens ook nooit te vroeg zijn met scenario's.

Wat de eerste vraag van de heer Lankhorst betreft, kan ik mededelen dat de Eerste Kamer het voornemen heeft om het wetsvoorstel op 2 juli, dus dinsdag aanstaande, te behandelen. Op zijn vraag wat er moet gebeuren, als de Eerste Kamer dat niet doet of het voorstel verwerpt, kan het antwoord niet anders luiden dan dat er dan kabinetsberaad nodig zal zijn. Over de uitkomst daarvan zullen wij de Kamers van de Staten-Generaal uiteraard onverwijld informeren. Ik ben het verder geheel met de heer Lankhorst eens, dat er parallelie behoort te zijn tussen de behandeling van huurders enerzijds en die van eigenaren als quasi-verhuurders anderzijds. Ik heb het al gezegd, maar ik herhaal het: het zou onverantwoord zijn om het anders te doen.

De heer Lankhorst herinnert mij aan mijn toezegging om de inkomenseffecten van de hypotheekrente-af trek te berekenen per inkomensgroep. Hij was daar vasthoudend in. Ik heb dat niet onmiddellijk toegezegd. Ik moest mij er namelijk van vergewissen, dat het kon. Ik wist dat het model dat in opbouw is voor de berekening van dergelijke effecten — dat is bijna klaar — nog niet operationeel is en dat het op basis daarvan niet kan worden gedaan. Maar het kan wel worden gedaan op basis van een steekproef uit de gegevens van de belastingdienst. Ik heb opdracht gegeven, die daarvoor te gebruiken.

De heer De Korte heeft voorgelezen uit de schriftelijke inbreng van de VVD-fractie bij dit wetsvoorstel. Ik

treed uiteraard niet in een oordeel over de procedures waartoe de vaste Commissie voor financiën en de Kamer als zodanig hebben besloten. Ik deel zijn bezwaren tegen terugwerkende kracht in het algemeen. Ik zeg dat volledigheidshalve, want de Kamer is daarvan op de hoogte. De heer De Korte citeert, wederom met instemming, datgene wat de Raad van State heeft gezegd over het voorstel tot verhoging van het huurwaardeforfait — hij beschouwt de Raad van State kennelijk als een autoriteit op staatsrechtelijk gebied en terecht — maar merkwaardig genoeg verwerpt hij de autoriteit van de Raad van State wat betreft het wetsvoorstel dat wij nu bespreken. Selectief gebruik van een zo belangrijk staatsrechtelijk orgaan als de Raad van State vind ik kwalijk. De heer De Korte toont zich roomser dan de paus. Dat is op zichzelf een interessant verschijnsel.

De **voorzitter**: Ik stel vast, dat er geen behoefte is aan een tweede termijn.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fractie van de VVD wordt aantekening verleend dat zij geacht wensen te worden, tegen het wetsvoorstel te hebben gestemd.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag en van een aantal sociale zekerheidswetten, houdende vaststelling van een stelsel van koppeling van minimumloon en uitkeringen aan de loonontwikkeling met de mogelijkheid tot afwijking (22012).

(Zie vergadering van 24 juni 1991.)

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Minister **De Vries**: Mijnheer de voorzitter! De Wet koppeling met

afwijkingmogelijkheid heeft als uitgangspunt, dat minimumloners en uitkeringsgerechtigden meedelen in de algemene welvaartsontwikkeling. Het kabinet heeft dit streven tot hoofdregel gemaakt van het voorliggende wetsvoorstel. Inkomenspolitiek gezien, is dat naar het oordeel van het kabinet ook de meest juiste keuze. Ik wil dat graag nog even kort toelichten.

Het minimuminkomen in ons land heeft het karakter van een sociaal minimum. Dat wil zeggen, dat er een bepaalde relatie is gelegd ten opzichte van het gemiddelde welvaartsniveau in de samenleving. Koppelen betekent in feite handhaven van die relatieve positie. Ontkoppelen betekent in feite verslechteren van die relatieve positie, dat wil zeggen, feitelijk in zekere zin terugkomen op een eerder gemaakte keuze. Daarvoor moeten naar het oordeel van de regering goede argumenten zijn.

Dit inkomenspolitiieke uitgangspunt is in dit wetsvoorstel vorm gegeven door het minimumloon en de uitkeringen gelijk op te laten lopen met de contractloonstijging in de markt en de collectieve sector. Tegelijkertijd hebben wij in dit wetsvoorstel gesteld, dat in het geval van dringende redenen er een mogelijkheid moet zijn om van die koppeling af te wijken. In dat geval zal er dan ook een duidelijke relatie moeten zijn met de houdbaarheid van de koppeling op langere termijn. Wat het kabinet nastreeft, is immers een welvaartsverbeterende koppeling die op langere termijn houdbaar is en niet een koppeling ongeacht de vraag wat daarvan de gevolgen zullen zijn. In een vorig leven heb ik dat wel eens "koppelen met verstand" genoemd; het mag niet gaan om koppelen op de volautomatische piloot.

Van de koppeling aan de contractlonen kan worden afgeweken bij een bovenmatige loonontwikkeling die schade toebrengt aan de werkgelegenheid en/of bij een zodanige volume-ontwikkeling in de sociale zekerheid dat een betekende stijging van de collectieve-lastendruk noodzakelijk is. Als een van beide afwijkinggronden van toepassing is, wordt schade toegebracht aan de werkgelegenheid en daarmee aan het draagvlak voor de financiering van de koppeling op langere termijn. De essentie van beide afwijkinggronden is dat als de koppeling op langere termijn ten koste gaat van de

mogelijkheden tot participatie en daarmee ook leidt tot een aantasting van het financiële draagvlak van die koppeling, er dan reden is om van die koppeling af te wijken. Die twee afwijkinggronden zijn samengebracht in de getalsverhouding inactieven/actieven.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): U heeft het over beide afwijkinggronden. Ik heb hierover de volgende vraag, die ik ook in eerste termijn heb gesteld. Ik ga daarbij uit van de denkbare situatie waarin één van de afwijkinggronden een slechte doorwerking blijkt te hebben op de werkgelegenheid maar deze als gevolg van de andere afwijkinggrond per saldo het verhoudingsgetal niet beïnvloedt. Wordt in die situatie de koppeling gehandhaafd of is een en ander toch reden voor ont koppeling?

Minister **De Vries**: Ik geef er de voorkeur aan op die vraag te reageren op het moment waarop ik zal ingaan op de suggestie van de heer De Jong, die ertoe strekt om wanneer één van de afwijkinggronden actueel is, namelijk bovenmatige loonontwikkeling, dit te beschouwen als een voldoende reden voor ont koppeling.

In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel is beschreven dat de getalsverhouding een goede indicator is voor de toepasbaarheid van de koppeling. Voor de huidige kabinetsperiode is dat verhoudingsgetal verbonden met de concrete doelstelling van het kabinet op dat punt. Als de getalsverhouding die ten tijde van het regeerakkoord van dit kabinet 0,86 bedroeg, die 0,86 gaat overschrijden en er geen zicht op is dat die overschrijding op korte termijn door compenserende maatregelen ongedaan kan worden gemaakt, dan zal in beginsel worden overgegaan tot ont koppeling. De ont koppeling dient er in die situatie toe om het verhoudingsgetal weer op orde te brengen, zodanig dat herstel van de koppeling zo snel mogelijk realiseerbaar is.

Ik wil nog een opmerking maken over het getal 0,86. Dat getal heeft natuurlijk niets sacraals, niets heiligs, maar het geeft het resultaat weer van een politieke keuze, gestoeld op de beleidsopvatting dat de situatie die wij aantreffen aan het begin van deze kabinetsperiode en waarin er op elke 100 actieve 86 inactieve inkomens-

gerechtigden waren, zorgelijk is en in ieder geval niet moet verslechteren. Wij hebben dus als beleidsdoelstelling gekozen dat de verhouding tussen actieven en inactieven ten minste niet moet verslechteren en wij hebben dat verhoudingsgetal gedefinieerd als bovengrens voor de koppeling gedurende deze kabinetsperiode. Ik heb met genoegen geconstateerd dat een meerderheid van de Tweede Kamer een positieve grondhouding heeft ten aanzien van een wet van deze strekking.

De heer **Linschoten** (VVD): De minister zegt dat het verhoudingsgetal van 0,86 niet mag verslechteren en dat, als het wel verslechtert en indien er geen zicht op een verbetering van die verhouding als gevolg van regeringsbeleid, er moet worden overgegaan tot ont koppeling. Ieder kabinet zal echter proberen duidelijk te maken dat zijn beleid zal leiden tot een verbetering. Is daarmee het verhoudingsgetal niet geworden tot een speelbal, die eigenlijk heel weinig betekenis heeft?

Minister **De Vries**: Neen, zo is het niet. Dat blijkt heel duidelijk uit de ontwikkelingen tot nu toe. Het is duidelijk dat het bepaald geen vanzelfsprekendheid is dat wij de komende jaren onder dat verhoudingsgetal zullen blijven. Dat geeft, zoals bekend, een zekere actualiteit aan de discussie over de afwijkinggronden. De veronderstelling van de heer Linschoten lijkt mij dan ook niet erg realistisch.

De heer **Linschoten** (VVD): Die is wel realistisch. Stelt u zich het volgende voor. Wij moeten vaststellen dat die verhouding op dit moment al slechter is dan die 0,86. Het Centraal planbureau rekent ons voor dat dat zo door zal gaan. Er zijn op korte termijn niet zodanige maatregelen denkbaar dat het volume voor 1 januari aanstaande zal worden beïnvloed, zodat wij onder die 0,86 komen te zitten. De minister en de staatssecretaris komen dan straks met een pakket maatregelen, bijvoorbeeld op het punt van de Ziektewet, de WAO en de straks weer oplopende werkloosheid. En dan zegt hij natuurlijk dat het pakket maatregelen zicht geeft op een verbetering van die verhouding. Geen enkel kabinet zal zeggen: wij hebben wel een pakket maatregelen, maar dat geeft geen zicht op een verbete-

ring. Dat betekent dat die afwijkingsgrond naar believen kan worden gebruikt.

Minister **De Vries**: Ik denk dat dat niet zo "natuurlijk" is als de heer Linschoten suggereert. Een kabinet dat met een beleidspakket komt, zal dat beleidspakket laten doorrekenen door het Centraal planbureau. Dat betekent dat er een objectieve beoordeling zal worden gegeven van de effecten van dat beleidspakket. Die effecten zullen worden verdisconteerd in dat verhoudingsgetal en dan krijgen wij een MEV, waarin staat hoe het Centraal planbureau de effectiviteit van dat beleidspakket inschat. Dat is dan vervolgens weer een belangrijk gegeven voor de beleidsbeslissing die het kabinet zal moeten nemen.

De heer **Linschoten** (VVD): Begrijp ik het goed dat als het Centraal planbureau van mening is dat de verhouding door het voorgelegde pakket maatregelen niet wordt verbeterd, de beleidsbeslissing van het kabinet zal zijn dat er dan moet worden ontkoppeld? De minister beoordeelt dus niet zelf of er zicht op is, maar laat dat over aan het Centraal planbureau?

Minister **De Vries**: Ik kom daarop nog uitvoerig terug, zoals naar mijn vast vertrouwen op alle belangrijke onderwerpen die door de woordvoerders in eerste termijn aan de orde zijn gesteld. Misschien is dit enigzins een aansporing om het debat toe te spitsen op de moment waarop ik wat uitvoeriger op die elementen inga.

De heer **Linschoten** (VVD): Doet u dat dan maar gelijk.

Minister **De Vries**: Dan wordt mijn betoog zo onordelijk en ik heb begrepen dat de Kamer vandaag een volle agenda heeft.

Mijnheer de voorzitter! Waarom hebben wij gekozen voor de systematiek van deze wet? Het kabinet heeft hier bewust voor gekozen en bijvoorbeeld niet voor de systematiek van de Wet beleidsmatige aanpassing en ook niet voor het laten voortbestaan van de Wet aanpassingsmechanismen, de huidige wet. Er is gevraagd of het wel iets uitmaakt en of het materieel gezien niet allemaal op hetzelfde neerkomt. Naar het oordeel van het kabinet is dit niet het geval. Daarbij gaat het

niet in de eerste plaats om de materiële uitkomst in een bepaald jaar. Veel belangrijker is dat wij het hebben over een structurele wet die gedurende een lange reeks van jaren geldigheid dient te hebben.

Het belangrijkste is dat de voorgestelde wet een kader biedt waarbinnen de besluitvorming over de koppeling op heldere en verantwoorde wijze kan plaatsvinden en waarbij recht wordt gedaan aan het maatschappelijk belang van het koppelingsvraagstuk. Binnen de WKA is duidelijk gemarkeerd wanneer de koppeling zonder meer kan worden toegepast en wanneer niet. Dat is iets waarop degenen die voor hun inkomensontwikkeling van de koppeling afhankelijk zijn recht hebben. Door de afbakening van het kader wordt de onwenselijke situatie met de WAM in de jaren tachtig vermeden, namelijk dat via wetgeving ad hoc telkens inbreuk moest worden gepleegd op wettelijk neergelegde rechten.

Het wetsvoorstel kijkt ook fundamenteel af van de Wet beleidsmatige aanpassing, omdat de tekst van die wet geen goed inzicht gaf in de concrete intenties van een kabinet. Dit kabinet vindt dat de koppeling moet worden toegepast, indien die op verantwoorde wijze mogelijk is. In het geval het niet mogelijk is, moeten alle inspanningen gericht worden op herstel van de koppelingsmogelijkheid. In de Wet beleidsmatige aanpassing werd daarover geen uitspraak gedaan. In die zin is de rechtszekerheid in het onderhavige wetsvoorstel dan ook beter gewaarborgd dan in de Wet beleidsmatige aanpassing.

Ten opzichte van de WAM is dat op het eerste gezicht niet het geval, maar daarvan kan weer worden gesteld dat de WAM in het verleden niet houdbaar is gebleken en te rigide was. De systematiek van de WAM ontnemt het kabinet de beleidsmogelijkheden die in de gegeven omstandigheden maatschappelijk de voorkeur zouden verdienen, ook op wat langere termijn voor de betrokken uitkeringsgerechtigden. De voorkeur voor het kabinet voor een stelsel à la de WKA komt overigens ook niet uit de lucht vallen. Het is de uitkomst van zorgvuldige afwegingen, van een langdurig denkproces van algemeen maatschappelijke reikwijdte, waarin bijvoorbeeld ook de SER een belangrijke rol heeft gespeeld. De

heer Leerling heeft terecht opgemerkt dat er veel voorwerk is verricht.

Voorzitter! Ik heb al iets gezegd over de rechtszekerheid. De andere kant van de medaille is de beleidsruimte. Veel sprekers hebben hierover vragen gesteld. Is een eventuele ontkoppeling een beleidsbeslissing of vloeit zij automatisch voort uit een rekenkundige breuk? Naar het oordeel van het kabinet is de rechtszekerheid het meest gediend indien eenduidig en onomstreden is bepaald, in welke omstandigheden wel of niet wordt gekoppeld. Daartoe dient dit ene verhoudingscijfer. Aan het streven naar onduidelijkheid en helderheid ter zake van het criterium wenst het kabinet dan ook vast te houden. Het kabinet kan en wil natuurlijk niet weglopen voor zijn eigen verantwoordelijkheid. Een eventueel ontkoppelingsbesluit moet een zorgvuldig besluit zijn, dat het kabinet slechts neemt indien het zich ervan heeft vergewist dat de feitelijke ontwikkelingen zodanig schadelijk zijn voor het verhoudingsgetal, dat ontkoppeling naast andere maatregelen nodig is om de verhouding actieven/inactieven weer op orde te brengen.

Mijnheer de voorzitter! De heer Linschoten heeft in eerste termijn de stelling geponeerd dat ontkoppelen beter is voor de koopkracht dan koppelen en dat de Wet beleidsmatige aanpassing om die reden de voorkeur zou verdienen boven de WKA. De heer Rosenmöller heeft juist de vrees geuit dat door ontkoppeling handhaving van de koopkracht voor de laagste inkomens niet langer zou kunnen worden gewaarborgd.

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Ter correctie: de stelling die de minister poneert is veel te algemeen. Ik heb in eerste termijn gezegd dat de Wet beleidsmatige aanpassing inclusief de wettelijke koopkrachtgarantie die door het vorige kabinet werd verdedigd, in de loop van dit jaar weleens beter uit zou kunnen pakken voor mensen met een minimuminkomen dan een aanpassing volgens de WAM of volgens de wet die de minister vandaag verdedigt.

Minister **De Vries**: Dan zijn wij het gauw met elkaar eens. Ik dacht dat de heer Linschoten een meer algemene strekking op het oog had met zijn opmerking dat de Wet

beleidsmatige aanpassing dit jaar in incidentele gevallen iets gunstiger uit zou pakken dan de WKA. Maar als de heer Linschoten het met mij eens is dat de WKA over een reeks van jaren gezien gunstiger uitkomt dan de Wet beleidsmatige aanpassing, dan bestaat er tussen ons geen verschil van mening. Dan ontvalt echter wel een deel van de relevantie aan het betoog van de heer Linschoten in eerste termijn.

De heer Linschoten (VVD): Voorzitter! De minister legt nu de nadruk op het woord "gunstiger". Een en ander kan inderdaad gunstiger uitpakken, zeker als het gaat om de arbeidsmarktpositie van betrokkenen en om tal van andere elementen die belangrijk zijn in het kader van de sociaal-economische politiek, maar niet zozeer wat het netto-inkomen van de betrokkenen betreft. Ik heb mijn opmerking geplaatst tegen de achtergrond die de minister zojuist schetste: de mate van rechtszekerheid, waaraan door de SER en door de Raad van State nogal wat belang wordt gehecht. Mijn stelling was tweeledig. Het tweede deel van mijn stelling kwam erop neer dat de mate van rechtszekerheid in de wet die wij vandaag bespreken, ondanks alle verhalen die de minister erover houdt, weleens heel gering kan zijn in vergelijking met die in de Wet beleidsmatige aanpassing. Daarin was in ieder geval het element van de wettelijke koopkrachtgarantie opgenomen. Dat gaf zekerheid op het punt van de rechtszekerheid, terwijl de WKA op het punt van de inkomensontwikkeling zelf geen zekerheid geeft. Deze wet leidt er slechts toe dat er een situatie kan ontstaan die het kabinet brengt tot een discussie over wel of niet ontkoppelen.

Minister De Vries: De heer Linschoten wijst op één element in de Wet beleidsmatige aanpassing, namelijk het element van de handhaving van de koopkracht dat daarin als een soort "vloer" was opgenomen, omdat die wet eigenlijk verder geen garanties bood. Voor het overige werd alles namelijk overgelaten aan beleidsafwegingen op basis van onduidelijke criteria. De Raad van State heeft daar ook in niet mis te verstane bewoordingen kritiek op uitgeoefend. Het onderhavige wetsontwerp biedt rechtszekerheid. Als de afwijkingsgronden niet actueel

zijn, is het kabinet namelijk gehouden om te koppelen. En dat is de hoofdregel. Ik denk dat daarmee in verdergaande mate rechtszekerheid wordt geboden dan door die "vloer" in de WBA.

Voorzitter! De heer Rosenmöller sprak over het risico dat handhaving van de koopkracht niet onder alle omstandigheden gegarandeerd kan worden. Natuurlijk is de vraag hoe de inkomens zich verder ontwikkelen niet uitsluitend afhankelijk van een wetsontwerp over koppeling. Als het echter gaat om de inkomenspolitieke mogelijkheden, is er natuurlijk veel meer te koop in de wereld. De WKA moeten wij toch altijd zien tegen de achtergrond van een totale economische ontwikkeling, waarbij de sociaal-economische omstandigheden door een veelheid van factoren worden bepaald. Ik noem de conjuncturele ontwikkeling en de volume-ontwikkelingen die door tal van andere factoren dan de koppelingen worden bepaald. Al die factoren zullen uiteindelijk een rol spelen als het gaat om het beantwoorden van de vraag, wat op den duur in de sfeer van koopkrachtverbetering houdbaar zal zijn. In de jaren tachtig hebben wij wel geleerd dat een wettelijke systematiek als zodanig op dit punt uiteindelijk niets garandeert als het economisch draagvlak niet toereikend is.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Voorzitter! De interpretatie die de minister aan mijn stelling geeft, is juist. Maar als er sprake is van ont koppeling, is er gebrek aan rechtszekerheid voor uitkeringsgerechtigden. Hoe moet ik dan de zinsnede in de nota naar aanleiding van het eindverslag "dan kiezen wij voor koppeling aan de prijzen" uitleggen?

Minister De Vries: Dat is een uitspraak die met name betrekking heeft op de mogelijkheden die wij in deze kabinetsperiode zien. Die moet dus mede gezien worden in het licht van onze inschatting van de ontwikkeling in de komende jaren. Het is denkbaar dat dergelijke grenzen bij het ineensstorten van de economische ontwikkeling als gevolg van een mondiale crisis onhoudbaar blijken te zijn.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Ik heb geprobeerd, per amendement een vloer voor het koopkrachtbehoud

in de wet te laten opnemen. Ik ben het met u eens dat er onderscheid kan worden gemaakt tussen wat je structureel in de wet opneemt en het beleid dat je als regering inzet. Dat onderscheid is helder, het gaat nu even om het laatste deel. Zegt u nu dat het bij een onverhoopte ont koppeling het beleid van dit kabinet is dat minimumloners en mensen met een uitkering een aanpassing conform de prijsontwikkeling tegemoet kunnen zien?

Minister De Vries: Dat is inderdaad de inzet van het kabinet, in het licht van de huidige economische vooruitzichten. Maar als de omstandigheden over een jaar volstrekt anders zijn, dan moet de Kamer er begrip voor hebben dat de zaak opnieuw moet worden overwogen in het licht van die nieuwe omstandigheden. De macht van het kabinet is natuurlijk groot, maar als de dollar ineens van f 2 naar f 3 gaat, is het toch betrekkelijk moeilijk voor de minister van Sociale Zaken om hem terug te drukken naar f 2.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Dat begrijp ik op zichzelf wel, maar dat staat niet in de stukken. De bespreking van het hoofdstuk "rechtsbescherming voor uitkeringsgerechtigden" hebben wij voor een deel achter de rug, maar de regering geeft in de stukken aan dat zij in de situatie die ik zojuist aangaf, kiest voor het volgen van de prijsontwikkeling. Dat wordt niet afhankelijk gemaakt van de internationale economische ontwikkeling, dat is een zeer duidelijke keuze van het kabinet. Wilt u daar klip en klaar een antwoord op geven?

Minister De Vries: Voorzitter, het enige antwoord dat ik kan geven, heb ik gegeven: het kabinet meent op basis van zijn taxatie van de economische vooruitzichten dat het volgen van de prijsontwikkeling bij ont koppeling nog verantwoord zou zijn.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Dat betekent dus dat het kabinet kiest voor koopkrachtbehoud voor uitkeringsgerechtigden in deze kabinetsperiode.

Minister De Vries: Dat hangt ervan af of koppeling aan de prijzen exact samenvalt met koopkrachtbehoud, maar het streven van het kabinet is erop gericht, de koopkracht in deze

De Vries

kabinetsperiode zoveel mogelijk te beschermen. Dat hebben wij in de stukken aangegeven en wij denken dat dat in ieder geval te realiseren zou moeten zijn. Maar ik kan er niet omheen dat al dit soort uitspraken worden gedaan tegen de achtergrond van de economische situatie die wij voorzien.

De heer **Linschoten** (VVD): En dus is er geen rechtszekerheid!

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Inderdaad, dat is niet de rechtszekerheid waar ik om vraag, de rechtszekerheid die de minister in de stukken suggereert. Ik voel dus een heel duidelijke discrepantie tussen het gestelde in de nota naar aanleiding van het eindverslag en de uitspraken die de minister nu doet. Zeker op het punt van de rechtsbescherming, bij een onverhoopte ont koppeling, is het naar mijn mening noodzakelijk om vandaag naar buiten toe het signaal te geven wat het beleid van het kabinet is en waar het kabinet voor staat in deze periode.

Minister **De Vries**: Als het over de rechtszekerheid gaat, zeg ik dat de inzet van dit wetsontwerp is om in de situaties waarin de koppeling voor grote groepen van de Nederlandse samenleving geen onaanvaardbare bedreiging inhoudt voor deelname aan betaalde arbeid, dus waarin de participatie niet bedreigd wordt door de koppeling, ook te zeggen dat er gekoppeld moet worden. Als wij blijven koppelen in situaties waarin wij weten dat wij mede daardoor in een neerwaartse spiraal van groei, werkgelegenheid en budgettaire problemen terechtkomen, dan voorziet dit wetsontwerp in de mogelijkheid om als het ware aan de noodrem te trekken. De les van de jaren tachtig is dat je in de wet best prachtige principes kunt opschrijven, maar dat op een bepaald moment de economische situatie het niet meer kan toelaten om die principes te honoreren.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Dat betekent...

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Van Zijl.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Wat is er in het denken van de heer Rosenmöller veranderd, vergeleken met een jaar geleden? Een jaar geleden konden

die garanties nog niet worden gegeven, terwijl de heer Rosenmöller ze nu in de wet wil vastleggen. Dat is een wijziging in denken die mij interesseert. Ik heb de tekst van de uitspraken van de heer Rosenmöller bij mij, waarin hij zei dat hier niemand garanties kan geven. Nu verlangt hij die garanties wél.

De **voorzitter**: De heer Rosenmöller mag antwoorden, mits kort.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Dat zal ik kort doen. Op het moment dat wij spreken over de koppeling en over het aanpassen van het minimumloon aan de stijging van de contractlonen in het bedrijfsleven — ook voor de uitkeringsgerechtigden — dan moeten wij niet alleen voor deze periode, maar structureel streven naar een gelijke welvaartsontwikkeling. Ik zie niet anders dan dat die middels de koppeling gehanteerd kan worden.

De heer **Van Zijl** (PvdA): U heeft het over "streven". Dat heeft de minister ook gezegd. Ook wij doen dat trouwens. Vorig jaar vroeg de heer Melkert: "De heer Rosenmöller heeft dus garanties voor alle tijden in zijn achterzak zitten?". De heer Rosenmöller antwoordde daarop: "Ik heb gezegd dat niemand hier garanties kan geven."

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Ik kom er in tweede termijn op terug.

De **voorzitter**: De minister kan zijn betoog vervolgen.

De heer **Linschoten** (VVD): Behalve dan dat de Partij van de Arbeid tijdens de periode van het vorige kabinet het wél kon. Ik herinner mij nog debatten tussen de vorige fractievoorzitter van het CDA en...

De **voorzitter**: Ik moet u onderbreken. Hiervoor heeft u de tweede termijn nog. De minister kan zijn betoog vervolgen.

Minister **De Vries**: Overigens wijs ik er nog op dat in de stukken duidelijk is gemaakt dat, indien zich onverhoopt een situatie voordoet waarin de koppeling niet kan worden toegepast, het kabinet die conclusie trekt en verder achterover leunt. In de memorie van antwoord is heel duidelijk aangegeven welke beleidslijnen het kabinet in zulke omstandig-

heden wil volgen. In de eerste plaats is dat het treffen van maatregelen voor een zo spoedig mogelijk herstel van de koppeling. Daarbij moet men denken aan maatregelen in de sfeer van de bevordering van de participatie. Daarnaast hebben wij een aantal inkomenspolitieke uitgangspunten geformuleerd. Naar ons oordeel behoort een eventueel ont koppelingsbesluit zo enigszins mogelijk te worden verbonden met maatregelen ter ondersteuning van de koopkracht via het bruto-nettotraject, door lastenverlichting of, afhankelijk van de arbeidsmarktomstandigheden en het sociaal-economisch klimaat, door herschikking, zodat ook andere inkomensgroepen een bijdrage leveren aan evenwichtige inkomensverhoudingen.

Mevrouw **Groenman** (D66): De volgorde is dus dat u eerst besluit om te ontkoppelen — om redenen die in het wetsvoorstel staan — en dat u vervolgens het arbeidsmarktbeleid activeert. Daarna gaat u inkomenspolitieke instrumenten inzetten. U gaat dus eerst ontkoppelen, vergezeld van enz.?

Minister **De Vries**: Nee. De situatie is als volgt. Als het kabinet een dreigende ontwikkeling ziet aankomen waarbij de verhouding scheef zal groeien, dan gaat het kabinet eerst na welke maatregelen mogelijk zijn om dat alsnog te repareren. Indien vervolgens blijkt dat dit niet toereikend is, dan kan het zijn dat, in combinatie met dit beleidspakket, het kabinet tot de conclusie komt dat de koppeling bijvoorbeeld een jaar lang niet volledig toegepast kan worden. Nooit zal eerst de beslissing tot ont koppeling worden genomen en pas daarna worden nagedacht over de vraag wat wij eraan kunnen doen.

Het samenstel van de wet met het primaat van de koppeling enerzijds en van de beleidsvoornemens bij een onverhoopte ont koppeling anderzijds vormt naar mijn stellige overtuiging de beste en duurzaamste koopkrachtgarantie die gegeven kan worden. Bij een dergelijke beleidslijn wordt een evenwicht bereikt tussen de noodzaak van herstel van een gezond economisch draagvlak en de noodzakelijke inkomenspolitieke bescherming van de laagst betaalden. Ik had de indruk dat de heer Linschoten in zijn benadering het eerste aspect, namelijk economisch herstel, verabsoluteerde en de heer

Rosenmöller het tweede aspect, namelijk de inkomenspolitieke kant, wat eenzijdig benadrukte. Het kabinet probeert een goed evenwicht tussen deze twee te vinden. Een wettelijke koopkrachtgarantie, zoals de heer Rosenmöller in zijn amendement voorstaat, past dus niet in dit kader. In de WBA was het een logisch complement van een stelsel waarin over koppelen als zodanig geen uitspraak werd gedaan. In de huidige situatie zijn de hoofdregels uit de WKA en de hiermee gecombineerde beleidsintenties van het kabinet naar ons oordeel toereikend.

Vele sprekers hebben op de hechte band tussen de koppeling en de werkgelegenheid gewezen. Als ont koppeling op grond van overschrijding van het verhoudingsgetal dreigt, zal het kabinet zich, zoals ik al eerder heb gezegd, ten eerste moeten inspannen om de overschrijding ongedaan te maken, niet alleen ter wille van de koppeling, maar vooral ter wille van de participatiebevordering en het in stand houden van een gezond financieel draagvlak voor onze collectieve voorzieningen. Zo'n beleid kent in beginsel twee aangrijpingspunten. Het eerste is het volumebeleid, gericht op toetreding of herintreding van inactieven jonger dan 65 jaar. Hierbij denken wij aan werklozen, gedeeltelijk arbeidsongeschikten en herintredende vrouwen, kortom al die groepen voor wie wij de toetreding tot de arbeidsmarkt in de komende jaren zoveel mogelijk willen stimuleren. Bovendien willen wij zoveel mogelijk voorkomen dat mensen in inactiviteit terechtkomen als gevolg van reorganisatieprocessen, bedrijfssluitingen en dergelijke. Het tweede is het werkgelegenheidsbeleid, dat gericht is op vergroting van het aantal personen dat een arbeidsinkomen geniet.

Het kabinet is zich ten volle bewust van de samenhang tussen deze twee aspecten en is dan ook doende, de mogelijkheden van een intensivering van het werkgelegenheidsbeleid nader te onderzoeken. Op de uitkomst hiervan kan ik niet vooruitlopen. Het kabinet is bezig met de voorbereiding van een werkgelegenheidsnota en ik hoop deze de Kamer rondom Prinsjesdag te kunnen aanbieden. Onderzocht zal worden welke beleidslijnen sneller tot ontwikkeling gebracht kunnen worden, of eventuele bijstellingen nodig zijn en waar intensiveringen nodig zijn, alles met de bedoeling, te

proberen datgene wat wij als instrumentarium hebben, effectiever te maken. Hierbij moet bedacht worden dat in de afgelopen jaren heel veel geïnvesteerd is in dit activerende arbeidsmarktbeleid en dat er geen toverformules beschikbaar zijn om de resultaten die ervan verwacht mogen worden, ineens met een factor te vergroten. Wij zullen in een situatie die zorgelijker wordt, opnieuw een extra aansporing moeten vinden om te bekijken waar aanscherpingen, verbeteringen en vergroting van de effectiviteit mogelijk zijn.

Ik wijs er wel op dat het met de ontwikkeling van de werkgelegenheid in dit land tot dusver eigenlijk niet zo slecht gaat. Ten opzichte van de ramingen ten tijde van het regeerakkoord zitten wij op het ogenblik niet in de min. Wij zitten op dit moment vele tienduizenden arbeidsjaren hoger dan wij destijds hebben geraamd. Er is dus op het terrein van de groei van het aantal banen geen enkele reden om ons nu al uit te roepen tot de grote verliezers. Dat is niet in overeenstemming met de feiten. Het betekent niet dat er reden is om stil te zitten, om voldaan achterover te leunen. Nu de economische vooruitzichten ongunstiger worden en de verhouding actieven/inactieven daarnaast scheef dreigt te groeien als gevolg van de sterke stijging van het ziekteverzuim en de arbeidsongeschiktheid, is er alle aanleiding om te bezien welke maatregelen mogelijk zijn om de groei van de werkgelegenheid alsnog te versnellen.

De heer **Linschoten** (VVD): Is de minister met mij van mening dat het boud gesteld is dat het met de ontwikkeling van de werkgelegenheid nog zo beroerd niet gaat? Het kabinet heeft net van het CPB te horen gekregen in de koningin-MEV dat de werkloosheid in ons land volgend jaar voor het eerst sinds jaren weer gaat oplopen. Dan vind ik dat de minister een wat onevenwichtig beeld geeft.

Minister **De Vries**: Ik verwees zojuist naar realisatiecijfers, cijfers die behaald zijn in 1990. Toen kregen wij er niet 100.000 maar 160.000 nieuwe banen bij.

De heer **Linschoten** (VVD): Dat is een effect van het beleid van het vorige kabinet!

Minister **De Vries**: Ik begrijp, mijnheer Linschoten, dat alle goede dingen die gebeuren in het land worden toegeschreven aan het beleid van het vorige kabinet en dat alle slechte dingen die gebeuren in dit land worden toegeschreven aan het beleid van het huidige kabinet. Dat is altijd de voor de hand liggende interpretatie van de oppositie. Daarvoor heb ik ook alle begrip. Het betekent nog niet dat het altijd in overeenstemming met de werkelijkheid is.

De heer **Linschoten** (VVD): Daar heeft de minister gelijk in. Het zou ook heel oneerlijk zijn om dat te vertellen. Maar het is ook eerlijk om te vertellen dat, wanneer het gaat om werkgelegenheidscijfers, de effecten van 1990 natuurlijk meer te maken hebben met het beleid van het vorige kabinet dan met het beleid van het huidige kabinet. Het bevestigt alleen maar mijn stelling dat er, nu het kabinet er twee jaar zit, voor het eerst tekenen komen van onder andere het CPB dat het weer slechter gaat met de ontwikkeling van de werkgelegenheid. Dat is natuurlijk een belangrijk gegeven als wij over deze materie praten.

Minister **De Vries**: Voorzitter! Wij hebben in de politiek vaak de neiging om alles wat er in het land gebeurt, op het conto van de politiek te schrijven. Ik wil hierover een relativerende opmerking maken, waarbij ik overigens geen kwaad woord wil zeggen over het werkgelegenheidsbeleid van het vorige kabinet. Ik heb dat gesteund, zoals men zal weten. Het neemt niet weg dat wij een paar jaar achter de rug hebben, waarbij de economische groei in dit land zich buitengewoon voorspoedig ontwikkelde. Er lag ook naar mijn opvatting deels een relatie met het kabinet, maar ook deels een relatie met een algemene gunstige conjunctuur in de wereld om ons heen. Als de heer Linschoten trots verwijst naar de groei van de werkgelegenheid in de afgelopen jaren, is het realistisch om daarbij enig onderscheid te maken tussen het deel van de groei dat te danken was aan het beleid en het deel van de groei dat te danken was aan het feit dat de wereld om ons heen zich zo positief ontwikkelde. Ik heb het gevoel dat de heer Linschoten, ook als hij vooruitkijkt, de neiging heeft om dat onderscheid niet te willen

maken. Hij wil bijvoorbeeld niet zien dat de economische ontwikkeling en de koopkrachtontwikkeling in dit jaar in belangrijke mate worden beïnvloed door externe economische ontwikkelingen. Ik wijs bovendien op het volgende. Als de werkgelegenheidscijfers en de landelijke groei van de werkgelegenheid in ons land worden vergeleken met die in andere Europese landen, springt Nederland er nog steeds gunstig uit.

De heer Linschoten (VVD):

Voorzitter! Daarin heeft de minister theoretisch helemaal gelijk. Het is echter wat flauw om, nu het wat slechter gaat met de ontwikkeling van de werkgelegenheid en onze economie en nu de groei dreigt te stagneren, dat alleen maar toe te schrijven aan internationale factoren. Ik heb daarover in eerste termijn een aantal opmerkingen gemaakt. Wij hebben inderdaad te maken met een stijgende koers van de dollar en daar kan de minister niet veel aan doen. Wij hebben echter ook te maken met een kabinet dat alle lasten laat toenemen. Op dat punt is er uitdrukkelijk een relatie met de ontwikkeling van onze economie en de koopkracht, maar ook met de ontwikkeling van de werkgelegenheid.

Minister De Vries: Mijnheer de voorzitter! Ik zal de laatste zijn om te beweren, dat een stijging van de collectieve-lastendruk niet relevant is voor de werkgelegenheid. Ik zal echter ook de laatste zijn om te beweren, dat het voor een kabinet dat geconfronteerd wordt met een financiële problematiek van ongeveer 20 mld., erg gemakkelijk zou zijn om een dergelijke problematiek op te lossen. De partij van de heer Linschoten heeft voor deze problematiek snel gemakkelijke oplossingen gevonden. Ik herinner mij echter, dat in een vorige kabinetsperiode het bepaald niet soepeler ging als een paar miljard bij elkaar geschraapt moest worden in verband met bezuinigingen. Eigenlijk kan ik mij ook niet herinneren, dat de ministers van de partij van de heer Linschoten toen uitblonken met het betrachten van grote voortvarendheid op dit terrein.

De heer Linschoten (VVD): Voorzitter! Maar er is één heel groot verschil. De minister zegt, dat wij geconfronteerd worden met een problematiek van 20 mld. Neen, voorzitter, wij zijn geconfronteerd

met een kabinet dat toen het aantrad, besloot de collectieve uitgaven met meer dan 20 mld., in cijfers voor 1994, te vergroten. Dat heeft niets met de dollar en de inflatie te maken. Dat is gewoon het nieuwe beleid waarom de Partij van de Arbeid heeft gevraagd en dat voor een deel is gerealiseerd. Daarvoor moet nu een deel van de prijs worden betaald in termen van koopkrachtontwikkeling en werkgelegenheidsontwikkeling, terwijl de economie ook een beetje inzakt.

Minister De Vries: Mijnheer de voorzitter! Wil de heer Linschoten in zijn tweede termijn dan exact aangeven waar die 20 mld. aan extra uitgaven zit? Daarbij kan hij dan ook even aangeven, dat de VVD een streep door al die uitgaven wil halen. Wij weten dan precies hoe de heer Linschoten zijn voorstellen wil concretiseren.

De heer Linschoten (VVD): Voorzitter! De minister weet heel goed dat wij niet een streep door al die uitgaven halen. Hij weet echter ook door welke uitgaven wij wel een streep willen halen. Dat hebben wij namelijk in het debat over de Tussenbalans tot twee cijfers achter de komma aangegeven. Op dat punt waren wij duidelijker dan het kabinet.

Minister De Vries: Dat waren die snelle voorstellen waaraan ik zojuist refereerde, voorzitter.

De heer Linschoten (VVD): Voorzitter! Dat waren geen snelle voorstellen. Dat waren de enige voorstellen die in dit huis gepresenteerd zijn die een daadwerkelijke realisatie betekenen van de afspraken, ook met dit kabinet, op het punt van het financieringstekort en de collectieve-lastendruk. Wij hebben ons huiswerk gedaan. De minister is daarmee nog bezig.

Minister De Vries: Voorzitter! Het lijkt mij, dat deze discussie verder weinig perspectief biedt. Ik moet de heer Linschoten natuurlijk zijn geloof blijven gunnen. Wij worden wat meer geconfronteerd met de weerbarstigheid van de realiteit.

De heer Linschoten (VVD): Dat is flauw.

Minister De Vries: Mijnheer de voorzitter! Ik was toe aan het

bespreken van twee beleidsopties, die in de Kamer aan de orde zijn geweest. Daarbij ging het om het in positieve zin beïnvloeden van de werkgelegenheid. De eerste beleidsoptie betreft een afremming van de loonontwikkeling. Het is inderdaad zo — en dat is de les van de jaren tachtig — dat de algemene loonontwikkeling van zeer veel belang is voor de groei van de werkgelegenheid. Het kabinet zal dan ook voortgaan met de sociale partners te wijzen op de noodzaak van een gematigde loonontwikkeling. Hierbij zij eraan herinnerd, dat het kabinet, werknemers- en werkgeversorganisaties, die drie, het essentiële belang van een beheerste loonkostenontwikkeling in breder verband in het gemeenschappelijk beleidskader onderschreven hebben. Wij zullen erop moeten toezien, dat bijgedragen wordt aan het voldoen aan de voorwaarden voor een beheerste loonkostenontwikkeling. De omstandigheden daarvoor zijn verre van gunstig. Daarop heb ik zojuist al geduid. Het kabinet heeft zeer forse tegenvallers te verduren gehad. De heer Linschoten herinnert zich nog de periode van het vorige kabinet, toen jaar in jaar uit sprake was van riante belastingmeevallers. Daarmee konden wij allerlei uitgavenoverschrijdingen opvangen. De geachte afgevaardigde weet dat nog wel. Wij zitten nu echter in een periode van belastingtegevallers.

De heer Linschoten (VVD): Waar zou dat nu aan liggen!

Minister De Vries: Voorzitter! Ik vermoed dat de heer Linschoten de indruk heeft dat de Nederlandse burgers gaarne belasting betaalden aan minister Ruding en ongaarne belasting betalen aan minister Kok. Maar ook wat dit betreft, zou die verklaring iets te simpel kunnen zijn.

De heer Linschoten (VVD): Voorzitter! Men hoefde aan minister Ruding in ieder geval minder belasting te betalen dan aan minister Kok. Wellicht dat dit een belangrijk gevoel is geweest.

Minister De Vries: Mijnheer de voorzitter! Dat is een onjuiste weergave van de werkelijkheid. Als wij kijken naar het aandeel van het nationaal inkomen, het inkomen dat wij met z'n allen in Nederland verdienen en naar datgene wat

betaald wordt aan belasting in dit land, is dat aandeel niet groter geworden. De burgers zijn kennelijk in de afgelopen jaren van een bepaald gegeven inkomen een wat lager percentage aan belastingen en premies gaan betalen. Dat vindt men terug in het macro-cijfer van de collectieve-lastendruk. De beeldvorming, alsof de belasting- en premiedruk onder de voorgaande kabinetten jaar in jaar uit gedaald is, moet de heer Linschoten nog maar even toetsen aan de feitelijke realisatiecijfers uit die periode!

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Dat hoort u mij niet zeggen! Ik stel wel vast dat de collectieve-lastendruk op dit moment met 1 procentpunt dreigt te stijgen. Ik kan de minister verzekeren dat alle burgers het, ondanks alle prachtige macro-beelden, heel goed in hun portemonnee voelen als het huurwaardeforfait wordt verhoogd of wanneer er dubbeltjes op de accijns van benzine komen enzovoort. Dat voelen zij echt wel. Daar hebben zij geen macro-beeld voor nodig. Dat geeft dat gevoel weer. Maar, voorzitter, dit staat eigenlijk een beetje naast deze wet.

De **voorzitter**: Dan had u die interruptie eigenlijk niet mogen maken. Ik heb haar toegelaten, dus de minister mag nu antwoorden. Het spijt mij voor de heer Linschoten.

Minister **De Vries**: Mijnheer de voorzitter! De heer Linschoten weet net zo goed als ik dat de belasting- en premiedruk, uitgedrukt als percentage van het nationaal inkomen, ineens en voor ons allen onverwacht gedaald is. Dat betekent dat de burgers van dit land dus een lager deel van hun inkomen aan belasting en premies zijn gaan betalen dan wij gewend waren. Die burgers zullen dat toen op de een of andere manier in hun portemonnee gevoeld hebben. Dit kabinet treft in een aantal situaties geen maatregelen die ertoe leiden dat burgers meer gaan betalen dan zij gewend waren. Het treft maatregelen om weer uit te kunnen komen op hetzelfde percentage dat men gewend was te betalen. Het is buitengewoon moeilijk om te achterhalen wat nu precies de oorzaken van de belastingtegenvallers zijn. Dat weten wij allemaal. Maar, voorzitter, zij zijn er wel! In de voorafgaande jaren waren er

meevallers bij de belastingopbrengsten die voor een belangrijk deel toen ook zijn teruggegeven. Dat was ook de wens van de partij van de heer Linschoten. Als alle burgers aan belasting en premies meer afgedragen zouden hebben dat wij verwacht hadden dan zouden wij het te veel moeten teruggeven. Dat was een bekende redenering van de heer Linschoten. Welnu, nu betalen zij minder dan wij gedacht hebben en nu zegt de heer Linschoten: dat mindere mag je natuurlijk niet terughalen, want dat is schandelijk! Ik begrijp zijn redenering, maar die is wel wat a-symmetrisch.

Voorzitter! Ik was in mijn betoog bij de tegenvallers van het kabinet. Die tegenvallers hadden niet alleen te maken met belastingtegenvallers, maar ook met rentetegenvallers en nog een aantal andere factoren. De problematiek in de Tussenbalans heeft duidelijk gemaakt hoe krap de overheid bij kas zit. Daar komt bij dat de economische omstandigheden om ons heen minder gunstig worden. Dat versterkt elkaar. Als gevolg van een minder gunstige economische ontwikkeling hebben natuurlijk ook de belasting- en premie-inkomsten, als gevolg daarvan, de neiging om wat achter te blijven. Tegelijkertijd wordt de problematiek van de participatie van de werkgelegenheids-groei daardoor klemmender. Dat geheel wordt dan nog eens een keer versterkt door het feit dat de inflatietendensen in de wereld om ons heen sterker worden. Vrijwel in het gehele OESO-gebied zien wij daardoor intussen al het gevaar van een oplopende werkloosheid en in een aantal landen ook al een feitelijk oplopen van de werkloosheid. In dit verband wil ik er toch nog eens op wijzen dat de feitelijke realisatiecijfers over de eerste vijf maanden van dit jaar, ondanks de voorspelling van het CPB dat de werkloosheid in dit jaar in ons land niet zal dalen, nog steeds een daling met 23.000 ten opzichte van het gemiddelde niveau van vorig jaar laten zien. Op dit punt heb ik dan ook bij wijze van uitzondering wellicht de neiging om iets zonniger of optimistischer te zijn dan het Centraal planbureau, althans voor dit jaar. Het kabinet moet opereren binnen dat zojuist geschetste kader van Tussenbalans, de internationale gegevens, enzovoorts. Dat heeft ook zijn uitstraling en doorwerking naar het overleg met de sociale partners.

Hoe belangrijk de loonontwikkeling

ook is — ik zal de laatste zijn om het belang van loonmatiging te onderschatten — het is niet de enige factor die van belang is voor de koppeling en voor de verhouding tussen het aantal actieven en niet-actieven. Er zijn immers ook nog het volumebeleid, de economische groei, het activerend arbeidsmarkt-beleid, de scholingsinspanningen, de moeilijk vervulbare vacatures waarop wij misschien wat meer het accent kunnen leggen om die te vervullen, de loondifferentiatie en het probleem van de inkomensverhouding tussen het minimumloon en de sociale uitkeringen. Dat laatste punt speelt ook naar aanleiding van het WRR-rapport. Het zijn allemaal factoren die van belang zijn voor de ontwikkeling van het verhoudingsgetal tussen actieven- en inactieven en voor de realisatie van de vergroting van de participatie aan betaalde arbeid. Ik heb voorts al de externe omstandigheden genoemd, zoals de valtaire ontwikkelingen, die ook een rol spelen. Ik heb daarop geduid toen ik over de dollar sprak. Het beleidsinstrumentarium zal dan ook telkens moeten worden afgestemd op dat geheel van omstandigheden.

Ik vind dat in de inbreng van de Kamer afgelopen maandag te eenzijdig het punt van de loonontwikkeling is belicht. Dat neemt natuurlijk niet weg dat een terughoudende loonontwikkeling in een periode van minder gunstige economische groei en werkgelegenheids-groei extra wenselijk is. Ik laat dan ook geen gelegenheid voorbijgaan om daarvoor de aandacht te vragen van de sociale partners. De sociale partners zijn immers de eerstverantwoordelijken voor de loonontwikkeling. Zij behoren dat naar mijn vaste overtuiging ook te blijven. Daarop kom ik nog terug als ik inga op de opmerkingen over het centraal overleg. Wel wil ik op dit punt van mijn betoog nog opmerken dat de voorkeur voor het decentrale overlegmodel alles te maken heeft met het feit dat de werkgevers en werknemers alleen binnen de context van de situatie in hun eigen bedrijf of bedrijfstak tot een goede afweging kunnen komen en tot een praktisch bruikbare invulling van afspraken over het arbeidsmarktbeleid. Het huidige kabinet heeft dat uitgangspunt in het gemeenschappelijk beleidskader ook nadrukkelijk voor zijn verantwoording genomen.

Ik verdisconteer daarbij ook dat de

ontwikkelingen van de afgelopen jaren te zien geven, dat de gemiddelde contractloonstijging als zeer gematigd kan worden beschouwd. In dat verband heb ik wel eens het gevoel dat men in discussies in de Kamer over het verleden altijd concludeert dat het eigenlijk heel goed is gegaan en dat men bij discussies over de toekomst buitengewoon zorgelijk is en zegt: minister, bemoei je daar nou alsjeblieft mee, want anders gaat het fout. Wij zullen daarin dus een goed evenwicht moeten zoeken.

Tegen deze achtergrond wil ik reageren op het voorstel van de CDA-fractie om de loonontwikkeling tot een zelfstandige afwijkingsgrond te verheffen. De geachte afgevaardigde de heer De Jong stelde in concreto voor om, ook wanneer de verhouding lager dan 0,86 uitkomt, toch te ontkoppelen, als de lonen te hoog zijn. Zo heb ik hem althans begrepen. Het huidige wetsvoorstel voorziet daar niet in. Ik heb ook grote aarzeling om deze suggestie over te nemen. Ik wil die aarzelingen graag aan de heer De Jong voorleggen.

In de eerste plaats komt bij mij de vraag op hoe wij een te hoge loonontwikkeling moeten definiëren. Juist bij deze grootheid zijn er grote verschillen tussen de raming en de realisaties, niet in de laatste plaats door de ruiivoet die een nogal onvoorspelbaar karakter heeft. Dat risico is bij het verhoudingsgetal inactieven/actieven veel minder. Hier hebben wij immers te maken met een structuurgegeven. De niveaucijfers spelen daarin een belangrijke rol. Bij de loonontwikkeling gaat het alleen om de jaarlijkse mutaties. Daarnaast kunnen in de volumesfeer allerlei andere tendenties een rol spelen.

In de tweede plaats heb ik een belangrijk praktisch bezwaar. Het voorstel is immers niet symmetrisch. Wat mij betreft, mag dit ook een principieel bezwaar genoemd worden. Een te hoge loonontwikkeling leidt wel tot consequenties, maar een lage loonontwikkeling niet. Stel nu dat de loonontwikkeling jaren achtereen bijzonder gematigd is geweest en dat het verhoudingsgetal zich mede daardoor in gunstiger zin ontwikkeld heeft dan wij verwacht hadden, is het dan redelijk om een incidenteel te hoge loonontwikkeling onmiddellijk te laten volgen door een ontkoppeling, ook als de andere lichten op groen staan?

In de derde plaats noem ik nog een

argument dat ik toespits op deze kabinetsperiode. Als aan het begin van een kabinetsperiode een bepaald plafond voor dat verhoudingsgetal wordt afgesproken — voor deze kabinetsperiode 0,86 — moet je je dan ook niet aan die afspraak houden? Of je onder die grens kunt blijven, hangt, zoals wij al gezien hebben, af van een groot aantal factoren, waarvan de loonontwikkeling er één is. Als je met het totale beleid op orde bent en beneden die grens blijft, dan ligt het eigenlijk niet voor de hand om desondanks toch te gaan ontkoppelen. Immers, die grens, dat plafond, is ingegeven door de overweging dat de koppeling geen belemmering mag zijn voor participatiebevordering en een goede ontwikkeling van het financiële draagvlak. Als je eenmaal voor het verhoudingsgetal van 0,86 hebt gekozen, is het volgens mij ook verstandig om dat als het beslissende criterium te blijven hanteren. Daarom lijkt mij de beleidsoptie, zoals de heer De Jong die heeft voorgesteld, niet zo goed te verdedigen. Ik verzoek de CDA-fractie, de argumenten nog eens te overdenken en te bezien of men het bij nader inzien toch niet eens kan zijn met de keuze die met het wetsvoorstel op dit punt is gemaakt.

De heer De Jong (CDA): Mijnheer de voorzitter! Mijn opmerking werd ingegeven door de interessante beschouwingen van de minister in de memorie van toelichting over vierjarige en achtjarige effecten. De minister weet ook prima dat, wanneer er sprake is van een bovenmatige loonontwikkeling, het best zo kan zijn dat de effecten daarvan zich pas na deze kabinetsperiode voordoen. De minister heeft uitdrukkelijk gezegd dat hij die effecten ook meeneemt in zijn beschouwing. Daarop was mijn suggestie gebaseerd.

Minister De Vries: Voorzitter! Dan is het verschil tussen de heer De Jong en mij misschien veel kleiner dan ik op het eerste gezicht dacht. Wat het verhoudingsgetal betreft, moet je namelijk niet alleen kijken naar dat ene jaar, dat het dichtstbij ligt, maar moet je ook bekijken of er tendenties in de ontwikkeling zitten die van zodanige aard zijn dat de verhouding actieven/inactieven na verloop van een wat langere periode voorspelbaar uit het gareel loopt. Dan zijn wij

echter toch weer terug bij het verhoudingsgetal.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Voorzitter! Op het moment dat wij spreken van het niet overstijgen van de 0,86, wordt er toch in alle gevallen gekoppeld?

Minister De Vries: Mijnheer de voorzitter! De stukken zijn op dat punt helder. Als zich de situatie zou voordoen, dat in het eerstkomende jaar geen overschrijding van dat verhoudingsgetal plaatsvindt, maar dat alle spoorboekjes van het CPB erop wijzen dat na verloop van enige jaren duidelijk in de verkeerde richting wordt gekoerst, dan moet je tijdig aan de rem gaan hangen.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Ik houd de minister een citaat voor uit de nota naar aanleiding van het eindverslag. Daar staat: "De leden van de fractie van Groen Links vroegen naar het oordeel van de regering over de volgende stelling: 'Als in de jaren 1992 en daarna op een of andere wijze het cijfer hoger uitkomt dan 0,86, kan sprake zijn van ontkoppeling cq. wordt niet op voorhand automatisch gekoppeld. Indien de getalsverhouding blijft staan op 0,86 wordt onder alle omstandigheden gekoppeld.'" Dan zegt de minister: "Gesteld kan worden dat de interpretatie van de leden van de fractie van Groen Links juist is." Dat betekent dus, dat in de situatie dat het verhoudingsgetal in een bepaald jaar beperkt blijft tot maximaal 0,86 er onder alle omstandigheden zal worden gekoppeld, welk rampenscenario het CPB ook voorziet voor de jaren na dat bewuste jaar.

Minister De Vries: Nee, hier moet sprake zijn van een misverstand in de interpretatie. Ik wil het citaat dat de heer Rosenmöller voorleest, best nog eens nalezen, maar de lijn van het wetsvoorstel is duidelijk. Wij kijken niet alleen naar de effecten in het eerste jaar, wij kijken ook verder dan onze neus lang is. Als er ontwikkelingen worden gesignaleerd, die duidelijk wijzen in de richting van een overschrijding van het verhoudingsgetal, dan zijn die ontwikkelingen relevant voor de koppelingsbeslissing.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Dat is volgens mij niet waar. Ik houd

de minister de volgende stelling voor. Die situatie is van belang op het moment dat er een overschrijding plaatsvindt van die 0,86. Dan kan worden bekeken of er alsnog gekoppeld kan worden, als gevolg van een beleidsintensivering, die een gunstige uitwerking heeft op de verhouding inactief/actief. Op het moment dat die 0,86 niet wordt overschreden, zegt de minister, niet alleen in de wet, maar ook in de stukken, dat er te allen tijde wordt gekoppeld. Daar neemt de minister nu afstand van.

Minister De Vries: Ook hier moeten wij symmetrisch redeneren. Het kan niet zo zijn, dat alleen in het geval dat het verhoudingsgetal wordt overschreden, er wordt gekeken naar langere-termijneffecten. Een kabinet dat zijn verantwoordelijkheid neemt, zal altijd verder moeten kijken dan alleen maar naar het eerste jaar. Daarbij wijs ik er wel op, dat wij nadrukkelijk te maken hebben met een kan-bepaling. Als het verhoudingsgetal na drie of vier jaar wordt overschreden en als er mogelijkheden zijn om bij te sturen met een beleidspakket aan maatregelen — als er dus een redelijk perspectief is om de zaken op orde te krijgen — dan is er geen sprake van een verplichting om te ontkoppelen.

De heer Rosenmöller (Groen Links): De kan-bepaling gold alleen bij het overschrijden van de 0,86. Nu zegt de minister, dat de kan-bepaling ook geldt bij het binnen de perken houden van de 0,86. Dat is een wijziging ten opzichte van de wet en de stukken. Ik constateer alleen maar, dat de onzekerheid voor hen die afhankelijk zijn van de koppeling is toegenomen. Dat vind ik een uitermate slechte zaak.

Minister De Vries: Het is een interessante theoretische discussie. In een theoretische discussie wil ik de lijnen van het wetsvoorstel helder houden. Nu de realiteit. Als wij wat verder vooruit kijken en als wij zien dat er het eerste en het tweede jaar niets gebeurt en dat er royale mogelijkheden zijn om bij te sturen, dan zal het kabinet er de voorkeur aan geven om dat op een ander wijze te doen. Als er rampen dreigen op wat langere termijn die in het eerste jaar nog niet manifest worden, dan moet je je ogen voor die rampen niet sluiten.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Er kan dus ook worden ontkoppeld in een situatie, dat de 0,86 niet wordt overschreden. Dat is helder.

Minister De Vries: Ik begrijp, dat de heer Rosenmöller de rechtsonzekerheid graag zo groot mogelijk maakt. Ik wil daar niet aan meewerken.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Dat vind ik geen fair antwoord. Het gaat hier om het scheppen van helderheid. Ik wil die helderheid graag hebben.

Minister De Vries: Ik heb u die helderheid gegeven, mijnheer Rosenmöller, door vanaf het begin als lijn aan te geven, dat als er sprake is van een feitelijke of dreigende scheefgroei, het kabinet allereerst gehouden is om te bekijken welke beleidsinstrumenten er zijn om bij te sturen. Pas als die beleidsinstrumenten geen of onvoldoende perspectief bieden om de zaak binnen afzienbare termijn op orde te krijgen, dan is de ontkoppelingsbeslissing aan de orde. Wanneer in deze kabinetsperiode zou blijken dat de zaak op orde blijft, dus binnen de 0,86, en er voor 1996 of 1997 een overschrijding dreigt, zal op grond van de kan-bepaling het kabinet een afweging moeten maken. Ook dan is het reden zoveel mogelijk bij te sturen, opdat de ongunstige verhouding zich niet zal voordoen. Ik acht het buitengewoon onwaarschijnlijk dat dit kabinet dan met een ontkoppelingsvoorstel komt. In die zin zijn wij helder ten opzichte van elkaar. Als in deze kabinetsperiode de verhouding niet boven de 0,86 komt maar pas in 1995 of 1996, dan behoeft u van mij geen ontkoppelingsvoorstel te verwachten.

De heer Linschoten (VVD): Dat neemt niet weg dat de minister hiermee voor zichzelf een maximale ruimte creëert om dat te doen waar hij zelf, wellicht om politieke redenen, zin in heeft. Als de verhouding goed genoeg is, is het mogelijk om ervan uit te gaan dat die verhouding in de komende jaren verslechtert. Als die verhouding verslechtert, kan het kabinet zeggen: wij hebben zo'n fantastisch pakket maatregelen, het gaat wel weer beter. Dat is een maximale beleidsruimte.

Minister De Vries: Neen, de heer Linschoten weet net zo goed als ik dat als de loonontwikkeling in enig

jaar onverantwoord is, de werkgelegenheidseffecten daarvan met enige vertraging optreden. Die effecten worden als het ware uitvergroot naarmate die periode langer is. Om je ogen te sluiten voor de schade die zich dan in almaar grotere mate zal manifesteren, is iets wat de heer Linschoten zeker niet zou willen bevorderen.

De heer Linschoten (VVD): Neen, sterker nog, ik vind dat een heel verstandig standpunt van het kabinet. Mijn stelling is dat het kabinet deze zomer alle kanten op kan. Het zou zelfs politiek gesproken uit de problemen kunnen komen door, wanneer één van de coalitiepartners geen ontkoppeling wil, het beeld op te roepen dat het zo meteen wel beter gaat. Op grond van die overweging en met deze wet in de hand kan het dan zeggen door te zullen gaan met de koppeling als dat onverantwoord is.

Minister De Vries: Ik heb er niets nieuws aan toe te voegen. Ik ben helder geweest ten aanzien van wat de Kamer te verwachten heeft in een situatie waarin in deze kabinetsperiode de verhouding binnen de 0,86 zal blijven. De Kamer moet er begrip voor hebben dat het kabinet iets verder kijkt dan zijn neus lang is.

Mijnheer de voorzitter! De twee afwijkingsgronden zijn in de wet en in de memorie van toelichting samengebracht in het criterium van de getalsverhouding actieven/inactieven. Een aantal sprekers wekte maandag de indruk de getalsverhouding te zien als een andere formulering voor het volumecriterium, dus als een alternatieve formulering voor alleen maar het tweede criterium. Dat is niet juist. Zowel de loonontwikkeling als de volume-ontwikkeling, zo is in de memorie van toelichting omstandig beargumenteed, komt tot uitdrukking in de getalsverhouding actieven/inactieven. De twee afwijkingsgronden uit de wet zijn samengebracht in die getalsverhouding om te komen tot een eenduidig criterium op basis waarvan de discussie over al of niet koppelen in gang gezet kan worden. Als er sprake is van een bovenmatige loonontwikkeling of een te hoge volume-ontwikkeling in de sociale zekerheid, zal die getalsverhouding worden overschreden. De bovenmatige loonontwikkeling vormt in die zin

dus geen additioneel, geen zelfstandig criterium.

Ik begrijp dat de geachte afgevaardigde de heer De Jong dit debat wilde aangrijpen om een foutje goed te maken uit een vorig leven. Dat betreft het formuleren van de eerste afwijkingsgrond. De eerste afwijkingsgrond in de wet zou veranderd moeten worden. De omschrijving van de bovenmatige loonontwikkeling, zijnde een loonstijging die de loonruimte als som van de arbeidsproductiviteitsstijging en de prijsstijging te boven gaat, zou beter weggelaten kunnen worden. Hoewel deze wijziging een afwijking betekent van de tekst van het regeerakkoord en van het SER-advies, waarbij de heer De Jong een zekere betrokkenheid bleek te hebben, kan de regering zich toch in dit voorstel vinden. De wijziging houdt in dat woorden die als gevolg van de toespitsing op de verhouding tussen actieven en inactieven eigenlijk overbodig zijn, worden geschrapt. Als wij dan toch gaan verbeteren, wil ik graag een suggestie doen. Kan het begrip "loonontwikkeling" in het amendement van de heer De Jong dan niet beter worden vervangen door het begrip "loonkostenontwikkeling"? Waarschijnlijk bedoelen wij hetzelfde, maar ik wacht de reactie van de heer De Jong op dit punt af.

Juist omdat in het verhoudingsgetal de werkgelegenheid tot uitdrukking komt, is de regering geen voorstander van de mogelijkheid, geopperd door de heren Van Zijl en Schutte, om tot een norm te komen die in verhouding staat tot het nationaal inkomen. Zo'n financiële aanscherping vind ik maatschappelijk en sociaal moeilijker te verdedigen dan de volumennorm actieven/inactieven. Het gaat immers om meer dan geld alleen. Via de norm actieven/inactieven ontstaat er zicht, als het ware ingebouwd in het criterium, in het grote belang dat wij, juist uit een oogpunt van participatie en werkgelegenheid, aan ons beleid toekennen. Op die manier komt, als die verhouding scheef groeit, meteen het effect van onvrijwillige inactiviteit in beeld.

Een ander bezwaar — ik zeg dit met name tegen de heer Van Zijl — is dat een dergelijke mogelijkheid zou betekenen dat de norm voor het verhoudingsgetal zou inhouden dat het aandeel van de uitkeringslasten in het nationaal inkomen, stabiel zou mogen blijven. In het regeerakkoord hebben wij echter afgesproken dat

het financieringstekort met 2% naar beneden moet, dat de collectieve lastendruk gestabiliseerd moet worden en dat de collectieve uitgaven, als percentage van het nationaal inkomen, met 2% omlaag moeten. Als wij nu het aandeel van de uitkeringen in het nationaal inkomen constant houden, zou dat betekenen dat de hele reductie van de collectieve uitgaven geconcentreerd zou moeten zijn op de uitgaven van de rijksbegroting. Dat zou de realisering van een aantal andere beleidsprioriteiten op de rijksbegroting — prioriteiten waaraan de fractie van de heer Van Zijl volgens mij ook is gehecht — in gevaar brengen.

De heer Schutte heeft voorgesteld om het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking als norm te hanteren in plaats van de verhouding actieven/inactieven. De vraag die ik hierbij zou willen stellen, is of het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking relevanter is dan het nationaal inkomen per inkomensstreker. Men weet dat daar een verschil tussen bestaat, want niet alle inwoners van dit land genieten een eigen inkomen. Wanneer dus de verhouding tussen het percentage van de mensen in ons land dat wel een inkomen ontvangt en het percentage dat geen inkomen ontvangt, gaat veranderen, zou dat niet doorwerken in de norm van de heer Schutte of in ieder geval op een andere manier dan wij ons voorstellen.

De heer Van Zijl (PvdA): De minister heeft veel waars gezegd over het financiële beslag, maar wat ik wilde zeggen in eerste termijn is dat het denkbaar is dat het verhoudingsgetal wat stijgt, maar dat het financiële beslag toch gelijk blijft of misschien zelfs daalt. In zo'n situatie moet dan ook goed worden gekeken naar de betekenis van het verhoudingsgetal, aangezien de wettekst daar niet over spreekt. Ik heb dan ook willen wijzen op de hardheid van het verhoudingsgetal.

Minister De Vries: Ik kom dan toch nog even terug op het punt waarover ik zojuist sprak. Wanneer wij gezamenlijk afspreken — die beleidsdoelstelling wordt, meen ik, breed gedragen in deze Kamer — dat de collectieve lastendruk niet moet stijgen en dat het financieringstekort met 2% naar beneden moet, dan

betekent dat dat het aandeel van de collectieve uitgaven in het nationaal inkomen met 2% omlaag moet. Dat is in de huidige situatie ongeveer 10 mld. Je kunt dan de keuze maken of die verlaging volledig gerealiseerd moet worden in de sfeer van de rijksbegroting of dat een deel daarvan tot uitdrukking moet komen in een geringer beslag van de uitkeringen op het nationaal inkomen. In deze kabinetsperiode hebben wij de keuze gemaakt dat een deel van die vermindering ook tot uitdrukking moet komen in een daling van de uitgaven van de sociale zekerheid als percentage van het nationaal inkomen. Een stabiele verhouding tussen het aantal actieven en niet-actieven biedt daarvoor ruimte. Daarom hebben wij daar ook voor gekozen. Als wij dat criterium zouden inruilen voor een ander — wat de heer Van Zijl gelukkig niet doet — komen wij in grote moeilijkheden. De meeruitgaven voor de sociale zekerheid zouden dan goedge maakt moeten worden door minder uit te geven in de sfeer van de rijksbegroting. Dat willen wij niet, dus is dit een extra argument om vast te houden aan het verhoudingsgetal.

De heer Van Zijl (PvdA): Dat doen wij ook. Ik heb alleen gezegd dat bij de beoordeling van het verhoudingsgetal — dit geldt natuurlijk niet als het de pan uit rijst — ook de effecten op het financiële beslag betrokken moeten worden. Het kan zijn dat het een zich gunstiger ontwikkelt dan het ander. Hieraan moet naar mijn mening ook aandacht besteed worden. Het verhoudingsgetal is niet meer dan een zeer belangrijke indicator.

Minister De Vries: Voorzitter! Ik kan mij heel goed voorstellen dat in de toekomst, wanneer het financieringstekort op orde is, de politieke afspraak gemaakt wordt de collectieve lasten te stabiliseren. De norm van de verhouding tussen actieven en niet-actieven kan dan ook beoordeeld worden in het licht van de ontwikkeling van de uitgaven voor de sociale zekerheid als percentage van het nationaal inkomen. Ik heb het nu echter over de concretisering in de huidige kabinetsperiode.

Voorzitter! De heer Schutte heeft gesuggereerd het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking als norm te nemen. Als je een dergelijke norm

wilt, ligt het meer voor de hand het inkomen per inkomenstrekker te nemen. Ook bij het huidige getal gaat het om de verhouding tussen het aantal actieve en niet-actieve inkomensgerechtigden. Behalve voor dit punt vraag ik ook de aandacht van de heer Schutte voor verschillen die kunnen ontstaan tussen koppeling aan het nationaal inkomen per inkomenstrekker en koppeling aan de lonen. In een aantal situaties kan dit tot niet onaanzienlijke verschillen leiden. Ik wijs erop dat bij het inkomen per inkomenstrekker ook factoren een rol spelen zoals het incidenteel loon, de ruilvoet en het overig inkomen. Stel dat in een bepaalde periode — zoals bijvoorbeeld in de jaren tachtig het geval was — het overig inkomen sterk groeit en dat wij dit nodig achten voor het economisch herstel. In zo'n periode blijven de contractlonen nogal fors achter bij de groei van het overig inkomen. Dan kunnen de uitkeringen dus sneller stijgen dan de contractlonen. Ik weet niet of dat in de jaren tachtig bevordelijk zou zijn geweest voor de zo noodzakelijke loonmatiging. Dit alles afwegend, houd ik vast aan mijn voorkeur, zoals omschreven in het wetsvoorstel. Dat zal de heer Schutte ook niet verbazen.

Mijnheer de voorzitter! Vervolgens sta ik iets uitvoeriger stil bij de CPB-ramingen als uitgangspunt. Bij de beoordeling of al dan niet gekoppeld dient te worden zal gebruik gemaakt worden van cijfers van het CPB. Dat heeft naar mijn idee een aantal voordelen. Het doet mij genoeg dat de geachte afgevaardigden de heren De Jong en Van Zijl ook diezelfde keuze gemaakt hebben. Het eerste voordeel is dat de objectiviteit daarmee gediend is. Het CPB is zelf verantwoordelijk voor zijn ramingen; het stelt zijn ramingen op onafhankelijk van het kabinet en ongeacht de vraag of het kabinet bepaalde uitkomsten al dan niet wenselijk vindt. In het belang van de rechtszekerheid acht ik dat een voordeel. Een tweede voordeel is dat wij gebruik kunnen maken van de deskundigheid van het CPB bij het doorrekenen, bij het ramen van de effecten van onze beleidsinspanningen. Het kabinet zal in een dergelijke situatie, zoals een- en andermaal aan de orde is geweest, trachten om naar vermogen bij te sturen. Het lijkt mij logisch dat de te verwachten effecten daarvan dan door het CPB,

als onafhankelijke instantie, worden geraamd en dat de resultaten van die inspanningen dan kunnen worden meegewogen bij de beleidsbeslissingen die genomen worden als de MEV er eenmaal is. Ik denk dat ook daarmee de rechtszekerheid is gediend.

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Worden de ramingen van het CPB meegewogen of zijn zij bepalend?

Minister **De Vries**: Ik kom daar zo op.

Mevrouw **Groenman** (D66): De minister zal zich toch herinneren dat het CPB weigerde om beleidsinspanningen door te rekenen bij de Tussenbalans en...

De **voorzitter**: De minister heeft gezegd dat hij daar nog op ingaat. Zo nodig kunt u uw vraag straks stellen. De minister zal nu zijn betoog vervolgen.

Minister **De Vries**: De heer De Jong vroeg zich in dit verband af of wij, naast het benutten van de deskundigheid van het CPB, ook het oordeel van het CPB over de beleidsinspanningen relevant vinden. Dat is natuurlijk zo. Om nog duidelijker te zijn: in lijn met de casus die de heer De Jong beschreef en waarover hij uitsluitsel vroeg, zal voor het kabinet het centrale pad dat het CPB volgt met name relevant zijn en niet het centrale pad aangevuld met de uitkomsten van één of meer beleidsvarianten, want het centrale pad zal in het beleid verdisconteerd zijn.

Voorzitter! Dat neemt niet weg dat er sprake is van een kan-bepaling in het wetsartikel. Ik heb daar al eerder op gediend. Er is sprake van een bevoegdheid tot ontkoppelen; een bevoegdheid die erin voorziet dat de regering de eigen beleidsvoornemens uiteraard bij de koppelingsbeslissing kan meewegen. Een "kan-bepaling" is dus geen "moet-bepaling". Wel wordt er een duidelijk signaal gegeven dat onkoppeling aan de orde is als er een scheefgroei in de verhouding ontstaat, tenzij het kabinet het vaste vertrouwen heeft dat andere instrumenten toereikend zijn om de zaak op orde te brengen. Als dat vaste vertrouwen niet heel stevig kan worden onderbouwd, gedraagt het kabinet dat niet ontkoppelt zich in zekere zin als een

automobilist die door rood licht rijdt, omdat hij zichzelf ervan overtuigd heeft dat er toch geen ander verkeer aan zal komen. Dat kan goed gaan, maar het is in het algemeen niet aan te bevelen. Overigens erken ik, om in termen van deze beeldspraak te blijven, dat de afweging bij een oranje licht heel anders kan uitvallen dan bij een licht dat voluit op rood staat. En dat is de situatie waar wij zojuist over spraken.

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Het verdient ook aanbeveling om wat rustiger aan te doen als het licht op oranje springt. Ik begrijp overigens dat de enige houvast die wij hebben de vraag is of het kabinet zelf het vaste vertrouwen heeft. Daarmee kun je iedere kant op die je wilt. De minister verdedigt in deze Kamer, op grond van argumenten die hij ongetwijfeld op een rij heeft, dat hij het vaste vertrouwen heeft.

Minister **De Vries**: Zo is het dus niet, voorzitter. Als dat verhoudingsgetal scheefgroeit en als het CPB dan ondanks het beleidsinstrumentarium dat het kabinet in stelling brengt, de effecten daarvan zodanig inschat dat dat verhoudingsgetal niet op korte termijn lager zal worden, staat het licht in feite op rood. Een kabinet dat dan desondanks de koppeling toepast, moet buitengewoon sterk in z'n schoenen staan en het moet er vast van overtuigd zijn dat het CPB die feitelijke beleidseffecten verkeert beoordeelt. Dat betekent dat zo'n kabinet een moeilijke discussie met het parlement tegemoet gaat.

De heer **Linschoten** (VVD): Maar het kan wel, de regering kan ondanks de berekeningen van het planbureau tot de conclusie komen dat zij het beter weet.

Minister **De Vries**: Inderdaad, de "kan-bepaling" kan niet gereduceerd worden tot een "moet-bepaling".

De heer **Linschoten** (VVD): Dat is duidelijk, voorzitter.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Maar de Kamer heeft toch alle ruimte om dan het oordeel en het zelfvertrouwen van het kabinet te toetsen?

De heer **Linschoten** (VVD): Wij behandelen nu een wet waarbij de indruk is gewekt dat er bij een verslechtering van het verhoudings-

getal niet wordt gekoppeld. Ik probeer nu vast te stellen of dat ook daadwerkelijk zal gebeuren. Mijn conclusie is dat de minister inderdaad alle kanten op kan en dat er straks een puur politiek debat in de ministerraad gevoerd moet worden over de koppeling per 1 januari, want dat volgt niet uit deze wet. Niemand in dit land weet op dit moment dus wat de betekenis van de wet zal zijn. Dat geldt voor de minister, voor de PvdA-fractie, voor de VVD-fractie en voor alle uitkeringsgerechtigden in dit land.

Minister De Vries: Ik verzet mij opnieuw tegen deze interpretatie, voorzitter. Als de verhouding tussen actieven en niet-actieven op orde is, weten de uitkeringsgerechtigden waar ze aan toe zijn. Dan heeft het kabinet geen keuze, dan wordt er gekoppeld; dat is de hoofdregel. Maar als die verhouding niet op orde is en als dat ook niet op afzienbare termijn te verwachten is, omdat het CPB de beleidsinzet ontoereikend acht, dan is ont koppeling aan de orde. Ik heb alleen gezegd dat het dan evenmin als in het verleden een automatisme is. Het is een kan-bepaling, maar een kabinet dat in die omstandigheden koppelt, zal buitengewoon sterk overtuigd moeten zijn van de effectiviteit van het ingezette beleidsinstrumentarium.

De heer Linschoten (VVD): Maar, voorzitter, de minister moet die vraag over een paar weken beantwoorden. Wij kennen de cijfers; alle uitkeringsgerechtigden hebben die ook ook in de krant gelezen. Op dit moment is de verhouding slechter dan 0,86. De koppelvraag is dus aan de orde, evenals de vraag of het pakket van maatregelen dat de minister voor het volumebeleid op tafel legt, voldoende teweeg zal brengen om dat verhoudingsgetal te verbeteren. Nu rekent het planbureau dat dit pakket onvoldoende zal zijn. Op mijn vraag wat de minister dus doet, zegt hij dat de regering de vrijheid heeft om na te gaan of zij zozeer overtuigd is van haar eigen gelijk dat koppeling toch nog gerechtvaardigd is. Dat betekent dat de minister als in de politiek puntje bij paaltje komt, naar believen kan omgaan met die afwijkingsgrond. Het lijkt mij belangrijk dat iedereen dat weet, als er vanavond over de wet gestemd wordt.

De voorzitter: Het punt is nu helder, het is al een paar keer aan de orde geweest. Ik verzoek de minister, na zijn reactie op deze interruptie zijn betoog te vervolgen. Er is ook nog een tweede termijn.

Minister De Vries: Wij vervallen inderdaad in een herhaling van zetten, voorzitter. Mijn standpunt is helder. Ingeval de beleidsinzet van het kabinet niet toereikend is om de zaak in de MEV op orde te krijgen, ligt ont koppeling voor de hand. Een kabinet dat die beslissing niet neemt, zal er dus vast van overtuigd moeten zijn dat het CPB in die situatie ongelijk heeft. En als het kabinet dat ongelijk niet kan aantonen en ook achteraf niet zelf gelijk krijgt, heeft het dus een verkeerde beslissing genomen. Dat is geen onzekerheid, het betekent dat er geen sprake is van een automatisme, van een beleidsbeslissing die onafhankelijk is van de verantwoordelijkheid die het kabinet op zo'n moment neemt. En overigens weten wij hoe snel in dit land het beeld van cijfers kan veranderen. Het beeld kan na drie maanden heel anders zijn. Ik wil niet meedoen aan een beeldvorming waarbij wij op basis van geruchten die in de kranten hebben gestaan, ineens het moede hoofd in de schoot leggen, waarbij wij zeggen: wij weten nu allemaal al dat het volstrekt mis is. De cijfers willen er na de vakantie weleens anders uitzien dan voor de vakantie. Dat placht zo te zijn, mijnheer Linschoten, in de periode dat er een ander kabinet zat. Toen hadden wij na de zomer altijd belastingmeevallers die er voor de zomer nog niet waren. Weet u wel?

De heer Linschoten (VVD): Ik help u hopen dat ze er komen.

Minister De Vries: Mijnheer de voorzitter! Het punt van het perspectief voor de langere termijn hebben wij eigenlijk al besproken. De heer Rosenmöller van Groen Links heeft op dat punt nog de vraag gesteld of het niet beter was, alleen maar naar een periode van vier jaar te kijken en niet naar de periode van acht jaar. De reden dat wij kijken naar de volle periode van acht jaar, is dat de modellen van het Centraal planbureau zo ingericht zijn dat zij de mogelijkheid bieden om prognoses te maken voor die termijn. Aangezien een kabinet gehouden is om bij dit soort afwegingen zover mogelijk

vooruit te kijken, betrekken wij die uitvergroting van bepaalde ontwikkelingen op een termijn van acht jaar graag in de beschouwingen. Dat is wat anders dan dat de achttjaarseffecten doorslaggevend zullen zijn voor de beslissing. Wij vinden ze echter wel relevant om te bekijken.

Mijnheer de voorzitter! De afgevaardigden van CDA en VVD vroegen nadere aandacht van de regering voor de loondifferentiatie. In plaats van koppeling aan de gemiddelde contractionen zou koppeling aan de laagste loonschalen moeten worden overwogen. De regering erkent de economische merites van de redenering van CDA en VVD. Het is jammer dat de heer Linschoten nu net even weg is! Tegelijkertijd is de regering van mening dat het koppelen aan de laagste loonschalen feitelijk ont koppelen is. Het uitgangspunt van de koppelingswet is dat minimumloners en uitkeringsgerechtigden delen in de algemene welvaartsstijging. Ik heb aan het begin van mijn betoog nog eens toegelicht wat de achtergrond daarvan is. Het uitgangspunt is niet dat men deelt in de welvaartsstijging van een beperkte en bovendien steeds wisselende groep. Voorkomen moet worden dat minimumloners en uitkeringsgerechtigden door koppeling aan de laagste loonschalen in relatieve zin steeds verder achterblijven. De regering acht het voldoende om de loondifferentiatie bij de vierjaarlijkse bijzondere verhoging te betrekken. Niettemin neemt het kabinet de zorgen van de CDA-fractie op dit punt serieus. Zou er sprake zijn van een vast patroon van loondifferentiatie, waardoor inactieven over een langere periode harder in inkomen zouden stijgen dan werknemers in bepaalde sectoren van de economie, dan zou dat tot herbezinning op de voorgestelde wettelijke vormgeving moeten leiden. Het kabinet zegt dan ook volgaarne toe, de door het CDA gevraagde rapportage hierover te zullen aanreiken. Mocht dan blijken dat bepaalde groepen actieven inderdaad structureel achterblijven bij het gemiddelde, dan zouden wij die afweging nog eens moeten maken.

Mijnheer de voorzitter! Het is zonder meer duidelijk dat zowel de Tweede Kamer als het gehele kabinet de houding en activiteiten van sociale partners ten aanzien van de loonontwikkeling, in samenhang met de werkgelegenheidsontwikkeling, van

cruciaal belang acht. Ik onderstreep dat ook in dit verband. Ik herinner er daarbij aan dat het kabinet samen met de Stichting van de Arbeid reeds op 1 december 1989 een gemeenschappelijk beleidskader onderschreven heeft. Ik refereerde daar al eerder aan. Het kabinet acht het van belang, de desbetreffende problematiek voor het komende jaar in het bijzonder met de centrale organisaties van werkgevers en werknemers door te spreken. Een gegeven daarbij is echter dat het RCO heeft laten weten — ik heb de desbetreffende brief ter informatie aan de Kamer gestuurd — er de voorkeur aan te geven, overleg ter zake niet voor Prinsjesdag te voeren. Ik betreur dat standpunt zeer, hoewel het niet betekent dat wij de sociale partners niet meer voor Prinsjesdag ontmoeten of spreken. De sociale partners spreken ook elkaar geregeld, onder meer in het verband van de Stichting van de Arbeid. Ik attendeer de Kamer er ook op dat de sociale partners, werkgevers en werknemers, in het kader van de Stichting van de Arbeid op dit moment werken aan een evaluatie van de CAO-afspraken in 1991 in het licht van de afspraken in het gemeenschappelijk beleidskader.

Verder worden tripartiete gesprekken gevoerd, bijvoorbeeld over het advies van de commissie-Rauwenhoff. Ik heb er vertrouwen in dat op korte termijn goede afspraken over dit advies met de sociale partners te maken zijn. Dit heeft een heel grote relevantie voor het werkgelegenheidsbeleid, dat in dit debat een belangrijke rol speelt.

Ik vind wel degelijk overleg over de loonontwikkeling en de besteding van de loonruimte in 1992 wenselijk. Ik verschil in dit opzicht dus niet van opvatting met de minister-president, zoals hier gesuggereerd is. Wel vind ik dat het geen zin heeft, overleg te organiseren met een partij die eenen andermaal te kennen geeft, voor dit overleg niet beschikbaar te zijn. Ik kan de heer Rosenmöller en de Kamer meedelen dat ik niet op die ene brief ben afgegaan, maar wel degelijk heel zorgvuldig nagegaan heb of er zicht kan ontstaan op een situatie waarin zinvol overleg nog voor de zomer plaatsvindt.

Overigens wil ik er geen misverstand over laten bestaan dat voor mij dit overleg er niet op gericht is, de in het gemeenschappelijke beleidskader gemaakte afspraken te vervangen door een vorm van centraal geleide

loonpolitiek. De wijze waarop de partijen in de afgelopen jaren hun decentrale verantwoordelijkheid inhoud hebben gegeven, geeft hiertoe naar mijn overtuiging geen aanleiding.

De fractie van de SGP heeft de vraag aan de orde gesteld of ambtenarensalarissen moeten worden meegerekend, omdat deze niet in voldoende vrijheid tot stand komen. Ik deel de opvatting van de heer Van der Vlies niet. Het overleg over de ambtenarensalarissen wordt sinds enkele jaren gevoerd in het kader van het zogenaamde protocol. De kern hiervan is dat wijzigingen in de arbeidsvoorwaarden voor ambtenaren alleen kunnen worden gerealiseerd wanneer hierover overeenstemming is bereikt met de centrales van overheids personeel. Hiermee is dit overleg in hoge mate geschoeid op dezelfde leest als het arbeidsvoorwaardenoverleg voor de werknemers in de marktsector. Ik zie dan ook geen reden, de loonontwikkeling van ambtenaren buiten beschouwing te laten bij het vaststellen van de contractloonstijging.

De regering heeft twee nota's van wijziging ingediend. De ene, bij de memorie van antwoord, betreft de verwerking van een verhoging van de minimumvakantietoelage. In de andere, bij de nota naar aanleiding van het eindverslag, wordt het bij wijze van uitzondering mogelijk gemaakt, na ontkoppeling op 1 januari op 1 juli weer te koppelen. Ook voorziet deze nota van wijziging in een overgangsregeling.

De heer Van der Vlies vindt het niet gewenst dat op de regel dat ontkoppeling op 1 januari voor een heel jaar geldt, een uitzondering mogelijk wordt gemaakt. Ook de heer De Jong heeft vraagtekens gezet bij dit element van de nota van wijziging. Ik hecht eraan, te herhalen dat de regering met deze leden van mening is dat de hoofdregel centraal staat: ontkoppeling per 1 januari geldt in beginsel voor een heel jaar. Op deze manier kan een substantiële bijdrage worden geleverd aan de verbetering van het verhoudingsgetal, kan het complementaire werkgelegenheidsbeleid tijdig en adequaat worden voorbereid en uitgevoerd en kan de ontkoppeling in een evenwichtig inkomensbeleid worden ingebed. Blijkt evenwel dat het verhoudingsgetal zich door onverwacht gunstige ontwikkelingen sneller herstelt dan

verwacht, dan vervalt de reden voor de ontkoppeling en moet het naar mijn mening mogelijk zijn, op 1 juli weer te koppelen.

De heer Van der Vlies (SGP): Voorzitter! Mijn kanttekening was ingegeven door de veronderstelling die toch wel wat steun vindt in de redenering die de minister vanmorgen naar voren bracht, namelijk dat nog maar bezien moet worden of opmerkelijke ontwikkelingen zich zo snel vertalen in geobjectiveerde benaderingen. Ik meen dat het niet zo snel zal gaan. Er moet dan toch een majeure ontwikkeling zijn die daartoe aanleiding geeft. Als het een majeure ontwikkeling is, kan er een politieke discussie plaatsvinden die een ontkoppeling opheft of een koppeling ontkoppelt.

Minister De Vries: Voorzitter! Ik ben het met de heer Van der Vlies eens dat er dan sprake zou zijn van een zeer uitzonderlijke situatie. Als die uitzonderlijke situatie zich voordoet, is het goed dat een en ander op deze manier is geregeld.

De heer Rosenmöller heeft een vraag gesteld over de overgangsregeling. Hij vroeg zich af of door de overgang van een systeem dat is gebaseerd op een ontwikkeling in het verleden — de WAM — naar een systeem dat is gebaseerd op ramingen voor de toekomst, niet onrecht wordt gedaan aan minimumloners en uitkeringsgerechtigden. Zij zouden door deze overgang een deel van de loonontwikkeling in het bedrijfsleven missen. Ik meen dat deze redenering niet geheel juist is. In de nieuwe wet wordt gekoppeld aan de contractloonstijging op jaarbasis. In dat cijfer zit al een overloop uit het voorafgaande jaar inbegrepen. Ook nog een deel van de loonontwikkeling in 1991 vergoeden, zou onder die omstandigheden leiden tot een dubbele overloop. Het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Rosenmöller kan ik om die reden dan ook niet onderschrijven.

Mijnheer de voorzitter! Ik kom bij het punt van 1 januari 1992. Ik heb daarover weinig meer te zeggen dan wat daarover in paragraaf 1.4 van de memorie van antwoord is opgemerkt. Ik kan dus buitengewoon kort zijn, ook tegen de achtergrond van de interruptiedebatten die wij al hebben gevoerd. Ik ga nog kort in op de procedure bij een eventueel voorne-

men tot ont koppeling. Of in een bepaald jaar gekoppeld wordt of niet, zal worden gezien bij de voorbereiding van de begroting van dat jaar. Als de ontwikkeling van het verhoudingsgetal inactieven/actieven aanleiding geeft om ont koppeling te overwegen, zal het kabinet aan de hand van een notitie met de relevante afwegingsfactoren hierover beslissen. En als ont koppeling noodzakelijk lijkt, zal het kabinet een concept-besluit nemen op basis waarvan een adviesaanvraag aan de SER wordt gericht. Na ommekomst van het advies van de SER zal een definitieve beslissing worden genomen. Het besluit zal dan in de vorm van een algemene maatregel van bestuur aan de Raad van State en aan beide Kamers van het parlement worden voorgelegd.

Mevrouw Groenman (D66): Voorzitter! Ik heb in eerste termijn gevraagd of het een openbare notitie is. Als het een notitie voor de ministerraad is, hoeft de minister er geen melding van te maken.

Minister De Vries: Over het concept-besluit op basis waarvan de adviesaanvraag aan de SER wordt gericht en over de inhoud van de adviesaanvraag aan de SER, zal de Kamer zoals gebruikelijk worden beslist.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Voorzitter! De minister stuurt eerst een concept-besluit naar de SER. Mag ik daaruit afleiden dat de SER met een standpunt daarover nog wezenlijke invloed kan uitoefenen op het definitieve besluit dat de minister daarover neemt?

Minister De Vries: Wij vragen niet voor niets advies aan de SER. In dit geval is het wel een zeer gerichte adviesaanvraag. Als volgens het uitgangspunt van het wetsvoorstel wordt gekoppeld, is een jaarlijkse adviesaanvraag aan de SER naar mijn oordeel niet nodig. De woordvoerders van de fracties van D66 en de SGP hebben dit wel voorgesteld. Ook de woordvoerder van de CDA-fractie bepleitte dit. Dit lijkt mij vooral samen te hangen met de opvatting dat men ook bij een onderscheiding van het verhoudingsgetal zou kunnen ont koppelen. Als deze mogelijkheid ontbreekt, ontvalt de grond voor een SER-advies. Telkenjare de SER om advies vragen zou niet overeenstem-

men met het uitgangspunt van koppeling, maar leiden tot een min of meer beleidsmatig stelsel waarvoor dit kabinet nu juist niet heeft gekozen. Een adviesaanvraag aan de SER is mijns inziens wel noodzakelijk als men het zware voornemen heeft om van het uitgangspunt van het wetsvoorstel af te wijken. De gezichtspunten die de SER naar voren kan brengen, kunnen waardevolle bijdragen leveren aan de discussie over de vraag of daadwerkelijk tot ont koppeling zal worden overgegaan. Deze lijn, waarbij alleen adviesaanvragen worden verzonden bij ont koppeling, betekent overigens ook een voorzetting van het beleid in het verleden. Hiervan was sprake bij de ad-hoc-wetgeving om de WAM buiten werking te stellen.

Mijnheer de voorzitter! Het pleidooi om helemaal geen advies aan de SER te vragen als het voornemen tot ont koppeling bestaat – dat hebben de leden van de fracties van de VVD, de RPF en Groen Links voorgesteld – lijkt mij niet te passen bij de Nederlandse sociaal-economische verhoudingen. De argumenten dat advisering alleen maar vertragend werkt en bekende gezichtspunten zal opleveren, vond ik ook niet overtuigend. Ik concludeer dus, mijnheer de voorzitter, dat er voorstanders van een jaarlijkse adviesprocedure zijn, dat er voorstanders van helemaal geen adviesprocedure zijn en dat er voorstanders zijn van de lijn waarvoor het kabinet heeft gekozen. Dat sterkt mij om bij het standpunt van het kabinet te blijven. Volgens het kabinet is alleen advisering gewenst als het voornemen tot ont koppeling bestaat.

Ik wijs er nog op dat, mede in het kader van de eventuele wenselijkheid van de bijzondere aanpassing van het minimumloon, één keer in de vier jaar aan de SER zal worden gevraagd extra advies uit te brengen. De suggestie van de heer De Jong om bij de eerste vierjaarlijkse evaluatie te bezien of er een jaarlijkse advisering moet komen, lijkt mij zinnig en ik wil die graag overnemen.

De heer Linschoten (VVD): Voorzitter! Los van de vraag of het wenselijk is om de SER om advies te vragen, wil ik de minister nog op het volgende wijzen. Mijn argumentatie in eerste termijn had juist betrekking op het enigszins overbodige karakter van de wettelijke verplichting om dat advies te vragen. Ik kan mij voorstel-

len dat zich situaties voordoen, waarin de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid of het kabinet het wenselijk vindt dat advies wordt gevraagd aan de Sociaal-economische raad. Wat stelt de minister echter voor? Hij wil ieder kabinet of iedere minister verplichten om in een dergelijk geval de SER om advies te vragen.

Minister De Vries: Voorzitter! Ik vind dat deze procedure past bij het element van de rechtszekerheid, de zorgvuldigheid en de zwaarte van de beslissingen.

Mevrouw Groenman (D66): Als u een concept-besluit naar de SER stuurt, staan daarin dan ook eventuele alternatieven die te maken hebben met evenwichtige inkomensverhoudingen? Zegt u dan wat u gaat doen in een situatie van ont koppeling?

Minister De Vries: Ja, voorzitter, de procedure die met het wetsvoorstel is voorzien, leidt er in feite toe dat het kabinet in de regel in de zomer een beslissing zal nemen. Als er dan zal worden besloten tot ont koppeling te komen, zal in diezelfde periode het kabinet beslissen over aanvullend, flankerend beleid. Het geheel van de voorstellen zal de Kamer op Prinsjesdag worden gepresenteerd. Als de adviesaanvraag naar de SER gaat, krijgt de Kamer dus een compleet pakket gepresenteerd.

Mevrouw Groenman (D66): Het gaat mij erom of in een dergelijk concept-besluit de SER tegelijkertijd wordt gevraagd te adviseren over de flankerende maatregelen. Dat lijkt mij onzuiver. De SER adviseert op grond van dit wetsvoorstel over een eventuele ont koppeling en niet over wat u verder nog van plan bent. Dat kunt u ons wel meedelen, maar dat hoeft niet in het concept-besluit te staan.

Minister De Vries: Dan had ik uw vraag verkeerd begrepen. Het lijkt mij voor de hand te liggen, dat het kabinet bij de motivering van zijn beslissing in de adviesaanvraag ook aangeeft welke andere instrumenten het heeft ingezet om de zaak alsnog op orde te brengen. Het ligt ook voor de hand, dat het kabinet aangeeft waarom het van oordeel is dat de beslissing noodzakelijk is. Dat betekent dat de SER die overwegingen in zijn advies kan betrekken.

Mijnheer de voorzitter! Ten slotte wil ik in dit kader ingaan op de inbreng van de heer Linschoten over de loonkosten op het minimumniveau. Hij zei, dat wij ter zake van de ontwikkeling van de loonkosten op minimumniveau buitengewoon terughoudend moeten zijn. In feite bepleit hij daarmee om in elk geval het minimumloon niet te koppelen wanneer dat voor de uitkeringen wel gebeurt. Ik moet zeggen dat ik de arbeidsmarkttechnische beschouwingen van de heer Linschoten best kan volgen. Inderdaad is er veel voor te zeggen, de werkgelegenheids groei, met name aan de onderkant van het loongebouw, zoveel mogelijk te stimuleren. Overigens wil ik hem in dit verband erop wijzen dat er in de jaren tachtig op dat terrein natuurlijk al het nodige gebeurd is. Als wij uitgaan van alle modellen die op dit terrein vaak met enig respect in deze Kamer genoemd worden, zien wij dat daarin vertragingen ingebouwd zijn. Als een en ander werkt zoals die modellen aangeven, kunnen wij nog de nodige doorwerking van de effecten van het relatief achterblijven van het minimumloon voor de komende jaren verwachten. Dat neemt niet weg dat er alle reden is, de participatie aan de onderkant van het loongebouw te stimuleren. In dit verband merk ik wel op dat de werkgelegenheids groei in de afgelopen vijf of zes jaar aan de onderkant van de arbeidsmarkt 3,5 keer zo snel is geweest als de gemiddelde groei. Wij moeten onszelf dus niet wijsmaken dat er niets gebeurd is aan de bevordering van de participatie aan de onderkant.

Voorzitter! Alhoewel ik de ideeën van de heer Linschoten in arbeidsmarkttechnische zin wel kan volgen, meen ik toch dat er een groot probleem in de sfeer van de arbeidsmarkt ontstaat, als wij het minimumloon niet zouden koppelen en de uitkeringen wel. Als die uitkeringen wel worden gekoppeld en het minimumloon niet, ontstaat de situatie dat arbeid in een aantal gevallen minder inkomens gaat opleveren dan een uitkering. In het begin zal dit wellicht alleen het geval zijn voor de bekende kostwinner, maar al heel gauw zal het éénoudergezin ook in die situatie terechtkomen. Dat zal natuurlijk gevolgen hebben voor de motivatie om dat soort arbeidsplaatsen ook te bezetten. De belangstelling daarvoor zou wel eens kunnen afnemen. Ik

verwijs in dit verband ook naar de bekende discussie over de problematiek van het reserveringsloon.

De heer Linschoten stelt hier tegenover dat hij ook de zogenaamde gerelateerde arbeidsmarktuitkeringen zou willen ontkoppelen. Ook andere woordvoerders hebben een gedifferentieerd aanpassingsbeleid op dit punt bepleit. Dat leidt tot complicaties, met name in de sfeer van de sociale zekerheid. Maar, voorzitter, het past in onze taakverdeling dat de staatssecretaris dit onderwerp verder zal beantwoorden.

Voor mij blijft nog één punt over. Ik vind dat ik toch even kort moet ingaan op de discussie over de derde budgettaire afwijkingsgrond. Dat onderwerp stelde de heer Linschoten aan de orde.

Waarom uiteindelijk toch niet gekozen voor de derde afwijkingsgrond? Ik zou daar toch wat argumenten voor willen noemen. Allereerst hebben de rijksbegroting en de sociale zekerheid hun eigen traject van budgetdiscipline. De redenering daarachter is, dat de sociale zekerheid als het ware niet de normale uitgaven in de sfeer van de rijksbegroting mag gaan verdringen. Wij vinden het aandeel van de uitgaven van de sociale zekerheid, bij een verhoudingsgetal van 0,86 actieven en inactieven, zo hoog dat het beslag van de sociale zekerheid op het nationaal inkomen in ieder geval niet verhoogd moet worden. Zoals wij zojuist hebben aangegeven, moet dat zelfs wat verlaagd worden. Als het aandeel van de uitkeringen en de sociale zekerheid toch omhoog dreigen te gaan, moeten wij maatregelen treffen om dat op orde te brengen. Dat is de ratio van het eigen traject van budgetdiscipline in de sfeer van de sociale zekerheid. Tegelijkertijd willen wij natuurlijk niet dat uitgavenoverschrijdingen die zich in de sfeer van de rijksbegrotingen kunnen voordoen, al te gemakkelijk afgewenteld kunnen worden op de sociale zekerheid. Ook de rijksbegroting moet, om die beeldspraak maar eens te gebruiken, haar eigen broek ophouden. Dat wil zeggen: zelf zorgen dat orde op zaken gesteld wordt indien daar problemen ontstaan. Wij moeten het dus niet te gemakkelijk maken om ruimte te creëren of het tekort aan discipline in de sfeer van de rijksbegroting via de koppeling af te wentelen op de sociale zekerheid. Als die rijksbegroting in het ongereede raakt als gevolg

van een slechte algemene economische ontwikkeling, dan zullen de effecten van die slechte ontwikkeling natuurlijk ook zijn terug te vinden in de sfeer van de werkgelegenheid en de verhouding actieven/inactieven c.q. in de sfeer van de betaalbaarheid van de koppeling. Via het verhoudingsgetal en de uitgavenontwikkeling bij de sociale zekerheid zal die problematiek wel min of meer simultaan aan de orde komen. Ten slotte geldt dat een stijging van de collectieve-lastendruk als gevolg van een tekort aan uitgavenbeheersing op de rijksbegroting natuurlijk op termijn even schadelijk is voor de werkgelegenheid als een stijging van de collectieve-lastendruk die haar oorsprong vindt bij de sociale zekerheid. Vandaar ook dat ik een bekend en erkend voorstander ben van stabilisatie van de totale collectieve-lastendruk. Dat ben ik dus juist met het oog op die werkgelegenheid.

De **voorzitter**: Hoe lang denkt de staatssecretaris nodig te hebben voor haar antwoord?

Staatssecretaris **Ter Veld**: Acht minuten, voorzitter.

De **voorzitter**: Dan is nu het woord aan de staatssecretaris.

□

Staatssecretaris **Ter Veld**: Voorzitter! Ik wil iets zeggen over het gedifferentieerde aanpassingsbeleid voor uitkeringen, zoals door de heer Linschoten en mevrouw Groenman aan de orde is gesteld. Ik kan heel kort ingaan op het volumebeleid ZW en WAO, want daarover zullen wij de komende jaren nog blijven spreken. Bovendien kom ik op de vraag van mevrouw Groenman en de heer Rosenmöller over hoeveel mensen er eigenlijk moeten blijven werken, waarbij mevrouw Groenman ook de emancipatie-invalshoek betrof.

Er is in verband met de koppeling gesproken over een differentiatie van uitkeringen naar de vraag of zij arbeidsmarktrelevant of niet-arbeidsmarktrelevant zijn. Daarbij wordt dan vaak als interessante gedachte naar voren gebracht dat dit voor de AOW, waar immers geen sprake meer is van arbeidsmarktrelevantie, heel goed zou kunnen, terwijl men met een uitkering krachtens de Werkloosheidswet wellicht weer makkelijk aan

de slag komt. Mevrouw Groenman vroeg of dit onderdeel niet kan worden meegenomen in een eventuele adviesaanvraag aan de SER: is het mogelijk om, als er moet worden ontkoppeld, dit niet voor alle minima te doen? Op zichzelf is dat geen nieuwe gedachte. D66 heeft die gedachte al geuit in 1989 bij de toenmalige algemene politieke en financiële beschouwingen. Mijn voorganger heeft toen al gezegd dat hij het niet uitvoerbaar vond. Het lijkt mij goed om nog even een paar argumenten naar voren te halen, ook al zijn zij bij brief van mijn voorganger van 31 januari 1989 al uitgebreid genoemd.

Als een dergelijk voorstel zou doorgaan, komen er twee verschillende minimumniveaus in de sociale zekerheid. Daarvoor is naar mijn opvatting geen enkele rechtsgrond aanwezig. De minimumbehoefte hangt namelijk niet samen met de aard van de inactiviteit maar met het feit dat er een bepaalde minimumvloer moet zijn.

Als een dergelijk voorstel wordt gevolgd, kunnen de ontwikkelingen bij beide minimumniveaus gigantisch uit elkaar lopen als dit beleid een tijd moet worden voortgezet. Het is dan de vraag welke koopkracht je in de gaten houdt: de koopkracht van de minima die nog als actief kunnen worden bestempeld of de koopkracht van de minima die niet arbeidsmarkt-relevant zijn? In het eerste geval zou je de koopkracht van de anderen nog verdergaand bevoordelen.

Het is ook absoluut onduidelijk, welke uitkeringen arbeidsmarkt-relevant zijn. Wij kunnen zeggen: voor boven-65-jarigen zijn zij het niet. Is een langdurig werkloze arbeidsmarkt-relevant? Is hij dat ook als hij 57,5 jaar is en geen sollicitatieplicht meer heeft? Is een gedeeltelijk arbeidson-geschikte voor zijn WAO-deel niet arbeidsmarkt-relevant en voor zijn werkloosheidsdeel wel? Moeten de minimumuitkeringen bij één persoon uit elkaar lopen? Moeten wij volgens mevrouw Groenman tegen een vrouw in de bijstand met kinderen onder de 12 jaar zeggen dat zij een niet-ar-beidsmarkt-relevante uitkering krijgt en op de verjaardag van dat kind dat zij dan arbeidsmarkt-relevant is en dat haar uitkering dus naar beneden moet? Ik zie absoluut niet hoe dergelijke problemen, die trouwens ook in de brief van 31 januari 1989 uitgebreid aan de orde geweest zijn, opgelost moeten worden. Met

andere woorden: wat de koppeling en de behandeling van het minimum betreft, worden alle minimumuitke-ningen op een zelfde wijze behan-deld. Wij zien absoluut niet in waarom er een rechtsgrond of een ratio zou zijn om onderscheid te maken naar de minimumvloer in de sociale zekerheid. Of men nu boven of onder de 65 is, het minimum dat wij gedefinieerd hebben, is gelijk.

De heer Leerling heeft gevraagd of wij het probleem van het verhou-dingsgetal niet kunnen oplossen door bij het meten van de werkloosheid alleen uit te gaan van kostwinners: mensen die voor zichzelf de kost verdienen, dan wel mensen die ook anderen ten laste hebben. Nu ga ik ervan uit dat de heer Leerling daarmee niet bedoelde dat ik de uitkeringen voor de niet-kostwinners zou moeten intrekken. Waar het gaat om de verhouding tussen het aantal actieven en het aantal uitkeringsge-rechtigden, waaronder degenen die geen kostwinner zijn, maar wel een aantal vaste lasten delen met anderen, verandert de volume-ont-wikkeling in de sociale zekerheid niet. Het is dus niet logisch om bepaalde groepen uitkeringsgerechtigden buiten beschouwing te laten bij het verhoudingsgetal. Wij nemen hen dus allemaal mee. Het voordeel hiervan is ook dat wij voor de actieven geen onderscheid maken naar de vraag of iemand alleen voor zichzelf de kost verdient en de vaste lasten al of niet met anderen deelt. Ook bij de actieven tellen wij een ieder mee, kostwinner of niet.

Met name de heer Rosenmüller heeft gevraagd hoe het zit met de ZW/WAO-taakstelling. Een belang-rijke component voor de verhouding tussen actieven en niet-actieven in de sfeer van de uitkeringsgerechtigden wordt inderdaad gevormd door de mensen met een ZW/WAO/AAW-uitkering. De heer Rosenmüller zal zich dus kunnen voorstellen dat een stijging van dat aantal van groot belang moet worden geacht in verband met de verhouding actieven/niet-actieven. Dit is overigens niet het enige aspect. Het aantal actie-ven, het deel onder de streep van de breuk, is ook van groot belang. Ook de ontwikkeling van het aantal inactieven door werkloosheid en dergelijke is van belang. Ik geef toe dat er een teleurstellende tegenvaller zit in de ontwikkeling van de arbeidson-geschiktheid. De ontwikke-ling daarvan alleen zegt echter niets

over de verhouding. Desalniettemin — dat is duidelijk zichtbaar geworden in het kader van de Tussenbalans — zijn wij uitdrukkelijk van mening dat wij een actief beleid moeten voeren, dat ook in het land kan worden uitgevoerd, om te komen tot terugdringing van het arbeidson-geschiktheidsvolume. Ik heb een wetsvoorstel op dit punt voorbereid. Dit komt zeer binnenkort terug van de Raad van State. Ik hoop dit volgende week bij de Kamer te kunnen indienen. Het lijkt mij een aardig idee om dit in de vakantie te lezen. Ik weet namelijk hoe de leden betrokken zijn bij dit onderwerp. Wij zijn ons ervan bewust dat nadere afspraken noodzakelijk kunnen zijn. Dit is ook in het najaarsoverleg besproken. Daarom hebben wij ook een adviesaanvraag aan de SER gedaan over de ontwikkeling van de AAW/WAO en de WAGW in hun onderlinge samenhang. Wij zijn ook van plan om op korte termijn te beslissen over een pakket maatregel-en in aanvulling op het reeds in gang gezette beleid en het beleid dat uit de wet inzake terugdringing arbeid-songeschiktheidsvolume naar voren komt, dat in samenhang daarmee zal moeten leiden tot een terugdringing van het beroep op de regelingen en tot een groter volume actieven.

Hiermee kom ik eigenlijk automa-tisch op de laatste vraag van mevrouw Groenman. Immers, wanneer het aantal actieven niet zou veranderen en wij bij ongewijzigd beleid rekening zouden moeten houden met een bijstelling van het volume van 57.000 uitkeringsjaren ingevolge de WAO in 1994, dan zou dat een negatief effect hebben op het percentage van 1,2. Aangezien het aantal actieven echter ook kan groeien, zeker als wij mensen die nu arbeidson-geschikt zijn, weer aan het werk kunnen helpen, heeft dat een dubbel positief effect, namelijk minder inactieven en meer actieven. Zo zal het ook gaan met de ontwikke-ling van de AOW in de periode 1990-1994. De demografische ontwikkelingen zijn redelijk goed te ramen. In die periode zullen er ongeveer 130.000 uitkeringsjaren boven de 65 bij komen. Dat vereist dat er ook meer mensen gaan werken. Dat is het geval. Voor 1990 zijn wij uitgegaan van een arbeidsvo-lume van 174.000 mensen extra. Wat betreft het aantal uitkeringsjaren in de AOW zijn wij uitgegaan van ongeveer 130.000 extra. Het gaat

dus uitstekend. Willen wij het evenwicht handhaven, dan zou het een goede zaak zijn wanneer ongeveer 68.000 mensen zich zouden verplaatsen van het niet-actieve deel naar het actieve deel. Als het gaat om het aantal mensen dat nu geen uitkering heeft, dan zouden wij ongeveer 130.000 mensjaren van het aantal niet-betaalden naar het aantal actieven moeten krijgen. Immers, wanneer herintredende vrouwen gaan werken, dan komen zij wel bij het aantal actieven, maar het aantal niet-actieven met een uitkering wordt niet verminderd. Dit alles geeft duidelijk aan: een toeneming van de participatie. Een participatiemaatschappij, zoals die door de PvdA wordt bepleit, is uitermate relevant voor het behoud van de koppeling en de sociale zekerheid in haar hele breedte. Wat dat betreft zouden wij de stelling aan kunnen, dat een actief beleid voor kinderopvang een goede ondersteuning is van het beleid, gericht op het behoud van de koppeling.

Mevrouw **Groenman** (D66): Die opmerkingen deel ik helemaal. De cijfers die de staatssecretaris gaf, kon ik zo gauw niet volgen, maar mijn inzet was inderdaad dezelfde: je moet het aantal actieven verhogen en je moet de mensen met een uitkering terugbrengen naar de arbeidsmarkt. Dat is duidelijk.

Wil de staatssecretaris de door haar genoemde cijfers met betrekking tot het volume van de Ziektewet eens schonen voor het zwangerschaps- en bevallingsverlof van vrouwen? Wij lezen daarover, dat de stijging van het ziekteverzuim voor twee derde wordt veroorzaakt door de verlenging van het zwangerschaps- en bevallingsverlof. Als je die cijfers schoon hebt, dan maakt dat iets uit, ook voor je totale verhoudingscijfer.

Staatssecretaris **Ter Veld**: Ik ben ervan overtuigd, dat het wel scheelt als wij kijken naar de discussie over de Ziektewet en de arbeidsongeschiktheid. Voor de verhouding tussen actieven en niet-actieven maakt het absoluut niet uit in welke noemer je valt wat betreft de categorie uitkeringsgerechtigden. Als mevrouw Groenman tegen mij zegt, dat ik met betrekking tot het ziekteverzuim en de maatregelen ter zake goed moet bekijken welk deel daarvan wordt veroorzaakt door, wat

ze vroeger zeiden, de gezonde ziekte, het krijgen van kinderen, dan ben ik dat met haar eens. Als ik echter een aantal dingen uit de verhouding actieven/niet-actieven moet halen, dan merk ik op, dat men bij die verhouding twee dingen voortdurend in de gaten moet houden. Niet-actieven met een uitkering — wij nemen het hen niet kwalijk dat zij een uitkering hebben — tellen hoe dan ook mee. Als je via de definitie een bepaalde groep meeneemt, dan moet je die er niet ineens uitgooien. Dan het tweede — dat staat ook duidelijk in de memorie van toelichting — : de relevantie van het verhoudingscijfer moet periodiek opnieuw worden bekeken. Als het aantal niet-actieven over een aantal jaren voor driekwart zou bestaan uit mensen boven de 65, dan kun je wel dezelfde verhouding hebben, maar dan moet je je toch afvragen: hoe relevant vind je het om te beïnvloeden? In die zin is dat helemaal niet interessant. Wij tellen in de verhouding met de niet-actieven iedereen met een uitkering mee.

Met betrekking tot de maatregelen in de sfeer van de ZW/WAO zal ik nagaan, ook gelet op de genoemde cijfers ter zake, welk deel wordt veroorzaakt door het bewuste beleid met betrekking tot een verlenging van het zwangerschaps- en bevallingsverlof.

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Een concrete vraag. De staatssecretaris houdt een prachtig verhaal. De VVD-fractie is het daar zelfs voor een belangrijk deel mee eens. Waar komen de door de staatssecretaris genoemde cijfers echter vandaan? De cijfers waarover ik beschik, zijn afkomstig van het CPB.

Staatssecretaris **Ter Veld**: Die cijfers zijn afkomstig van mijn ambtenaar. Ik kreeg ze zojuist tijdens het debat. Ik heb hem ook gevraagd, of hij ze wellicht uit de beschikbare stukken kon halen. Ik kan nog niet zeggen waar de cijfers precies vandaan komen. Ik ben echter bereid om de bron van de cijfers in tweede termijn te verstrekken.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 13.09 uur tot 14.00 uur geschorst.

De **voorzitter**: Ingekomen is een brief van collega Koning d.d. 26 juni 1991 met betrekking tot een mededeling rond de beschikbaarheid voor het lidmaatschap van de Algemene Rekenkamer. Ik heb de brief doen ronddelen; deze is dus bij de leden bekend.

Ik stel voor, deze brief voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: De overige ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Ik stel voor, de stukken 17050, nr. 137, 21800-XII, nr. 53, 22037 en 22100, behandeld in de UCV van 10 juni 1991, voor kennisgeving aan te nemen.

Ik stel voor, aan de orde te stellen en toe te voegen aan de agenda van 27, 28 en 29 augustus:
- het wetsvoorstel Wijziging van de artikelen 250, 250bis en 250ter van het Wetboek van Strafrecht (21027).

Ik stel voor, de brieven inzake Herziening asielpedure (22146) te behandelen te zamen met het wetsvoorstel Regelen betreffende het toezicht op vreemdelingen gedurende behandeling of afwijzing van het verzoek tot toelating (21975).

Ten slotte stel ik voor, wetsvoorstel 21195 (Waterkeringen) van de agenda af te voeren.

Overeenkomstig de voorstellen van de voorzitter wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik bepaal, dat de volgende uitgebreide commissievergaderingen zullen worden gehouden op:

maandag 2 september 1991:

I. van 11.15 uur tot uiterlijk 23.00 uur van de vaste Commissie voor welzijn en cultuur over de nota Publieke oproep in Nederland (22147);
II. van 11.15 uur tot uiterlijk 23.00 uur van de Commissie voor de rijksuitgaven en de bijzondere Commissie ISMO over:
- het Plan van aanpak 1ste spoor voor een geïntegreerd subsidiebeleid;
- het Jaarverslag Algemene Rekenkamer 1990 (22032);
- de Voortgangsrapportage Comptabel bestel (19935, nr. 30).

Het woord is aan de heer Jurgens.

De heer **Jurgens** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Eergisteren ontvingen wij een in het Frans gesteld verdrag over de buitengrenzen van de EG. Gisteren heeft de Kamer daarover in een mondeling overleg met de minister van Justitie van gedachten gewisseld. Vervolgens vloog de minister af naar Luxemburg om over dat verdrag nadere gesprekken te voeren. Ik begrijp dat die gesprekken nog niet zijn afgelopen. De Kamer gaat met reces. Ik vraag u dan ook, voorzitter, de minister te verzoeken de Kamer te berichten over de resultaten van deze besprekingen en het resultaat ten aanzien van het concept-verdrag.

De **voorzitter**: Ik zal het stenogram van dit deel van de vergadering doorgeleiden naar de minister van Justitie.

Het woord is aan mevrouw Swildens-Rozendaal.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Voorzitter! Namens een groot aantal woordvoerders in de vaste Commissie voor justitie verzoek ik u om wetsvoorstel 21027 niet direct in de eerste week na het reces te behandelen, in verband met afspraken over het horen van mensen en nader beraad onderling.

De **voorzitter**: Wij hebben veel onderwerpen voor die week, dus ik denk dat het probleem zich vanzelf oplost.

Aan de orde is het opmaken van een **voordracht van drie kandidaten ter vervulling van een vacature bij de Algemene Rekenkamer (22105)**.

De **voorzitter**: Door mij worden tot stemopnemers benoemd het lid Schutte, tevens voorzitter, en de leden Boers-Wijnberg, Beijlen-Geerts en Scheltema-de Nie.

Bij de stemming voor de eerste kandidaat, waaraan 130 leden hebben deelgenomen, terwijl 134 leden de presentielijst hebben getekend, verkrijgen de heer mr. H.E. Koning 123, mevrouw mr. L. de Bruin 3, de heer mr. W.L. den Dekker 2 stemmen, terwijl er 2 stemmen blanco zijn uitgebracht.

De **voorzitter**: Aangezien de heer mr. H.E. Koning de volstreekte meerderheid van stemmen op zich heeft verenigd, zal hij als eerste kandidaat op de voordracht worden geplaatst.

Bij de stemming voor de tweede kandidaat, waaraan 132 leden hebben deelgenomen, terwijl 138 leden de presentielijst hebben getekend, verkrijgen de heer dr. A.G.W.J. Lansink 1, de heer drs. A.P.W. Melkert 1, dr. P.B. Boorsma 1, de heer mr. R.W.M. Pajmans 1 stem, mevrouw mr. L. de Bruin 5 en de heer mr. W.L. den Dekker 122 stemmen, terwijl er 1 stem blanco is uitgebracht.

De **voorzitter**: Aangezien de heer mr. W.L. den Dekker de volstreekte meerderheid van stemmen op zich heeft verenigd, zal hij als tweede kandidaat op de voordracht worden geplaatst.

Bij de stemming voor de derde kandidaat, waaraan 129 leden hebben deelgenomen, terwijl 138 leden de presentielijst hebben getekend, verkrijgen mevrouw mr. L. de Bruin 56, de heer R.W.M. Pajmans 66, de heer K. Tuinstra 4 stemmen en de heer G.J. Schutte 1 stem, terwijl er 1 stem blanco en 1 ongeldige stem zijn uitgebracht.

De **voorzitter**: Aangezien de heer Pajmans de volstreekte meerderheid van stemmen op zich heeft verenigd, zal hij als derde kandidaat op de voordracht worden geplaatst.

Deze voordrachten zullen schriftelijk aan Hare Majesteit de Koningin worden aangeboden.

Ik dank de leden-stemopnemers voor de door hen genomen moeite.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag en van een aantal sociale zekerheidswetten, houdende vaststelling van een stelsel van koppeling van minimumloon en uitkeringen aan de loonontwikkeling met de mogelijkheid tot afwijking (22012).

De algemene beraadslaging wordt hervat.

□

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Dank aan de minister en de staatssecretaris voor hun antwoorden in eerste termijn. Gaandeweg het antwoord van de minister kreeg ik steeds meer de indruk dat hij met een soort grafrede bezig was. Inderdaad, het was een definitief afscheid van de koppeling die wij in Nederland gekend hebben. Ik herkende in zijn antwoord een aantal opvattingen die ook bij de VVD-fractie leven. Toch wil ik nog een paar opmerkingen maken over de mist die de minister daarbij veroorzaakt heeft.

Hij begon met aan te geven dat dit kabinet kiest voor koppelen om de positie van mensen met een uitkering ten opzichte van werkenden niet slechter te laten worden. "Koppelen met verstand", zo noemde de minister het. Ik zou het "koppelen met een vraagteken" willen noemen, want toen de minister over de afwijkingsgronden sprak, kreeg mijn fractie gaandeweg de indruk dat die helemaal niet zo concreet, zo nadrukkelijk omlind zijn als velen dachten en ook wij hoopten.

Voorzitter! De tweede conclusie is dat er eigenlijk helemaal geen sprake is van twee afwijkingsgronden. Wel op papier, wel in de wettekst, maar de norm van 0,86 wordt pas gebruikt als de verhouding tussen actieven en inactieven aan de ene kant en de loonontwikkeling aan de andere kant worden samengevoegd. En die norm is bepalend voor de vraag of er een situatie ontstaat waarin op basis van deze "koppelingwet" gekoppeld moet worden of ontkoppeld kan worden. En dan is het natuurlijk buitengewoon relevant, wat dat verhoudingsgetal 0,86 precies voorstelt. Wat gaat het kabinet doen

Linschoten

als wij aan de verkeerde kant van de streep zitten en wat doet het als wij aan de goede kant uitkomen? Welnu, dat is niet duidelijk. Als wij aan de verkeerde kant van de streep uitkomen, dan kan de minister zeggen dat dat weliswaar zo is, maar dat de ontwikkelingen in de goede richting wijzen en dat het kabinetsbeleid er zo fantastisch uitziet dat de zaak op termijn rechtgetrokken zal worden, zodat wij het ons kunnen permitteren om ervan uit te gaan dat het licht op oranje en niet op rood staat. Dus zelfs in dat geval is het bepaald niet zeker, wat er met de koppeling gaat gebeuren. En overigens geldt voor de andere kant van de medaille hetzelfde. Ook dan kan het verhaal gehouden worden dat op bepaalde gronden kan worden aangenomen dat het, althans naar de vaste overtuiging van het kabinet, een andere kant op zal gaan.

Voorzitter! Dit is hoe dan ook een onduidelijke situatie. De minister heeft zelf aangegeven dat de ramingen van het Centraal planbureau op grond van de objectiviteit en de deskundigheid van dit bureau belangrijk zijn en dat het op basis van die cijfers van het CPB voor de hand ligt wat er moet worden gedaan, maar dat het kabinet dat toch niet doet als het de vaste overtuiging heeft dat het planbureau ernaast zit. En ik heb in ieder geval moeten vaststellen dat de minister nu al vindt dat het CPB in zijn voorspelling de werkgelegenheidsontwikkeling op middellange termijn te somber ziet. Met andere woorden, koppelen op papier, maar in werkelijkheid is het een beleidsmatige afweging. In werkelijkheid moet er elk jaar gewoon een discussie in de minister-raad plaatsvinden over de vraag of er wel of niet gekoppeld kan worden, zonder dat wij hier weten op welke manier dat gebeurt en zonder dat de mensen in het land weten wat de consequenties zijn voor hun inkomenspositie. Dat is een afscheid van de koppeling. Vandaar dat mijn fractie in toenemende mate de indruk kreeg dat de minister toch met zoiets als een grafrede bezig was.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Ik krijg ook in toenemende mate een bepaalde indruk. De heer Linschoten stelt nu voortdurend dat de wet veel meer begint te lijken op een beleidsmatige aanpassing. Daaruit mag ik concluderen dat de VVD de wet dadelijk gaat steunen, wetende welke

voorkeur de VVD heeft voor zo'n wet beleidsmatige aanpassingen.

Hieraan voeg ik nog een vraag toe. De heer Linschoten heeft het een paar keer gehad over de rechtszekerheid en over de onrust bij de mensen. Gaat hij dadelijk ook nog pleiten voor een koopkrachtgarantie, gekoppeld aan deze wet?

De heer **Linschoten** (VVD): Laat ik beginnen met het eerst punt. Als het een echte wet beleidsmatige aanpassing was, dan zou de VVD daarvoor hebben gestemd. Dat betekent een andere principiële invalshoek dan bij het huidige wetsvoorstel aan de orde is.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Dus is het geen wet beleidsmatige aanpassingen?

De heer **Linschoten** (VVD): Laat me eerst maar even mijn antwoord afmaken. Dan zou de VVD daar zonder enige twijfel voorstander van geweest zijn.

De tweede vraag is of de VVD een koopkrachtgarantie steunt. In eerste termijn heb ik al gezegd dat de VVD aan het begin van deze kabinetsperiode heeft ingezet op een beleid waarbij het handhaven van de koopkracht mogelijk zou zijn, ook voor de mensen met de laagste inkomens. Wat is er vervolgens gebeurd? Er is een kabinet gekomen dat de zaak financieel gezien uit de hand heeft laten lopen en dat de lasten opjaagt. Dat betekent dat je in buitengewoon grote problemen komt met een koopkrachtgarantie. Mijnheer Van Zijl, ik zeg u het volgende: koopkrachtgarantie, ja, maar daarbij dan ook het beleid dat de VVD wil zien en niet uw beleid. Uw beleid heeft allerlei rampzalige gevolgen, waar bovenop toch nog de koopkracht wordt gegarandeerd. Op die manier zijn wij natuurlijk niet getrouwd.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Wat uw beleid heeft betekend voor de mensen met de laagste uitkeringen weten wij inmiddels.

De heer **Linschoten** (VVD): Het heeft in ieder geval betekend dat de afgelopen jaren ondanks de koppeling de koopkracht van de mensen met de laagste inkomens erop vooruitging. Op grond van het materiaal waarover wij nu beschikken – dat prachtige beleid en uw

koppeling – stel ik vast dat de mensen met de laagste inkomens er aan het einde van dit jaar in koopkracht op achteruit dreigen te gaan.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Dat moet nog blijken. Maar goed, die discussie hebben wij zojuist al gevoerd. Ik kom nog even terug op de beleidsmatige benadering. U zegt dat deze wet alle trekken vertoont van een beleidsmatige benadering van de koppelingsproblematiek. Niks koppeling, niks afwijkingen, het is een beleidsmatige aanpassingswet. Dat zegt u. Daarom stel ik u nogmaals de vraag waarom u het wetsvoorstel dan niet zou steunen.

De heer **Linschoten** (VVD): In eerste termijn heb ik al aangegeven dat, als je praat over de ontwikkeling van de minimumuitkeringen en het minimumloon, je het hebt over het inkomen van heel erg veel mensen in dit land. Er zijn 4 miljoen mensen met een minimuminkomen, waarvan er zelfs 800.000 een gezin moeten onderhouden. In eerste termijn heb ik erbij gezegd dat je voor die groep mensen eerlijk moet zijn in het aangeven van het beleid dat je gaat voeren. Ik zeg tegen u dat ik het niet eerlijk vind om in de beeldvorming naar buiten toe te zeggen dat het kabinet koppelt aan de ontwikkeling van de lonen in de marktsector, terwijl er een wetsvoorstel wordt verdedigd waarin weliswaar de hoofdregel van die koppeling staat, maar waarop op een zodanige manier kan en, naar ons idee, ook moet worden omgegaan dat ont koppelen het geval zal zijn. Daarom zeg ik: dat is een manier van wetgeving die ons in het geheel niet aanspreekt. Als hier een wetsvoorstel beleidsmatige aanpassingen had gelegen, dan had u de VVD-fractie aan uw zijde gehad. Ik stel vast dat, ondanks de gesuggereerde koppeling en ondanks de gesuggereerde concreetheid van beide afwijkingen, er feitelijk noch van een koppeling noch van concrete afwijkingen sprake is. Dat is ook een van de bezwaren die ik tegen deze wet heb. Als in de loop van de zomer het verhoudingsgetal onder of boven de 0,86 zit, zijn wij gewoon afhankelijk van de vraag welke keuze het kabinet maakt, met of zonder steun van het Centraal planbureau. Als het kabinet de vaste overtuiging heeft dat het goede argumenten

heeft om het een of het ander te doen, dan kan dat gebeuren.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Daar bent u toch voor, zegt u altijd.

De heer **Linschoten** (VVD): Ja, maar dat moeten wij dan ook eerlijk zeggen. Als de uitkeringen en het niveau van het wettelijk minimumloon de ontwikkeling van de lonen, de prijzen of iets anders zouden moeten volgen, dan moeten wij dat eerlijk zeggen. Dan kunnen wij het met elkaar eens worden. Ik vind dat je niet het verhaal moet ophangen dat je aan het koppelen bent en dat dit een verschil oplevert met het beleid van vorige kabinetten, terwijl in de praktijk precies hetzelfde gebeurt. Dan zeg ik: eerlijk duurt het langst. Dan heb ik liever een wet waar eerlijk in staat hoe wij met elkaar omgaan, zodat wij elkaar recht in de ogen kunnen blijven kijken en de mensen in dit land weten waar zij aan toe zijn. Wetgeving waarbij wij niet weten waar wij aan toe zijn en de mensen in het land niet weten waar zij aan toe zijn, vindt mijn fractie niet goed.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Uit uw vermoedelijke stemgedrag zal wel blijken dat er toch iets anders gebeurt dan in het verleden.

De heer **Linschoten** (VVD): Dat mag u mij eens uitleggen. Ja, er gebeurt één ding anders dan in het verleden. In het verleden werd er weliswaar niet gekoppeld, maar sinds 1986 kon de koopkracht van mensen met minimuminkomens wel weer toenemen. Met dit nieuwe beleid wordt er gekoppeld en gaan de mensen met de laagste uitkeringen in dit land er dit jaar waarschijnlijk in koopkracht op achteruit. Dit is een heel belangrijk verschil, dat erop neer komt dat de mensen met de laagste inkomens beter uit geweest zijn met het beleid dat in de periode van 1986 tot 1989 is gevoerd.

Minister **De Vries**: Ik neem aan dat de heer Linschoten zich ervan bewust is dat uitgerekend in de periode die hij noemde, de verhouding tussen het aantal actieven en het aantal inactieven op orde was, en er op basis van deze wet dus gekoppeld zou zijn.

De heer **Linschoten** (VVD): Dit ontken ik niet, maar wij zitten op dit

moment in een andere situatie. De verhouding tussen het aantal actieven en het aantal inactieven is aan het verslechteren. De problemen met de Ziektewet en de WAO-volumes kennen wij. Het kabinet gaat er hopelijk deze zomer wat aan doen. Wij weten ook dat de ontwikkeling van de werkloosheid beroerder is dan wij verwacht hadden. Wij weten wat de ontwikkelingen zijn: zij zijn inderdaad anders dan onder het vorige kabinet, veel beroerder. Dit hebben wij in de krant kunnen lezen en dit lezen ook alle uitkeringsgerechtigden in de krant. Zij zullen zich afvragen wat die afwijkingsgrond betekent. Wordt er gekoppeld of wordt er niet gekoppeld? Het is jammer dat wij hier blijkbaar geen helder en eerlijk antwoord kunnen geven. Wij zetten een verhoudingsgetal op papier, waarmee je dit kunt doen en dat kunt doen en dat nog eens kan worden afgewogen. Als je goede argumenten hebt, kun je zelfs anders denken dan het Centraal planbureau. Een van de grootste problemen waarmee wij te maken krijgen, is dat het verhoudingsgetal gebaseerd is op statistisch materiaal.

Minister **De Vries**: De heer Linschoten is het dus met mij erover eens dat de ontwikkelingen in de periode van 1985 tot 1990 bij toepassing van deze wet geleid hadden tot een volledige koppeling. Dat het nu wellicht een of twee jaar somberder is, wordt door de heer Linschoten kennelijk geïnterpreteerd als dat het tussen nu en het eind van de eeuw niet meer goed komt. Dit is een vorm van pessimisme waaraan ik mij niet wil overgeven.

De heer **Linschoten** (VVD): De minister verengt de zaak nu te veel tot de koppeling. Ik heb in eerste termijn een- en andermaal aangegeven dat het gaat om de koopkrachtontwikkeling, ook voor de mensen met de laagste inkomens.

Minister **De Vries**: U had het over een grafrede.

De heer **Linschoten** (VVD): Precies. Daar blijf ik bij. De koopkrachtontwikkeling is echter afhankelijk van veel meer dan de koppeling.

In de vorige periode bestond de Wet aanpassingsmechanismen, waarvan mijn fractie overigens graag afstand had gedaan. Deze afstand wordt in feite met deze wet gereali-

seerd. Het gebeurt niet op een manier die ons in alle opzichten aanspreekt, maar er is afstand genomen van de koppeling. Wat ervoor in de plaats is gekomen, is een systeem waarin op papier gekoppeld wordt, maar in de praktijk gebeurt wat het kabinet bij de voorbereiding van de begroting goedgeeft. Dit is mijn conclusie uit het antwoord dat de minister in eerste termijn heeft gegeven.

Mevrouw **Groenman** (D66): De heer Linschoten denkt kennelijk dat koopkrachthandhaving de meeste rechtszekerheid biedt. Ik ben zo vrij, te zeggen dat ik dit een, in figuurlijke zin, goedkoop nummer van de VVD vind. Hij kan heel makkelijk zeggen dat koopkrachthandhaving bij de VVD mogelijk is, omdat zij een heel ander beleid had gevoerd als zij geregeerd had. Dat andere beleid is er niet, dus het blijft een goedkoop nummer.

De vraag is of de heer Linschoten het amendement van de heer Rosenmöller steunt. Groen Links zal vanuit een heel andere optiek tegen de wet stemmen. De heer Linschoten zal er ook tegen stemmen, maar hij kan het mooie gezicht dat hij kennelijk wil hebben, opsieren door voor het amendement-Rosenmöller te stemmen.

De heer **Linschoten** (VVD): Nee, u heeft mij verkeerd begrepen. Ik heb er bezwaar tegen, een koopkrachtgarantie in deze wet neer te leggen. Zelfs als je van mening bent dat je een financieel en sociaal-economisch beleid moet voeren waardoor per saldo de koopkracht wordt behouden, heb je nog geen antwoord gegeven op de vraag of het verstandig is, deze norm in de wet zelf vast te leggen. Ik heb in verscheidene onderdelen van mijn betoog in eerste termijn aangegeven waarom de fractie van de VVD van mening is dat het heel verstandig is, in het kader van het financiële en sociaal-economische beleid iedere afweging in het kabinet te doen en de verantwoordelijkheid dus niet naar de sociale partners af te schuiven. Dat neemt niet weg dat je er ondanks de wettelijke garantie groot voorstander van kunt zijn om het beleid zodanig in te richten dat koopkrachtbehoud voor alle inkomenscategorieën het gevolg is. Dat heb ik gezegd, niet meer en niet minder. Dat betekent dat het amendement-Rosenmöller

Linschoten

met daarin de wettelijke ondergrens niet door de fractie van de VVD wordt gesteund.

Mevrouw **Groenman** (D66): Neen. U maakt natuurlijk zelf een motie met daarin het koopkrachtbehoud dat u voor ogen staat. Anders roep je hier maar wat en doe je niets!

De heer **Linschoten** (VVD): Ik ga wel degelijk mijn fractie voorstellen om wat te doen, namelijk tegen deze wet stemmen.

Mevrouw **Groenman** (D66): Hier goede sier maken met koopkrachtbehoud en rechtszekerheid voor de mensen en vervolgens alleen maar tegen de wet stemmen. Dat is onduidelijk naar de mensen toe. Mensen begrijpen dan niet wat de VVD hier in het debat bedoelt.

De heer **Linschoten** (VVD): Wat u nu beweert, is werkelijk absolute onzin. U zegt tegen mij dat de VVD niets doet als zij niet bereid is om bijvoorbeeld een wijzigingsvoorstel te steunen dat onder alle omstandigheden leidt tot koopkrachtbehoud. Ik heb in eerste termijn aangegeven dat naar de opvatting van de fractie van de VVD in financieel-economisch opzicht maar ook in sociaal-economisch opzicht een kabinetsbeleid moet worden gevoerd dat met beide benen op de grond staat.

De heer **Van Zijl** (PvdA): En u verwijt anderen onduidelijkheid! U creëert zelf maximale onduidelijkheid op twee punten. Mevrouw Groenman gaf dat aan. U wekt op zijn minst de indruk dat degenen die geen koopkrachtgarantie kunnen bieden, onzekerheid creëren in de richting van de uitkeringsgerechtigden terwijl u zelf tot helemaal niets in staat bent.

De heer **Linschoten** (VVD): U heeft blijkbaar besloten dat de aanval de beste verdediging is.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Dat heb ik van u geleerd.

De heer **Linschoten** (VVD): U verdedigt een wet tegen de achtergrond van het gegeven dat uw politieke groepering in de afgelopen jaren voortdurend in dit huis en daarbuiten heeft geroepen dat de koppeling moet worden hersteld. Ik heb u in de afgelopen jaren nooit horen roepen dat daarvoor aan een

aantal voorwaarden moest worden voldaan. In al die debatten was de PvdA ten principale — het was een principe en niet een praktische afweging — voorstander van een gelijke inkomensontwikkeling voor mensen met een uitkering en mensen die werken in de marktsector. Dat was het principiële standpunt van uw fractie. Er ligt nu een wet op tafel waarin dat principe is neergelegd. In de praktijk is echter niet duidelijk wat de gevolgen zijn. In de hele discussie rondom de wet — waarbij u zich heeft aangesloten — is dat verhoudingsgetal van 100 werkenden tegen 86 mensen met een uitkering uit de bus komen rollen. Dan zeg ik namens mijn fractie als medewetgever: wat betekent dat precies? Betekent een verslechtering van die verhouding dat er wordt ontkoppeld? En wat is het antwoord? Dat is een vraagteken, dat is een afweging, dat moeten wij bezien.

De heer **Van Zijl** (PvdA): De heer Linschoten denkt ons verkiezingsprogramma te kennen. Ik heb zijn verkiezingsprogramma wel gelezen, maar hij het onze kennelijk niet. In ons verkiezingsprogramma stond reeds dat de koppeling onder twee voorwaarden niet mogelijk was, namelijk bij volume-ontwikkelingen die negatief uitpakken en bij loonontwikkelingen. De regering heeft het nuttig gevonden — wij volgen haar daarin — om dat te vertalen in het verhoudingsgetal. Ook wij hebben aangegeven op grond waarvan eventueel ontkoppeld moet worden.

De heer **Linschoten** (VVD): Daarmee ben ik het eens. U heeft het echter niet ingevuld. Ik was ook in die periode woordvoerder van de VVD-fractie op het punt van de koppeling. Ik heb met veel collega's van u in verkiezingstijd hierover gedebatteerd. Ik hield woordvoerders van uw fractie in die tijd voor dat koppelen wel een mooi principe is, maar dat wij ook nog met een aantal sociaal- en financieel-economische realiteiten te maken hebben. Ik vroeg dan of het niet verstandig was om een afweging te maken. Die nuanceering kwam in het debat niet of nauwelijks naar voren. U heeft in ieder geval bij mensen in het land absoluut de indruk gewekt dat u een voorstander van die koppeling bent. Daarmee bent u de verkiezingen ingegaan. Dat was het boegbeeld van de PvdA in de verkiezingen. Ik

stel vast dat u daarbij inderdaad een aantal nuancerings heeft genoemd. Op dit moment geven de huidige wet en de huidige ontwikkelingen in de praktijk — de volume-ontwikkelingen en de loonontwikkelingen — aan dat in het beleid dat ook door de PvdA wordt gesteund, niet het koppelingsverhaal de hoofdregel is. Het hoofdverhaal wordt de afwijkinggrond en de consequentie daarvan.

De **voorzitter**: Ik verzoek u nu uw betoeg te vervolgen.

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Dat zal ik graag doen.

De **voorzitter**: Met het oog op de tijd verzoek ik u kort en bondig te zijn.

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Ik heb zelf nog maar een viertal opmerkingen gemaakt. De rest van wat ik heb gezegd, is het gevolg geweest van vragen die mij werden gesteld.

De **voorzitter**: Maar die vragen beantwoordt u zeer uitvoerig. Dat mag. Geen probleem! Maar als u vanaf nu kortheid en bondigheid kunt betrachten, bestaat de kans dat wij deze vergaderdag op een redelijk tijdstip kunnen beëindigen.

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Ik zal voortgaan met een kort en bondig betoeg.

De minister heeft stilgestaan bij de relatie tussen koppeling en ontwikkeling van werkgelegenheid, met name de ontwikkeling van de werkgelegenheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Ik vind het jammer dat de minister mijn volledige argumentatie in eerste termijn er niet op na heeft gekeken. Dat vind ik met name daarom jammer, omdat hij zelf in zijn antwoord heeft aangegeven dat hij het eens is met mijn technische opmerkingen over de arbeidsmarkt.

Wat is naar het oordeel van de VVD-fractie bij de bespreking van de koppeling een heel groot probleem? Als wij niets doen aan de stijging van de loonkosten op minimumniveau, verliezen wij de werkgelegenheid in ons land die nodig is voor mensen die afhankelijk zijn van ongeschoolde arbeid. In eerste termijn heb ik geprobeerd aan te geven, dat juist uit de heroriënteringsgesprekken duidelijk is gebleken hoe hard deze werkgelegenheid nodig is. In het

debat over de allochtonenkwestie is komen vast te staan hoe belangrijk het is, dat wij in de komende jaren dit type werkgelegenheid blijven realiseren.

Je kunt natuurlijk doorgaan met het plaatsen van veel kanttekeningen en vraagtekens bij de consequenties van het niet verder verhogen van het wettelijk minimumloon. Hierover zal ik straks nog iets zeggen in reactie op het antwoord van de staatssecretaris. Echter, het is mogelijk dat in Nederland een beleid wordt gevoerd waarmee het wettelijk minimumloon en de loonkosten op minimumniveau worden verhoogd, terwijl wij de nodige werkgelegenheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt daarmee verliezen. Mijn fractie zegt dan: die prijs is te hoog.

Voorzitter! In de afgelopen twee jaar waren ook deze beide bewindslieden van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het wettelijk minimumloon. In deze periode is als gevolg van de koppeling dat wettelijk minimumloon met bijna 6%, meer dan f 100, gestegen. Dat heb ik ook in eerste termijn aangegeven. Dat is natuurlijk prachtig vanuit het perspectief van inkomenspolitiek. Het is ook prachtig als je dit tegen mensen met een uitkering kunt zeggen. Alle analyses die zijn gemaakt, geven echter aan dat deze stijging tienduizenden banen heeft gekost. Men kan niet een, twee, drie aanwijzen waar dat verlies is opgetreden. Dat verlies is meer een kwestie van macro-economie en daarbij gaat het om anonieme gevallen. Wat heeft echter het Centraal planbureau hierover gezegd en wat blijkt uit de analyse van dit voorjaar van de Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid? Als wij daarop letten, dienen wij ons te realiseren dat de prijs voor die prachtige inkomensverbetering wel is: verlies van essentiële werkgelegenheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Het is maar zeer de vraag, voorzitter, waarmee de mensen die zijn aangewezen op het werk aan de onderkant van de arbeidsmarkt op langere termijn het meest zijn gebaat; met een beperkte verbetering van hun inkomenspositie of een verbetering van hun arbeidsmarktpositie? Mijn fractie is van mening dat de prijs die betaald wordt voor het ongelimiteerd laten meelopen van het wettelijk minimum-

loon met de ontwikkeling van de lonen in de marktsector te groot is.

Minister De Vries: Voorzitter, een korte vraag, waarop een kort antwoord gegeven kan worden: de VVD-fractie vindt, dat in de afgelopen twee jaar het minimumloon ten onrechte is verhoogd?

De heer **Linschoten** (VVD): Ik heb in mijn eerste termijn aangegeven, dat je in deze discussie inderdaad serieus zou kunnen overwegen...

Minister De Vries: Als u nu gewoon "ja" of "nee" zegt, kunnen wij snel verder.

De heer **Linschoten** (VVD): U weet dat wij in de afgelopen jaren een andere keus hadden willen maken en niet voor koppelen hadden willen kiezen. In mijn eerste termijn heb ik u, los van hetgeen in de afgelopen twee jaar is gebeurd, een vraag gesteld. Stel dat wij het eens kunnen worden over de constatering, dat de hoogte van het wettelijk minimumloon een belemmering is voor het creëren van voldoende werkgelegenheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Ook in dit debat heb ik geen argumenten contra gehoord. Stel ook dat je alle voorstellen die hier gedaan zijn met betrekking tot zeer forse verlagingen van het wettelijk minimum — ik denk ook aan het individualiseren, het weghalen van de gezinsnorm, dus een korting van 30% — om een aantal redenen niet in overweging wilt nemen. Moet je in dat geval niet nagaan of het niet verstandig zou zijn met dat wettelijk minimumloon pas op de plaats te maken, ondanks het feit dat je alle problemen die zich daarbij zullen voordoen, moet oplossen? Zou men in dat geval het niveau van het wettelijk minimumloon niet moeten laten "groeien" naar het niveau van die 70%? Dat betekent in ieder geval dat als je met een specifiek arbeidsmarktbeleid, waarbij men zich richt op de onderkant van de arbeidsmarkt, succes hebt, dat succes niet ongedaan wordt gemaakt door het feit dat je dweilt met de kraan open. Dat is het verhaal dat ik ten principale heb gehouden. Maar, als de minister dat wil horen, zeg ik hier tegelijkertijd bij dat wij er in het beleid dat de VVD in de afgelopen jaren heeft voorgesteld, geen voorstander van waren om de ontwikkeling van het wettelijk

minimumloon en de uitkering compleet te bevriezen. Die vraag heb ik gesteld. Het antwoord op de vraag was: dat zouden wij op grond van arbeidsmarktoverwegingen heel serieus moeten bezien. Ik heb die overwegingen een- en andermaal ook in deze discussie uiteengezet.

Minister De Vries: Mijnheer de voorzitter! Ik vroeg niet wat wij allemaal moeten onderzoeken als het aan de heer Linschoten ligt. De heer Linschoten heeft kritiek op het kabinetsbeleid. Ik vroeg hem gewoon of hij vindt dat de verhoging van de minimumlonen in de afgelopen jaren niet had moeten plaatsvinden en dat wij in 1990 en 1991 het minimumloon hadden moeten bevriezen. Hij houdt hier een heel lang verhaal en is de grote kampioen als het om onduidelijkheid gaat. Ik hoor graag duidelijk van hem dat hij vindt dat ik het fout heb gedaan en dat ik het minimumloon in de afgelopen twee jaar had moeten bevriezen.

De heer **Linschoten** (VVD): Ik wil op die vraag best met ja antwoorden maar, voorzitter, dat is niet aan de orde. Dat is de reden dat wij nu...

Minister De Vries: U had kritiek op het kabinetsbeleid! Die kritiek spitste zich toe op die 5,7%. Dit is dus wel aan de orde! U hebt dat aan de orde gesteld.

De heer **Linschoten** (VVD): Ja, natuurlijk is dat aan de orde. Wij zijn in de tweede week van januari geconfronteerd met een nieuwe analyse van de WRR. Die gaf nog eens een herbevestiging van de analyses die wij kenden van het CPB. Het enige wat ik in dit debat zeg, is dat de ontwikkeling van het wettelijk minimumloon in de afgelopen jaren in ieder geval arbeidsplaatsen heeft gekost aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Ik heb gevraagd of het, als wij vinden dat die arbeidsplaatsen van belang zijn, niet heel erg verstandig zou zijn om pas op de plaats te maken met het wettelijk minimumloon. Pas op het moment dat er een niveau is bereikt waarop arbeidsplaatsen en werkgelegenheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt voldoende zijn, kunnen de arbeidsmarktproblemen opgelost worden.

Minister De Vries: Mijnheer de voorzitter! Ik wil in tweede termijn

graag op die problematiek ingaan maar ik wilde graag even weten waarop ik zou moeten reageren. Ik begrijp nu dat ik moet reageren op de stelling dat doorslaggevend moet zijn dat wij het minimumloon in de afgelopen twee jaar volgens de fractie van de VVD hadden moeten bevriezen. Op die stelling zal ik straks reageren.

De heer **Linschoten** (VVD): U hoeft niet te reageren op datgene wat u in de afgelopen twee jaar had moeten doen. Ik heb liever dat u reageert op mijn vraag of het niet verstandig is, voor de komende jaren met elkaar af te spreken dat...

Minister **De Vries**: Ik ben bereid niet alleen achteruit maar ook vooruit te kijken.

De heer **Linschoten** (VVD): Dan wacht ik dat graag af, voorzitter! Onze conclusie is in ieder geval dat het onverstandig is om een beleid te voeren dat nadrukkelijk zal leiden tot stijging van de loonkosten op minimumniveau. Dat moge duidelijk zijn.

Voorzitter! Ik wil nog een enkele opmerking maken over datgene wat de minister heeft gezegd over de relatie tussen de ontwikkeling van de loonkosten en de werkgelegenheid in het algemeen. De minister heeft aangegeven dat de ontwikkeling van de lonen voor het beleid van dit kabinet van cruciale betekenis is. Daarbij heeft hij ook aangegeven dat er niet veel meer aan wapenfeiten te melden is dan het gemeenschappelijk beleidskader en het voor- en najaarsoverleg dat plaatsgevonden heeft. Voorts heeft hij gezegd dat er op dit moment geen mogelijkheden zijn om op dit punt wat stappen verder te gaan omdat, zo voegde hij hieraan toe, de RCO te kennen had gegeven, er de voorkeur aan te geven geen overleg te willen voeren voor Prinsjesdag.

Voorzitter! Die feiten waren natuurlijk ook de Kamer bekend. Maar of overlegpartners bereid zijn overleg te voeren, is natuurlijk in hoge mate afhankelijk van wat je die te bieden hebt. In eerste termijn heb ik aangegeven dat in ieder geval één van de leden van deze Kamer nagedacht heeft over de vraag wat aan sociale partners geboden zou kunnen worden. Daarover heeft hij ook iets op papier gezet. Collega Leijnse heeft een aantal elementen

op een rij gezet, die ik hier ook genoemd heb, te weten loonmatiging in combinatie met lastenverlichting, het ontstaan van extra werkgelegenheid en als gevolg van het totaal, het in stand kunnen houden van de koppeling. Hierbij is een voorgestelde belastingverlaging om dit allemaal mogelijk te maken een niet onbelangrijk gegeven. Namens mijn fractie heb ik enige kanttekeningen bij de financiering geplaatst. Ik laat die even buiten beschouwing. Ik heb op dit aanbod helaas van de minister geen reactie gekregen. Ik wil hem nogmaals vragen, op dat plan te reageren in zijn antwoord in tweede termijn.

De minister is ingegaan op de derde afwijkingsgrond, die ik had voorgesteld. Op zichzelf heeft hij gelijk met zijn verhaal over de budgetdiscipline bij de rijksoverheid en het systeem in de sfeer van de sociale zekerheid. Het niet accepteren van een financiële afwijkingsgrond bij deze wet kan echter naar mijn idee niet worden afgedaan met de opmerking dat te weinig discipline in de sfeer van de rijksbegroting dan zou kunnen worden afgewenteld op de sociale zekerheid. Dat is het omdraaien van de redenering. Bij de vraag of een verhoging van sociale uitkeringen moet plaatsvinden, kan volgens mijn fractie te allen tijde een afweging plaatsvinden met betrekking tot de vraag "wat kost dat". Dat is geen kwestie van de sociale zekerheid als sluitpost van de begroting. Maar net als dat naar ons idee bij alle uitgaven in de sfeer van de collectieve sector aan de orde is, moet hier een afweging kunnen plaatsvinden met betrekking tot de vraag of de financiële consequenties daarvan verantwoord zijn. Dat is de reden van ons wijzigingsvoorstel op dit punt.

De staatssecretaris sprak over het uiteenlopen van de ontwikkelingen met betrekking tot de minima: aan de ene kant een sociaal minimum in de vorm van uitkeringen en aan de andere kant een ander minimum in de vorm van het minimumloon. Ik erken al die problemen die zij daarbij noemde. Ik heb overigens in de recente nota van de PvdA over de individualisering ook gezien, dat de PvdA met een aantal vragen worstelt die in het verlengde van deze problematiek liggen. Die problemen moeten wij natuurlijk met elkaar oplossen. Wij kunnen echter niet met elkaar zeggen dat de sociale

uitkeringen in ons land zodanig hoog zijn, dat oplossingen voor de arbeidsmarktproblemen niet aan de orde kunnen zijn. In een overgangsperiode moet je dan eventueel bereid zijn om minder fraaie zaken, zoals toeslagsystemen, te accepteren. Ik heb daarvoor geen blauwdruk op tafel gelegd. Ik heb alleen, in het verlengde van onze opvattingen over wat er aan de onderkant van de arbeidsmarkt zou moeten gebeuren, deze mogelijkheid gesuggereerd.

Mijn tweede amendement heeft betrekking op de wettelijke verplichting tot het vragen van een SER-advies. Ook na het antwoord van de minister blijft mijn fractie de conclusie toegedaan, dat het overdreven is om zo'n wettelijke verplichting in deze wet op te nemen. Het antwoord van de minister was dus voor ons geen aanleiding om dat wijzigingsvoorstel in te trekken.

De minister vroeg mij om aan te geven hoe het komt dat het kabinet met een aantal financiële problemen zit. Ik heb toen gezegd dat volgens mij niet alleen sprake was van het importeren van een hoop ellende, maar dat het kabinet ook was begonnen met een beleid waarbij een groot aantal collectieve uitgaven aan de orde was. Ik heb dat voor hem opgezocht. De Miljoenennota 1991 geeft in tabel 4.3.6 heel nadrukkelijk aan dat het totaal aan beleidsintensiveringen op grond van beslissingen van dit kabinet in de orde van grootte van meer dan 23 mld. ligt en dat derhalve de financiële problematiek waarop de minister zich heeft beroepen, niet alleen het gevolg is van tal van externe factoren.

Minister **De Vries**: Is de VVD-fractie van mening dat wij die 23 mld. maar niet zouden moeten uitgeven?

De heer **Linschoten** (VVD): Dat is een te gedetailleerde vraag.

Minister **De Vries**: Het is een heel algemene vraag.

De heer **Linschoten** (VVD): De vraag is wel heel algemeen, maar voor het antwoord zul je toch behoorlijk in details moeten treden. Deze vraag hebben wij beantwoord met ons alternatief bij de Tussenbans. Daarin hebben wij precies aangegeven, welke onderdelen van die 23 mld. ook wij voor onze rekening willen nemen. Ik kan de minister verzekeren dat in die 23

Linschoten

ml. ook voor vele miljarden posten met betrekking tot de inkomens van werkenden in de collectieve sector voorkomen die ook wij gewenst achten. Ik heb alleen gereageerd op de mededeling dat dit kabinet wel degelijk heeft besloten tot extra uitgaven in de collectieve sector. De minister zal toch moeten toegeven dat het kabinet daarin verder is gegaan dan de VVD-fractie voorstelde. Bovendien heeft het kabinet verzuimd om een deel van die extra uitgaven door extra bezuinigingen in diezelfde collectieve sector te dekken. Dat is het cruciale verschil tussen wat het kabinet heeft gedaan en wat de VVD-fractie heeft gedaan. Wij hebben de consequentie geaccepteerd van noodzakelijke extra uitgaven in de collectieve sector, namelijk door die te compenseren met nadere bezuinigingen. Wij hebben dat — ik doe nu evenwel het debat over de Tussenbalans over — niet alleen in het algemeen in beeld gebracht, maar hebben dat ook in een stuk aan het kabinet gepresenteerd. Dat stuk was doorgerekend door het planbureau. Daarin staat tot in detail welke keuzes wij daarbij gemaakt hebben. Onze conclusie was toen — dat is op dit moment ook mijn conclusie namens de VVD-fractie — dat dat beleid behoorlijk met beide benen op de grond stond in tegenstelling tot het beleid dat het kabinet gepresenteerde.

Minister De Vries: Mijnheer de voorzitter! Als de heer Linschoten die lijst voor zich heeft, zal hij zich er ongetwijfeld van bewust zijn dat een belangrijk deel van die uitgavenstijging niet te maken heeft met beleidsintensiveringen, maar met een hogere loon- en prijsstijging dan verwacht werd ten tijde van het regeerakkoord. Ik wil van de heer Linschoten horen of hij vindt dat daar een streep door gehaald moet worden en dat wij feitelijk moeten zeggen dat wij de uitgaven niet aanpassen, als de prijzen stijgen. Dat betekent gewoon dat je gaat bezuinigen op die uitgaven. De heer Linschoten weet dat een heel belangrijk deel van die 23 mld. volstrekt niet samenhangt met beleidsintensiveringen, maar met nominale aanpassingen. Feitelijk maakt hij zich op dit punt dus wat schuldig aan een voorstelling van zaken die niet in overeenstemming is met de werkelijkheid.

De heer **Linschoten** (VVD): Neen, voorzitter, ik werp dat verre van mij. Als de collectieve uitgaven als gevolg van prijsontwikkelingen stijgen, dan kun je dat inderdaad laten gebeuren en erbij blijven zitten kijken. Dat hebben wij echter niet gedaan. Je kunt de financiële consequenties daarvan opvangen. Het opvangen van die financiële consequenties hoeft niet per definitie te betekenen dat je die stijgingen niet door laat gaan. Je kunt ook ander overheidsbeleid schrappen. En dat hebben wij als VVD-fractie gedaan. Het kabinet heeft dit in onvoldoende mate gedaan. Vandaar dat ik zeg dat het kabinet een deel van de financiële problematiek, waarover de minister gesproken heeft, wel degelijk over zichzelf afgeroepen heeft door beleidsintensiveringen en beslissingen van het kabinet zelf.

Minister De Vries: Voorzitter! De heer Linschoten weet dat een heel belangrijk deel van de uitgavenstijging niets te maken heeft met stijgingen die het kabinet over zichzelf heeft afgeroepen. Dat zijn uitgavenstijgingen die over ons heen komen als gevolg van een andere nominale ontwikkeling dan voorzien werd ten tijde van het regeerakkoord. Als wij met elkaar spreken over overheidsuitgaven, dan spreken wij volgens mij over reële uitgaven. Als wij die uitgavenverhogingen niet zouden aanvaarden, dan zouden wij moeten doen wat de heer Linschoten in feite ook zegt, namelijk fors bezuinigen op andere uitgaven. Dat kan je natuurlijk doen, maar dan moet je wel weten dat je tal van overheidsvoorzieningen aantast. Dat kan helaas niet zo gemakkelijk. Ik meen mij te herinneren dat er in de sfeer van de lastendruk ook een paar kritische punten zaten in het VVD-alternatief.

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Ik ben dat natuurlijk niet met de minister eens. Je kunt van mening verschillen over onderdelen van het alternatief. Ik stel in ieder geval vast dat, waar er van de kant van de VVD-fractie sprake was van een alternatief — dat was inderdaad nodig vanwege de ontwikkelingen die zich hadden voorgedaan, ook sinds de publicatie van ons verkiezingsprogramma — wij het aangedurfd hebben om daar de consequenties van te presenteren en dat het kabinet geen consequenties heeft gepresen-

teerd. Het heeft de uitgaven wel laten plaatsvinden, maar de financiële consequenties daarvan in de vorm van het aanpassen van de overheidsuitgaven dan wel het verhogen van de belastingen of het financieringstekort op de lange baan geschoven. Dat is ook de reden waarom dit kabinet de komende weken de grootst mogelijke problemen zal hebben om de financiële eindjes aan elkaar te knopen. Het enige wat ik beweerd heb, is dat dat niet alleen het gevolg is van internationale ontwikkelingen, zoals de rente en de dollar, maar dat het kabinet dit voor een substantieel deel aan zichzelf te wijten heeft.

□

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor de beantwoording van de vragen en de opmerkingen.

Na de totstandkoming van het nieuwe kabinet heeft de fractie van Groen Links dat kabinet gecompliceerder met het herstel van de koppeling. Aan de andere kant hebben wij vanaf het begin duidelijk gemaakt, onoverkomelijke bezwaren te hebben met de afwijkinggronden, zoals ze in de wet staan en zoals ze zijn verdisconteerd in het uiteindelijke verhoudingscijfer actieven/inactieven.

In het debat over de regeringsverklaring heb ik gezegd — ik heb dat herhaald in mijn eerste termijn — dat je wat betreft de koppeling niet kunt kiezen voor haalbaarheid. Je zou onomwonden moeten kiezen voor solidariteit. Koppelen met verstand is in die zin gewoon koppelen. Met betrekking tot die twee afwijkinggronden stel ik twee dingen vast. Wat betreft de bovenmatige loonstijging hebben wij in ieder geval een grote mate van vertrouwen in datgene wat werkgevers en werknemers afspreken op dat punt. Hetzelfde geldt voor hetgeen zij daarover in het verleden hebben afgesproken. Alle commotie die een kleine driekwart jaar geleden ontstond over de te verwachten contractloonsstijging in dit jaar heeft feitelijk opnieuw bewezen, dat hier nodeloos rumoer over wordt gemaakt. Ik vind dat onverstandig. Wat betreft de tweede afwijkinggrond: het kabinet kan zelf een uitermate belangrijke rol spelen bij het niet uit de hand laten lopen van de ontwikkeling van de werkgelegen-

De heer Rosenmüller (Groen Links)

heid. Het kabinet kan ook een belangrijke bijdrage leveren aan het niet uit de hand laten lopen van de ontwikkeling van de contractloonstijging — ik kom er zo dadelijk nog op terug — naast de erkenning van de contractvrijheid van de sociale partners. Het kabinet zou in eerste instantie misschien wel de kaders moeten aangeven, waarbinnen een beleid kan worden gevoerd, als gevolg waarvan de verhouding actieven/inactieven niet uit de hand loopt. Er moet een beleid worden gevoerd, waarbij werkgelegenheid wordt gecreëerd in de meest brede zin van het woord.

Het zijn juist die afwijkingsgronden die in dit wetsvoorstel zijn opgenomen, die ertoe leiden, dat op het moment dat zij, mogelijk in onderlinge samenhang, de verhouding actieven/inactieven verder verslechteren, de rekening leggen bij de uitkeringsgerechtigden en de mensen met een minimumloon. Het is juist die relatie waar wij fundamenteel bezwaar tegen hebben. Die is voor ons een reden om tegen het wetsvoorstel te stemmen.

Ik ga nu in op het debat, zowel van de Kamer als van de minister en de staatssecretaris. Bij mij blijft het beeld over van een rommeltje. De minister zegt, dat duidelijk wordt gemarkeerd wanneer er wel en wanneer er niet wordt gekoppeld. Mijn interpretatie van het debat is dat

het tegenovergestelde het geval is. Dan formuleer ik het uitermate bescheiden, maar ik heb begrepen dat de collega die voor mij sprak — er waren er niet meer — er ten aanzien van dat element geen andere gedachten op nahield.

Ik heb ook het idee, dat er over de formulering van de koppeling in het wetsvoorstel een uitermate broos compromis is gesloten tussen de coalitiepartners, PvdA en CDA. Het resultaat daarvan is, dat er een grote mate van beleidsvrijheid voor het kabinet gaat ontstaan, als het gaat om de vraag of er al of niet wordt gekoppeld. Die heldere markering is hier vandaag niet ontstaan. Als iemand in het land de illusie had, dat bij de behandeling van dit wetsvoorstel klip en klaar duidelijk zou worden, dat er in geval A of in geval B gekoppeld zou worden, dan is die illusie onterecht gebleken. Natuurlijk is daarbij het verhoudingsgetal uitermate cruciaal. Hadden wij nog de indruk dat er in een situatie waarin het verhoudingsgetal onder de 0,86 zou blijven, in alle gevallen gekoppeld zou worden, de minister heeft op dat terrein de onzekerheid vergroot door de mogelijkheid te openen voor ont koppeling bij niet-overschrijding. Hij heeft er wel bij gezegd dat dit uiterst onwaarschijnlijk zal zijn. Dat is natuurlijk een politieke term. Echter, als het gaat om rechtsbescherming, om het

duidelijk markeren, dan kopen wij daar geen brood voor.

Wanneer ik spreek over een broos compromis, dan doel ik ook op de interpretatie van de CDA-fractie van dit wetsvoorstel. Ik constateer dat de CDA-fractie van oordeel is dat één afwijkingsgrond voldoende moet zijn om tot ont koppeling over te gaan. Ik ben blij dat de minister daar afstand van genomen heeft en dat dit zich niet mogelijkerwijs zal vertalen in het verhoudingscijfer. Ik heb ook geconstateerd dat de CDA-fractie ten principale van mening is dat er veel meer afwijkingsgronden in de wet opgenomen zouden moeten worden. De heer De Jong heeft de minister meer dan indringend uitgenodigd om in het kader van de evaluatie daarop in te gaan. Uit de houding van de CDA-fractie concludeer ik dat men deze wet gedooft voor een aantal jaren. In politieke termen gesproken, vind ik dat een uitermate minimale steun voor een wetsvoorstel waarvoor in de verkiezingscampagne van twee jaar geleden de basis is gelegd en waarover ontzettend veel is gesproken.

Voorzitter! Ik sprak over de bijdrage van de minister aan dit rommeltje. Ik doel dan op zijn opmerking met betrekking tot de mogelijkheid van ont koppeling in een situatie waarin de 0,86 niet is overschreden. Dat is een nieuw element. Derhalve leg ik de Kamer de volgende motie voor.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat ont koppeling uitsluitend overwogen wordt door de regering indien de getsalverhouding inactieven/actieven meer bedraagt dan 0,86;

van mening, dat aan uitkeringsgerechtigden zoveel mogelijk zekerheid gegeven dient te worden over het beleid van de regering;

overwegende, dat de regering de voorkeur geeft aan aanvullende beleidsmaatregelen indien de norm van 0,86 op termijn wordt overschreden;

verzoekt de regering onder alle omstandigheden de koppeling

Rosenmüller

volledig te laten doorgaan in de jaren 1992, 1993 en 1994 indien de norm in deze jaren niet hoger dan 0,86 zal zijn,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Rosenmüller. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 15 (22012).

De heer **Linschoten** (VVD): De motie vraagt aan de regering om iets te doen wat in strijd is met de wet, althans indien het wetsvoorstel wordt aangenomen. Is het niet wat merkwaardig als Kamer de uitspraak te doen dat de regering zou moeten afwijken van hetgeen er in de wet staat?

De heer **Rosenmüller** (Groen Links): In de stukken heeft de minister op een stelling onzijdig klip en klaar aangegeven dat als het verhoudingsgetal niet boven de 0,86 zal stijgen, er gekoppeld wordt. Inhakend op het debat is het noodzakelijk om helderheid te verschaffen met betrekking tot dit element. Vandaar dat ik de Kamer deze motie voorhoud.

De heer **Linschoten** (VVD): Die helderheid is door de minister verschaft, in die zin dat uw interpretatie van hetgeen in de nota naar aanleiding van het eindverslag staat, niet juist is.

De heer **Rosenmüller** (Groen Links): Daarom vraag ik om helderheid. Ik hoor dan ook graag in tweede termijn van de minister een definitief oordeel over deze motie.

Voorzitter! Hoewel deze wet structureel van karakter is — dat moet zeker ook zo blijven — werpt ze haar schaduw in zoverre vooruit dat het uitermate belangrijk is te weten wat er in 1992 gaat gebeuren. De recente gegevens ter zake laten zien dat het verhoudingsgetal hoger is dan de norm waaraan de vraag of er gekoppeld wordt of niet, getoetst wordt. De minister heeft geen antwoord gegeven op mijn vraag wat op dit moment dat verhoudingsgetal is. Ik vraag hem dat alsnog te doen. Aan de andere kant gaat het natuurlijk om de vraag wat er tussen nu en het najaar of mogelijkteerwils 1 januari aanstaande gaat gebeuren om ervoor te zorgen — dat is de

politieke realiteit van waaruit ik op dit moment redeneer — dat dat verhoudingsgetal terugkomt op het niveau van 0,86 dan wel zover mogelijk daaronder.

Er staat veel beleid in de steigers. Wij weten daar nog weinig of niets van. Wij zijn uiteraard benieuwd wat dat in de zomer en daarna allemaal met zich mee zal brengen. Met het oog op de inwerkingtreding van de wet, op de onzekerheden die er zijn en op de uitspraak van de minister dat als er eventueel sprake zou zijn van een overschrijding van het verhoudingsgetal, de prioriteit ligt bij het stimuleren van een beleid dat erop is gericht om dat verhoudingsgetal weer onder die norm te laten zakken, zou mijn fractie het feitelijk ondenkbaar vinden dat de koppeling per 1 januari aanstaande niet zal worden toegepast. Ik vind het ook jammer dat in die zin de vrij stevige stellingname van de Partij van de Arbeid in de stukken, in dit debat drastisch gerelativeerd is als het gaat om het moment waarop tot ont koppeling zou kunnen worden besloten. In de stukken hebben wij kennis genomen van het feit dat de fractie van de Partij van de Arbeid zich nauwelijks voor kon stellen dat dat eerder zal gebeuren dan in de loop van 1992. Daarvoor zijn een aantal argumenten genoemd, zoals een evenwichtige inkomensverdeling, die het mogelijk maakt dat per 1 januari te doen. Ik heb aan de minister gevraagd hoe dat anders kan worden gedaan dan via de koppeling. Het kan ook via een nota van wijziging, maar daar was al sprake van voordat die zinsnede werd opgenomen in het eindverslag. Ik begrijp die koerswijziging dan ook niet. Dat laat onverlet dat ik op dat terrein de Kamer de volgende motie wil voorleggen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat het kabinet het voornemen heeft om te komen met een pakket van maatregelen gericht op het terugdringen van het aantal inactieven;

overwegende, dat het enige tijd zal vergen alvorens deze maatregelen tot zichtbaar resultaat zullen leiden

en het verhoudingsgetal inactieven/actieven in gunstige zin zullen beïnvloeden;

overwegende, dat het ongewenst is direct bij inwerkingtreding van de wet van de hoofdregel af te wijken;

voorts overwegende, dat per 1 januari het minimumloon en de uitkeringen slechts met 50% van de door het CPB geprognoseerde contractloonsstijging zullen stijgen;

verzoekt de regering bij de voorbereiding van de begroting voor 1992 uit te gaan van het handhaven van de koppeling op 1 januari 1992,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Rosenmüller. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 16 (22012).

De heer **Rosenmüller** (Groen Links): Mijnheer de voorzitter! Ik sprak al over de situatie bij ont koppelen. Ik noemde het een "rommeltje". Op het moment dat de minister, dan wel het kabinet, zal besluiten tot ont koppelen, gaat er een notitie naar de SER. Dan komt er dus een adviesaanvraag aan de SER. De minister heeft afstand genomen van hetgeen ik in eerst termijn heb gezegd, namelijk dat dat een vertraging inhoudt en dat het pro forma gebeurt. Ik kan het toch niet anders zien. Want aan de ene kant zegt de minister dat er een gerichte adviesaanvraag is. Wat volgens mij betekent: de SER kan zeggen wat hij wil, maar het zal het stadium tussen het concept-besluit van het kabinet en het definitieve besluit niet of nauwelijks kunnen beïnvloeden. Aan de andere kant moeten wij natuurlijk serieus omgaan met instituties als de SER. Het blijft voor mij een groot probleem hoe je daarmee om moet gaan. Volgens mij past het in de verhoudingen die wij hebben met betrekking tot de omgang met werkgevers- en werknemersorganisaties. Dan wordt het een soort beleefdheidsverzoek. Als het om dit soort zwaarwichtige politieke besluiten gaat, zie ik niet in waarom de indruk moet worden gewekt dat de SER invloed kan uitoefenen op het beleid, terwijl hier gezegd wordt dat daar nauwelijks enige sprake van kan zijn. Wil de minister daarop ingaan?

Er is met betrekking tot de rechtszekerheid ook sprake van een rommeltje. Die rechtszekerheid is in de loop van de dag verminderd voor hen die mogelijk in aanmerking komen voor de koppeling. Wat gebeurt er inkomenspolitiek gezien op het moment dat er ontkoppeld wordt? De minister heeft in de stukken opmerkingen gemaakt over lastenverlichting en fiscale herschikking. Ik ben daar in mijn eerste termijn op ingegaan en ik vraag de minister hier met meer nadruk op in te gaan. Van belang is ook dat in de stukken klip en klaar staat, dat in geval van ontkoppeling door het kabinet wordt gekozen voor het volgen van de prijsontwikkeling. Rondom dit punt is inmiddels veel mist ontstaan. Omdat mijn fractie grote waarde aan deze opmerking hecht, houd ik de Kamer de volgende motie voor.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering in geval van ontkoppeling te kiezen voor het volgen van de prijsontwikkeling,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door het lid Rosenmöller. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 17 (22012).

De heer Rosenmöller (Groen Links): Voorzitter! De minister heeft over de verhouding met de organisaties van werkgevers en werknemers gesproken. Hij heeft het gehad over het niet bestaan van een meningsverschil met de minister-president. Hij memoreerde dat hij regelmatig contact had met de werkgevers- en werknemersorganisaties. Hij heeft erop gewezen dat de werkgeverscentrales niet voor Prinsjesdag willen deelnemen aan formeel centraal overleg. Je kan je afvragen hoe dit komt, maar die vraag is op dit moment niet het meest relevant. Mijn fractie vindt dat de koppeling zo zeker mogelijk gesteld moet worden. In 1992 moet voor de loonruimte een optimale verdeling worden gevonden tussen loonsverbetering en werkgelegenheidsmaatregelen. Voor het beïnvloeden

van de verhouding tussen actieven en niet-actieven is het van uitermate groot belang dat deze minister zich inzet voor een centraal overleg met werkgevers en werknemers. Feitelijk zeggen wij: zonder centraal akkoord op dat terrein, blijft onzekerheid over het kunnen continueren van de koppeling troef, gelet op de afwijkingsgronden die door een kamermeerderheid gesteund zullen worden. Ik wil daarom de Kamer de volgende motie voorhouden.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat een verantwoorde loonontwikkeling van belang is voor een gunstige werkgelegenheidsontwikkeling;

overwegende, dat uitbreiding van werkgelegenheidsafspraken in CAO's eveneens een positief effect heeft op de werkgelegenheidsontwikkeling;

voorts overwegende, dat hierin een zeer belangrijke rol is weggelegd voor werkgevers- en werknemersorganisaties;

van mening, dat het mede een taak is van de overheid om in het belang van niet-actieven een beleid te voeren dat gericht is op uitbreiding van werkgelegenheid;

verzoekt de regering te overleggen met centrale organisaties van werkgevers en werknemers en zich maximaal in te spannen om in het belang van de werkgelegenheid en ten behoeve van het behoud van de koppeling een nieuw centraal akkoord te sluiten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door het lid Rosenmöller. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 18 (22012).

De heer Schutte (GPV): Voorzitter! De heer Rosenmöller heeft aan het begin van zijn betoog herhaald dat zijn fractie tegen het wetsvoorstel zal stemmen. Nu heeft hij de Kamer vier uitspraken voorgelegd. Als die

aanvaard worden, is dat van invloed op het standpunt van zijn fractie ten aanzien van het wetsvoorstel?

De heer Rosenmöller (Groen Links): Ik heb ook nog een amendement ingediend. Als ook dat aangenomen wordt, zal ik zeker opnieuw met mijn fractie gaan praten over de definitieve beoordeling van het wetsvoorstel.

De heer Schutte (GPV): Ik vind dat voor vijf uitspraken wel minimaal.

De heer Rosenmöller (Groen Links): Daar zult u het mee moeten doen.

Ik heb deze motie ingediend omdat ik vind dat de minister een te afwachtende houding inneemt met betrekking tot het veto van de werkgeverscentrales niet voor Prinsjesdag te onderhandelen. Misschien stelt de minister zich in het informele circuit anders op, maar dan hoor ik dat straks wel. Het gaat om een zeer belangrijke zaak. Het handhaven van de koppeling is geen kleinigheid. Je zou toch alles moeten doen om ook de werkgeversorganisaties ervan te overtuigen dat het ook voor hen van belang is dat het aantal inactieven wordt teruggedrongen. De werkgeversorganisaties moet duidelijk gemaakt worden dat zij daar een bijdrage aan kunnen leveren via centrale afspraken en via decentrale invulling in de CAO's.

Minister De Vries: Mijnheer de voorzitter! Ik hoor de heer Rosenmöller met grote hardnekkigheid dit soort opmerkingen maken. Meent hij nu echt dat een inspanning van een kabinet pas geloofwaardig is als het beoogde resultaat bereikt wordt?

De heer Rosenmöller (Groen Links): Nee, dat is natuurlijk niet zo en dat weet de minister net zo goed als ik. Ik heb niet voor niets de term "maximale inspanning" in de motie opgenomen.

Minister De Vries: Dus de strekking van de motie is dat er geen maximale inspanning geleverd is?

De heer Rosenmöller (Groen Links): De strekking van de motie is gericht op de toekomst. In de motie wordt van de minister en van het totale kabinet een maximale inspanning gevraagd. Daarbij gaat het er in eerste instantie om dat aan de werkgeversorganisaties wordt gevraagd hun principiële verzet tegen

Rosenmöller

centraal overleg op te heffen. Er circuleren hier bepaalde plannen, onder andere het plan van de heer Leijnse. Die plannen zouden als basis kunnen dienen voor dat overleg. In deze motie wordt vooruitgekeken en niet teruggekeken. Daarbij gaat het vooral om het handhaven van de koppeling en om het belang van "werk boven inkomen", waar de minister zo graag over spreekt en wij trouwens ook.

Minister **De Vries**: Mijnheer de voorzitter! Ik weet dat de heer Rosenmöller goede contacten heeft met de sociale partners. Ik adviseer hem toch om zijn oor eens goed te luisteren te leggen bij de werkgeversorganisaties als het gaat om de vraag hoe zij aankijken tegen een dergelijk initiatief en wat hun reactie op dit moment zou zijn.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Voorzitter! Dat heb ik natuurlijk al gedaan.

Minister **De Vries**: En u hebt daaruit de conclusie getrokken dat er wel degelijk de bereidheid is om met elkaar om de tafel te gaan zitten?

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Nee, de conclusie die ik trek, is dat wij hier niet kunnen berusten in veto's.

Mevrouw **Groenman** (D66): Denkt de heer Rosenmöller niet dat een centraal akkoord veel beter werkt als je de koppeling zo lang mogelijk in stand probeert te houden? Als jij dat met mij eens was, zou hij zelf niet tegen het wetsvoorstel moeten stemmen, want dan geeft hij de koppeling in zeker zin weg.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Zo kunnen we natuurlijk nog een tijd doorgaan. Er is enige samenhang in mijn moties te bespeuren. In de motie wordt opgeroepen tot een centraal akkoord en het kabinet wordt verzocht, niet in deze zomer een beslissing te nemen die tot ont koppeling leidt. Dus in die zin wordt mevrouw Groenman op haar wenken bediend. Maar als het gaat om een meer principiële benadering van dit wetsvoorstel, vind ik dat met het opnemen van de afwijkingsgronden twee of drie poten onder de stoel van het wetsvoorstel worden weggezaagd. Ik heb ook gezegd dat het op een andere manier kan.

Verschillende malen heb ik het kabinet gecompimenteerd met het herstel van de koppeling. Dat heb ik niet alleen in dit debat gedaan; ook in het debat over de regeringsverklaring. Dat herstel zouden wij echter liever zien via een systematiek volgens bijvoorbeeld de WAM, dus een koppeling zonder afwijkingsgronden. Dan kan men wel zeggen dat wij amendementen in moeten dienen om ervoor te zorgen dat de afwijkingsgronden uit het wetsvoorstel gehaald worden, maar die zullen vervolgens destructief verklaard worden. Dat was natuurlijk "the main issue" in het debat over de koppeling. Ik ga uit van de huidige politieke realiteit, waarbij ik tracht maximale invloed uit te oefenen om dit "goed" overeind te houden.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Vanmorgen hebben wij vast kunnen stellen dat ook Groen Links geen koopkrachtgaranties kan geven. Nu moet ik vaststellen dat Groen Links wel koppelgaranties wenst te geven. Dat lijkt mij toch wat merkwaardig.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): U kunt dat merkwaardig vinden, maar ik heb vandaag klip en klaar duidelijk gemaakt dat Groen Links pleit voor solidariteit. U heeft ook een keuze gemaakt, een afhankelijke. Ik heb gezegd dat er geen ontbindende voorwaarden in het wetsvoorstel hoeven te worden opgenomen. Ik heb dat ook uitgelegd met betrekking tot loonstijging en tot volumebeleid. Ik heb ook uitgelegd dat de consequenties van het eventueel mislukken van een beleid gericht op beperking van de loonstijging en op een versterkte groei van de werkgelegenheid, niet eenzijdig gericht mag worden op de uitkeringsgerechtigden. Dat gebeurt nu en dat is ook het fundamentele punt waartegen wij bezwaar maken. Vandaar dat wij zeggen dat er inderdaad gekoppeld zou moeten worden overeenkomstig de WAM. Daarmee kom ik terug op wat ik in het begin van deze termijn heb gezegd en ik hoop dat ik duidelijk ben geweest.

De **voorzitter**: Ik zou willen aandringen op enige bondigheid, ook bij u.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Ik moest ook vragen beantwoorden, voorzitter, maar ik zal mijn bijdrage afronden.

Ik zei in het begin dat wie de illusie

had dat in dit debat duidelijk gemarkeerd zou worden, wanneer er gekoppeld wordt en wanneer niet, bedrogen uitkomt. Onzekerheid is troef, de beleidsmogelijkheden voor het kabinet zijn optimaal. Ik sluit mij in die zin aan bij de vraag van de heer Van Zijl en van de heer Linschoten. Het lijkt mij dat de VVD-fractie het meest tevreden kan zijn over dit debat, maar als zij op grond van haar interpretatie voor dit wetsvoorstel stemt, brengt dat de minister toch enigszins in verlegenheid, tenzij hij een volledig andere interpretatie heeft, zodat wij weer uitkomen bij mijn conclusie dat onzekerheid troef is.

Het touwtrekken in verband met de koppeling begon in de kamer van de formateur. Het werd daarna een soort publiek debat, waarbij de ene minister de ene uitspraak deed en de andere de andere. De regeringsfracties hebben kritiek geleverd op die houding, maar omdat de optimale beleidsvrijheid in dit debat opgerekt is tot de maximale, voorzie ik een situatie waarin wij weer geregeld mondelinge vragen kunnen stellen of interpellaties kunnen houden over de koppeling. Natuurlijk zal het mede afhankelijk zijn van de stemmingen over de moties die ik heb ingediend, maar waarop je op papier gerust kunt zijn, daarvoor moet je in de praktijk vrezes met grote vreeze.

□

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor hun antwoord. Ik ben aan dit debat niet begonnen met enige illusie omtrent grote dingen die wij met dit wetsvoorstel zouden kunnen bewerkstelligen. De koppeling is een politieke doelstelling van betekenis waar ik ook van harte achter sta, maar tegelijkertijd is het een politiek instrument. Dat beseftte ik al in eerste termijn en dat is na het antwoord van de minister zo gebleven.

Als de verhouding tussen actieven en niet-actieven op orde blijft en de loonontwikkeling niet bovenmatig is, dan wordt er gekoppeld, maar dat is op zichzelf natuurlijk niet zo geweldig nieuw. Die zekerheid wordt met dit wetsvoorstel geboden, maar wel in de situatie waarin het het minst discutabel is of je zou moeten koppelen, met of zonder wet. De politieke betekenis van de wet zal pas blijken als het verhoudingsgetal niet op orde blijkt te zijn. In die

moeilijke omstandigheden biedt deze wet geen zekerheid: er is sprake van een kan-bepaling en er zal rekening worden gehouden met de effecten op kortere en langere termijn. Terecht, zo voeg ik daaraan toe. Vandaar ook dat ik dit debat niet met illusies begonnen ben. Wat in de praktijk in die moeilijke omstandigheden de waarde van deze wet zal zijn, zal in sterke mate samenhangen met de innerlijke kracht van de coalitie op dat moment. Ik heb in eerste termijn geprobeerd, een suggestie te doen waardoor iets meer zekerheid zou kunnen worden geboden, namelijk door het begrip "bovenmatige loonontwikkeling" te voorzien van een bovengrens, het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking. De minister is daarop uitvoerig ingegaan, waarvoor ik hem dank. Ik moet ook zeggen dat wat hij ertegen inbracht, zeker de moeite van het overwegen waard is, om het maar voorzichtig uit te drukken. Ik kom dus in dit kader niet op die suggestie terug.

Voorzitter! Dit wetsvoorstel is een poging, enige zekerheid te bieden aan de mensen met de laagste inkomens. De conclusie is dat niet veel zekerheid geboden wordt, maar dat ook hierbij de uitspraak "beter iets dan niets" geldt, omdat het hoe dan ook gaat om een heel belangrijke doelstelling voor een belangrijke doelgroep, maar aan de andere kant om een verscheidenheid aan ontwikkelingen die de overheid maar zeer ten dele in de hand heeft. Daarom denk ik dat deze bescheiden wetgeving datgene is wat wij op dit moment kunnen realiseren. Ik zal het dus steunen.

□

Mevrouw Groenman (D66):
Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor hun beschouwing. Antwoorden aan mijn adres waren het niet zozeer, maar dat komt ook omdat ik zelf een nogal algemene beschouwing had gehouden, zonder ontzettend veel vragen.

Ik heb de nadruk gelegd op het bevorderen van arbeidsparticipatie. Dat heeft de minister gelukkig ook gedaan. Ik heb iets gezegd over de manier waarop je de vraagzijde en de aanbodzijde zou kunnen vergroten. Ik neem aan dat al dit soort dingen en het eventueel terugkomen op het standpunt naar aanleiding van het WRR-advies straks in de werkgele-

genheidsnota staan. De minister zegt dat hij met die nota zal komen. Wij kunnen het hier eens zijn over het bevorderen van de arbeidsparticipatie, maar wij hoeven daarvan nu niet alle details uit te werken. Ik vraag mij dus af of dit straks terugkomt in de werkgelegenheidsnota. Heeft de minister de sociale partners er ook voor nodig of er al bij ingeschakeld? Wat mij betreft hoeft dat niet. Laat er maar eens iets van het kabinet zelf komen. Als het gaat om werkgelegenheid, moeten maatregelen echter wel eens uitgevoerd worden door de sociale partners. Hoe zit dat eigenlijk precies?

Het bevorderen van arbeidsparticipatie is nodig, omdat anders het verhoudingsgetal actieven/niet-actieven langs autonome weg, dus vanzelf verslechtert, al was het maar omdat er steeds meer oudere mensen in dit land komen. Mijn stelling was: naarmate er meer werklozen, gedeeltelijk arbeidsongeschikten en vrouwen deelnemen aan het arbeidsproces, wordt de koppeling minder een probleem. Ik neem aan dat de minister die stelling onderschrijft. Het gaat dan heel expliciet om het verhoudingsgetal actieven/niet-actieven. Dat verhoudingsgetal 100/86 is een goede indicator voor deze kabinetsperiode; zo heb ik het de minister horen zeggen. Dat zegt niet alleen de minister, maar ook de PvdA-fractie. Het is een indicator voor deze kabinetsperiode. Het mag er dus niet naar uitzien dat deze verhouding verder verslechtert in deze kabinetsperiode. Ontkoppeling mag alleen als er geen zicht is op verbetering. De vraag is nu, op welk moment dat perspectief zichtbaar is. Volgens het CPB zijn de vooruitzichten nu zodanig dat het niet goed gaat met de verhouding. Het CPB wenste echter bij de tussenbalans nog geen rekening te houden met de volumenspanningen en daarna kon het dat ook nog niet doen. Het is de vraag hoeveel vertrouwen het CPB heeft in de effecten van volumemaatregelen, als de SER geadviseerd heeft en het kabinet op basis van dat advies zijn beleidslijn heeft vastgesteld. Het vertrouwen dat het kabinet heeft in zijn eigen beleid om het volume terug te dringen en de arbeidsparticipatie te stimuleren, wordt dus afgewogen tegen het vertrouwen dat het CPB in het kabinetsbeleid blijkt te hebben. Een beslissing in deze zomer — al of niet koppelen deze zomer — is dus een zeer politieke beslissing.

Het CDA wenst uit te gaan van een centrale projectie van het CPB en niet van surrealistische projecties. Dat is één helft van de coalitie. De Partij van de Arbeid geeft aan dat het kabinet vertrouwen moet hebben dat het goed komt met het verhoudingscijfer, ook al omdat het CPB er vaak naast zit met voorspellingen. En dat is dan de andere helft van de coalitie. Ik vind dat de minister te veel onduidelijkheid laat bestaan en te weinig zelfvertrouwen uitstraalt. Voor het antwoord op de vraag of ontkoppeling noodzakelijk is, zijn immers bepalend de eventuele normoverschrijding zelf, de ontwikkelingen op langere termijn en de beleidsmogelijkheden om die overschrijding weer ongedaan te maken. De norm wordt in deze zomer heus overschreden. Is dat dan je ijkpunt? Of denk je dat je de ontwikkeling op langere termijn met je eigen beleidsmogelijkheden ongedaan kunt maken? Ik krijg de indruk dat de minister vasthoudt aan het verhoudingsgetal van deze zomer, dat hij op basis daarvan een conceptbesluit neemt om te ontkoppelen en dat hij daarnaast of daarna zijn best zal doen om de verhouding weer te herstellen. Mijn fractie vindt dat de verkeerde lijn. Nu het verhoudingscijfer rigide hanteren, dat wil zeggen de eerste keer dat het een rol speelt bij een besluit over de koppeling, geeft blijk van onvoldoende vertrouwen in het eigen beleid. Ontkoppelen per 1 januari en weer koppelen per 1 juli wordt overigens een soort jojo-beleid. Ik begrijp niet waarom je niet de eerste hobbel — 1 januari — kunt nemen door te koppelen, ook als het verhoudingscijfer in de zomer nog niet zo mooi is als je gehoopt had. Het afwijkingsartikel is geformuleerd als een kan-bepaling. Daarbij mag je dus politiek meewegen welke waarde je hecht aan je eigen beleid. Ontkoppelen en dat inbedden in een beleid dat evenwichtige inkomensverhoudingen beoogt, veronderstelt dat je voor het laatste wet- en regelgeving moet voorbereiden, die dan vervolgens een eigen leven gaat leiden.

Een koppelingsbesluit in deze zomer bederft bovendien het klimaat voor de CAO-onderhandelingen. Als er toch ontkoppeld zal worden, zal niemand zich meer inspannen voor een beheerste loonontwikkeling. Dan zullen ook afspraken over werkgelegenheid veel moeilijker gemaakt worden. Veel beter dan zo'n demotiverende opstelling is dat het kabinet

zich op centraal niveau inzet voor goede afspraken, maar dan wel met koppeling en niet met ontkoppeling als achtergrond.

De inzet van mijn fractie is dus koppeling per 1 januari. Met het wetsvoorstel stemmen wij in, maar uitdrukkelijk om hiermee een indicator voor deze kabinetsperiode te hebben. Ik dien op dit punt een motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat de inspanningen van kabinet en sociale partners om het aantal inactieven terug te dringen deze zomer nog niet in het verhoudingsgetal actieven/inactieven tot uitdrukking kunnen komen;

van mening, dat het deze zomer dus te vroeg is om te beslissen gebruik te maken van een van de gronden waarop afgeweken kan worden van de hoofdregel van de nieuwe koppelingswet;

verzoekt de regering bij de opstelling van de begroting voor 1992 uit te gaan van koppeling op 1 januari 1992,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door het lid Groenman. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 19 (22012).

Mevrouw Groenman (D66):

Voorzitter! Ik heb al gezegd dat wij het wetsvoorstel steunen. Aan de ingediende amendementen heeft mijn fractie geen behoefte.

Het buitenspel zetten van de SER doe je niet, mijnheer Linschoten, tussen neus en lippen door. Ik ken de opvattingen van u en uw fractievoorzitter en je kunt best dieper doorpraten over de functie en de positie van de SER — de heer Quené zal er graag aan mee willen doen — maar dit doe je niet in de marge van dit debat. Met uw amendement wilt u de SER maar niet meer om advies vragen en dit helemaal uit het wetsvoorstel halen.

De heer Linschoten (VVD): Nee, ik

meen dat ik het ook aan het adres van de minister duidelijk heb gemaakt. In het amendement staat niet dat wij de SER maar niet om advies moeten vragen. Het is echter overdreven, de wettelijke verplichting op te nemen om in die gevallen om advies te vragen. Het kabinet houdt de vrijheid daartoe. Als wij in alle wetten vastleggen dat de SER advies moet hebben gegeven, voordat er een beslissing kan worden genomen, is inderdaad de stroperigheid van de besluitvorming en het adviesproces geoptimaliseerd.

Mevrouw Groenman (D66): Dit komt toch op hetzelfde neer? U wilt in de marge van dit debat even een wettelijke plicht om de SER om advies te vragen, schrappen. Als wij dit nu doen, zegt u bij elke volgende wet dat u niet veel behoefte aan de SER hebt. Uw fractievoorzitter heeft toch ook helemaal geen behoefte aan de SER?

De heer Linschoten (VVD): Wij opereren hier niet in de marge van een debat, maar moeten als mede-wetgever een oordeel over een wet geven. In deze wet wordt de verplichting opgenomen om in twee genoemde gevallen de SER om advies te vragen. Met andere woorden: er moet eerst een wettelijk verplicht gestelde adviesprocedure gevolgd worden voordat een beslissing genomen kan worden. Dit is een voorbeeld van die enorme stroperigheid van de besluitvorming en de adviescultuur in Nederland. Daar zijn wij inderdaad tegen. Dat betekent dat wij op ieder wetsvoorstel waarin dit voorkomt, een wijzigingsvoorstel indienen.

Mevrouw Groenman (D66): Waarom heeft u zo ontzettend veel woorden nodig? Ik begrijp best dat u de hele adviesprocedure stroperig vindt. U wilt nu alvast het verplicht advies vragen aan de SER uit dit wetsvoorstel schrappen, omdat u al die andere adviesprocedures zo stroperig vindt. U hoeft het niet nog een keer uit te leggen; ik snap het nu wel.

De heer Linschoten (VVD): In uw retoriek zit een toon die mij niet helemaal bevalt.

De voorzitter: Wilt u uw opmerkingen kort houden? Ik vraag het nogmaals dringend.

De heer Linschoten (VVD): Als het noodzakelijk is, een beslissing te nemen, omdat de boel uit de hand loopt, moet je niet eerst een wettelijk verplichte adviesronde hoeven aflopen. Dat is bij deze wet aan de orde. Mijn fractie stelt voor, het kabinet die beslissing gewoon te laten nemen. Dit was tot voor kort ook de opvatting van uw fractie, maar ik begrijp dat er enige beweging in zit.

Mevrouw Groenman (D66): Je kunt de SER over dingen van minder belang om advies vragen. Ik heb gezegd dat wij er best over willen praten in welke situaties je de SER om advies moet vragen. Wij vinden dat het in dit wetsvoorstel best kan; de wettelijke verplichting kan er best in blijven staan.

De heer Linschoten (VVD): Het is niet "kan". Het "moet".

Mevrouw Groenman (D66): Het erbij betrekken van de algehele financiële situatie lijkt ons ook niet nodig. Het risico ervan dat minimumloon en uitkeringen als sluitpost van de begroting worden gehanteerd, is ons te groot. Stel dat de loonruimte verantwoord is en het verhoudingscijfer perspectief biedt. Wat kan dan nog de reden zijn om de overheidsfinanciën erbij te betrekken? Ik zie dit niet in en wij delen op dit punt de mening van de minister.

Groen Links vraagt in een amendement om koopkrachtbehoud. Het lijkt ons onverstandig om dat te garanderen. Ik moet erbij zeggen dat Groen Links tenminste eerlijk en duidelijk is op dit punt. Het was mij echter logischer voorgekomen als Groen Links had ingestemd met het wetsvoorstel. Maar dat is de verantwoordelijkheid van Groen Links. Het is eerlijk om te zeggen dat je koopkrachtbehoud wilt garanderen. Dan moet je er echter de koppelingswet naast leggen. Dan moet je voor het wetsvoorstel stemmen.

De VVD pleit voor koopkrachtbehoud en wil daarnaast gewoon ontkoppelen. Ik vind dat een heel bedrieglijke opstelling, zeker als het gaat om het bieden van zekerheid aan mensen.

Voorzitter! Koppeling is het meest rechtvaardige instrument. Dat het ook het goedkoopste instrument is, naar het zich nu laat aanzien, doet daarbij niet ter zake. Het wetsvoor-

stel beoogt koppeling en daarmee stemt mijn fractie in. Het al dan niet gedifferentieerd koppelen, al dan niet afhankelijk van het aan de arbeidsmarkt gerelateerd zijn van de uitkering, laat ik thans buiten beschouwing. Dat zou de discussie vertroebelen en de aandacht afleiden van mijn inzet die gericht is op koppelen per 1 januari.

In de richting van de staatssecretaris merk ik op dat ik graag cijfers wil zien over het ziektevolume verschoond van zwangerschaps-, bevallings- en ouderschapsverlofcijfers, opdat wij ons niet almaar verkijken op dat soort zaken. Straks ontstaat de situatie dat het verhoudingscijfer er slecht uitziet en dat bejaarden moeten betalen omdat vrouwen af en toe baby's krijgen. Dat kan toch niet helemaal de bedoeling zijn. Vindt de staatssecretaris ook niet?

□

De heer **Leerling** (RPF): Mijnheer de voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor hun reactie op mijn bijdrage in eerste termijn.

Wij bespreken een procedurele wet met betrekking tot het toepassen van het instrumentarium koppeling, een structurele wet dus. De toepassing zal in een later stadium moeten worden geëffectueerd, hetzij in positieve zin, hetzij in negatieve zin. Het instrument van de WKA als zodanig lijkt mij werkbaar en rechtvaardig, zoals ik al in eerste termijn heb gezegd. Ik dank de minister voor zijn heldere vergelijking tussen de WAM en de WBA enerzijds en de WKA anderzijds. Ik geef toe dat met betrekking tot de regelgeving de WKA zeker voordelen heeft boven de WAM en de WBA. Het blijft een gegeven dat het niet denkbeeldig is dat het netto-effect van de WKA voor de belanghebbenden niet of nauwelijks verschilt van die van de WAM in de jaren tachtig. Wij moeten dat uiteraard afwachten. Ik hoop dat ik ongelijk krijg. Het zou goed zijn als de koppeling wel kon worden toegepast.

Het laat zich begrijpen dat de minister zich in dit stadium niet uitlaat over de materiële uitkomst, dat wil zeggen over de gevolgen van het niet koppelen. Immers, dat is op dit moment niet echt aan de orde. Toch werpen uiteraard de schaduwen zich ook op dit punt vooruit. Daarom hecht ik eraan, de vrees nogmaals uit

te spreken dat wij op dit moment geen al te hoge verwachtingen moeten hebben van het toepassen van de koppeling met ingang van 1 januari 1992. Dan kan het alleen maar meevallen.

Voorzitter! De fractie van de RPF heeft reeds in eerste termijn instemming betuigd met het wetsvoorstel als zodanig. Ik zet daar in tweede termijn een streep onder. Ik wil nog kort op enkele punten terugkomen. Allereerst is er de vraag of de koppeling van loon en uitkering een goedkoper instrument is dan de methode die in de jaren tachtig is gevolgd met het verstrekken van allerlei toeslagen, BTW-verlagingen, verhogingen van de kinderbijslag etcetera. Naar mijn beste weten heeft de minister daarop in eerste termijn niet gereageerd. Wil hij dat alsnog doen? Mevrouw Groenman zei dat dit in het geheel niet ter zake doet. Rechtvaardigheidsmotief is één. Akkoord, maar alles afwegende is dit instrument wel goedkoper. Dat is in deze tijd een zeker niet onbelangrijk aspect om mee te wegen.

Ik voeg eraan toe dat de redenering van de staatssecretaris aan de magere kant was. Zij vond dat de koppeling voor alle minimumuitkeringen zou moeten gelden en er dus geen onderscheid gemaakt moest worden tussen personen die wel en die niet een zelfstandige huishouding moeten voeren met die ene minimumuitkering. In het begin van zijn betoog heeft de minister nadrukkelijk gesteld, dat het minimuminkomen te maken heeft met het sociaal minimum. Maar dat sociaal minimum geldt niet voor iedereen die een uitkering ontvangt dan wel een minimumloon verdient, want de betreffende persoon maakt deel uit van een huishouding waar meerdere inkomens binnenkomen. Dat onderscheid werd in de jaren tachtig wel heel nadrukkelijk gemaakt bij het wel of niet geven van een eenmalige uitkering. De echte minima kregen die. Waarom werd dat onderscheid toen wel gemaakt en nu niet?

Om elk misverstand te voorkomen, voeg ik eraan toe dat ik mij realiseer dat via het koppelingsinstrument als zodanig niet kan worden gedifferentieerd. Dat is duidelijk. Ik heb dit ook in eerste termijn gezegd. Ik vind echter wel, dat niet alle mensen die een inkomen op minimumniveau hebben over één kam kunnen en mogen worden geschoren, vanwege het sociaal-minimumaspect waarover

de minister sprak. Ik pleit daarom nadrukkelijk voor differentiatie naar draagkracht per huishouding. Die differentiatie is niet mogelijk met het koppelingsinstrument, maar zou op een andere wijze moeten worden gerealiseerd, ook met het oog op het rechtvaardigheidsmotief. Ik zou het op prijs stellen als één van de bewindslieden hierover nog iets zei.

Voorzitter! De staatssecretaris zei, dat in het werkgelegenheidsbeleid ook geen rekening wordt gehouden met de situatie per huishouding. Ik laat die opmerking nu maar voor wat zij is. De bewindslieden weten echter, dat de fractie van de RPF nadrukkelijk voor een dergelijke aanpak is. Als dit namelijk wel gebeurt, zullen de werkloosheidscijfers er danig anders uitzien en daarmee ook de kansen op het realiseren van de koppeling. Nogmaals, dit impliceert niet een verbod op het doen van betaald werk. Maar met de aanpak die wij voorstaan kan op een gegeven moment in een huishouding bepaald worden wie uiteindelijk de kostwinner is. Op die situatie kan men dan het werkgelegenheidsbeleid afstemmen. Uiteraard kan men dan ook de cijfers die in dit verband aan de orde zijn, bijstellen.

Voorzitter! Meer concreet wil ik mijn opmerkingen samenvatten met een vraag aan de staatssecretaris. Daarbij wil ik het volgende voorbeeld hanteren. Een vrouw die nu voor 100% de zorgtaak in het gezin vervult, telt niet mee als inactief en dat is maar goed ook, vind ik. Zij is namelijk actief genoeg. Gaat die vrouw werken en raakt zij na een jaar arbeidsongeschikt, dan ontvangt zij een WAO-uitkering en telt zij wel mee als inactief. Bevordering van het tweeverdienerschap alsmede de individualisering, ook als het gaat om lonen en uitkeringen, leidt toch zeker in indirecte zin tot de vergroting van het aantal inactieven. Daardoor zal de verhouding actief/inactief nadelig worden beïnvloed. Daarmee wordt de kans op het wel of niet toepassen van de koppeling beïnvloed. Met het oog op het laatste aspect, ben ik op dit onderwerp teruggekomen.

Het viel mij in de beantwoording van de bewindslieden op, dat zij in dit debat angstvallig zwegen over de instrumenten waarmee het aantal actieven en de verhouding actieven/inactieven in gunstige zin kan worden beïnvloed. In dat kader valt toch ook zeker te denken aan de sancties op

werkweigering. Met name de staatssecretaris heeft hierover de laatste tijd dappere dingen gezegd. Ik complimenteer haar met deze houding. Maar waarom stelt zij zich ook niet hier zo op? Moeten wij wachten op de werkgelegenheidsnota? Die is aangekondigd en zou omstreeks Prinsjesdag verschijnen. Komen daarin deze aspecten nadrukkelijk aan de orde? Graag wil ik dat horen.

Voorzitter! Tot slot merk ik nog op, dat de minister op de bezwaren van onze kant tegen het verplicht inwinnen van een SER-advies om de koppeling niet toe te passen wat gemakkelijk reageerde. Hij meent dat het passeren van de SER niet bij de sinds jaar en dag gevolgde lijn, de adviescultuur, past. Op zichzelf heeft hij daarmee gelijk, maar ik pleit ervoor, die traditie langzamerhand te doorbreken en minder vaak adviesorganen in te schakelen. Ook de SER zou men minder moeten raadplegen. Natuurlijk is dat van tijd tot tijd hard nodig. Wij zijn ook dankbaar voor de ingewonnen adviezen, maar het kan ook met minder. Regering en parlement moeten vaker hun eigen boontjes kunnen doppen. Dat zou de slagvaardigheid en de snelheid van het beleid kunnen vergroten.

Voorzitter! Ik rond af. Ik wens de bewindslieden, met name in de komende weken en maanden, wijsheid toe om te kunnen beslissen over het toepassen van de koppeling. Zoals het er nu naar uitziet, zal het zeker een moeilijke beslissing worden. Ik hoop dat hetgeen ik vrees niet gebeurt en dat na het reces hier een briefje ligt met de mededeling dat de koppeling op 1 januari 1992 wordt gehandhaafd.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mijnheer de voorzitter! Graag wil ik de bewindslieden danken voor hun beantwoording. De SGP-fractie heeft de politieke en principiële inzet om zo zorgvuldig mogelijk met de koppeling om te gaan. Nu zal elke fractie die zichzelf respecteert, dat wel zo ongeveer zo zeggen. Toen in 1989 de verkiezingsprogramma's werden geschreven, was mede gelet op de macro-economische cijfers, het perspectief dat weer reëel gesproken kan worden over de koppeling. Er was immers economische groei en ruimte. Daarvan kon de helft tot twee derde deel besteed

worden aan de koppeling. Uit een vergelijkend overzicht van de verkiezingsprogramma's herinner ik mij, dat zo ongeveer alle politieke partijen die zich presenteerden dat ook stelden. Ook de SGP-fractie deed dat. Collega Van Zijl was zo sympathiek dat nog eens te citeren. In het verkiezingsprogramma van de SGP werd inderdaad gesproken over een beleidsmatige koppeling. Wij gaven ook enkele indicatoren aan, aan de hand waarvan de beleidsmatige afweging zich diende te voltrekken. Die zijn ook geciteerd. Datgene wat nu voor ons ligt, blijkt niet zo ver af te staan van datgene wat wij toen bepleitten. Ik zeg hiermee niet: zie eens hoe goed wij vooruit hebben gezien! Daar gaat het nu niet om, maar op zichzelf waren die wel heel bruikbaar.

Voorzitter! Wat is, meer praktisch gesproken, nu de essentie? De koppeling is een groot goed. Daarin wordt een stuk beschaving tot uitdrukking gebracht. Die koppeling moet dan ook het liefst en zo lang mogelijk gehandhaafd worden. Maar dat koppelen moet inderdaad met verstand gebeuren en niet automatisch in de zin van geblinddoekt bij de zich voordoende en voor deze zaak relevante ontwikkelingen en omstandigheden.

De minister heeft gezegd: daarnaast hebben zich tegenvallers afgetekend. Ook de SGP-fractie heeft die geconstateerd en moet daarop dus reageren. Dat betekent dat er omstandigheden kunnen zijn die aanleiding geven tot de politieke afweging of de koppeling voor een zekere tijd wel of niet gehandhaafd kan blijven. Als er onverhoopt besloten mocht worden tot het opgeven van de koppeling voor een jaar of een halfjaar, dan spoort het met ons verkiezingsprogramma om te zeggen: vecht dan nog voor het koopkrachtbehoud op minimumniveau. De minister heeft daarover zijn beschouwing gegeven. Die klonk mij alleszins redelijk in de oren. Enkele suggesties van de Kamer heeft hij afgewezen met het argument dat er geen symmetrie zat in de onderliggende redenering. Maar, voorzitter, permitteer u het mij, vast te stellen dat zich ook in de beantwoording van de minister enige golfbeweging aftekende. Als je ten aanzien van een golfbeweging de symmetrie-as op de juiste plaats zet, is ook een golfbeweging symmetrisch. Maar je kunt de symmetrie-as ook verkeerd tekenen.

Dat herinnert deze minister met zijn opleiding zich ongetwijfeld. Wat ik hier maar mee zeggen wil, is dat ook een symmetrische redenering toch wat heen en weer kan gaan tussen twee hoofdorïentaties die ik nu maar even als volgt vastleg: een puur beleidsmatige afweging enerzijds en de kern van dit wetsvoorstel anderzijds. De minister zei in dit verband dat het kabinet, als de afwijkgingsgronden niet gelden, zal moeten koppelen. De hamvraag is dan natuurlijk wat er gebeurt als die afwijkgingsgronden wel worden geconstateerd. De minister antwoordde hierop dat hij dat tegen die tijd wel zal bekijken. Dit wetsvoorstel geeft nu juist het kader aan waarbinnen en met behulp waarvan wij dat kunnen bekijken. Ik moet dan niks, ik kan! Dat kwam sterk naar voren toen bleek dat naast de factor 0,86, ook meerjarige loonontwikkelingen een politieke afweging initieerden. Toen verzuchtte ik, samen met enkele collega's: dat is een beleidsmatige koppeling die weliswaar een oriëntatie heeft in de verhouding tussen actieven en niet-actieven.

Kort en goed, het is al met al toch bij mij overgekomen dat de coalitie en met name het kabinet zich enige beleidsruimte hebben verschaft om tot politieke afwegingen te komen. Ik hoop dat duidelijk is dat ik daarvoor begrip heb, gegeven de omstandigheden waarin wij ons bevinden. En wat zijn die omstandigheden? Op dit ogenblik zitten wij boven het verhoudingsgetal 0,86 en dus wordt nagedacht over beleidsintensiveringen, opdat die verhouding naar dat ijkpunt wordt teruggebracht. Het gaat vervolgens om vertrouwen in je eigen maatregelen die nog moeten worden geëffectueerd. Op dat punt heb ik toch een vraag waar ik zelf niet helemaal uitkom: hoe volgzzaam is de modelmatige benadering in dat geheel op de tijdas, gelet op de besluitvormingsritmen die daarop zitten en gelet op de procedures die de minister daarvoor heeft beschreven? Ik kan niet goed zien, dat wij binnen de beschikbare tijdsperiode tot afdoende afwegingen komen. Ik wil daarmee zeggen dat het toch altijd meer inschattingen, tracteringen en verkenningen zullen blijven dan het vastleggen van feitelijke ontwikkelingen. Je ontkomt er dus uiteindelijk niet aan, in politieke zin de knoop door te hakken.

Dat zal dan binnen twee maanden, gerekend vanaf nu, voor de begroting

voor 1992 ten principale moeten gebeuren. Het is dus een principebepaling. Als die ergens in augustus valt, komt er een heel traject achteraan. Dan worden wij geconfronteerd met de definitieve opstelling van de regering. Die zullen wij dan beoordelen. Zo hoort dat ook. Uiteraard zal de spankracht van de coalitie de komende weken sterk worden aangesproken. Misschien moet je zelfs zover gaan, het kabinet inzonderheid erg veel sterkte toe te wensen. Rondom de vraagstelling die ons vandaag bezighoudt, hopen de problemen zich immers naar mijn waarneming op. Wat op korte termijn met die koppeling gebeurt, is praktisch natuurlijk de meest belangwekkende vraag. Maar goed, even geduld tot over een week of wat.

Ik heb nog een vraag aan de staatssecretaris, die ik uiteraard ook dankzeg voor haar beantwoording. Dat betreft de differentiatieproblematiek. Zij erkent wel dat de denklijn van rechtvaardigheid en billijkheid tot een meer toegesneden systeem zou moeten leiden. Technisch moet dat echter tot de categorie onmogelijkheden worden gerekend. Deze dagen kreeg de Kamer een brief van de samenwerkende ouderenbonden, gedateerd 24 juni. In die brief, die uitdrukkelijk is gericht op deze wetsbehandeling, wordt beargumenteed dat een bovenmatige loonontwikkeling, leidend tot geringere werkgelegenheid en daardoor tot een ongunstige volume-ontwikkeling, tot gevolg kan hebben dat de uitkeringsgerechtigden die niet meer tot de potentiële beroepsbevolking te rekenen zijn, daarvan in negatieve zin de revenuen moeten verwerken. Bovendien is er een autonoom effect in dat deel van de bevolking dat niet meer tot de potentiële beroepsbevolking kan worden gerekend vanwege die vergrijzing. Dan houdt de staatssecretaris een verhaal van: zoveel uit- en instromers in de AOW kun je in de factor 0,86 herstellen door zoveel andere niet-actieven weer in het systeem binnen te leiden. Dat is allemaal prachtig, maar een kenmerk van de vergrijzing is nu juist dat er een onevenwichtigheid zit in die bestanden. Dat leidt mij tot de vraag of wij op langere termijn met het verhaal van de staatssecretaris toe zullen kunnen of dat wij daar toch een correctie op zullen moeten aanbrengen. Dat moet uiteraard systematisch gebeuren. Dat zou

kunnen betekenen dat wij toch nog langer aandacht moeten besteden aan de vraagstelling of differentiatie op enigerlei wijze, lettend op bepaalde doelgroepen, niet nauwkeurig bestudeerd moet worden.

□

De heer **De Jong** (CDA): Voorzitter! Ook ik wil beginnen met een woord van dank voor de antwoorden die de bewindslieden hebben gegeven. Het betoog van de minister was erg verhelderend. Ik heb het met grote instemming aangehoord. Ook wij zijn van mening dat bij dit wetsvoorstel het uitgangspunt moet zijn dat koppelen de hoofdregel is. Wat dat betreft, kan ik meteen de opmerking van de heer Rosenmöller weerspreken. Hij heeft gezegd dat het CDA er wat omheen zwalkt en zo'n beetje gedoogsteun aan het wetsvoorstel geeft. Dat is volstrekt niet onze inzet geweest bij de behandeling van dit wetsvoorstel. Koppelen is de hoofdregel. Het gaat om het handhaven van de relatieve welvaartspositie, waarbij de bewindslieden ook nog uitspreken dat zij een zware inspanningsverplichting op zich nemen om te voorkomen dat de afwijkingsgronden actueel worden.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Voorzitter! De interpretatie van de heer De Jong van mijn uitspraak is volstrekt verkeerd. Ik heb helemaal niet gesproken over zwalken. Ik heb wel gesproken over gedoogsteun. Die opmerking is mij ingegeven door zijn eerste termijn, waarin hij nogal fundamentele kritiek had. Hij zal daar ongetwijfeld nog op terugkomen.

De heer **De Jong** (CDA): Zo is het!

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Mijn vraag is wel of u uw stelling handhaaft dat er ten principale vijf afwijkingsgronden in de wet moeten worden opgenomen.

De heer **De Jong** (CDA): Daar kom ik nog op.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Dan is het misschien goed om dat punt te verbinden aan de uitspraken die ik gedaan heb. Anders koppelt u het wel erg los. Ik hoop niet dat dat iets is wat wij in de komende periode vaker zullen meemaken.

De heer **De Jong** (CDA): Neen, maar

u bent een beetje te vroeg. Ik was namelijk net begonnen met uitleggen waarom er geen sprake is van gedoogsteun van mijn kant, maar waarom ik mijn volledige steun uitspreek.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Ja, maar dan moet u mij goed citeren. Eerlijk is eerlijk!

De heer **De Jong** (CDA): U hebt het gehad over gedoogsteun. Ik weer-spreek dat dus.

De heer Rosenmöller heeft ook gezegd dat de CDA-fractie met extra afwijkingsgronden komt. In het unanieme advies van de SER — dit wordt dus niet alleen door de werkgevers, maar ook door de gehele vakbeweging gesteld — worden deze extra afwijkingsgronden gekarakteriseerd als technische afwijkingsgronden. Zij zijn dus niet van hetzelfde gewicht als de twee afwijkingsgronden die nu in de wet staan. Je kunt die afwijkingsgronden dus wel bij elkaar optellen, maar zij hebben niet hetzelfde soortelijke gewicht. Ik kom evenwel nog terug op die afwijkingsgronden.

De heer Rosenmöller zegt ook dat het CDA één afwijkingsgrond voldoende acht om af te wijken. Ja, zo staat het ook in de wet. De minister heeft ervoor gekozen om voor beide afwijkingsgronden één indicator te hanteren. Een bovenmatige loonontwikkeling kan echter leiden tot ont koppeling. Dat zal dan tot uitdrukking komen in een stijging van het getal 0,86.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Voorzitter! Dat is niet waar. In de wet staat die ene afwijkingsgrond. In de wet staat echter niet dat die ene afwijkingsgrond als zodanig een reden is om tot ont koppeling over te gaan. Die afwijkingsgrond kan — dat is de kan-bepaling — leiden tot ont koppeling, als het verhoudingsgetal boven de 0,86 uitstijgt. De heer De Jong heeft gezegd dat hij vindt dat een excessieve loonstijging op zichzelf tot ont koppeling zou moeten leiden. De minister heeft daarop gereageerd. Mede de wet lezend, ben ik het met de minister eens op dat punt. Ik vraag de heer De Jong of hij de lezing van de wet door de minister klip en klaar deelt.

De heer **De Jong** (CDA): Ik heb de wet gelezen. Daar staat in dat er twee afwijkingsgronden zijn. Daar

tussenin staat "dan wel". Het is dus het een of het ander. Een bovenmatige loonstijging leidt evenwel bijna automatisch tot een stijging van het getal 0,86. Dat is voor de minister voldoende om te gaan overwegen of hij wil ontkoppelen of niet.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Ik wil dan nog even anticiperen op het voorbeeld dat u in eerste termijn heb genoemd. Een bovenmatige loonontwikkeling kan consequenties hebben voor de verhouding inactief/actief. Wat het volume betreft, zou dit ook met andere ontwikkelingen het geval kunnen zijn. U stelt dat die twee elkaar opheffen en dat dit in het verhoudingsgetal dus niet tot uitdrukking komt, maar dat er wel één afwijkingsgrond is die op zichzelf aanleiding kan geven tot ont koppeling. De minister zegt dat dit voor hem geen afwijkingsgrond is. Er kan alleen ontkoppeld worden, als een en ander tot uitdrukking komt in het verhoudingsgetal. U houdt dit nog steeds boven de markt en geeft dus een andere interpretatie aan de wet dan de minister. Dat is alleen maar grond voor meer in plaats van minder discussie, meer in plaats van minder mist.

De heer **De Jong** (CDA): Nee, de heer Rosenmöller maakt de mist. Ik niet. Ik citeer de wet. Daar staan twee afwijkingsgronden in. Elke afwijkingsgrond op zichzelf is voldoende. Daarom heten ze ook afwijkingsgronden.

De heer **Linschoten** (VVD): Ik begrijp het nog niet. Graag iets meer helderheid. De minister zegt, dat er twee afwijkingsgronden zijn, maar dat die niet zijn geconcretiseerd. Als je die allebei tegelijk gaat concretiseren — dan heb je een gecombineerde afwijkingsgrond — dan kom je op 0,86 uit. De loonontwikkeling als zodanig is geen zelfstandige afwijkingsgrond. De minister heeft aan de heer De Jong gevraagd, of hij bereid is om zijn opvattingen op dat punt nog eens te heroverwegen.

De heer **De Jong** (CDA): De bovenmatige loonontwikkeling leidt tot een verhoging van het verhoudingsgetal 0,86. De afwijkingsgrond is de bovenmatige loonontwikkeling. De indicator die wij daarvoor hanteren, is 0,86. Daar ben ik het helemaal mee eens.

De heer **Linschoten** (VVD): De indicator is 0,86. Dit najaar heeft het planbureau alles doorgerekend. Het planbureau zegt vervolgens tegen de regering en tegen ons: wij zitten aan de verkeerde kant van die 0,86. Zegt de heer De Jong dan: er is sprake van een afwijkingsgrond en er wordt dus ontkoppeld?

De heer **De Jong** (CDA): Dan krijgen wij het verhaal weer dat ik in eerste termijn ook heb gehouden over de kan-bepaling en de nota die de minister gaat schrijven over het feit, dat er mogelijk wordt gekoppeld, maar dat dit geen automatisme is. Ik geloof niet, dat ik dat verhaal moet herhalen, want ik ben duidelijk genoeg geweest.

Wij zijn het ook volstrekt eens met het feit dat wij een houdbare koppeling moeten hebben. Dat is een koppeling die de arbeidsmarktparticipatie bevordert. Ook daar zijn wij het volstrekt mee eens.

Wij zijn tegen het opnemen in de wet van een koopkrachtgarantie. Ik ben het geheel met de minister eens, als hij zegt: wanneer de economische ontwikkeling zich op een gegeven ogenblik zodanig slecht ontwikkelt dat er geen houden meer aan is, dan wordt het opnemen in de wet van een koopkrachtgarantie een lege huls. De overweging van het handhaven van de relatieve welvaartspositie die achter dit wetsvoorstel zit, speelt hier naar onze mening ook een rol bij. Het gevaar is ook aanwezig — dat moet ook in de beschouwingen worden betrokken, wanneer je over de koopkrachtgarantie spreekt — dat als je dit wilt repareren via de primaire inkomensvorming, daar een ineendrukkende werking op het loongebouw van uitgaat en dat het ongewenste effecten op de arbeidsmarkt heeft. Dat is niet de bedoeling.

Ik heb ook met instemming kennis genomen van het betoog van de minister over de bovenmatige loonontwikkeling en het feit, dat het verhoudingsgetal 0,86 met enige vertraging kan reageren, waardoor de vier- en de achtjaarseffecten inderdaad in de beschouwingen moeten worden betrokken. Het is terecht om, wanneer je ziet aankomen dat zich een hardnekkige bovenmatige loonontwikkeling zal voordoen, tijdig aan de rem te gaan hangen. Wij zullen de motie op stuk nr. 15 van de heer Rosenmöller dan ook niet steunen.

Ik heb samen met de heer Van Zijl een amendement ingediend om het begrip "loonruimte" uit de wet te schrappen. De minister zei, dat wij daar "loonkostenontwikkeling" van moeten maken. Als de minister en ik daarover zouden moeten spreken, als macro-economen onder elkaar, dan zouden wij zeggen: ja, natuurlijk, want dat is een veel juister begrip. Het zou misschien nog beter zijn als wij zouden spreken van "de reële arbeidskosten". Dan heb je het helemaal netjes bij elkaar. Wij hebben echter niet alleen met macro-economen te maken. Een gerenommeerd arbeidsmarktdeskundige heeft mij verzekerd, dat wanneer je de loononderhandelaars bij elkaar zet en je laat het woord "loonkosten" vallen — het gaat hier toch om de loonvorming — er volstreekte wanorde uitbreekt in het kippenhok, omdat dan vreselijke discussies worden gevoerd over wat wel onder loonkosten moet worden verstaan en wat niet. Daarom heb ik mij ervan laten overtuigen, dat het misschien toch beter is om in het amendement te spreken van "een bovenmatige loonontwikkeling" en niet van een "loonkostenontwikkeling".

Ik heb ook met instemming geconstateerd wat de minister heeft gezegd over de rol van het CPB: dan is de objectiviteit gewaarborgd en de onafhankelijkheid van het CPB staat boven iedere twijfel, zelfs wanneer door hetgeen het CPB uitrekent, de wensen van het kabinet niet zouden worden gehonoreerd. Het centrale pad is relevant, want daarin is het beleid verdisconteerd. En zo is het! Wij zijn het volstrekt eens met de minister dat de wet geen mechanische opvatting bevat ten aanzien van de koppeling doch een kan-bepaling. Het is niet de bedoeling om bij iedere hobbel heel verschrikt te reageren door te ontkoppelen voor een heel jaar. Ik kan mij best voorstellen dat de heer Rosenmöller zekerheid wil hebben. Hij verklaart het getal 0,86 heilig en hanteert het als een soort fetisj. Ik heb er echter geen enkele behoefte aan om wanneer bijvoorbeeld in de herfst een griep epidemie uitbreekt, waardoor het verhoudingsgetal stijgt tot 0,861, voor een heel jaar te ontkoppelen.

Mevrouw **Groenman** (D66): Voor een halfjaar zou dit dan wel mogen? Dat is toch ook raar?

De heer **De Jong** (CDA): Neen, voor

een heel jaar. Dat staat in de wet, hoewel er nu sprake is van een nota van wijziging om dat te veranderen in een halfjaar. In ieder geval ben ik van oordeel dat bij zo'n hobbeltje niet mechanisch gedacht moet worden in de zin van "stijgen dus ontkoppelen". Daar zijn wij niet voor. Er moet met verstand worden gewerkt met deze wet.

De minister heeft gezegd de economische merites te erkennen wanneer in het relevante loongebied, onderin het loongebouw, bijvoorbeeld door loondifferentiatie, ontwikkelingen gaande zijn die de vraag oproepen of gekoppeld zou moeten worden aan de laagste schaal. De minister spreekt in dit verband van ontkoppelen. Daar kun je heel interessante beschouwingen over houden. Als het zoëven genoemde verschijnsel zich in betekende mate voordoet, betekent niet-ontkoppelen wel dat een verandering wordt aangebracht in de relatieve positie van het minimumloon onderin het loongebouw. Dat kan effecten hebben voor de arbeidsmarkt en daarmee voor de houdbaarheid van de koppelingsdoelstelling. Er is dus wel iets meer over te zeggen. De minister heeft gezegd eerst vier jaar te willen werken op de nu omschreven manier, op grond waarvan bezien kan worden of er zich vaste patronen voordoen. Hij is bereid om na die vier jaar, uiterlijk eind 1994, het tijdstip waarop de bijzondere wijziging van deze wet aan de orde zou kunnen zijn, met een rapportage ter zake te komen. Wij nemen daar genoegen mee.

Ik steun de minister in zijn pleidooi van vanmorgen met betrekking tot de noodzaak van een centraal overleg. Wij spreken hier over een solidaire loonvorming. Daar heb je drie partijen voor nodig. Als er ergens zich een prisoners-dilemma voordoet, dan is het wel bij de loonvorming. Daarom is het uitermate verstandig wanneer je daarvoor met de drie betrokken partijen om de tafel gaat zitten om de solidariteit aldaar tot uitdrukking te brengen.

De minister heeft gezegd dat de bepaling inzake het SER-advies niet in de wet vastgelegd moet worden. Hij wil eerst kijken hoe het de eerste vier jaar gaat. Als inderdaad blijkt dat jaarlijks een SER-advies nodig is, dan kan die mogelijkheid altijd nog bezien worden. Dat lijkt mij een heel goede suggestie. Wij zijn tegen het amendement-Linschoten op dit punt.

Ik wil hem zeggen dat het eigenlijk veel beter zou zijn als de VVD-fractie de motie-Bolkestein hier in stemming bracht. Die is het vorig jaar tijdens de algemene beschouwingen ingediend. Daarin wordt de koninklijke weg bewandeld. De heer Linschoten wil via zijn amendement de verplichting om de SER om advies te vragen, schrappen, terwijl de regering op grond van de Wet op de bedrijfsorganisatie de plicht heeft om bij alle gewichtige beleidsvoornemen op sociaal-economisch terrein de SER advies te vragen. Dan moet je niet afzonderlijk bij wet die verplichting schrappen. Dan moet je een amendement in stemming brengen dat ertoe strekt de Wet op de bedrijfsorganisatie op dat punt te veranderen.

De heer **Linschoten** (VVD): Mijn argumentatie in eerste termijn is geweest dat de verplichting ter zake in deze wet overbodig is. Een van de redenen van die overbodigheid is hetgeen u zojuist zelf aangaf. Op grond van de Wet op de bedrijfsorganisatie moet in dit soort gevallen advies worden gevraagd aan de SER. Om een dergelijke verplichting nu ook in het onderhavige wetsvoorstel op te nemen, is volstrekt overbodig. Alleen al vanuit een oogpunt van wetgevingssystematiek is het verstandig om mijn amendement wel te steunen. Het heeft dus helemaal niets te maken met de "koninklijke" discussie over de vraag hoe wij verder moeten gaan wat betreft de Wet op de bedrijfsorganisatie en de adviesrechten van de SER in dat verband.

De heer **De Jong** (CDA): Dient u dan die motie in! Dan zijn alle wettelijke bepalingen wat betreft de verplichting om de SER advies te vragen, verdwenen.

De heer **Linschoten** (VVD): Wij zijn nu bezig met de behandeling van een wet. De vraag is of je in deze wet, gegeven de bestaande situatie, een wettelijke verplichting nodig hebt om de SER op een tweetal momenten om advies te vragen. Mijn stelling is dat dat niet het geval is en dat je er derhalve wetstechnisch beter aan doet om die bepaling uit dit wetsvoorstel te schrappen.

De heer **De Jong** (CDA): Wij zijn het daar niet mee eens.

Mijnheer de voorzitter! Ik wens de

minister ten slotte veel koppeling en weinig afwijking toe.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! In Vrij Nederland, in de overwegend voortreffelijke rubriek Terzijde valt deze week het volgende te lezen: op elke 100 actieven, 87 niet-actieven; is vooral ook heel veel als je nagaat wat die 100 allemaal precies doen. Dat lijkt mij een goede aansporing om niet al te lang meer te spreken.

Deze Kamer gaat vandaag — zo veel is inmiddels duidelijk — de WKA ongeschonden aannemen. Nadat een decenniumlang is gebleken dat de WAM niet kon functioneren en nadat is gebleken dat een zuiver beleidsmatige benadering terecht op veel weerstand stuitte, vormt de WKA de meest verantwoorde middenweg. Dat is op zichzelf een heuglijk feit en een compliment aan de regering waard. Immers, deze wet beoogt, voor een reeks van jaren als hoofdregel bejaarden, uitkeringsgerechtigden en minimumloners te laten delen in de welvaartsontwikkeling. Deze wet betekent meer rechtzekerheid en minder beleidsmatige willekeur. Dat is dus ook zuivere winst. Waar de VVD in deze nieuwe wet te veel ruimte ziet voor de regering om welhaast nimmer te hoeven ontkoppelen en Groen Links juist bevreesd is voor het tegenovergestelde, waag ik te concluderen dat het derhalve met deze wet wel goed zit. Wat mij stoort is het voortdurend — dat zal straks wel weer gebeuren — declameren van onzekerheden. Alsof er sprake zou zijn van maximale onzekerheid. Dat lijkt mij wel het minst in het belang van de 4 miljoen mensen die zoveel waarde hechten aan deze wet.

De heer **Linschoten** (VVD): Inderdaad en dat is ook de reden waarom men het deze 4 miljoen mensen niet aan mag doen om een dergelijke wet aan te nemen. Als je zowel kijkt naar de positie van de VVD als die van Groen Links, is het duidelijk dat je met deze wet beide kanten op kunt. Dat is een maximale onduidelijkheid.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Het gaat er echter om dat waar de WAM te kort schoot en waar de beleidsmatige aanpassingswet volledig te kort schoot, deze wet als hoofdregel

Van Zijl

vaststelt dat er wordt gekoppeld, tenzij er uitzonderlijke omstandigheden zijn — daar zijn afwijkingsgronden voor — waardoor koppelen niet mogelijk is.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Dat is echter wel de situatie van vandaag. Daar spreken wij over.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Ik daag u uit om aan te geven welke praktijk wij vandaag hebben ten aanzien van de koppelingswet.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): De praktijk van 0,86.

De heer **Van Zijl** (PvdA): In die praktijk zijn de beleidsmaatregelen van de regering nog niet meegenomen en doorberekend.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Die kennen wij ook nog niet. Dan kunnen wij die ook niet doorrekenen. De praktijk van vandaag is dat wij boven de norm zitten en dat wij, gegeven de situatie van heden, in een situatie van dreigende ont koppeling terecht komen.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Ik heb nog niets van een voorstel tot ont koppeling van de regering vernomen. De heer Rosenmöller brengt een deel van het verhaal naar voren. Het andere deel is dat de regering de komende maanden maatregelen zal nemen, waardoor wordt voorkomen dat er per 1 januari 1992 moet worden ont koppeld.

Mevrouw **Groenman** (D66): Vindt de heer Van Zijl dan dat de regering deze zomer ook een besluit moet nemen over de vraag of er in januari gekoppeld moet worden of niet?

De heer **Van Zijl** (PvdA): Dat debatje hebben wij verleden keer ook al gevoerd. De regering is verantwoordelijk voor het moment waarop zij denkt dat ze naar de Kamer of naar de SER moet gaan. Wij gaan ervan uit dat de regering alles in het werk zal stellen om zo'n adviesaanvraag te voorkomen.

Mevrouw **Groenman** (D66): De heer Van Zijl houdt de boot nu ontzettend aardig af. Hij zegt dat de regering in de zomer zal beslissen. Hij maakt mij echter niet wijs dat de coalitiepartners daar niet bij betrokken worden.

En tussen de coalitiepartners bestaat nogal wat onenigheid op dit punt.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Daar heb ik niets van gemerkt.

De **voorzitter**: Wij vervallen nu in herhaling. Ik verzoek de heer Van Zijl zijn betoog te vervolgen.

De heer **Van Zijl** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! De wet biedt dus — dat is niet onbelangrijk — de mogelijkheid om, indien ernstige omstandigheden daartoe nopen, af te wijken van het voorgenomen beleid. Hoe veraf of dichtbij die omstandigheden zijn, is vandaag niet aan de orde. Wel staat vast dat afwijken of ont koppelen onder alle omstandigheden gemotiveerd zal dienen te worden langs de kaders van de nieuwe wet. Tegelijkertijd betekent de nieuwe wet een permanente opdracht aan de regering en aan het kabinet om alles uit de kast te halen om zoveel mogelijk mensen aan het werk te helpen en te houden, niet alleen vanwege de koppeling, maar ook vanwege de koppeling. Terecht is de afgelopen dagen nogal lang stilgestaan bij deze inspanningsverplichting. De regering moet zich de komende maanden niet buigen over de vraag: hoe vertel ik de Kamer dat ont koppeling onvermijdelijk is geworden? Zij moet echter wel antwoord zoeken en vinden op de vraag: wat staat ons te doen om negatieve ontwikkelingen zodanig bij te sturen, dat afwijking kan worden vermeden? Dat lijkt mij evenzeer de uitkomst van dit debat als het aannemen van de wet, hoe belangwekkend dat ook is.

Ik spreek in dit verband mijn waardering uit voor hetgeen de minister in eerste termijn over de voorgenomen inzet van het kabinet heeft gezegd. Uit al zijn woorden viel op te maken, dat de minister bepaald niet toe is aan zelfs maar het zetten van de eerste stappen op de weg van afwijken. Dat duidt niet alleen op het voornemen, zorgvuldig om te gaan met de procedures, maar ook op het voornemen zich niet neer te leggen bij eventuele tegenvallers. Ook dat is winst. De minister zal er dan ook begrip voor hebben dat indien de regering — wanneer dan ook, maar op z'n vroegst het late najaar — naar de Kamer komt met het voornemen de koppeling niet geheel toe te passen, de fractie van de PvdA dat voornemen buitengewoon kritisch zal

toetsen aan de criteria van de nieuwe wet en aan de conclusies die uit dit debat voortvloeien. Het gaat dan om de volgende vragen. Is ook daadwerkelijk al het mogelijke gedaan om scheefgroei in de verhouding tussen werkenden en niet-werkenden te voorkomen? Wat is de regering van plan te ondernemen om deze uitzonderingssituatie niet langer dan strikt noodzakelijk te laten voortduren? Op welke wijze draagt de regering zorg voor de ook in deze situatie gelijkwaardige inkomensontwikkeling? Zonder een overtuigend antwoord op deze drie vragen zal mijn fractie het voornemen tot het niet geheel toepassen van de koppeling niet kunnen steunen.

Voorzitter! De regering zal deze zomer komen tot serieuze beleidsintensiveringen op het terrein van arbeidsmarkt en werkgelegenheid, alsook ten aanzien van het volume in de ZW en WAO. Daarop gelet, is mijn fractie er verre van overtuigd dat nu reeds een afwijking van de koppeling per 1 januari aanstaande moet worden voorspeld, zoals door de woordvoerders van de fracties van Groen Links en VVD naar voren is gebracht. Wij zullen de voorstellen van de regering ten aanzien van werkgelegenheid, inactiviteit en koppeling in het najaar zeer zorgvuldig bekijken. De regering weet in dit opzicht wat zij aan de PvdA-fractie heeft: een maximale inzet tot vergroting van de arbeidsparticipatie en eerlijk delen van inkomen in goede en slechte tijden. Ik zie, gegeven de opstelling van de regering, deze voorstellen met vertrouwen tegemoet.

Mevrouw **Groenman** (D66): Moet de regering bij de opstelling van de begroting voor 1992 rekening houden met de koppeling of niet?

De heer **Van Zijl** (PvdA): De regering moet vooral rekening houden met al die beleidsmaatregelen die een voornemen tot ont koppeling kunnen voorkomen. U formuleert haar steeds anders, maar u stelt wel steeds dezelfde vraag. Het wordt lastig om iedere keer even origineel te antwoorden. Het is aan de regering om vast te stellen of het verhoudingsgetal zich negatief ontwikkelt. De regering moet daarbij tevens nagaan of het onmogelijk is — ik ga daar absoluut niet van uit — via arbeidsmarktbeleid, werkgelegenheidsbeleid en beperking van het

Van Zijl

volume in ZW en WAO dit verhoudingsgetal positief te beïnvloeden. Dat zijn de criteria.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Voorzitter! Ik heb nog een nieuwe vraag.

De **voorzitter**: Neen, mijnheer Rosenmöller. Ik hoor zo langzamerhand alleen maar dezelfde vragen die steeds anders worden geformuleerd.

De vergadering wordt van 16.35 uur tot 16.45 uur geschorst.

Minister **De Vries**: Mijnheer de voorzitter! Mede met het oog op de tijd zal ik proberen kort te zijn. De heer Linschoten heeft zijn tweede termijn geopend met de stelling dat met dit wetsontwerp eerder sprake zou zijn van een grafrede dan van een definitief afscheid van de koppeling. Ik begreep zelfs dat hij uiteindelijk tegen dit wetsontwerp zal stemmen, omdat hij het een oneerlijke wet vindt. Hij vindt dat in deze wet verwachtingen gewekt worden die niet waargemaakt kunnen worden. De heer Rosenmöller sprak van een broos compromis.

Mijnheer de voorzitter! Ik voel mij wat dat betreft meer thuis bij de uitspraken van de heer Van der Vlies. Hij zei: toen wij in 1989 onze verkiezingsprogramma's maakten, waren er vele politieke partijen die herstel van de koppeling op goede gronden in het vooruitzicht meenden te kunnen stellen. Hij merkte op dat de verhouding tussen het aantal werkenden en het aantal niet-werkenden in de jaren voorafgaand aan de periode waarin die verkiezingsprogramma's werden gemaakt geleidelijk aan iets gunstiger was geworden. Tegen die achtergrond meende men dat het economisch herstel inmiddels voldoende op orde was om dit in het vooruitzicht te kunnen stellen.

Niet te ontkennen valt dat wij op dit moment in een zorglijke situatie zitten, maar ik vind het getuigen van een heel groot pessimisme om er dan maar van uit te gaan, zoals de heer Linschoten kennelijk doet, dat de problematiek die op ons afkomt structureel is en dat er daarom geen enkele aanleiding is om de hoofdregel van koppeling te herstellen. Ik herinner er in dit verband nog eens aan dat er geen aanleiding is om te spreken van een mislukking van het

werkgelegenheidsbeleid. Wij hebben buitengewoon goed gescored op het terrein van de werkgelegenheid. En zelfs vandaag aan de dag is nog sprake van een groot aantal moeilijk vervulbare vacatures, met name aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Het beter laten functioneren van die onderkant van de arbeidsmarkt moet dan ook ons aller aandacht hebben. Ik kom daar nog op terug.

Daarnaast is de verhouding tussen het aantal actieven en het aantal inactieven in de afgelopen jaren met name onder druk komen te staan door de ontwikkeling van het ziekteverzuim en van de arbeidsongeschiktheid. Het kabinet is voornemens, op dat terrein een substantieel pakket aan beleidsmaatregelen te nemen. Ook dat zal kunnen bijdragen aan een betere ontwikkeling in de toekomst.

Mijnheer de voorzitter! De heren Linschoten en Rosenmöller hebben beschouwingen gewijd aan het criterium van 0,86. De heer Rosenmöller heeft nog eens herinnerd aan wat hij daar in eerste termijn over gezegd heeft. Hij heeft er ook een motie over ingediend. Het lijkt mij goed om de systematiek van de wet nog eens in herinnering te roepen. Ik onderscheid daarbij vier situaties.

De eerste is dat het verhoudingsgetal in het eerste, het vierde en het achtste jaar, blijkens het centrale pad van het CPB, beneden de 0,86 ligt. In dat geval wordt er gekoppeld. Dan geldt dus de hoofdregel.

De tweede situatie is, dat zowel in het eerste jaar als in het vierde en achtste jaar de verhouding boven de 0,86 ligt, ondanks door het kabinet genomen beleidsmaatregelen. In dat geval zal het kabinet serieus moeten overwegen om te ontkoppelen.

De derde situatie die men kan onderscheiden is, dat weliswaar in het eerste jaar het cijfer nog beneden de 0,86 ligt, maar dat daarna duidelijk zichtbaar is dat het de verkeerde kant uitgaat. In dat geval komt het kabinet voor een moeilijker beleidsafweging te staan. Dan wijst de ontwikkeling op de langere termijn in de verkeerde richting, zodat je je zult moeten afvragen hoe ver je kunt komen als je bijstuurt met een pakket van beleidsmaatregelen. Ook dat pakket wordt dan doorgerekend door het Centraal planbureau en dan zal de uiteindelijke beslissing mede afhangen van de kwantitatieve omvang van die overschrijdingen.

Nog een vierde situatie zou kunnen

zijn dat in het eerste jaar het verhoudingsgetal weliswaar hoger dan 0,86 is, maar dat er een heel duidelijk perspectief is dat het in de jaren daarna weer soepel op orde zal komen. Ook dan is het een kwestie van afwegen, maar ik denk dat die afweging dan iets makkelijker zal zijn.

Voorzitter! Dit is de systematiek van de wet, die op zichzelf helder is. Als in de komende periode net als in de periode 1985-1990 een geleidelijke verbetering van de participatie optreedt, wordt er gekoppeld. En die situatie, waarin dat verhoudingsgetal geleidelijk aan wat beter wordt, is een ontwikkeling die de hele Kamer wenst. De hele Kamer vindt ook dat het beleid in de komende jaren daarop gericht moet zijn.

Dan kom ik op de opmerkingen van de heer Linschoten over de loonkosten op het minimumniveau. Wij hebben daarover in een interruptie-debatte even van gedachten gewisseld. Ik begreep daaruit dat hij het volgende bedoelt. Achteraf zou het beter zijn geweest, als het minimumloon in de afgelopen twee jaar niet met bijna 6% verhoogd was. Dat zou weliswaar betekend hebben dat de koopkracht van al degenen die voor het minimumloon werken, er flink op achteruit was gegaan, maar dat zou tegelijkertijd een zo gunstig effect op de werkgelegenheid hebben gehad dat dat de voorkeur verdiend zou hebben. Aldus de heer Linschoten. Ik zou erop willen wijzen dat een belangrijk deel van die stijging gewoon nodig is om de inflatie, de stijging van het gemiddelde prijsniveau te compenseren. Ik zou er ook op willen wijzen dat het in ieder geval voor mij niet vanzelfsprekend is dat er over de hele linie op de arbeidsmarkt sprake zou zijn van een stijging van de arbeidsproductiviteit, maar dat die zich uiterekend aan de onderkant van de arbeidsmarkt niet zou voordoen, zodat er per definitie sprake zou zijn van een verslechtering van de werkgelegenheid aan de onderkant. Daarnaast wijs ik erop dat in de jaren tachtig — de heer Linschoten is het vast nog niet helemaal vergeten — het minimumloon al 15% is achtergebleven bij de gemiddelde loonontwikkeling en dat wij de loonkosten op het minimumniveau nog eens met 10% verlaagd hebben ingevolge de wet waarover wij het eens geworden waren, in een zo goede harmonie met de VVD-fractie. En de heer Linschoten zal zich er ook van bewust zijn dat de doorwer-

king van die verlaging van het minimumloon met 15% in de komende jaren volgens de modellen zo'n 40.000 à 50.000 banen aan de onderkant van de arbeidsmarkt zou moeten opleveren. Ten slotte zou de heer Linschoten nog kunnen overwegen dat de verhouding tussen het minimumloon en het gemiddelde loon nu weer ongeveer hetzelfde is als aan het eind van de jaren zestig en in het begin van de jaren zeventig, voordat "het grote nivelleren in dit land begon", zoals hij waarschijnlijk zou zeggen. De vraag rijst dan, hoever het minimumloon volgens de heer Linschoten achter zou moeten blijven voordat je weer op orde bent. Alles wat wij tot nu toe gedaan hebben, is kennelijk niet toereikend, ook als wij er rekening mee houden dat de werkgelegenheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt nu al zoveel sneller dan gemiddeld blijkt te stijgen.

De heer Linschoten (VVD): Voorzitter, ik ga daarover natuurlijk niet opnieuw met de minister in discussie, maar ik heb aangegeven dat mijn fractie het eens is met de analyse van de Wetenschappelijke raad voor het overheidsbeleid uit januari, dat wij geconfronteerd worden met het probleem dat er in de komende jaren een groot aantal banen nodig zal zijn voor mensen die uitsluitend geschikt zijn voor ongeschoold werk. In het beleid dat de minister zich voorstelt, komen die banen onvoldoende terecht aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Dat betekent dat wij te maken hebben met de dreiging van een grote groep mensen die voor de rest van hun leven economisch overbodig zullen zijn in onze samenleving. Welnu, zo'n samenleving wensen wij als VVD niet.

Minister De Vries: Ik heb er al op gewezen dat er volgens een aantal bedrijfstakken — de heer Linschoten leest de kranten ook — aan de onderkant van de arbeidsmarkt nog vele duizenden, tienduizenden vacatures zijn die moeilijk vervulbaar zijn, ook tegen het huidige minimumloon en zelfs tegen een CAO-loon dat hoger is dan het minimumloon. Ik denk dat wij bij voorrang gezamenlijk een inspanning zouden moeten verrichten om ervoor te zorgen dat die arbeidsplaatsen bezet kunnen worden. Dat zijn arbeidsplaatsen die er zijn. Dat zou leiden tot een

verbetering van de verhouding tussen het aantal actieven en het aantal inactieven. Vervolgens wijs ik nog op een ander feit. Als het gaat zoals de heer Linschoten wil, dus als de uitkeringen wél meegroeien met de prijsontwikkeling of de koopkracht, dan hebben wij al heel snel te maken met de situatie dat, in zijn voorbeeld, de uitkeringen voor een alleenverdiener nu al 6% hoger zouden liggen dan voor een minimumloner en dat het dus helemaal niet lang meer zou duren voordat een éénoudergezin ook in de situatie verkeert dat een uitkering van 90% van het sociaal minimum hoger is dan het minimumloon. Ik vraag de heer Linschoten, te bedenken wat dat betekent voor het functioneren van de arbeidsmarkt. Hij zal dat ongetwijfeld goed willen maken met toeslagen. Gezamenlijk hebben wij herinneringen aan eenmalige uitkeringen aan echte minima, gedaan in de jaren tachtig. Gezamenlijk hebben wij ook herinneringen aan de spijt die wij daar op een gegeven moment van kregen, omdat het niet werkte.

De heer Linschoten (VVD): Ik denk dan ook helemaal niet aan eenmalige toeslagen. Overigens, de vacatures aan de onderkant van de arbeidsmarkt, in de verschillende sectoren waarop de minister duidde, zijn heel nadrukkelijk andere vacatures dan de vacatures waar ik het over heb gehad. Dat weet de minister ook heel goed.

Minister De Vries: Nee, voorzitter, maar ik denk dat wij nu in een herhaling van de discussie terecht komen. Dat zou weinig vruchten meer opleveren.

De heer Linschoten heeft ook nog even gesproken over de derde afwijkingsgrond. Ik begreep dat hij het niet-symmetrisch wilde doen. Als ik hem goed begreep, zei hij: kijk eens, als je in de sfeer van de rijksbegroting moet bezuinigen, dan moet het wel mogelijk zijn om een deel van die bezuinigingen ook te realiseren in het traject van de sociale zekerheid, maar als je in de sociale zekerheid moet bezuinigen, kan het niet zo zijn dat je een deel van je bezuinigingen als het ware verhaalt op de rijksbegroting. Welnu, dat is een politieke keuze van de heer Linschoten.

De heer Linschoten (VVD): Dat heb ik niet gezegd.

Minister De Vries: U hebt gezegd: als er op de rijksbegroting bezuinigd moet worden — dat hebt u wel degelijk gezegd — dan moet het ook mogelijk zijn om bij de verdeling van die bezuiniging de uitgaven voor de sociale zekerheid te betrekken.

De heer Linschoten (VVD): Ik heb gereageerd op uw reactie in eerste termijn. U zei daarbij: als wij in de sfeer van de rijksbegroting geconfronteerd worden met te weinig budgetdiscipline, dan zou de rekening verhaald kunnen worden op de sociale zekerheid. Ik heb de andere kant van die medaille laten zien. Ik heb er echter aan toegevoegd dat de financiële afwijkingsgrond, zoals door mij voorgesteld, daar wat mij betreft los van staat. Dat heeft te maken met het gegeven dat beslissingen over het verhogen van collectieve uitgaven naar het oordeel van de VVD-fractie beslissingen zijn waarbij een financieel afwegingsmoment een rol kan spelen.

Minister De Vries: U vindt dus dat zowel in het geval dat er uitgavenoverschrijdingen zijn bij de sociale zekerheid als in het geval dat dit gebeurt bij de rijksbegroting het totaal van de collectieve uitgaven bij de beschouwingen betrokken moet worden. U bent dus tegen een afzonderlijk traject voor de budgetdiscipline voor de ICCK-sector of de sociale-zekerheidssector en de rijksbegroting.

De heer Linschoten (VVD): Nee, dat heb ik niet gezegd.

Minister De Vries: Het wordt wel steeds moeilijker te begrijpen.

De heer Linschoten (VVD): Wat ik gezegd heb is misschien simpeler dan de minister denkt. Als er een beslissing moet worden genomen — naar ons idee moet die ieder jaar worden genomen — dan...

De voorzitter: Wilt u het kort houden? Dit heeft u zojuist ook gezegd. Ik vrees dat wij in een herhaling van interrupties vervallen.

De heer Linschoten (VVD): Ik heb het inderdaad net ook gezegd, maar de minister reageert in zijn antwoord niet op wat ik gezegd heb.

De **voorzitter**: Mijn vraag is of u het kort en bondig wilt zeggen.

De heer **Linschoten** (VVD): Goed, kort en bondig. Als de uitkeringen in dit land omhoog gaan, heeft dat financiële consequenties in de collectieve sector. Als dat gebeurt, vindt de VVD-fractie dat naast de afwegingen die de minister genoemd heeft, ook financiële afwegingen een rol kunnen spelen. Dat is in de kern de achtergrond van het wijzigingsvoorstel.

Minister **De Vries**: Ik kan hierop ook een helder antwoord geven. Als de uitgaven voor de sociale zekerheid stijgen in een situatie waarin de verhouding tussen actieven en inactieven niet scheefgroeit, is voldaan aan wat in het jargon wel eens de zelffinancieringsregel genoemd wordt. Dit betekent dat de hogere inkomsten uit de hogere heffingsgrondslag van de lonen in het bedrijfsleven voldoende zijn om de hogere uitgaven te kunnen betalen. Het is inderdaad een politieke keus dat wij, als de extra belasting- en premie-inkomsten uit de algemene welvaartsontwikkeling dit mogelijk maken, zonder stijging van de belasting- en premiedruk de uitkeringsgerechtigden laten meedelen. Als de heer Linschoten deze keuze onverstandig vindt, verbindt hij feitelijk veel meer voorwaarden aan de koppeling. Dan krijgen wij inderdaad echte mist.

De heer Rosenmöller heeft een duidelijk standpunt. Hij vindt de koppeling een kwestie van solidariteit, waaraan geen concessies gedaan kunnen worden. Wat er ook om ons heen gebeurt, de koppeling moet naar zijn mening toegepast worden. Hieruit volgt tamelijk logisch de rest van zijn opstelling. Eigenlijk voegt hij hieraan toe dat het anders ook niet nodig is om van de koppeling af te wijken, omdat het kabinet er altijd toe in staat moet zijn, ervoor te zorgen dat de verhouding tussen actieven en inactieven op orde blijft.

Op dit punt verschil ik duidelijk van mening met de heer Rosenmöller. Het kabinet heeft een duidelijke inspanningsverplichting en moet alles doen om de voorwaarden te scheppen voor een gezonde groei van de economie en de werkgelegenheid. Het kabinet moet een grote inzet plegen in de sfeer van het activerende arbeidsmarktbeleid, ook het beleid voor de Ziektewet en de

arbeidsongeschiktheid, om de zaak op orde te krijgen. In ons type samenleving moet het kabinet echter uiteindelijk getoetst worden aan zijn inspanningsverplichtingen. Resultaatverplichtingen en garanties voor resultaten zijn in ons politieke systeem niet mogelijk. Ik hecht eraan, dit nog eens te zeggen, omdat ik soms het gevoel heb dat in deze Kamer de mening heerst dat het kabinet resultaatverplichtingen op zich moet nemen. Dit past echter niet in onze maatschappelijke en economische orde.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Hierover ben ik het met u eens. Het tweede deel van mijn stelling is dat je de koppeling moet inbedden in een breder beleid. Bij gebleken mislukking van dit beleid moet de rekening echter niet gelegd worden waar de solidariteit wordt doorbroken, zeker niet in een periode waarin wij over armoede spreken. De vorige week sprak ook u van nationale verarming.

Minister **De Vries**: Dan zijn wij terug bij de opvatting van het kabinet dat ingeval de koppeling niet volledig toegepast kan worden, dit ingebed moet worden in een breder inkomenspolitiek pakket waarmee niet alleen van de mensen met een uitkering een offer wordt gevraagd. Dan zijn wij misschien ook terug bij het punt van de herschikking. De vraag is gesteld wat ik hiermee bedoel.

Ik bedoel dat in een situatie waarin de koppeling niet toegepast kan worden, er alle aanleiding toe is, op onze hele bevolking het adagium van werk boven inkomen toe te passen. Als er ontkoppeld wordt, heeft dit in de eerste plaats betekenis voor de uitkeringsgerechtigden. Het is dan echter redelijk dat ook van andere groepen in de Nederlandse bevolking op een bepaald moment offers worden gevergd. Als wij ons ervoor inzetten, de koopkracht zoveel mogelijk te beschermen, kunnen wij niet onder alle omstandigheden enige herschikking van hogere inkomensgroepen naar lagere inkomensgroepen uitsluiten. Als men mij verder om concretisering hiervan vraagt, zal ik die op dit moment weigeren te geven. Wij krijgen op korte termijn een rapport van de commissie-Stevens. Op dit moment is nog niet te overzien welke mogelijkheden en welke voorstellen en suggesties erin zullen zitten. Ook

die suggesties moeten wij zeker in de besluitvorming betrekken.

Dan kom ik te spreken over het verhoudingsgetal op dit moment en in 1992. In de richting van de heer Rosenmöller merk ik op dat het in zekere zin dagkoersen zijn. Wij weten dat de effecten van het wetsontwerp terugdringing arbeidsongeschikten en de cijfers van het CPB er nog niet in verdisconteerd zijn. Wij weten dat de reactie van het kabinet op het SER-advies er nog niet in verdisconteerd is. Wij weten ook dat hetgeen in de sfeer van het werkgelegenheidsbeleid nog tot ontwikkeling kan komen, er nog niet in verdisconteerd is. Ik vind het eenvoudigweg niet verstandig om nu al te uitvoerig dit soort cijfers te presenteren.

De heer Rosenmöller heeft in eerste termijn een citaat naar voren gebracht uit de nota naar aanleiding van het eindverslag, waarop ik nog niet ben ingegaan. Excuses daarvoor. Als in 1992 en de jaren daarna op een of andere wijze het cijfer hoger uitkomt dan 0,86, kan er sprake zijn van ontkoppeling c.q. wordt niet op voorhand automatisch gekoppeld. Indien de getalsverhouding blijft staan op 0,86, dan wordt onder alle omstandigheden gekoppeld. Ik lees het alsof dit het eerste scenario is. In 1992 en daarna blijft het cijfer staan op 0,86. Dan wordt er inderdaad gekoppeld. Dit kan moeilijk anders gelezen worden. Ik wijs de heer Rosenmöller op de memorie van toelichting. Daarin staat: "Deze verslechtering kan zowel een feitelijke verslechtering betreffen, dat wil zeggen een actuele overschrijding van de norm, als een zich aftekenende verslechtering, dat wil zeggen een volgens raming achterblijven bij een tijdpad of norm voor een toekomstig jaar."

Er staat tevens: "Of sprake is van een dreigende verslechtering in de toekomst kan worden vastgesteld op basis van de economische doorrekeningen van het CPB. Daarbij dient de ontwikkeling op een termijn van vier tot acht jaar gezien te worden. Pas na een dergelijke periode is het effect van een bovenmatige loonontwikkeling op de werkgelegenheid volledig uitgewerkt. CPB-analyses laten immers zien dat een eenmalige extra loonstijging met 1% ertoe leidt dat de werkgelegenheid in bedrijven na vier jaar 12.000 arbeidsjaren lager uitkomt, waarna het werkgelegenheidsverlies verder oploopt tot 24.000 arbeidsjaren in het achtste

jaar. In eerste instantie blijft het werkgelegenheidsverlies onder invloed van met name de hogere consumptieve bestedingen beperkt. Pas na verloop van tijd komen de nadelige effecten op de werkgelegenheids groei en daarmee op de verhouding inactieven/actieven tot uitdrukking. Een dergelijke toekomstige verslechtering van de verhouding inactieven/actieven zal echter als relevant beschouwd moeten worden voor de besluitvorming over het lopende beleid, omdat dan de oorzaken aan de orde zijn. Is van een van deze verslechteringen sprake, dan kan het noodzakelijk zijn om van de regel van koppeling af te wijken."

Mijnheer de voorzitter! Ik herhaal dit nog even om duidelijk te maken dat er geen sprake is van een nieuw element dat ik in de discussie heb gebracht, maar van een consistent voortredeneren op basis van hetgeen in de memorie van toelichting is neergelegd.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Voorzitter! Los van de interpretatie van de tekst ga ik ervan uit dat in combinatie met de vier voorbeelden die de minister zojuist gaf, koppeling mogelijk is bij een cijfer boven de 0,86 en ont koppeling mogelijk is bij een cijfer onder de 0,86.

Minister **De Vries**: Nee. Als de getalsverhouding in 1992 en de jaren daarna — dat was uw eerste zin! — uitkomt beneden de 0,86, dan wordt onder alle omstandigheden gekoppeld. Dat is dus het eerste geval.

Hiermee heb ik gereageerd op de motie die betrekking heeft op de jaren 1992, 1993, en 1994. Ik doel nu op de motie met het dictum: "verzoekt de regering onder alle omstandigheden de koppeling volledig te laten doorgaan in de jaren 1992, 1993 en 1994, indien de norm in deze jaren niet hoger dan 0,86 zal zijn". Misschien wordt met deze motie bedoeld, dat niet alleen in het betreffende jaar, maar ook in de daarop volgende jaren, dus in 1993 en 1994, geen sprake mag zijn van overschrijding van de norm van 0,86. In dat geval is de motie overbodig. Als wordt bedoeld dat de norm in 1992 op 0,86 moet liggen en daarna, in 1993 en 1994, op 0,87 of 0,88 uit zou kunnen komen, kan ik uiteraard met de motie niet uit de voeten. Ik verwacht dat de heer Rosenmöller het laatste heeft bedoeld en dus moet ik de motie ontraden.

Mijnheer de voorzitter! Dan kom ik toe aan de motie waarin de regering verzocht wordt "in geval van ont koppeling te kiezen voor het volgen van de prijsontwikkeling". Deze motie berust op een misverstand. In de memorie van antwoord wordt gesproken over de prijsontwikkeling. De passage daarover heeft echter uitdrukkelijk betrekking op 1992. In de memorie van antwoord staat: "In de komende zomer zal meer inzicht bestaan over de effectiviteit van deze beleidsinzet. Dan kan het kabinet ook beschikken over meer actuele inzichten van het CPB over de macro-economische ontwikkelingen in 1992. Als in de zomer redelijkerwijs moet worden aangenomen dat met inachtneming van de eventuele maatregelen de verhouding inactieven/actieven dreigt uit te stijgen boven de 0,86 moet in lijn met het wetsvoorstel een zodanige afwijking van de koppeling worden overwogen dat minimumlonen en sociale uitkeringen worden verhoogd conform de prijsontwikkeling. Op dat moment zal aan de SER advies gevraagd worden over een dergelijke afwijkende aanpassing per 1 januari 1992."

Voorzitter! Deze uitspraak in de memorie van antwoord heeft expliciet betrekking op 1992. Er is geen sprake van een structurele doorwerking. Zo mag die passage niet geïnterpreteerd worden. Dat betekent dat ik op dit punt met deze motie niet uit de voeten kan.

Voorzitter! Dan kom ik toe aan een reactie op de motie van de heer Rosenmöller waarin de regering gevraagd wordt om bij de voorbereiding van de begroting voor 1992 uit te gaan van het handhaven van de koppeling op 1 januari 1992. Mevrouw Groenman had die wens ook, zo begreep ik. Voorzitter! Het tegemoet komen aan deze wens zou betekenen, dat het kabinet bij de eerste de beste gelegenheid afwijkt van de systematiek die in de wet is aangegeven en van de procedure die in de wet is omschreven. Hoe triest ik het ook zou vinden als wij bij de eerste de beste gelegenheid niet zouden kunnen koppelen, nog erger zou ik het vinden als het kabinet bij de eerste de beste gelegenheid zijn eigen systematiek niet serieus neemt. Ik vind dat wij ons moeten houden aan de systematiek die in de wet is omschreven. Dat betekent, dat ik aanneming van deze motie ontraad.

Mijnheer de voorzitter! Dan kom ik toe aan de motie over het nieuw centraal akkoord. Het zal u niet verbazen, dat ik ook aanneming van deze motie moet ontraden. Daarvoor zijn twee redenen. Allereerst wijs ik erop, dat volgens de motie geen sprake zou zijn van een maximale inspanning van de kant van het kabinet om partijen aan tafel te krijgen.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Dat staat er niet.

Minister **De Vries**: Niet met zoveel woorden, maar ik proef dat uit de bewoording van de motie. Het is fijn dat volgens de heer Rosenmöller dit er ook niet uit gelezen mag worden. Dat aanvaard ik in dank.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links): Ik heb dat in tweede termijn ook gezegd.

Minister **De Vries**: Goed, maar wat voor mij het zwaarst weegt, is de laatste zin. Daarin staat: "ten behoeve van het behoud van de koppeling een nieuw centraal akkoord af te sluiten". Daaruit kan niet anders opgemaakt worden, dan dat het kabinet afscheid moet nemen van het gemeenschappelijk beleidskader. Dat zou dan betekenen dat het niet heeft gewerkt. Daarvoor in de plaats zou dan een nieuw centraal akkoord moeten komen. Voorzitter! Die weg wil ik niet opgaan. Ik vind dat niet bewezen is, dat het gemeenschappelijk beleidskader in de afgelopen twee jaar zulke slechte resultaten heeft opgeleverd, dat wij daarvan afscheid zouden moeten nemen. Wat zou mijn inzet zijn? Ik zou kiezen voor een herbevestiging van het gemeenschappelijk beleidskader en voor het elkaar goed onder de aandacht brengen hoe wenselijk het is dat de afspraken die zijn aangegeven ook in het komende jaar volop serieus worden genomen. Ik heb er ook vertrouwen in dat uit de evaluatie van de CAO's in 1991 zal blijken dat er een duidelijk opgaande lijn te constateren is met betrekking tot de afspraken over de goede doelen die wij allen op het oog hebben. Nogmaals, daar zit een opgaande lijn is. Er is duidelijk perspectief. Ik heb aangegeven dat wij met werkgevers en werknemers goed over het rapport van de commissie-Rauwenhoff kunnen praten. Er zijn afspraken gemaakt

over de minderheden die geïmplementeerd moeten worden. Al die ontwikkelingen die in positieve richting gaan, vind ik te waardevol. Als ik nu zou zeggen dat er een nieuw centraal akkoord gesloten moet worden, zou ik die in de waagschaal kunnen stellen. Noch van de kant van werkgevers, noch van die van werknemers zal daaraan behoefte bestaan.

Mijnheer de voorzitter! In het betoog van de heer Schutte zaten niet veel elementen meer waarop ik behoef in te gaan. Ik ben blij dat hij datgene wat ik zei over de vervangende norm van het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking steunde. Ik ben ook erkentelijk voor de steun die de heren Schutte, Leerling en Van der Vlies aan het wetsontwerp hebben toegezegd.

Mevrouw Groenman heeft gevraagd of een en ander niet allemaal gericht zou moeten zijn op de participatie. Ik ben dat volstrekt met haar eens. Wij zullen, naar aanleiding van de discussie over het WRR-advies, het kabinetsstandpunt in dezen dat aan de Kamer is toegezonden en de motie van mevrouw Jorritsma, nog alle gelegenheid krijgen om met elkaar te spreken. Ik ben het volstrekt met haar eens dat dit hoofdprioriteit moet zijn van het kabinetsbeleid in de komende jaren.

In het betoog van mevrouw Groenman in tweede termijn riep zij het kabinet op, bij voorbaat veel zelfvertrouwen uit te stralen en te zeggen dat deze zaak zeker in orde zal komen. In de situatie waarin wij nog niet precies weten wat de cijfers zullen zijn, weten wij wel dat als de perspectieven, niet alleen voor het eerstkomende jaar maar ook voor de jaren daarna, in beginsel somber zijn en er toch gekoppeld wordt, het verkeerde proces zichzelf zal versterken. Dat is de filosofie van dit wetsontwerp. Dat betekent dat er een buitengewoon sterk beleidspakket moet zijn om in een situatie waarin je tegelijkertijd bezig bent met remmen en gasgeven, toch de nodige vooruitgang te boeken. Dat pakket zullen wij gewoon door het CPB moeten laten doorrekenen. Wij moeten daarna bezien waar wij uitkomen. In het licht daarvan moeten wij onze gedachten bepalen. Maar, voorzitter, dat heb ik al vijf keer gezegd.

De heer Leerling is nog even teruggekomen op zijn vraag in eerste

termijn of de koppeling geen goedkoper instrument is dan het instrument dat in de jaren tachtig gehanteerd werd, namelijk de lastenverlichting. Ik geef hem dat volmondig toe. Als het verantwoord is, een koppeling toe te passen, is dat de goedkoopste manier om een evenwichtige inkomensontwikkeling te bereiken. Als de arbeidsmarkt echter niet op orde is en het gaat niet goed met de participatie dan zullen extra maatregelen, juist aan de onderkant van de arbeidsmarkt, nodig zijn om er meer gang in te brengen. In het totale pakket zouden er wel eens maatregelen genomen moeten worden, waarvan je misschien op het eerste gezicht zegt dat die wat duurder zullen uitvallen. Die maatregelen zouden echter nodig kunnen zijn om de versnelling van de participatie aan de onderkant van de arbeidsmarkt mogelijk te maken.

Ik heb met waardering kennis genomen van de instemming die de heer De Jong betuigde met wat ik in eerste termijn in reactie heb gezegd, in het bijzonder ten aanzien van wat hij zelf heeft gezegd. Uit zijn tweede termijn blijkt dat wij het eigenlijk over de gehele linie met elkaar eens zijn en dat wij elkaar goed hebben begrepen. Uiteraard heb ik nog met bijzondere belangstelling geluisterd naar wat hij over zijn eigen amendement zei met betrekking tot de loonruimte c.q. loonkostenruimte. Als economen zijn wij het gauw met elkaar eens, dat het begrip "loonkostenruimte" of "reële arbeidskosten" de voorkeur zou genieten. Ik heb er echter begrip voor dat onderhandelaars daarmee misschien wat moeilijker uit de voeten kunnen. Tegelijkertijd zeg ik dat er natuurlijk ook voor mijn gedachtengang wel iets te zeggen is, gelet op het feit dat wij afgaan op cijfers van het CPB en dat de macro-economen met dat begrip wel goed uit de voeten kunnen. Alles bij elkaar is het verschil tussen ons echter zo klein, dat ik geen moeite heb met het amendement dat de heer De Jong mede namens de heer Van Zijl heeft ingediend.

De heer De Jong heeft gelijk dat, als blijkt dat de loondifferentiatie zodanig werkt dat de laagste loonstructureel achterblijven bij de gemiddelde loonontwikkeling, er reden is om te zeggen dat de positie van de uitkeringsgerechtigden ten opzichte van dat segment van de arbeidsmarkt in relatieve zin veran-

dert. Dat moet je dan bij de eerste vierjaarlijkse evaluatie nog eens goed op je laten inwerken. Je moet jezelf dan de vraag stellen of wij wel helemaal op de goede weg zitten.

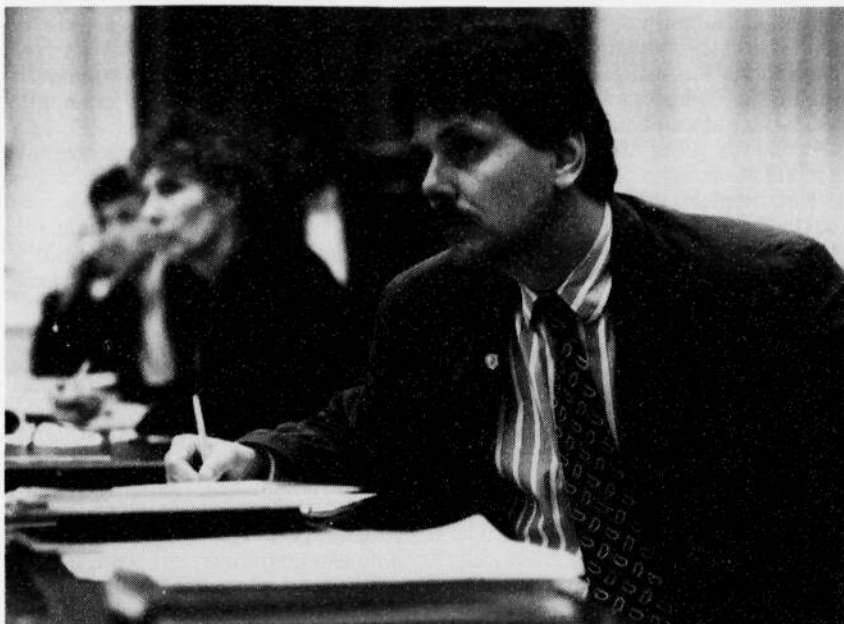
Ik heb kennis genomen van de opmerkingen en schoten voor de boeg van de heer Van Zijl in de trant van: als het kabinet komt met een ontkoppelingsbesluit, zal dat buitengewoon kritisch worden getoetst door de PvdA. Ik ben mij daarvan bewust. Ik vind dat het kabinet zelf ook zo'n besluit buitengewoon kritisch moet toetsen. Het gaat dan natuurlijk niet alleen om het werkgelegenheidsbeleid, maar ook om de vraag in welke mate het kabinet erin slaagt met een geloofwaardig pakket te komen voor terugdringing van het ziekteverzuim en de arbeidsongeschiktheid. Naarmate in dat opzicht steviger en geloofwaardiger effecten worden bereikt, zal het bij de koppeling wellicht iets makkelijker komen te liggen. Voor het overige heb ik ook met instemming kennis genomen van de opmerkingen van de heer Van Zijl.

□

Staatssecretaris **Ter Veld**: Voorzitter! De heer Linschoten vroeg mij waar de cijfers vandaan kwamen, waarbij ik natuurlijk enthousiast riep: van mijn ambtenaren. Mijn ambtenaren halen ze weer uit de stukken die ook de Kamer heeft, zoals de nota naar aanleiding van het eindverslag. In overzicht 3.3 is keurig de ontwikkeling van het aantal mensen in de groep boven-65-jarigen opgenomen. Daarin wordt er ook keurig op gewezen dat de cijfers zijn gebaseerd op de Kaderbrief. Wat dat betreft, kunnen wij allemaal over dezelfde informatie beschikken.

De heer **Linschoten** (VVD): Ik stel dan vast, dat het niet de meest recente cijfers zijn.

Staatssecretaris **Ter Veld**: Ik heb daarom gezegd dat een extra stijging met 57.000 mensjaren als gevolg van arbeidsongeschiktheid een extra probleem zou opleveren van 1,2% in relatie tot het verhoudingsgetal. Deze stijging zou overigens alleen bij ongewijzigd beleid doorgaan. En wie laat nou in zo'n geval het beleid ongewijzigd? Ik geef dat dus keurig aan. Ramingen zijn goede zaken. Tegelijkertijd weten wij echter dat wij

De heer Van Zijl (PvdA)

nu met een gigantisch riolerings- en mestprobleem hadden gekampt als elke paardekracht een paard was geweest.

De heer **Linschoten** (VVD): Dat lijkt mij een deugdelijk argument.

Staatssecretaris **Ter Veld**: Voorzitter! Het is duidelijk dat participatie een enorm belangrijke zaak is. De minister zei dit ook al. De heer Leerling stelde in dit verband het volgende. Wanneer vrouwen herintreden, gaan zij over van een groep die wij niet meetellen, naar de groep actieven. Als zij dan evenwel arbeidsongeschikt worden, gaan zij over naar de niet-actieven. Dit betekent volgens mij in ieder geval: beter ten halve gewerkt dan ten hele gekeerd. Het is namelijk zeker dat een vrouw, als zij 65 wordt, los van de vraag of zij daarvoor actief was op de arbeidsmarkt of als huisvrouw thuis actief was, gaat meetellen bij de groep niet-actieven. Wat dat betreft — de heer Van der Vlies vroeg hier eigenlijk naar — zouden wij het verhoudingsgetal eigenlijk per kabinetsperiode opnieuw moeten beoordelen. Dit staat ook in paragraaf 6.9 van de memorie van toelichting. Het is namelijk zowel een kwantitatief als een kwalitatief gegeven. Wanneer, zoals ik ook in mijn eerste termijn al zei, het grootste deel van de mensen die wij

rangschikken onder de niet-actieven — voetnoot: zij kunnen nog erg veel doen — zou bestaan uit mensen boven de 65, dan is dat voor ons als samenleving een vreugde. Desalniettemin zullen wij er dan toch rekening mee moeten houden dat het betaalbaar moet blijven. Als de groep onder die leeftijd zeer klein is, kan dat evenwel ook betekenen dat het probleem er niet is. Je moet dus voortdurend, bijvoorbeeld per vier jaar, dus een kabinetsperiode, bekijken welke waarde je aan dat kengetal moet toekennen, gezien de samenstelling van de groep actieven en de groep niet-actieven. Zoals men weet, hadden wij in deze kabinetsperiode willen uitkomen op 0,84 in plaats van op 0,86. Wat dat betreft, is het dus inderdaad even wat moeilijker.

Ik had de indruk dat de heer Leerling wat differentiaties door elkaar gooide. Wij kunnen de differentiatie van mevrouw Groenman hebben, ook al lijkt die mij uitermate ingewikkeld en bovendien ook ongewenst. Zij stelde voor om bij de koppeling te kijken naar de arbeidsmarktrelevantie van de uitkeringen. Ik heb echter al gezegd dat ik twee verschillende minimumniveaus — het een voor mensen die wij nog arbeidsmarktrelevant achten en het andere voor mensen die wij dat niet achten — vanwege een groot aantal overwegingen onjuist vind.

De vraag of er binnen de sociale minima geen onderscheid gemaakt moet worden naar leefvormen, kan ik positief beantwoorden. Wellicht kan dit zelfs te veel worden gedaan. Wij kennen natuurlijk de relevante sociale minima in bijstand, AOW en Algemene arbeidsongeschiktheidswet die onderscheiden zijn naar de vraag of men alleenstaand dan wel onderdeel van een huishouden is. Ik zei: wellicht zelfs te veel. Ik meen dat wij uitkeringspercentages kennen van 50, 60, 70, 90 en 100, onderscheiden naar leefvorm. Ik weet niet waarom wij 80% hebben overgeslagen. Wat dat betreft, zit er dus een verschil in het relevante sociale minimum. Wij plegen namelijk rekening te houden met het feit dat de kosten voor een alleenstaande meer dan twee keer zo hoog zijn als voor twee personen, omdat er altijd een aantal vaste lasten bijkomt. Voor dat punt wordt in de PvdA-nota die onlangs is uitgebracht, terecht nog weer eens aandacht gevraagd.

De heer Leerling heeft gevraagd of wij de participatie niet ook kunnen stimuleren door een goed activerend beleid en handavingsbeleid. In het kader van ISMO en in discussies over bijvoorbeeld de bollenregeling hebben de minister en ik de Kamer al toegezegd om te komen met een notitie over passende arbeid en in het kader van de verdere voortgang een notitie over het handavingsbeleid. Bij het handavingsbeleid behoort zowel het activeren van mensen om aan de arbeidsmarkt deel te nemen, als het activeren van gemeenten en uitvoeringsorganen om mensen in staat te stellen om aan de arbeidsmarkt deel te nemen. Ook sancties kunnen daar deel van uitmaken, voor het geval mensen, ondanks alle activering, volharden in een gedrag dat niet beoogd wordt. Op dit moment heb ik een redelijk optimistische kijk op dat deel van de ontwikkeling van de niet-actieven, waar het gaat om de langdurig werklozen. Iedere maand zie ik opnieuw tot mijn vreugde dat er meer mensen uit de Algemene bijstandswet en de RWW aan het werk zijn dan wij de maand daarvoor hadden verwacht. Er vindt dus een gunstige ontwikkeling plaats, ook op een deel van de arbeidsmarkt. Het is niet alleen kommer en kwel.

Mevrouw Groenman heeft gevraagd in welke mate het cijfer over ziekteverzuim wordt beïnvloed door zwangerschaps- en bevallings-

verlof. Op zichzelf vind ik dit cijfer belangrijk, te meer ook omdat wij besloten hebben dat wij dit in feite niet meetellen bij de discussie over de verlaging van het ziekteverzuim. Het is geen ziekteverzuim. Het is eigenlijk een teken dat de participatie zich zeer gunstig aan het ontwikkelen is. Het wordt kennelijk in toenemende mate gebruikelijk dat vrouwen, ook als zij een kind krijgen, aan de arbeidsmarkt blijven deelnemen. Mevrouw Groenman stelde de bijna retorische vraag, of dit geen ongewenst effect heeft op de uitkeringen. Nee, het heeft juist een zeer positief effect. Hoe meer mannen en vrouwen hun arbeid buitenshuis combineren met de arbeid thuis, hoe groter het sociale draagvlak en hoe meer garanties er zijn voor een goed sociaal-zekerheidsstelsel en de koppeling.

Mevrouw **Groenman** (D66): Jawel, maar dan moet je wel de vertekening uit de cijfers halen. Je moet heldere cijfers geven. Je moet aangeven waar je ze wel mee rekent en waar je ze niet mee rekent.

Staatssecretaris **Ter Veld**: Wij hebben heel uitdrukkelijk aangegeven welke cijfers wij meetellen wat betreft de verhouding. Het probleem komt pas, wanneer je voortdurend met andere getallen werkt, bijvoorbeeld als je ze de ene keer wel meetelt in de verhouding tot de Ziekwet en de andere keer weer niet. Het gaat niet zozeer om het uitschonen van de verhouding, als wel dezelfde dingen vergelijken, aan het begin van de kabinetsperiode, maar ook nu.

Mevrouw **Groenman** (D66): Ik wil voorkomen dat straks wordt gezegd: zie je wel, het ziekwetvolume is weer gestegen, terwijl dat alleen maar komt door de verlenging van het bevallings- en zwangerschapsverlof. Dat soort discussies krijg je straks misschien.

Staatssecretaris **Ter Veld**: Wij zullen de desbetreffende cijfers eruit halen. Als dat het enige zou zijn, dan zouden wij heel duidelijk kunnen zien, dat het probleem daar ook niet uit voortkomt. Het NIA heeft een aantal cijfers. Wij hebben altijd een iets andere raming met betrekking tot de ziekteverzuimcijfers, omdat wij een iets andere meetsector hebben, maar die kunnen wij eruit halen. Ik ben zelf

ook zeer geïnteresseerd in deze kwestie, omdat dit duidelijk aangeeft dat de arbeidsdeelname van ouders, ongeacht hun sekse, waarschijnlijk toeneemt. Een groot sociaal draagvlak voor het combineren van beide taken is van groot belang voor de sociale zekerheid.

Nog een laatste opmerking over de positie van ouderen in de regelingen. Misschien dat het woord "niet-actieven" — ik zei al, dat die term soms een ongunstige klank heeft — een probleem is, maar voor iedere groep met een uitkering geeft het een soort zekerheid om te weten, dat wij hen bij de toekomstige prognoses over de baten en de lasten in ieder geval niet overslaan en niet vergeten. Pas als wij alleen zouden kijken naar de mensen onder de 65 jaar, pas dan zou ik mij als oudere ongerust maken, want het aantal ouderen zal toenemen. Wij willen deze ouderen blijven geven waar ze recht op hebben. Dat moet een AOW blijven — de heer De Jong gaf dit ook al aan — die zoveel mogelijk gekoppeld zal zijn en alleen bij wijze van zeer hoge uitzondering een keer op andere wijze wordt behandeld. Ik ben de heer De Jong zeer dankbaar voor zijn actieve steun in onze richting. Zoveel mogelijk koppelen, alleen afwijken als het echt niet anders kan. Ik hoop dat wij dat zullen kunnen waarmaken door een beleid, gericht op het terugdringen van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid en het activeren van mensen om aan de arbeidsmarkt deel te nemen.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik stel voor, af te zien van artikelsgewijze behandeling en later op deze dag, tijdens deze vergadering althans, te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het verslag van een mondelinge overleg met de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over de sociale dimensie Europa 1992 (21240).**

De beraadslaging wordt geopend.

Mevrouw **Schimmel** (D66): Voorzitter! Wij vinden, net zoals de

meesten, dat de totstandkoming van de interne markt gepaard dient te gaan met de totstandkoming van een sociaal Europa. Tot nu toe ligt de nadruk te eenzijdig op het tot stand komen van het economische Europa. Van het Sociaal Handvest is nog geen 10% gerealiseerd, tegen 70% van de economische voorstellen, die met het oog op de interne markt gerealiseerd moeten zijn. Over het belang van een sociaal Europa lijken alle partijen in de Tweede Kamer overtuigd te zijn, maar overeenstemming hoe dat bereikt moet worden, lijkt er nog niet te zijn. Waar wel overeenstemming over is, is dat er op communautair niveau minimumniveaus moeten worden geformuleerd, gedifferentieerd en per land rekening houdend met de economische situatie. Waar het om gaat, is of deze politieke uitspraken ook worden omgezet in een politieke opstelling ten aanzien van de besluitvormingsprocedures over het sociaal Europa. Dat lijkt nog niet het geval. Over bijna alle sociale onderwerpen moet met unanimititeit van stemmen worden besloten. Dat betekent in de praktijk dat er heel weinig schot zit in het Sociaal Actieprogramma. Om een concreet voorbeeld te noemen: er zal weer geen richtlijn voor Europese medezeggenschap tot stand komen.

Daarom dien ik een motie in die in de plaats komt van de motie van de heer Eisma, die in december 1990 is ingediend onder 21501, nr. 14.

De **voorzitter**: Dan moet de heer Eisma die motie zelf intrekken. Dat kan wel op een later moment aangezien deze nu toch niet op de agenda staat.

Mevrouw **Schimmel** (D66): Goed. De motie die ik indien verschilt niet zozeer inhoudelijk als wel tekstueel met die van de heer Eisma.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

van oordeel, dat over de 47 voorstellen voortvloeiend uit het Sociaal Actieprogramma, vallend onder het huidige EG-verdrag, zoveel mogelijk met gekwalificeerde meerderheid moet worden besloten;

van oordeel, dat het EG-verdrag

zodanig aangepast moet worden, dat over beslissingen die betrekking hebben op het sociale Europa met gekwalificeerde meerderheid besloten kan worden;

verzoekt de regering wat betreft het deel van de 47 voorstellen waar de Europese Commissie kiest voor een rechtsbasis van gekwalificeerde-meerderheidsbesluitvorming, deze te ondersteunen;

verzoekt de regering in het kader van IGC/EPU zich in te zetten voor gekwalificeerde-meerderheidsbesluitvorming als basis voor beslissingen die betrekking hebben op het tot stand brengen van een sociaal Europa,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Schimmel. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 8 (21240).

Mevrouw **Schimmel** (D66): Mijnheer de voorzitter! In december heeft de fractie van de Partij van de Arbeid de motie van de heer Eisma medeondertekend. Zij heeft dat nu niet gedaan wat betreft de onderhavige motie. Ik hoor graag haar motivering hiervoor.

□

Minister **De Vries**: Voorzitter! Als ik het goed gevolgd heb — de tekst van de motie heb ik nog niet voor mij — dan bevat de motie met name twee elementen. Het eerste is dat van de Nederlandse regering wordt gevraagd om bij de 47 voorstellen de Europese Commissie zonder meer te volgen indien zij voorstelt om over die voorstellen te beslissen bij gekwalificeerde meerderheid. Het tweede is dat bij de komende intergouvernementele conferentie het Nederlandse kabinet zich op het standpunt zou moeten stellen dat over alle onderwerpen van sociaal beleid bij gekwalificeerde meerderheid van stemmen besloten kan worden.

Ten aanzien van het eerste element merk ik op dat de Nederlandse regering gehouden is om op basis van het huidige verdrag te toetsen of de rechtsgrondslag die de Commissie heeft gekozen, de juiste is. Een keuze van de Commissie kan ons niet

ontslaan van onze eigen verantwoordelijkheid om die voorgestelde rechtsgrondslag te toetsen.

Onder verwijzing naar de nota over het sociaal beleid die ik de vorige week met de Kamer heb besproken tijdens een mondeling overleg en naar de UCV over Europa, merk ik ten aanzien van het tweede element op dat de Nederlandse regering zich op het standpunt stelt dat wat betreft de sociale zekerheid en de loonvorming unanimititeit, ook in de toekomst, zou moeten blijven gelden. Beide overwegingen brengen mij ertoe, op te merken dat ik aanvaarding van de motie ontraad.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik stel voor, vanavond te stemmen over de motie.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk V (Ministerie van Buitenlandse Zaken) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22120).**

De algemene beraadslaging wordt geopend.

□

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Mijnheer de voorzitter! De afgelopen maanden is er veel gesproken over de schrijnende, mens-onterende situaties, waarin velen op deze aardkorst moeten leven. Ik zou ook nu weer een heel beeldend betoog kunnen houden over de problematiek van ontwikkelingslanden, uiteraard ondersteund met beelden van mensen die van honger omkomen of hun met veel moeite verbouwde produkten hebben zien wegspoelen. En vervolgens zou ik kunnen stellen dat het onaanvaardbaar is dat wij onze financiële lasten op hen afwentelen en zou ik de minister wederom kunnen vragen om extra geld uit te trekken. Wij zullen dan waarschijnlijk het bijna standaard antwoord van de minister horen. Hij zou namelijk wel meer hulp willen geven, maar heeft daar helaas de ruimte niet voor. Dat zou dus een herhaling van zetten zijn, waar wij

niet verder mee komen en waar wij alleen een nogmaals versterkt gevoel van machteloosheid aan overhouden. Wij zullen het nu dus alleen over geld hebben, omdat in de huidige voorstellen gewoon wordt bezuinigd op Ontwikkelingssamenwerking. Die bezuinigingsvoorstellen wil mijn fractie in ieder geval voor dit jaar ongedaan maken.

Een aantal maanden geleden, bij het debat over de Tussenbalans zijn een aantal zaken onduidelijk gebleken. Afgesproken werd dat nader zou worden ingegaan op de omzetting van kapitaalmarkt middelen in schenkingen. De regering zou met voorstellen op dit punt komen. In de Voorjaarsnota en in de suppletore begroting zien wij echter dat de regering vasthoudt aan voorstellen die de Kamer bij de Tussenbalans afwees en aan bezuinigingen die de Kamer, althans gedeeltelijk, niet wil accepteren. Er is nu beloofd dat de Kamer in het najaar de discussie over kapitaalmarkt middelen mag voeren aan de hand van een nota van de regering. Wanneer kunnen wij die nota precies verwachten?

In het debat dat deze week is gevoerd over de Voorjaarsnota, is over de bezuiniging gesproken. Vreemd genoeg zonder voorstellen voor wijziging van de suppletore begroting, terwijl hierin juist een aantal bezuinigingen zijn vastgelegd. De fractie van Groen Links heeft daarom twee amendementen ingediend. Eén is gericht op de afwijking van de norm van 1,5% en de ander op de afwijking van de bandbreedtesystematiek.

Ik wil met het laatste amendement beginnen. Wij kunnen constateren dat het niet toepassen van de bandbreedtesystematiek op de onderschrijding van de kosten voor de opvang van asielzoekers uit ontwikkelingslanden een aanslag op de begroting betekent. Voor deze opvang is in 1990 69,8 mln. minder uitgegeven dan het maximum dat ten laste van de begroting van Ontwikkelingssamenwerking gebracht mocht worden. Volgens de afspraken moet dit bedrag toegevoegd worden aan de begrotingen van de volgende jaren. Dat is echter niet gebeurd. Het geld wordt nu gereserveerd voor mogelijk toekomstige extra kosten voor opvang van asielzoekers uit ontwikkelingslanden. Met andere woorden: er wordt straks uit OS-gelden meer dan de afgesproken 420 mln. uitgegeven aan de opvang

van asielzoekers. Dat is wederom in strijd met de afspraken. Ik vraag mij af waarom de minister dit heeft geaccepteerd. De vervuiling van zijn begroting is toegenomen, terwijl hij steeds de indruk heeft gewekt dat hij die vervuiling juist wil terugdringen. Het door ons ingediende amendement beoogt deze bezuinigingen voor dit jaar ongedaan te maken. Ik hoor hierop graag een reactie van de minister. Ik wil hem ook vragen of de korting voor de komende twee jaren ongedaan kan worden gemaakt en of in de toekomst niet weer afgeweken zal worden van de bandbreedtesystematiek, want waarom hebben wij daar anders afspraken over gemaakt?

De extra gelden van dit amendement brengen wij terug op de posten betalingsbalanssteun en schulden. Dit zijn posten waarop in het kader van de Voorjaarsnota is gekort. De dekking ervan lijkt mij duidelijk. Het geld is gereserveerd voor eventuele meerkosten voor de opvang van asielzoekers. Die meeruitgaven zijn er nog niet en het is zeer de vraag of ze zullen komen, gezien het feit dat die kosten verleden jaar 246 mln. bedroegen, hetgeen 70 mln. minder was dan voor dat jaar was begroot. Voor 1991 is er 420 mln. voor begroot. Het belangrijkste is echter dat hetgeen nu gebeurt in strijd is met de afspraken. Het geld moet gewoon toegevoegd worden aan de begroting. Als bij opstelling van de Najaarsnota of later blijkt, dat de opvang van asielzoekers uit ontwikkelingslanden toch onverwachts duurder uitvalt — hetgeen mij onwaarschijnlijk lijkt — moet de regering daar op dat moment dekking voor zoeken waar dat hoort en dat is niet bij Ontwikkelingssamenwerking.

Het tweede amendement heeft betrekking op het plafond van 1,5% van het netto nationaal inkomen. Dit plafond wekt een verkeerde indruk. Terecht stelden de minister en ook de minister-president dat die hulp niet allemaal echte hulp is. Het is echter wel wat snel door de bocht om te betogen dat leningen, betaald met kapitaalmarkt middelen, tot de vervuiling gerekend moeten worden. De fractie van Groen Links wijst de afschaffing van het kapitaalmidde-lenregime niet af. Hiermee was al een begin gemaakt en wij hebben dat gesteund. Tot nu toe werd een en ander echter niet in korting gebracht op de totale uitgaven. Waarom is van deze lijn afgeweken? De leningen zijn

wel degelijk van belang voor de landen die ze ontvangen. Krijgen zij dit geld niet, dan zullen ze elders commerciële leningen moeten afsluiten, met waarschijnlijk negatieve gevolgen voor hun schuldenpositie. Op korte termijn wordt, ook als het concessionele deel van de leningen wel gegeven zou worden, de geldstroom van Noord naar Zuid kleiner. Graag verneem ik ook hierop een reactie van de minister.

Het volledige bedrag dat in mindering is gebracht op de kapitaalmarkt middelen wordt ook gekort op de totale uitgaven. Er wordt zelfs geen bedrag toegevoegd om het concessionele deel van de leningen te compenseren. Gesteld wordt dat dit op termijn een schone-re begroting oplevert. Dit verhaal zou misschien opgaan als het niet-concessionele deel op de begroting gekort werd, maar nu niet. Nu vinden wij het een ordinaire bezuiniging. Deelt de minister die mening?

De vermindering met 150 mln. gaat ten koste van de uitgaven voor de LCL's, India, Indonesië, de Nederlandse Antillen en Aruba. Het zal bekend zijn dat onze fractie om het eerste niet erg rouwig is, maar wel over de wijze waarop dit gebeurt. De korting wordt goedge maakt door 74,8 mln. aan schenkingen voor deze programma's opzij te leggen. Ons bedrijfsleven krijgt nu gewoon geld in het handje in plaats van zachte leningen, lood om oud ijzer. Het bedrag van 74,8 mln. wordt echter wel in mindering gebracht op de rest van de begroting, vooral op hulp aan Suriname, op betalingsbalanssteun en op hulp bij schulden. De hulp aan Suriname behoeft inderdaad niet nu gegeven te worden. Op enig moment zal dit geld echter wel aan Suriname betaald moeten worden. Wij zijn immers verplichtingen aangegaan. Wat de kortingen op de uitgaven voor betalingsbalanssteun en hulp bij schulden betreft, vraag ik mij af of die ineens niet zinvol meer zijn. Kortom, de rest van de begroting wordt de dupe van de korting en dat leidt, samen met de extra uitgaven voor noodhulp, zelfs tot het terugkomen op al gedane toezeggingen. Als dat in Nederland zou gebeuren, zou men naar de rechter kunnen stappen en ook nog gelijk krijgen. Maar ja, hier gaat het om het armere deel van het buitenland en een rechtsgang is voor die landen helaas onmogelijk. Gelukkig krijgen zij in Nederland wel brede maatschappelijke steun. De

druk die daarvan uitgaat, heeft effect gehad. Bijna kamerbreed is uitgesproken dat vastgehouden moet worden aan de afspraak van 1,5% van het NNI. Wij nemen aan dat daarmee ook door de andere fracties bedoeld wordt op de afspraak uit het regeerakkoord, namelijk 1,5% plus 150 mln. voor de toegenomen toerekeningen. Wij zijn dan ook erg benieuwd of alle fracties de door ons ingediende motie vanavond zullen steunen.

Afgelopen dinsdag heeft zowel de woordvoerder van de fractie van het CDA als die van de PvdA betoogd dat moet worden vastgehouden aan de 1,5%-norm. Dat staat ook in de overweging van de motie die beide fracties samen hebben ingediend. Volgens mij klopt dat niet. Het voorstel uit het dictum leidt ertoe dat alleen het concessionele deel van de leningen beschikbaar blijft. Daarmee wordt afgeweken van de 1,5%-norm. Ik vind het eerlijker dat gewoon te erkennen. Het lijkt er nu meer op dat de eerste overweging een gebaar is om de achterban van beide fracties te sussen. Is de minister het met mij eens dat er niet wordt vastgehouden aan de 1,5%-norm?

Voorzitter! De fractie van Groen Links vindt dat wij minimaal terug moeten naar een norm van werkelijk 1,5% van het NNI. Wat ons betreft dienen wij uiteindelijk uit te komen op de norm van 2%. Is het idee van een schone 1,5%-norm door de rest van de Kamer verlaten? Bij het debat over de Tussenbalans werd de indruk gewekt dat wij in het jaar 2003 weer op dit niveau terug zouden zijn. Uit de antwoorden in het kader van de Tussenbalans blijkt echter dat dit tot ruim na 2020 niet het geval is. Hoe zit dat nu? Het is in ieder geval positief dat het schenkingsdeel weer wordt toegevoegd. De ergste bezuinigingen zijn daarmee ongedaan gemaakt. Wij zullen de motie van CDA en PvdA vanavond dan ook steunen. Wij hebben er wel een vraag bij. In de Volkskrant van gisteren stond dat de motie ertoe zou leiden dat in 1991 75 mln. en in 1992 125 mln. aan de begroting toegevoegd moet worden. Wij nemen aan dat het correcter is om te zeggen dat het gaat om een bedrag van 175 mln. in 1992; de helft van het bedrag van 350 mln. dat gekort wordt.

Voorzitter! Tot onze verbazing trekken de indieners van de motie niet de consequentie dat nu ook de

suppletore begroting gewijzigd moet worden. Zij leggen de verantwoordelijkheid bij de regering. Die moet dan blijkbaar de wijzigingen maar bij de Najaarsnota aanbrengen. Waarom? Wij hebben — ik geef het toe — ook overwogen om, gegeven hun motie, het amendement niet in te dienen. Wij zijn er toch toe overgegaan, omdat wij op die wijze voor 1991 vastleggen wat CDA en PvdA in hun motie vragen: toevoeging van een schenkingselement van de 150 mln., zijnde 74,8 mln. Als wij dat nu niet doen, zal pas na het debat over de Miljoenennota of bij de behandeling van de Najaarsnota duidelijk zijn of dit bedrag ook werkelijk aan de begroting wordt toegevoegd. En waarom zouden wij daarop wachten? De brief van het kabinet die wij vandaag ontvingen over de motie-Melkert/G.H. Terpstra maakt duidelijk dat het de vraag is of de regering met voorstellen komt. Als het kabinet dat niet doet, moet de Kamer de wijziging aanbrengen. Als wij het nu doen, maken wij duidelijk dat er een dekking gezocht moet worden. Als wij wachten tot later zal ons snel worden voorgehouden dat er geen ruimte en tijd meer is voor dekking.

Voorzitter! Het geld is binnen de begroting hard nodig. De minister heeft duidelijk gemaakt dat hij al op gedane toezeggingen terug moet komen. Hij schrijft dat toe aan de toegenomen vraag om noodhulp, maar dit wordt natuurlijk mede veroorzaakt door de korting op zijn budget. Zonder die korting zou het probleem weliswaar nijpend, maar in ieder geval minder groot zijn. De fractie van Groen Links vindt de kortingen onaanvaardbaar gezien de omvang van de problematiek van de ontwikkelingslanden en gezien ook de omvang van de nood en de benodigde hulp. Wij hebben daarom in ons amendement over de 75 mln. de toe te voegen gelden bestemd voor de uitgaven voor noodhulp, ook overeenkomstig de wens van CDA en PvdA. Volgens de minister was er begin mei al voor 145 mln. aan toezeggingen gedaan, ruim 50 mln. meer dan begroot. Hoeveel is dat nu? In de suppletore begroting zien wij hiervan nog niets terug. Wij lopen hiermee dus min of meer vooruit op een wijziging die de minister anders bij de suppletore begroting bij de Najaarsnota nog moet doen. Het lijkt mij wel zo eerlijk, daarover nu duidelijk te zijn.

Voorzitter! Voor dekking van dit

amendement heeft onze fractie bij het debat over de Voorjaarsnota deze week al een aantal mogelijkheden aangegeven. Wij zijn daarin verder gegaan dan CDA en PvdA. Zij laten het in hun motie geheel over aan het kabinet. Ook wij zijn van mening dat het niet onredelijk is, het zoeken van een dekking over te laten aan het kabinet. Maar het kabinet had toch, nadat de Kamer in het debat over de Tussenbalans had aangegeven niet akkoord te gaan met de korting, het voorliggende wetsvoorstel niet mogen indienen. Onze oplossing voor de dekking is, naast de voorstellen die wij bij de behandeling van de Voorjaarsnota hebben gedaan, dezelfde die CDA en PvdA in hun motie aangeven, namelijk dat wij het moeten overlaten aan het kabinet. Alleen hopen wij dat dit bedrag vanavond veilig gesteld wordt met aanneming van ons amendement.

De heer **Tommel** (D66): Mijnheer de voorzitter! Ook bij deze begrotingsbehandeling moet ik tot mijn spijt opmerken dat de voorbereiding heeft geleden onder de tijdsdruk. Afgesproken was dat de nota naar aanleiding van het verslag de Kamer uiterlijk op 18 juni zou bereiken. Van die afspraak is niet veel terechtgekomen. De nota arriveerde pas op maandag 24 juni jongstleden, dat wil zeggen in de week waarin de begroting wordt behandeld. Op deze wijze wordt een serieuze behandeling van de suppletore begroting wel zeer bemoeilijkt. Ik verneem dan ook graag van de minister de redenen van de vertraging. En waarom is de Kamer daarvan niet op de hoogte gesteld? Verder krijg ik graag de toezegging dat er zorg voor zal worden gedragen dat zich dat niet zal herhalen.

Reeds bij de behandeling van de Voorjaarsnota eerder deze week is de budgettaire problematiek van de ontwikkelingssamenwerking onderwerp van discussie geweest. Dat is verheugend. De meerderheid van deze Kamer, waar de fractie van D66 nadrukkelijk bij behoort, is van oordeel dat de bezuinigingsoperatie voor 1991, het kapitaalmarkt-middelenbesluit, zeer wel te verdedigen is, mits de begroting van uitgaven onder het ontwikkelingsplafond wordt gehandhaafd op ten minste 1,5%. Daarover heeft collega Brinkman al eens een motie ingediend en deze

week heeft ook mevrouw Brouwer dat gedaan. Die motie is ons zeer sympathiek en het heeft mij teleurgesteld dat het kabinet er zo terughoudend op heeft gereageerd.

Voorzitter! Ik zit bepaald niet te wachten op notities over de kosten van alle onderdelen van het buitenlands beleid, die het kabinet ons blijkbaar wenst toe te zenden. Ik wil dat het kabinet de besprekingen over de begroting voor 1992 start met als uitgangspunt dat de uitgaven onder het ontwikkelingsplafond in ieder geval niet lager worden vastgesteld dan 1,5% van het netto nationaal inkomen. Dit uitgangspunt, dat — ik zeg het nog maar eens — door een brede meerderheid van deze Kamer wordt onderschreven, is volstrekt duidelijk. Ik geef het kabinet via deze minister deze opdracht mee.

Intussen zijn er ook voor het jaar 1991 ongewoon grote problemen op de begroting voor Ontwikkelingssamenwerking. Door de bezuinigingen en door de grote aanslag die op het onderdeel noodhulp moest worden gedaan, moest en moet er nogal wat in de begroting worden geschoven. De financiële positie is zelfs zo slecht dat de minister onlangs in een mondeling overleg moest mededelen dat hij zou moeten terugkomen van toezeggingen aan ontwikkelingslanden, toezeggingen voor dit jaar. Ik heb toen al direct gezegd dat de fractie van D66 dat onaanvaardbaar zou vinden, omdat op die manier het ene ontwikkelingsland zou moeten betalen voor de noodhulp aan een ander ontwikkelingsland. Ons uitgangspunt is dat de minister voor Ontwikkelingssamenwerking weliswaar de begrotingspost noodhulp beheert, maar dat noodhulp een verantwoordelijkheid van het hele kabinet is. Dat geldt zeker als de afgesproken begrotingspost voor ontwikkelingssamenwerking ontoereikend blijkt te zijn. Bij de behandeling van de Miljoenennota hebben mijn collega's Melkert en Gerrit Terpstra een motie ingediend om een weg aan te geven voor het oplossen van deze problematiek, zo niet ten principale, dan toch in elk geval in de praktijk. Zij stellen voor, de begrotingsmiddelen aan te vullen tot 1,5% van het netto nationaal inkomen en deze extra middelen de bestemming noodhulp te geven. Ik voeg eraan toe dat dit het de minister geleet op de geldende regels ook mogelijk maakt, noodhulpmiddelen die tegen het eind van het jaar nog

niet zijn uitgegeven, te gebruiken voor andere onderdelen van zijn begroting, uiteraard onder goedkeuring van het kabinet en de Staten-Generaal. Het kabinet zou hierop naar het oordeel van mijn fractie positief moeten reageren, en dat geldt uiteraard evenzeer voor het overeenkomstige amendement van mevrouw Sipkes.

Maar, voorzitter, ik heb via persberichten vernomen dat minister Pronk zijn tekort bij nader inzien niet zal afwentelen op ontwikkelingslanden, maar dat hij zal bezuinigen op uitgaven in Nederland. Ik weet niet of dat juist is, maar zo'n oplossing behoeft niet minder bezwaarlijk te zijn. Bezuinigen op bewustwordings- of opleidingsmogelijkheden voor buitenlandse studenten uit de Derde Wereld maakt het echt niet beter. Maar wij hebben hierover niets meer van de minister vernomen, dus zou hij thans eens uiteen willen zetten wat zijn voornemens zijn als hij onverhoopt geen aanvulling van de middelen voor noodhulp mocht krijgen?

Wat de asielzoekers betreft zijn de uitgaven ten laste van Ontwikkelingssamenwerking verleden jaar 70 mln. meegevallen. Dit bedrag had volgens de geldende regels van de systematiek van de bandbreedte ter beschikking van de begroting voor Ontwikkelingssamenwerking moeten blijven. Dat gebeurt echter niet, het bedrag wordt aan die begroting onttrokken. Ik zal nu niet verder ingaan op de wijze waarop dat precies gebeurt, want mevrouw Sipkes heeft dat zojuist uiteengezet en overigens is het ook buitengewoon precies en helder geformuleerd in de toelichting op haar amendement op stuk nr. 5. De fractie van D66 kan niet instemmen met het kabinetsbesluit om 70 mln. aan de ontwikkelingslanden te onthouden. Het kabinet zou zich werkelijk moeten schamen voor dit besluit. Wij zullen dus het amendement van mevrouw Sipkes steunen.

In dit verband nog wel een vraag. De uitgaven geschieden op declaratiebasis. Nu moet tegen het eind van verleden jaar toch wel duidelijk zijn geweest dat de declaraties aanzienlijk achterbleven bij de ramingen. Waarom heeft de minister toen niet gehandeld door aan de overblijvende middelen — daarop zou immers geen beroep meer worden gedaan — binnen zijn begroting een andere bestemming te geven?

Ten slotte zeg ik nogmaals namens

de fractie van D66 dat de vervuiling van het ontwikkelingsbudget moet worden teruggedrongen.

□

De heer **Van Leijenhorst** (CDA): Mijnheer de voorzitter! De CDA-fractie heeft met grote aandacht en ook wel met een beetje bezorgdheid gekeken naar de antwoorden op enkele schriftelijk gestelde vragen. Ik doel hierbij met name op vraag 20. Uit het antwoord op die vraag blijkt dat het bandbreedtesysteem niet wordt toegepast voor onderbesteding bij — wat ik maar noem — de post "asielzoekers". Dit bevreemdt ons enigszins. Wat voor reden is er om deze post apart te zetten? Dan kan dat net zo goed gebeuren met andere ook gewichtige zaken. Wij hebben hier meermalen betoogd dat het opvangen van asielzoekers uit de landen van de Derde Wereld heel goed past in het kader van de ontwikkelingssamenwerking. Ook daarom is er geen reden om deze post buiten haakjes te zetten. De regering zit wat dit betreft klaarblijkelijk ook vol twijfels en onzekerheden, want wie de laatste drie zinnen van het antwoord op vraag 20 leest moet die indruk wel krijgen. De woorden "eventueel", "voor zover mogelijk", "afhankelijk van", enz. spreken boekdelen. Zij doen dat voor ons althans op een wijze dat wij zeggen: dat mag niet structureel worden. Het bandbreedtesysteem is algemeen aanvaard. Het werkt ook zeer bevredigend. In het licht van de tegemoetkomende houding van de regering op de motie-Melkert/G.H. Terpstra vinden wij dat wij haar slechts één keer kunnen toestaan, deze operatie uit te halen. Maar dan is het ook beslist uit. De algemene regel betreffende de bandbreedte moet gehandhaafd worden. Laat ik het zo zeggen: deze ene uitzondering bevestigt de regel, waaraan de regering zich voortaan te houden heeft.

De heer **Tommel** (D66): Dat is toch wel een merkwaardige opvatting van de heer Van Leijenhorst. Je mag niet stelen, maar één keer mag wel!

De heer **Van Leijenhorst** (CDA): Nee, ik heb gezegd wat onze opvatting is over het bandbreedtesysteem. Dat systeem is algemeen aanvaard. Dat willen wij graag zo houden. Ik begrijp dat hier een

probleem zat. Daar zet ik naast de tegemoetkomende houding van de regering ten aanzien van de motie-Melkert/G.H. Terpstra. Dan zeg ik: de uitzondering bevestigt de regel, maar het mag nooit structureel worden.

De heer **Tommel** (D66): Er zijn elk jaar problemen. Waarom mag dit ineens wél? Volgend jaar zijn er weer andere problemen.

De heer **Van Leijenhorst** (CDA): Daarom geven wij dit duidelijke signaal aan de regering.

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): U zegt dat het in de toekomst niet mag. Op dit moment is het echter mogelijk om het ongedaan te maken, omdat het geld nog niet is uitgegeven. Ik begrijp uw probleem dan ook niet.

De heer **Van Leijenhorst** (CDA): Wij willen het plaatsen in het kader van de totale rijksbegroting. De problematiek is deze week omvangrijk op tafel gekomen. Als ik daarnaast leg de tegemoetkomende houding van de regering ten aanzien van de door de Partij van de Arbeid en het CDA ingediende motie, dan zeg ik: vooruit, deze ene keer en dan is het uit.

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Wij praten nu over iets wat drie jaar lang gevolgen heeft, dus niet alleen in dit jaar, maar ook volgend jaar en het jaar daarna. Het geld is nog niet besteed of ergens ondergebracht. Het blijkt gereserveerd te zijn.

De heer **Van Leijenhorst** (CDA): U praat over de komende jaren. Daarom heb ik ook gezegd: deze ene keer willen wij het door de vingers zien, maar structureel moeten wij het bandbreedtesysteem handhaven.

□

Mevrouw **Verspaget** (PvdA): Voorzitter! Meer dan een aantal maanden geleden bij de Tussenbalans voor iedereen duidelijk was, is de problematiek van de nood van de ontwikkelingslanden op dit moment sterk naar voren gekomen. De recente nood in Ethiopië en Soedan, de problemen van de Koerden en de problemen op de Filipijnen en in Bangladesh hebben overtuigend aangetoond dat de voorgenomen bezuinigingen die door de regering in de Tussenbalans naar voren waren gebracht, toch ongedaan zouden

moeten worden gemaakt door een grotere input ten aanzien van het budget voor Ontwikkelingssamenwerking. Gisteren is door het CDA en de Partij van de Arbeid gezamenlijk een motie ingediend, die beoogt om de schenkingswaarde van de leningen de komende jaren weer aan het budget voor Ontwikkelingssamenwerking toe te voegen, met name voor noodhulp. Wij gaan ervan uit dat dit bedrag aan noodhulp in de komende jaren op grond van reële voorwaarden kan worden uitgegeven voor ontwikkelingslanden.

Vandaag gaat mijn aandacht uit naar de begroting voor 1990 en het probleem van de bandbreedte en de asielzoekers, dat al door andere fracties naar voren is gebracht. Voor de Partij van de Arbeid is dit een kwestie van enerzijds, anderzijds. Enerzijds worden er terecht opmerkingen over gemaakt dat het bedrag van 69,8 mln., de helft daarvan volgens het bandbreedtesysteem, dit jaar niet op een normale wijze aan de begroting wordt toegevoegd. Ook wij vinden dit principieel onjuist. Anderzijds blijft niet slechts de helft van het bedrag van 69,8 mln., maar het volledige bedrag beschikbaar voor de begroting van Ontwikkelingssamenwerking in de komende jaren. Hiermee heeft de regering, ongeacht de discussie die in het verleden is gevoerd, op één onderdeel van de begroting van Ontwikkelingssamenwerking, namelijk de hulp aan asielzoekers uit ontwikkelingslanden, ertoe besloten, het volledige bedrag dat vorig jaar niet is besteed, in de komende jaren hiervoor te oormerken.

Mevrouw Sipkes (Groen Links): Dit is wel zo, maar het is strijdig met de afspraken. Er is een maximumbedrag vastgesteld voor opvang van asielzoekers. Er is geen ondergrens aangegeven. Eigenlijk staat u toe dat het bedrag voor opvang van asielzoekers verhoogd wordt.

Mevrouw Verspaget (PvdA): Ik was nog niet uitgesproken. Enerzijds is vorig jaar het bedrag dat bij de begroting door de Kamer geaccepteerd was als te gebruiken voor de opvang van asielzoekers uit ontwikkelingslanden, niet besteed. Anderzijds wordt nu het volledige bedrag, wat meer is dan binnen het bandbreedtesysteem mogelijk was geweest, aan de begroting van de komende jaren toegevoegd om te

worden besteed aan het doel waarvoor het oorspronkelijk was aangemerkt. Dit geeft enerzijds een ontwrichting van de bandbreedtesystematiek in het vorige jaar, maar is anderzijds winst, omdat meer mensen uit ontwikkelingslanden binnen het budget van Ontwikkelingssamenwerking kunnen worden geholpen en het budget voor asielzoekers niet hoeft te worden verhoogd, zoals de Kamer eerder heeft uitgesproken. Wij erkennen dat het om een heel onorthodoxe aanpak gaat, die wij voor de komende jaren ongewenst vinden, maar wij accepteren dit in verband met de enerzijds/anderzijds-situatie van deze begrotingspost. Tegelijkertijd zeggen wij tegen de regering: eens, maar nooit weer.

Mevrouw Sipkes (Groen Links): Uiteindelijk wordt nu over een deel van de begroting niet meer gesproken. U accepteert het dat er niet een maximum van 420 mln. was, maar dat gewoon het hele bedrag besteed moest worden. Hierover hoeven wij niet meer te praten; het wordt de komende twee jaar vermeerderd.

Mevrouw Verspaget (PvdA): Volgens het voorstel van de regering wordt het volledige bedrag van de 420 mln. dat vorig jaar niet is besteed, de komende jaren gebruikt voor de opvang van asielzoekers. Dit is meer dan volgens het bandbreedtesysteem officieel moet.

De heer Tommel (D66): Het gaat wel ten koste van ontwikkelingslanden.

Mevrouw Verspaget (PvdA): Hiermee gaan wij opnieuw de discussie voeren over de vraag of de opvang van asielzoekers uit ontwikkelingslanden uit het budget van Ontwikkelingssamenwerking moet worden bekostigd. Die discussie voeren wij op een ander tijdstip.

□

Mevrouw Terpstra (VVD): Voorzitter! Ik heb een korte bijdrage namens de fractie van de VVD, met drie verschillende vragen.

De eerste betreft het antwoord over de noodhulp, vooral de mogelijkheden van de Wellink-pot. Juist nu de noodhulp uitermate belangrijk en nodig is en er financiële problemen zijn, vraagt de fractie van de VVD

zich af of het antwoord niet te zeer duidt op het vasthouden aan bureaucratische afspraken, omdat het daarbij gaat om slechts noodhulp aan de landen waarmee Nederland geen ontwikkelingsrelatie heeft. De VVD-fractie wijst op de discussie die heeft plaatsgevonden over onorthodoxe mogelijkheden om die noodhulp daadwerkelijk ter plekke te krijgen. Zij vraagt zich af of juist de Wellink-pot voor dit jaar, met een extreem hoog aantal calamiteiten in de wereld, niet op een andere wijze kan worden benut.

Minister Pronk: Voorzitter! Mevrouw Terpstra spreekt over het antwoordenlijstje. Om welk nummer gaat het dan?

Mevrouw Terpstra (VVD): Dat heb ik nu niet bij de hand. Dat zal ik later alsnog doen.

Ik kom bij het tweede punt, Pratend over onorthodoxe oplossingen van ernstige problemen, pratend over de noodzaak van zoeken naar prioriteitenstelling en pratend over de keuze om liever te bezuinigen op de gulden voor ontwikkelingssamenwerking die hier wordt besteed in plaats van de gulden die in ontwikkelingslanden wordt besteed, mag het geen verwondering wekken dat de VVD-fractie de prioriteitenstelling van de minister voor beperking hier op zichzelf volwassen vindt. Dat laat onverlet dat wij de uitwerking ervan nog op haar merites moeten bekijken.

Het derde punt betreft het probleem van het afwijken van de bandbreedtesystematiek. Er is al genoeg over gezegd. De VVD-fractie, die van meet af aan heeft geaccepteerd dat Ontwikkelingssamenwerking een groot deel van de kosten voor de opvang van de asielzoekers voor haar rekening neemt, neemt een wat andere positie in dan de andere fracties. Wij hebben een vraag, juist omdat wij aarzelingen hebben over het afwijken van de afgesproken bandbreedtesystematiek. De vraag is welke andere alternatieven de minister heeft overwogen — zoals hij in een van zijn antwoorden stelt — voordat hij uiteindelijk koos voor de ontwrichting van de bandbreedtesystematiek. De PvdA gebruikte deze term.

De heer Tommel (D66): Voorzitter! Ik wil mevrouw Terpstra een vraag stellen over de bezuinigingen. Ik

Terpstra

herinner mij nog dat de VVD bij de Tussenbalans meer dan een miljard wilde weghalen bij Ontwikkelingssamenwerking. Hoe wil mevrouw Terpstra haar betoog geplaatst zien in dat licht? Zij zegt nu dat de minister een probleem heeft, omdat een aantal tientallen miljoenen is weggehaald.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Het één staat los van het ander. De minister heeft een probleem. Dat is een feitelijke constatering. Het probleem wordt neergelegd in de suppletore begroting, waarover wij nu praten. Het is geenszins het geval dat door de VVD meer dan een miljard wordt weggehaald bij Ontwikkelingssamenwerking. Een dergelijke suggestie duidt op een zeer onzorgvuldige lezing van het alternatieve plan van de VVD. Men weet dat juist in het alternatieve plan van de VVD een communicerend vat is gecreëerd met het hele blok van Buitenlandse Zaken. Daarbij zijn Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking en Defensie bij elkaar genomen.

Mevrouw **Verspaget** (PvdA): Wil mevrouw Terpstra ons zeggen dat de motie-Melkert/G.H. Terpstra die gisteren is ingediend, eigenlijk al bij de behandeling van de Tussenbalans door de VVD is ingediend?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dat hoort u mij absoluut niet zeggen. Dat zou een heel makkelijke conclusie zijn, die ook voor u erg plezierig zou zijn.

De heer **Tommel** (D66): Dit betekent dat er meer dan een miljard bij Defensie weg had gemoeten?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Nee, u leest het weer verkeerd. Ik begrijp dat D66 moeite heeft met een genuanceerde benadering. Het gaat om communicerende vaten. U moet de begeleidende tekst en het rekenvoorbeeld bezien. Als u er prijs op stelt, zal ik u daarvan een kopie geven. Dan kunnen wij er bij de begrotingsbehandeling nog uitgebreid op terugkomen.

De heer **Tommel** (D66): Ik ken het uit mijn hoofd, maar ik hoor graag de opvatting van de minister daarover.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dat lijkt mij sterk.

Mevrouw **Verspaget** (PvdA):

Misschien kan mevrouw Terpstra voor alle duidelijkheid ons nog even aangeven hoeveel de bezuinigingen op Ontwikkelingssamenwerking precies bedroegen in haar alternatieve voorstel?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik zal u de tekst van het totale alternatieve plan van de VVD, dat zoveel gedegener was dan de gehele Tussenbalans van u en uw coalitiegenoot, graag aanreiken. Dan zult u zien dat daaruit een ander beeld naar voren komt dan u nu suggereert. Dat laat onverlet — en dat is juist — dat de VVD-fractie daarbij in plaats van gaten te laten vallen zoals minister Kok heeft gedaan en in plaats van open einden te creëren die nu alleen nog maar met rekentrucs kunnen worden opgevuld, tot aan het eind van deze kabinetsperiode een gedegen alternatieve dekking heeft.

Mevrouw **Verspaget** (PvdA): Ik vind dat u veel woorden nodig heeft om te verhullen dat u zelf bezuinigingen heeft voorgesteld.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Absoluut niet. Het laat onverlet dat de VVD-fractie daarbij duidelijke en pijnlijke keuzes heeft moeten maken. Eén van die keuzes is wel degelijk het voor rekening van Ontwikkelingssamenwerking laten van de kosten voor de opvang van asielzoekers. Dat heeft u overigens ook moeten accepteren, ondanks het feit dat hierover in uw verkiezingsprogramma prachtige, maar helaas niet erg realistische teksten staan.

Mevrouw **Verspaget** (PvdA): Mevrouw Terpstra, als u nu niet in staat bent weer te geven wat de bezuinigingen van de VVD precies inhielden in het kader van de Tussenbalans, kan de minister in zijn beantwoording u misschien helpen.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik ga er dan van uit, dat de minister de berekeningen niet alleen in zijn hoofd heeft, maar ook concreet op papier en dat hij alle ins en outs weet.

De heer **De Hoop Scheffer** (CDA): Voorzitter! Gelet op de opmerkingen van mevrouw Terpstra met betrekking tot de Tussenbalans, raad ik haar aan haar eigen verkiezingsprogramma nog eens te lezen en na te gaan wat de voorstellen van de VVD waren met betrekking tot de

Tussenbalans. Wat zij over de Tussenbalans heeft gezegd, noemen ze bij ons thuis een jij-bak.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): U spreekt nu roerende woorden over ons verkiezingsprogramma. Zoals zojuist al is gezegd, staat in ons verkiezingsprogramma, overigens in tegenstelling tot uw verkiezingsprogramma, dat wij de kosten van de opvang van asielzoekers accepteren. Dat staat niet in uw verkiezingsprogramma, maar u doet hetzelfde. In ons programma staat dat wij, voor zover mogelijk, dit soort zaken in stand willen houden en dat wij de kiezers eerlijk tegemoet willen treden. Waar bent u mee bezig? U maakt een verkiezingsprogramma waaraan u zich uiteindelijk niet kunt houden. U moet nota bene door uw eigen partijraad teruggefloten worden. Bij ons is dat niet nodig, want de wensen van onze partijraad en ons verkiezingsprogramma sporen met elkaar.

De heer **De Hoop Scheffer** (CDA): Voorzitter! Mevrouw Terpstra gaat handig op een ander onderwerp over. De discussie ging hier echter niet over.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Oh neen?

De heer **De Hoop Scheffer** (CDA): Wat in uw verkiezingsprogramma over de begroting voor Ontwikkelingssamenwerking en de 1,5%-norm staat, heeft u bij de behandeling van de Tussenbalans teruggedraaid. Daar gaat het om en daar ging de discussie over.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): De discussie gaat over het feit, dat wij hebben geaccepteerd wat de minister ook zelf heeft voorgesteld, namelijk te komen tot een gedegen financiële onderbouwing. Dat is deze coalitie niet gelukt. Met het alternatief plan van de VVD in het kader van de Tussenbalans lukt dat wel.

De heer **De Hoop Scheffer** (CDA): Maar die gedegen onderbouwing van u betekent, dat Ontwikkelingssamenwerking, Defensie en Buitenlandse Zaken op een schijnbaar intelligente hoop worden gegooid en dat u het resultaat gebruikt als argument om ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking niet te doen wat u in het verkiezingsprogramma schrijft.

Terpstra

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Het zit u kennelijk niet zo erg lekker, dat u nu en een Tussenbalans en een Voorjaarsnota moet verdedigen waarin de gaten aan elkaar geregen worden met rekentruucs. De VVD heeft de politieke moed om pijnlijke keuzen te maken. Zij loopt daar niet voor weg.

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Voorzitter! Als ik het goed heb gaat het nu over de Voorjaarsnota. De twee regeringspartijen zijn nu ook ontzettend druk bezig met opmerkingen over verkiezingsprogramma's. Dan vraag ik mij af: krijgen wij die binnenkort weer?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dit is een prachtige verhulling van de problemen waarmee men nu, bij de behandeling van de suppletore begroting, heeft te maken. De ene coalitiegenoot zegt nog harder dan de andere: minister Pronk, dat is eens maar nooit meer.

De heer **De Hoop Scheffer** (CDA): Voorzitter! Waarom ben ik naar de microfoon gegaan? Het roerende verhaal dat mevrouw Terpstra nu vertelt is niet te rijmen met haar eigen verkiezingsprogramma. Zij probeert nu terug te slaan met vragen als: hoe zit het met jouw verkiezingsprogramma? Het gaat mij nu echter om de VVD-bijdrage aan dit debat, om het VVD-verkiezingsprogramma en om de VVD-opstelling ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking in het kader van de Tussenbalans. Daar ging het om en daar gaat om.

Voorzitter! Wat de opmerking van mevrouw Sipkes betreft: de wens is hier uiteraard de vader van de gedachte.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Voorzitter! Nu breekt mijn klomp. De fractie van het CDA zegt hier, wijzend op de suppletore begroting, dat zij het eigenlijk niet met de voorstellen eens is, maar die accepteert. De PvdA zegt ook, refererend aan alle inbrengen tot nu toe, het daarmee niet eens te zijn. Toch accepteren zij de voorstellen. Vervolgens zegt de VVD op grond van een veel realistischer standpunt: wij hebben ze al van tevoren geaccepteerd. Ik vind dan, voorzitter, dat wij hier wel heel veel woorden gebruiken, maar niet werkelijk eerlijk zijn en niet met politieke moed de suppletore

begroting behandelen. Ik begrijp wel dat verschillende leden het enig vinden om met grootse gebaren en woorden te verhullen dat zij niet gelukkig zijn met de suppletore begroting. Zij moeten die echter steunen, omdat zij, net als de leden van de fractie van de VVD, worstelen met een financieel probleem. Maar zij gooien als het ware alles in een diep gat, terwijl wij een zeer goede en gedegen, alsmede door het Centraal planbureau berekende, dekking hebben aangegeven. Laat de anderen daar nu eerst mee komen. Dan zal men zien dat de keuzen die de VVD heeft gemaakt realistischer en eerlijker zijn.

Mevrouw **Verspagnet** (PvdA): Mevrouw Terpstra, ik wacht met belangstelling de alternatieve voorstellen van uw fractie bij de behandeling van de Miljoenennota af.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Als wij u kunnen helpen bij het vinden van een gedegen financiële dekking voor datgene wat werkelijk in dit land moet gebeuren — alleen woorden zijn niet genoeg — zullen wij dat graag doen.

De heer **De Hoop Scheffer** (CDA): Als het maar niet meer ten koste van ontwikkelingssamenwerking gaat.

□

Minister **Pronk**: Voorzitter! Ik heb altijd al gezegd dat ontwikkelingssamenwerking ook binnenlandse politiek is. De meeste opmerkingen hebben mij als muziek in de oren geklonken. Uiteindelijk gaat het debat nu over begrotingswijzigingen voor 1991 die voortvloeien uit de Voorjaarsnota.

Ik wil mijn antwoord als volgt structureren. Allereerst wil ik iets zeggen over de kapitaalmiddelen. In de tweede plaats over de bandbreedte. In de derde plaats zal ik ingaan op de consequenties voor met name de noodhulpcomponent. In de vierde plaats zal ik iets zeggen over de langere termijn. Ook al is dit laatste punt niet aan de orde, het is niet buiten de orde geplaatst en het is aan de orde gekomen in de verschillende interventies.

Voorzitter! Vooraf wil ik mijn verontschuldiging aanbieden aan de heer Tommel en eigenlijk ook aan alle andere collega's, omdat de

antwoorden op de vragen de Kamer wat laat hebben bereikt. De heer Tommel vroeg mij hoe dat komt. Het gedrukte stuk met de antwoorden op de vragen bereikte ons vorige week vrijdag. Door de griffie worden altijd "voorstukken" met alle vragen geleverd. Omdat er één minister met en één minister zonder portefeuille is, is er maar één exemplaar naar het departement gestuurd. Dat heeft mij niet bereikt. Meteen nadat wij dat ontdekten, zijn de vragen beantwoord. Ik heb die benatwoording afgelopen maandag vastgesteld. Het is maar een voorstel, voorzitter, maar misschien is het mogelijk om voortaan twee exemplaren te sturen. Deze opmerking is natuurlijk verder relevant, omdat ik ook de amendementen van mevrouw Sipkes op de begroting niet ontvangen heb. Ik heb die zojuist aan de bode moeten vragen en ik heb geprobeerd om die te lezen terwijl het debat zich verder ontspon. Ook dat heeft te maken met het feit dat het gaat om vragen over de wijziging van het hoofdstuk Buitenlandse Zaken op de begroting die de minister zonder portefeuille moet beantwoorden. Dit ter verklaring, voorzitter! Ik hoop dat het niet meer zal gebeuren.

Dan de twee hoofdelementen met betrekking tot de Voorjaarsnota. Allereerst zal ik, zoals ik al gezegd heb, ingaan op de kapitaalmarktmidelen en vervolgens op het vraagstuk van de bandbreedte.

Zoals de Kamer weet, is tijdens de debatten over de Tussenbalans gediscussieerd over de beslissing om het aandeel in de kapitaalmarktmidelen terug te brengen. Dat betreft uiteindelijk 577 mln. Een en ander zou stapsgewijs in drie stappen gerealiseerd worden. Dit jaar werd de eerste stap van 150 mln. gezet. De discussie tijdens de debatten over de Tussenbalans en de discussie die ik deze week voerde met collega Kok, zijn gegaan over in hoeverre en op welke wijze een en ander gecompenseerd zou moeten worden, zodat toch nog het percentage van 1,5 gehaald kan worden. Die discussie met mij is in deze Kamer nog niet gevoerd. Ik wil die graag voeren. Ik sta nu alleen maar een begrotingswet, die betrekking heeft op de desbetreffende verlaging op zichzelf, te verdedigen. Ik begrijp dat er amendementen ingediend zijn om die compensatie nu reeds te doen ingaan. Ik kom daar straks op terug.

Allereerst wil ik in dit verband iets

zeggen over de techniek. Ik heb begrepen dat er instemming bestaat met de redengeving, die ten grondslag ligt aan de verlaging van het aandeel in de kapitaalmarkt middelen. Die is tweemaal. In de eerste plaats zijn leningen niet dat onderdeel van de totale hulpverlening aan ontwikkelingslanden waarmee je werkelijk met een hoge prioriteit de doelgroepen en dus de hoogste kwaliteit van de hulp die je zou kunnen verwezenlijken, kunt bereiken. In de tweede plaats leidt, gegeven de systematiek die gekozen is, het geven van leningen tot dubbeltellingen c.q. soms tot driedubbeltellingen. Dat komt omdat al een jaar of twintig onder dat plafond niet alleen de lening, maar ook de rentesubsidie, de garantie wanneer de lening niet wordt betaald en de schuldreductie om een land in staat te stellen verder door te gaan, worden gebracht. Die systematiek is door de Kamer geaccepteerd. Nogmaals, dat kan leiden tot driedubbeltellingen. Dezelfde transactie komt, uiteraard in de loop der jaren, drie keer aan de orde. Dat is onzuiver en dat dient te worden teruggedraaid. Ik heb dat eerder voorgesteld. Ik begrijp dat de woordvoerders het daarmee eens zijn.

Zonder compensatie betekent dat een verlaging van het totale hulpverleningsplafond met 577 mln. Dat is dus ongeveer 9% van het plafond als dat op 6 mld. wordt gesteld. Het betekent uiteindelijk een verhoging van de zuivere hulp, aangezien dan niet meer de noodzaak bestaat om daarvoor ook de garanties en rentesubsidies te brengen. Uiteindelijk is de reële waarde van de hulp dus hoger. Maar je komt daarmee niet meer terug op de 1,5%. Je gaat daarmee in reële zin echter niet steeds verder omlaag.

Met compensatie kun je wel weer terugkomen bij de 1,5%. Er is aangekondigd dat de Kamer daarvoor wenst te discussiëren. Van de week is de discussie daarvoor in reële zin begonnen met collega Kok. De brief van collega Kok aan de Kamer is het resultaat van een gesprek tussen collega Kok, de minister-president en mij. In die brief staat: wij delen de zorgen over de consequenties van een en ander; wij hebben nota genomen van de in de moties vastgelegde wens om te komen tot een compensatie, gerelateerd aan de consequenties van die stap terug voor de noodhulp; wij zullen daarmee

rekening houden bij de voorbereiding van de begroting voor het komende jaar; wij laten verder het oordeel over de desbetreffende moties aan de Kamer over.

Waarom is hierbij sprake van consequenties voor de noodhulp? Er is overeengekomen dat de verlaging van de kapitaalmarkt middelen natuurlijk niet alleen maar ten laste moet komen van diegenen die betrokken waren bij het geven van leningen aan ontwikkelingslanden. Dat zijn er drie: de FMO, de bedrijven die participeren in ons programma voor laagconcessionele leningen en de twee overgebleven landen die direct leningen van ons krijgen (India en Indonesië). Het zou niet redelijk zijn om die verlaging direct ten laste te laten komen van hen. Dat behoeft ook niet. Het desbetreffende leningsbedrag kan immers worden gecompenseerd door een ander bedrag in de vorm van giften aan hen te geven, waardoor de reële waarde gelijk blijft. Je mag ervan uitgaan dat ongeveer, afhankelijk van rentepercentages en dergelijke, de tegenwaarde van een lening in de vorm van een gift tussen de 45% en 60% ligt. Voor de verlaging van het aandeel van de kapitaalmarkt middelen van 150 mln. voor dit jaar moet dus ongeveer een bedrag worden gecompenseerd van 80 mln.

Het is bekend dat je dat bedrag niet zo gemakkelijk ergens kunt wegnemen. Er is immers sprake van verplichtingen aan landen in het kader van de reguliere hulpverlening. Het gevaar bestond dan ook — daarvoor hebben wij uitvoerig gesproken — dat die verlaging vooral ten laste komt van het meest flexibele deel van de begroting, waarvoor je dus niet tevoren harde verplichtingen bent aangegaan: de noodhulp. Dat is het grote risico. Een extra groot risico was dat zich juist daar extra druk voordeed tengevolge van de bekende oorzaken. Ik kom er straks op terug, hoe wij dat proberen op te vangen.

De discussie over de compensatie voor de komende jaren kan dus plaatsvinden naar aanleiding van de begrotingsvoorbereiding 1992 en volgende jaren. In de desbetreffende brief is de Kamer niets meegedeeld over 1991; dat is terecht geconstateerd. Op zichzelf is het terugbrengen van het kapitaalmarkt middelen aandeel dus verantwoord, even los van de compensatie om de redenen die ik zoeven heb genoemd, namelijk

kwaliteitsverhoging en geen driedubbeltellingen meer. In de brief die de Kamer heeft bereikt over de wijziging van de begroting voor 1991, is daar een punt bijgekomen. Dat was in februari tijdens de discussies over de Tussenbalans nog niet bekend. Het is ook pas aan de orde gekomen tijdens de debatten in het kabinet over de Voorjaarsnota op zichzelf. De consequenties daarvan zijn in de desbetreffende brief van eind mei aan de Kamer meegedeeld. Ik heb het dan over de bandbreedteproblematiek. Wij hebben hier in de Kamer ook regelmatig over gesproken.

De problematiek van de toerekening aan het ontwikkelingsplafond van de asielzoekerskosten zou kunnen inhouden dat er steeds grotere bedragen voor rekening van Ontwikkelingssamenwerking worden gebracht. Het doet er niet toe wie de voorstellen doet; de kosten zijn zeer aanzienlijk. Ik heb gezegd dat er wat mij betreft toch een grens is en dat het bedrag van 420 mln. het ook maar moest wezen. Ik wil hieraan vasthouden, omdat dit afgesproken was en het ook niet geloofwaardig is om het bedrag iedere keer te verhogen. Bovendien is langzamerhand een bedrag van rond 1 mld. op de begroting voor Ontwikkelingssamenwerking niet meer voor ontwikkelingssamenwerking beschikbaar. Het gaat dan om die 570 mln. kapitaalmarkt middelen en 420 mln. aan asielzoekerskosten. Die kapitaalmarkt middelen zijn niet het beste onderdeel. Je kunt dit corrigeren en er beter van worden. Voorlopig is dat geld echter niet beschikbaar. Er was al 75 mln. voor asielzoekerskosten. Het verschil tussen 420 mln. en 75 mln. is ongeveer 350 mln. Je komt dan in totaal op 920 mln. Daar is nog bijgekomen de verhoging van de EG-uitgaven in de loop van het jaar voor noodhulp, humanitaire hulp en voedselhulp voor bijvoorbeeld Irak en Ethiopië. Die kosten komen voortaan ook onder het plafond. Dat bedrag komt gauw op 50 mln. tot 80 mln. per jaar. Wij hebben het dus over 1 mld.

Ik heb evenwel gezegd dat bij 420 mln. de grens ligt. Het kabinet heeft dit geaccepteerd bij de interne besprekingen over de Voorjaarsnota. Het waren geen gemakkelijke besprekingen. De leden zullen dit wel begrepen hebben in hun discussies van de week met collega Kok. Wie het onderste uit de kan wil, krijgt het deksel op zijn neus. Ik heb die grens

geaccepteerd weten te krijgen in de vorm van een onderhandelingsresultaat van uitermate moeilijke besprekingen. Ik heb evenwel de concessie moeten doen dat de 70 mln. die wij vorig jaar aan bandbreedte opzij hebben moeten zetten, dit jaar niet meer beschikbaar komt. Men mag dit een deal noemen. Voor mij ligt de grens bij 420 mln. Gezien de kosten voor asielzoekers had dat bedrag honderden miljoenen hoger kunnen worden. Het is dus een politiek resultaat en meer niet. Het is niet op een andere manier te verdedigen.

Die 70 mln. bandbreedte betrof een onderbesteding van de kosten die oorspronkelijk geraamd waren voor de opvang van asielzoekers uit ontwikkelingslanden in 1990. Die kosten zouden op declaratiebasis voor rekening van het ontwikkelingsplafond komen. Ik heb al uiteengezet dat de kosten ongeveer 70 mln. lager uitkwamen. Wij zagen dit uiteraard al aankomen, omdat wij de vinger aan de pols houden. Natuurlijk hebben wij maatregelen genomen om dat bedrag alsnog een bestemming te geven en te besteden. Begin december heb ik dat bedrag via de systematiek van het flexibele begrotingsbeheer bestemd voor additionele schuldaflossing. Dit was geen onverantwoorde bestemming. Wij hebben namelijk altijd beslist om de schuldaflossingen als onderdeel van een flexibel begrotingsbeleid met name aan het eind van het jaar af te maken. Dat behoeft niet aan het begin van het jaar te gebeuren. In het kader van de begrotingsdiscipline heb je dan echter een paraaf nodig van de desbetreffende afdelingen op het departement van Financiën. En die paraaf werd geweigerd. Dat is dus de verantwoordelijkheid van de minister van Financiën. Wij hebben daarover in december besprekingen gevoerd. Die hebben geleid tot uitstel van de beslissing daarover, gegeven de onzekerheid over de precieze uitgaven voor asielzoekers. In april, mei bestond daarover wel zekerheid. Dit heeft onderdeel uitgemaakt van de discussie over de Voorjaarsnota. Toen is het genoemde onderhandelingsresultaat er uitgekomen.

De kamerleden hebben geconstateerd, dat dit een afwijking is van de afspraken over de bandbreedte. Dat is zo. Dat ga ik niet ontkennen. De kamerleden hebben ook gezegd dat dit, omdat dit een afwijking is van een goed systeem, jaren geleden

gekozen om de stuwmeerproblematiek op te vangen, de laatste keer moet zijn. Ik kan dat natuurlijk niet beloven, maar het klinkt mij wel als muziek in de oren. Als dat zo wordt gezegd, dan wordt dat ook zo doorgegeven.

Het desbetreffende bedrag is overigens niet helemaal weg. Je blijft natuurlijk dooronderhandelen. In het antwoord op vraag 20 is aangegeven dat, wanneer de feitelijke uitgaven voor de opvang van asielzoekers in Nederland, afkomstig uit ontwikkelingslanden, lager blijken te zijn dan het bedrag van 420 mln., het desbetreffende bedrag — dat was de afspraak — toch beschikbaar is voor Ontwikkelingssamenwerking. Wanneer de feitelijke uitgaven hoger zijn dan 420 mln. doch lager dan 455 mln. — dat verschil van 35 mln. is de helft van 70 mln. en dat komt dus dit jaar — dan komt dat deel toch weer voor rekening van Ontwikkelingssamenwerking. Het bedrag is dus niet definitief weg. Er wordt door mijn collega's een beleid in gang gezet voor de opvang van asielzoekers — dat weet de Kamer — dat erop is gericht om de kosten te beheersen en omlaag te brengen. In hoeverre de regering daarin slaagt, is niet alleen afhankelijk van het regeringsbeleid. Er spelen ook exogene factoren, maar er is nu beleid in gang gezet. Het bedrag is dus niet definitief weg. De bandbreedtesystematiek wordt inderdaad niet helemaal toegepast, want er is sprake van een afwijking van de oorspronkelijke afspraken. Dat is een feit. Ik heb daarmee ingestemd, omdat op deze wijze de beslissing dat het bedrag van 420 mln. "as such" de grens is, structureel, kon worden geaccepteerd.

De heer **Tommel** (D66): Die onderhandelingen hebben onlangs plaatsgevonden.

Minister **Pronk**: Deze onderhandelingen lagen ten grondslag aan de stukken die de Kamer hebben bereikt en waarover wij vandaag spreken.

De heer **Tommel** (D66): Ja, maar ik wil nu even terug naar eind vorig jaar, toen de minister in de gaten kreeg dat hij een bedrag van rond de 70 mln. op zijn begroting zou overhouden. In het kader van het flexibel begrotingsbeheer krijgen wij van de minister altijd een brief. Daarin wordt aangegeven, dat met die en die posten wordt geschoven.

De minister voert daarover mondeling overleg. Daarna komt een begrotingswijziging. Aan het eind van het jaar behandelen wij de begroting voor Ontwikkelingssamenwerking. Dan spreken wij ook altijd over de onderuitputting. Wij voeren daar mondeling overleg over. Dat betekent dus dat, terwijl de minister wist dat hij geld zou overhouden, terwijl hij wist dat de minister van Financiën dat zou weghalen, tegen alle afspraken in, hij ons dat niet heeft gemeld en dat wij geen kans hebben gehad om daar een oordeel over te geven. Wat de minister in feite heeft gedaan, is ons de mogelijkheid onthouden om te zeggen: kabinet, dit willen wij niet. Het is geen probleem dat nu moet worden opgelost. Het was een probleem van vorig jaar. Ik vind dat deze wijze van werken ons in een positie brengt, waardoor wij niet kunnen doen waarvoor wij hier zijn.

Minister **Pronk**: Voorzitter! Die positie hebben de heer Tommel en alle andere kamerleden vandaag, want wij spreken vandaag over de wet. De desbetreffende aangelegenheid is niet pas vandaag aan de orde. Ik heb deze aan de orde gesteld tijdens de begrotingsbehandeling in december. Ik heb toen zeer uitdrukkelijk gezegd, in antwoord op vragen dienaangaande, dat er onderuitputting dreigde en dat dit het gevolg was van het feit — de precieze bedragen waren toen overigens niet bekend, want het was begin december — dat er relatief minder asielzoekers uit ontwikkelingslanden kwamen dan uit Oost-Europa. Ik heb ook gezegd, dat wat mij betreft de afspraak over het toerekenen aan het ontwikkelingsplafond, voor zover het ging om de kosten van asielzoekers, alleen maar betrekking kon blijven hebben op de kosten van de opvang van asielzoekers, afkomstig uit de ontwikkelingslanden en niet op die van asielzoekers, afkomstig uit Oost-Europa.

Die problematiek hebben wij uitvoerig aan de orde gesteld. Dat is ook zo gebleven. In deze tekst staat, dat het gaat om declaraties voor de kosten van asielzoekers, afkomstig uit ontwikkelingslanden. Het desbetreffende bedrag was toen niet definitief bekend; alleen ongeveer de orde van grootte. Ik geloof, dat ik die orde van grootte toen ook heb genoemd — ik zou dat moeten nagaan — want ik ben in het

algemeen redelijk open over dit soort bedragen. Toen mij bleek, twee dagen voor Kerst overigens, dat Financiën weigerde de parafen te zetten op de desbetreffende beslissingen, hebben de onderhandelingen in het kabinet plaatsgevonden tussen Kerst en Nieuwjaar. Het resultaat daarvan was dat wij het niet eens konden worden. Ook was er enige onzekerheid over de precieze omvang van de desbetreffende bedragen. Besloten is toen om dit punt door te schuiven naar de besprekingen in het kader van de Tussenbalans. Nu kan de Kamer er dus over spreken.

De heer **Tommel** (D66): Dat betekent dus dat enkele dagen nadat wij met elkaar een uitvoerige discussie hebben gehad, waarbij u melding maakte van de onderuitputting en wij op grond van de geldende regels niet anders konden concluderen dan dat dit bedrag bij uw begroting zou blijven, de minister van Financiën een strek uithaalt... Het is misschien geen parlementaire uitdrukking, maar toch ervaar ik dat als zodanig.

De **voorzitter**: Ik denk dat u dat woord moet terugnemen, mijnheer Tommel.

De heer **Tommel** (D66): Dat doe ik dan bij dezen. De minister van Financiën is in afwijking van alle afspraken, ook die welke bij het parlement bekend zijn, tot een andere beslissing gekomen, waarvan wij nu pas horen, nu er een deal is gemaakt en wij geen kant meer uit kunnen. Ik vind dat geen goede gang van zaken.

Minister **Pronk**: Uiteraard is het de volledige verantwoordelijkheid van de minister van Financiën en zijn medewerkers om de rechtmatigheid en de doelmatigheid van voorgestelde uitgaven te toetsen. Als men van mening is dat daarover gesproken moet worden, dan wordt daarover gesproken. Dat was aan het eind van het jaar. Er is ook uitvoerig over gesproken. Toen is, gegeven de onzekerheid over een en ander, gezamenlijk beslist er nader over te spreken in het kader van de discussie over de Tussenbalans. Over de resultaten daarvan spreken wij nu. Wij spreken nu over het wetsvoorstel ter wijziging van de begroting voor 1991 op basis van beslissingen in het

kader van de Tussenbalans die genomen zijn in februari jongstleden. Wat betreft de 70 mln.: ik heb de discussie lang volgehouden, maar ik heb het uiteindelijk verloren. Wat heb ik daarmee gewonnen? 420 mln.

Vervolgens ga ik in op de consequenties van een en ander voor de begroting van dit jaar. Er zijn twee punten genoemd, te weten de noodhulp en de eventuele bezuinigingen op reguliere hulp, ook in het binnenland. Afgelopen dinsdag heb ik in het kader van het periodiek overleg een uitvoerige bespreking gehad met mijn medewerkers over de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van de begroting van dit jaar. Dat heeft tot het volgende geleid. De noodhulp zal voorlopig worden verhoogd tot ongeveer 160 mln. Daar bovenop hebben wij nog te maken met het probleem van de EG-toerekening. Er is een mogelijkheid om een aantal bedragen met betrekking tot verplichtingen die wij hebben jegens internationale organisaties, pas uit te geven in het komende jaar.

Bovendien is er een niet politieke doch financiële kasmeevaller inzake de hulpverlening aan Suriname, die groter is dan oorspronkelijk werd verwacht. Dat is onder meer gelegen in het feit dat er nog geen enkele start kon worden gemaakt met de besprekingen met Suriname. Er is nog geen regering. Voordat er een regering is, is het augustus. Ik heb meegedeeld dat ik niet van plan ben de hulpverlening te hervatten dan nadat er gesproken is met de desbetreffende regering. Als dat laatste gebeurt, zullen de eerste uitgaven dus niet voor september/oktober worden gedaan. Dat valt politiek tegen voor Suriname maar financieel valt dat mee.

Er is een bepaald uitgavenritme met betrekking tot de reguliere hulp aan ontwikkelingslanden op grond waarvan ik nog niet heb behoeven te beslissen dat een reguliere verlaging moet plaatsvinden, al dan niet op basis van prioriteiten dan wel via de kaasschaafmethode. Specifiek geldt dat soms wel. In het mondeling overleg van de vorige week heb ik in dit verband Soedan als voorbeeld genoemd. De reguliere hulpverlening aan Soedan is verlaagd met 12 mln. Daarvoor is er noodvoedselhulp aan de bevolking van Soedan gegeven. Ik heb dat deze week ook in een brief aan de kamercommissie meegedeeld. In september aanstaande

beschik ik over nadere gegevens omtrent het uitputtingsritme per 1 september. Dat komt neer op iedere twee maanden en daarna een maand.

Ik heb meegedeeld dat wanneer tengevolge van de consequenties van de Tussenbalans — ik doel op de 577 mln. die ten dele moeten worden gecompenseerd — en de verhoging van de noodhulp moet worden bezuinigd in begrotingstermen voor wat betreft 1992 en later, dit niet alleen maar ten laste kan worden gebracht van de hulpverlening aan ontwikkelingslanden. De uitgaven in Nederland moeten dan natuurlijk ook worden gestabiliseerd, dan wel verlaagd. Je kunt niet alleen de hulp aan het buitenland verlagen en hier gewoon doorgaan. Dat vind ik redelijk. Men hoort te weten dat dat er wellicht aan staat te komen. Er is echter geen sprake van dat het dit jaar al zo ver zal zijn. Dat wordt vastgelegd in begrotingsvoorstellen voor 1992 en latere jaren. De omvang zal uiteraard nog bekeken worden en daarover zal uitvoerig met de Kamer worden gediscussieerd. Er komt een onderzoeksnotitie en een onderwijsbeleidsstuk. Het is echter goed dat men dat weet, al was het alleen maar omdat al mijn collega's ook bezig zijn met een beperking aan te brengen in de subsidies in Nederland. Er worden dus ook in Nederland enige subsidies gegeven ten laste van het ontwikkelingsplafond. Ik vind dat wij net zozeer op de dubbeltjes moeten passen als Onderwijs en Wetenschappen, WVC en andere departementen.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Kan de minister bij benadering zeggen hoeveel er in Nederland aan subsidies wordt uitgegeven?

Minister **Pronk**: Eigenlijk is dat het non-ODA-deel van de begroting. Het non-ODA-deel bestaat echter niet alleen uit subsidies, maar uit al hetgeen niet valt onder de als officiële ontwikkelingshulp geregistreerde hulp aan ontwikkelingslanden. Dat is ongeveer 1 mld. van de 6 mld. Dat betreft overigens niet alleen subsidies, maar ook rentesubsidies en dergelijke. Als je dat ervan aftrekt, kom je uit op enkele honderden miljoenen gulden.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik neem aan dat dat zichtbaar wordt gemaakt?

Pronk

Minister **Pronk**: Het is al zichtbaar in de begroting, maar ik zal het nog uitvoerig zichtbaar maken. Het doel is natuurlijk om de ODA-component binnen het totale plafond omhoog te brengen. Een van de consequenties van de verlaging van de kapitaalmarkt-middelen is nu juist dat de ODA-component omhoog wordt gebracht, omdat de rentesubsidies er dan niet meer op drukken.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik heb die keuze van de minister een volwassen keuze genoemd, waar de VVD het, zonder op de merites in te gaan, mee eens is. De vraag is echter of daarnaast niet nog een andere keuze kan worden gemaakt, namelijk om het beschikbare geld voor de officiële ODA-hulp niet te versnipperen door het aantal ontwikkelingsrelaties uit te breiden. Wij hebben die discussie al eens eerder gevoerd. Ik heb inmiddels in enkele stukken gezien dat er wel degelijk nieuwe relaties worden aangegaan. Ik meen dat wanneer er andere keuzen moeten worden gemaakt, het voorkomen van versnippering er één is die eveneens volwassen zou moeten worden genoemd.

Minister **Pronk**: Het woord "versnippering" is wat mij betreft taboe, want ik versnipper niet, maar ik ben niet van plan om, nadat ik mijn beleid uiteen heb gezet in een nota, het aantal structurele ontwikkelingsrelaties uit te breiden. Er komen geen nieuwe structurele ontwikkelingsrelaties bij. Er zal hoogstens incidenteel hulp worden gegeven aan bestaande begrotingscategorieën. Ik weet dat mevrouw Terpstra nu doelt op Mongolië.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik doelde onder andere op Mongolië, maar ook op de Mekong-regio waarover wij nota bene tijdens de discussies over de nota Een wereld van verschil uitgebreid hebben gesproken. De VVD heeft toen zelfs een meerderheid van de Kamer achter zich gekregen. Versnipperen hoeft geen taboe te zijn. In onze optiek is versnipperen "het over meerdere regio's verdelen van het beschikbare budget".

Minister **Pronk**: Wij doen niet meer dan is vastgelegd in de nota Een wereld van verschil. Ik kan voor de Mekong-regio dus doen wat is vastgelegd in de nota en wat is

toegelicht bij de desbetreffende motie. Er komt dus geen bilaterale hulp aan Vietnam. Die geef ik dus ook niet. Er wordt wel hulp gegeven via particuliere organisaties. Dat was ook overeengekomen.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Voorzitter! Wij zullen hier zeker nog over komen te spreken bij de komende begrotingsbehandeling. Ik vind echter dat de minister wel erg vluchtig over de zaak heengaat. Ik wil absoluut geen taboe creëren, maar het is een wezenlijke opvatting van mijn fractie dat je beter aan een beperkt aantal landen structurele en diepergaande hulp kan geven, dan aan een even groot aantal regio's flexibele hulp, waardoor er overal slechts wat druppels terechtkomen. Maar goed, het lijkt op een herhaling van zetten. Ik ben bang dat wij elkaar wat dit betreft niet kunnen vinden.

Minister **Pronk**: Ik ga er niet vluchtig overheen. Ik leid de discussie zelfs bewust in die richting.

Mevrouw **Sipkes** is de discussie over de 1,5%-norm gestart. Die discussie wordt voornamelijk door de woordvoerders gevoerd. Ik heb niet zoveel toe te voegen aan hetgeen is gesteld. Ik ben zelf voorstander van "schone" hulp. De norm van 1,5% was niet schoon. Er was sprake van driedubbeltellingen, die de hulpverlening in totaal wel op 1,5% van het nationaal inkomen deden uitkomen, maar de feitelijke waarde werd erdoor gedrukt. Wij zijn er nu in geslaagd de hulpverlening voor het afgelopen jaar — dus 1990 — op hetzelfde ODA-percentage van 0,94 van het bruto nationaal produkt te houden als in 1989. Er is dus geen dalende trend.

Ik wil dat percentage echter omhoog brengen. Het ODA-percentage is de norm waarop men internationaal wordt beoordeeld en dat moet omhoog. De operatie van het weghalen van de kapitaalmarkt-middelen, heeft inderdaad ook als belangrijk doel te voorkomen dat de dubbeltellingen ten koste gaan van het ODA-percentage. Natuurlijk is het ODA-percentage op te trekken door weer terug te komen op de 1,5%-norm. Het ideale instrument daarvoor is compensatie, maar daar ben ik deze jaren nog niet aan toe. Dat is een kwestie van politieke besluitvorming. De discussies tussen Kamer en kabinet in het kader van de begro-

tingsbehandeling 1992 kunnen daaraan een bijdrage leveren.

□

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Mijnheer de voorzitter! Ik dank de minister voor zijn, zoals te doen gebruikelijk, uiterst uitvoerige antwoord. De norm van 1,5% wordt niet gehaald, maar met compensatie kan dat wel. Wij wensen de minister sterkte bij de zojuist gestarte discussie daarover. Wij zien daarin en ook in de brief van minister Kok echter geen reden, ons amendement in te trekken.

De minister is ingegaan op de bandbreedte. Evenals bij de regeringspartijen was er sprake van acceptatie. De minister verontschuldigde zich door erop te wijzen dat het om een moeizaam bereikt compromis gaat. Dit moeizame compromis werd bereikt in april/mei 1991. Het is nu eind juni en wij hebben sinds die tijd veel moeten debatteren, zowel plenair als in mondeling overleggen, over de noodzakelijke aanslagen op de begroting wegens de noodhulp. Ik vind dat die "deal" van de regering geen doorgang kan vinden. Daarnaast wijs ik erop dat de regering zoveel "deals" kan maken als zij wil, maar het is aan de Kamer deze op hun merites te beoordelen. Tijdens de plenaire debatten en mondeling overleggen is er van alle kanten op aangedrongen dat de noodhulp verleend moet worden en dat alle ministeries hun steentje moeten bijdragen. Om die reden handhaven wij onze amendementen.

□

De heer **Tommel** (D66): Voorzitter! Ik dank de minister voor zijn, zoals altijd, zeer duidelijke beantwoording. De standpunten zijn duidelijk en hoeven niet verder te worden toegelicht naar mijn gevoel. Ik wil nog graag terugkomen op wat eind vorig jaar is gebeurd. De regering heeft met de Kamer afspraken gemaakt over de wijze waarop met begrotingen wordt gehandeld. Ik ben van opvatting dat het niet de juiste werkwijze is als de Kamer dan pas na een halfjaar bij de behandeling van de Voorjaarsnota te horen krijgt dat de regering afwijkt van die afspraken. De regering had de Kamer dienen in te lichten op het moment waarop het besluit genomen werd. Dan had de

Kamer daar met de regering over kunnen debatteren. Kan de minister de Kamer in ieder geval de toezegging doen dat zij het te horen krijgt als de regering afwijkt van vastgestelde regels op het moment waarop dat besluit genomen wordt en niet een halfjaar later?

□

De heer **Van Leijenhorst** (CDA): Voorzitter! Ik wil in de eerste plaats ingaan op de opmerkingen van de minister over het inkrimpen van activiteiten in Nederland in het kader van ontwikkelingssamenwerking. Het is allemaal zeer voorlopig en er moet nog veel worden uitgewerkt. Als het gaat om bezuinigingen in Nederland, denk ik aan de instituten voor internationaal onderwijs die hier bekend zijn. Ik wil geen oude discussie opnieuw herhalen, maar uiteindelijk gaat het er toch om wat het beste is voor de desbetreffende ontwikkelingslanden. Dat kan in bepaalde gevallen betekenen dat de fellowship-programma's erg nuttig kunnen zijn voor een bepaald ontwikkelingsland. Het gaat om de samenhang tussen de activiteiten in een ontwikkelingsland en de activiteiten in Nederland. Daar wil ik de aandacht van de minister op vestigen. Misschien kan hij daar nader op ingaan. De minister sprak in dit verband over subsidies aan instellingen in Nederland. Evenals mevrouw Terpstra hoor ik graag van de minister wat dat precies betekent voor de instellingen.

Ten slotte noem ik nog het bandbreedtesysteem. De minister is niet ingegaan op de stellingname dat de operatie die nu is gepleegd slechts éénmaal kan geschieden en dat die niet structureel wordt ingevoerd. Hierop krijg ik graag een duidelijk antwoord.

□

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Ik dank de minister voor zijn antwoorden en voor zijn bijdrage aan de levendige discussie. De minister zei dat hij andere alternatieven heeft overwogen voordat hij tot de keuze kwam om af te kijken van het bandbreedtesysteem. Ik zou het op prijs stellen als hij die alternatieven kort op een rijtje wil zetten.

Vervolgens besluit ik mijn korte bijdrage door mijn belofte in te

lossen aan de heer Tommel en hem het stuk met de alternatieve dekking van de VVD te overhandigen. Daarin zal hij lezen — en als hij er na lezing niets van begrijpt, nodig ik hem graag uit in het klasje van Terpstra — dat het een "farce" en ook een vooroordeel is als hij beweert dat de VVD nog eens ruim 1 mld. zou willen bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking. Integendeel, zoals ik al in eerste termijn zei ging het om een cluster aan bezuinigingsmaatregelen voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking. En nu, nog meer dan in de tijd waarin wij dit stuk aanboden, blijkt dat de VVD uiteindelijk uitkomt op een extra bezuiniging van slechts 200 mln. Dus laat ik de heer Tommel dat nooit meer horen zeggen!

□

Minister **Pronk**: Voorzitter! De heer Tommel en mevrouw Terpstra hebben vragen gesteld over alternatieven in het kader van de bandbreedte. De beslissing is aan de Kamer meegedeeld zodra zij is genomen. De onderhandelingen daarover waren pas in mei afgerond. Het is niet anders. Op 31 mei is de wet getekend door collega Van den Broek en door mij. Dat is dus een kwestie van vier, vijf maanden onderhandelen geweest. Ik had goede hoop dat ik het zou halen en ik heb iets in de wacht kunnen slepen als onderdeel van een pakket. Als je in het kabinet met collega's onderhandelt, dan kun je daar niet veel ruchtbaarheid aan geven om zo je onderhandelingspositie te versterken. Dat is not done, ik doe dat ook niet, ik probeer er zo goed mogelijk uit te komen in gesprekken met collega's, soms met de minister-president erbij, en dan weer in het kabinet als geheel. Ik ga in zo'n situatie niet naar de Kamer om te vertellen dat er een probleem is, zoals de heer Tommel eigenlijk van mij vraagt. Dat is niet mijn stijl.

De heer **Tommel** (D66): Voorzitter, ik vroeg het niet aan deze minister, want niet hij week af van wat er afgesproken was, dat deed de minister van Financiën. Die had dus tegen de Kamer moeten zeggen: er is een afspraak over hoe wij in dit soort situaties handelen; ik heb een probleem en ik wens nu, Kamer, daarvan af te kijken. Mijn opmerking

was dus niet tot deze minister, maar tot de minister van Financiën gericht.

Minister **Pronk**: Voorzitter! Collega Kok is van mening dat hij het met zijn interpretatie van de afspraak bij het rechte eind heeft en dan wordt het natuurlijk uitermate moeilijk. Het is niet anders, zodra de beslissing was genomen, is ze aan de Kamer medegedeeld. Het was een proces waarin verschillende opties een rol speelden. Mijn keuze was, gewoon door te gaan zoals altijd. Er was ook een alternatief om de bandbreedte helemaal niet toe te passen, maar dat alternatief is dus niet gekozen. En er was nog een derde alternatief — maar nu wordt het techniek — om de zaak niet over twee à drie jaar uit te smeren, maar geheel in één jaar toe te passen. Dat soort technische alternatieven speelden een rol. Er waren dus alternatieven in discussie, waarmee ik aangeef dat ik er vier maanden lang over heb gesproken. En ik heb aangegeven dat het extreme alternatief het handhaven van de oude systematiek was. Maar er is ook gesproken over de gedachte om de berekeningswijze te veranderen en het plafond ook betrekking te laten hebben op asielzoekers, afkomstig uit andere landen dan ontwikkelingslanden. Welnu, dit is er uiteindelijk uit gekomen.

Dan komt aan de orde wat de heer Van Leijenhorst en mevrouw Verspaget zeiden: eens, maar nooit meer. Ik heb daarop gereageerd. Die wens klinkt mij als muziek in de oren, maar ik kan die garantie natuurlijk niet geven, want er zullen nog wel meer van dit soort situaties komen. Die wens, die straks natuurlijk vastgelegd zal zijn in uitspraken van de Kamer, zal ik mijn collega's onder ogen brengen, maar ik kan niet vooruitlopen op de uitkomst van toekomstige besprekingen.

Overigens hebben wij de situatie wat de bandbreedteproblematiek betreft in het algemeen redelijk onder controle gekregen door de goede begrotingsbeheersingsmethodiek die in de jaren tachtig is opgezet, maar op het punt van uitgaven die niet vallen onder Ontwikkelingssamenwerking maar door een ander departement worden geregeld, heerst veel onzekerheid. Maar het totale aantal asielzoekers is gestegen, ook dat van de asielzoekers uit ontwikkelingslanden, dus wij zitten dichterbij die 420 mln. dan in het verleden. Het hangt verder af van het

beleid dat de regering in de praktijk zou kunnen voeren, of er toch nog een dergelijk risico zal blijken te zijn.

In antwoord op de vraag van mevrouw Sipkes kan ik zeggen: ik kan er net mee werken. Dit is het. Eigenlijk kan ik er niks aan toevoegen. Ik begrijp haar teleurstelling. Ook ik ben teleurgesteld. Maar dit is het en hiermee is dit jaar het beleid te voeren. De grens die ik heb getrokken, is niet overschreden. Het heeft consequenties, maar dit jaar niet voor de instellingen in Nederland. Ik heb het dus over de komende jaren.

In antwoord op de vraag van de heer Van Leijenhorst zeg ik dat prioriteiten moeten worden afgewogen, in overleg met de Kamer. Ik heb heel goed begrepen waar een belangrijke prioriteit ligt voor de heer Van Leijenhorst. Hij heeft bij andere debatten echter ook andere prioriteiten gesteld. Dat gold bijvoorbeeld het LCL-programma, in de vorm van giften nu. Het gold ook de hulpverlening aan een aantal landen en de noodhulp. Prioriteiten moeten worden afgewogen, in overleg met de Kamer. De afweging van het geheel kan het beste plaatsvinden als het totale pakket, dat wil zeggen de begroting, straks weer wordt besproken met de Kamer. Ik ben echter met de heer Van Leijenhorst overtuigd van het nut van bijvoorbeeld ook het internationaal onderwijs in Nederland. Dat heb ik overigens ook gekwalificeerd als een subsidie. Voor mij zijn alle uitgaven die in Nederland worden gedaan, te kwalificeren als subsidies aan instellingen in Nederland om het desbetreffende beleid goed te kunnen uitvoeren.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik stel voor, af te zien van artikelsgewijze behandeling en later in deze vergadering te stemmen.

Ook stel ik voor, vanavond te stemmen over de moties, ingediend tijdens de UCV van 22 april 1991 over de onderzoeksschool (21839).

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt van 19.05 uur tot 20.35 uur geschorst.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het verslag van het op 12 juni 1991 gehouden mondeling overleg met de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur over sportzaken (21800-XVI, nr. 114).**

De beraadslaging wordt geopend.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Voorzitter! De heer Dees heeft verzocht, het verslag van het mondeling overleg over het sportbeleid op de plenaire agenda te zetten om nog over twee zaken te spreken.

Ten eerste is er het probleem van de Federatie paardrijden gehandicapten, die in het proces van de reorganisatie van de gehandicapten vooral met overgangsproblemen te kampen heeft. Ik heb er in het mondeling overleg uitvoerig over gesproken. De minister heeft beloofd, zich persoonlijk over de problemen te buigen. Het financiële probleem is thans verminderd tot een tijdelijke overbrugging van f 45.000, zijnde het verschil tussen het door WVC aanvankelijk erkende pakket kerntaken en de door de Federatie paardrijden gehandicapten beargumenteerde bredere pakket kerntaken. Dit verschil moet te overbruggen zijn. Kan de minister inmiddels mededelen of er al enig perspectief voor een oplossing is?

De tweede zaak is de door de heer Dees bepleite geleidelijke verhoging van de fiscale vrijstellingsgrens voor vrijwilligers. Vorig jaar, bij de poging van de heer Dees, deze verhoging over de finish te halen, strandde het ondanks de steun onder andere van D66 en Groen Links. De nieuwe startpoging, dit jaar in het mondeling overleg, leek aanvankelijk een gewonnen race. Immers, ook het CDA en de PvdA spraken zich tijdens het mondeling overleg uit voor het zoeken naar een oplossing voor een beperkt aantal van de onmisbare vrijwilligers in de sport. De VVD verheugde zich in een mogelijke versterking en legde in de vorm van een concept-motie de shirtjes voor de race al klaar.

Wie vertolkt onze verbazing, toen dit gebaar werd beantwoord door een poging van het CDA tot wisseling van de startloper? In onze optiek is dit, indien het niet op een misverstand gebaseerd is, een wel erg

merkwaaardige hantering van de spelregels die wij in dit huis kennen. Je kunt zelfs aan diskwalificatie denken. Zover is het evenwel gelukkig niet gekomen. Er is zelfs nog getracht, in de shirtjes van Groen Links te starten, maar het bleek dat wij het uiteindelijk niet eens konden worden over de route, de baan waarop wij zouden starten.

Ik probeer het nog een keer op de baan van Dees, namelijk rechttoe rechtaan, zoals een- en andermaal door de VVD bepleit. Daarom heb ik de eer, de volgende motie aan de Kamer voor te leggen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat uit onderzoek is gebleken dat verhoging van de vrijstellingsgrens voor heffing van belasting en premies op vergoedingen voor vrijwilligers in de sport- en welzijnssector, voor een beperkt aantal vrijwilligers in een grote behoefte voorziet;

nodigt de regering uit bij de standpuntbepaling ten aanzien van het rapport van de commissie-Stevens, zo mogelijk reeds voor het begrotingsjaar 1992, voorstellen te doen tot een geleidelijke verhoging van de betreffende vrijstellingsgrens,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid E.G. Terpstra. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 115 (21800-XVI).

De heer **Frisen** (CDA): Mijnheer de voorzitter! De resultaten van het onderzoek dat de minister heeft gehouden naar de fiscale positie van vrijwilligers, werden door de minister naar de mening van onze fractie te eng geïnterpreteerd in het mondeling overleg. Er is wel degelijk behoefte bij een beperkt aantal vrijwilligers in de sport- en welzijnssector aan verhoging van de fiscale vrijstelling van ontvangen vergoedingen, die door de fiscus als loonbestanddeel worden aangemerkt. Deze fiscale sancties hebben tot gevolg dat de inzet vooral van het kader in de vrijwilligerssector dreigt af te nemen,

waardoor grotere professionalisering dreigt. Juist bij een terugtrekkende overheid behoren het particuliere initiatief en dus het vrijwilligerswerk te worden gestimuleerd.

Wij gaan ervan uit dat in de komende notitie over het vrijwilligersbeleid ook een fiscale paragraaf is opgenomen, dat ook de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aandacht aan dit probleem schenkt en dat bij de voorbereiding van het regeringsstandpunt over het rapport van de commissie-Stevens de fiscale vrijstelling van vergoedingen voor vrijwilligerswerk aan de orde komt en voorzieningen hiervoor worden getroffen. Mede namens de heer Lilipaly dien ik daarom de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat uit onderzoek is gebleken dat de toepassing van de regeling voor heffing van belasting en premies op vergoedingen voor vrijwilligers in de sport- en welzijnssector voor een aantal vrijwilligers knelpunten oplevert;

nodigt de regering uit bij de standpuntbepaling ten aanzien van het rapport van de commissie-Stevens voorstellen te doen die aan deze problematiek tegemoet komen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door de leden Frissen en Lilipaly. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 116 (21800-XVI).

Minister d'Ancona: Mijnheer de voorzitter! Naar aanleiding van hetgeen mevrouw Terpstra naar voren heeft gebracht over de problemen bij de FPG wil ik het volgende zeggen.

Zoals men weet, behoort de FPG vanaf 1 januari 1992 tot de beleidsverantwoordelijkheid van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De ook bij de Kamer bekende brief van de staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij aan de FPG van 23 april

jongstleden bevestigt deze opvatting. De FPG moet nu zo spoedig mogelijk samen met de Nederlandse hippische sportbond overleg voeren met het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Ik schreef daarover nog deze week een brief aan collega Gabor.

Om ieder misverstand te vermijden, zal ik de subsidie van de FPG per 1 januari 1992 stopzetten. Dat is al medegedeeld aan de FPG. Maar ik heb er begrip voor, zoals ik mevrouw Terpstra al heb gezegd tijdens het mondeling overleg, dat zich incidentele overgangsproblemen kunnen voordoen. Op een vraag die zij mij stelde, heb ik haar toen geantwoord dat ik nog eens zal nagaan of daaraan iets te doen is. Ik kan haar nu zeggen dat ik mijn huiswerk heb gedaan en dat ik bereid ben om op ad-hoc-basis, alleen voor 1991, de overgangsproblemen grotendeels op te lossen en eens te bezien of er op die gronden een bedrag van f 30.000 à f 40.000 is vrij te maken om aan de problemen tegemoet te komen. Dat is een redelijk vrolijke mededeling voor mevrouw Terpstra op deze laatste avond. Het strekt haar tot eer dat zij mijn aandacht nog eens heeft gevraagd voor dat belangrijke probleem.

Ik moet wellicht iets minder vrolijk reageren op haar motie. Er liggen twee moties. Het zijn eigenlijk een broertje en een zusje van elkaar. Mevrouw Terpstra is dan ook wellicht niet zo teleurgesteld als ik zeg dat ik haar motie, na vergelijking met de andere, iets te specifiek vind naar tijd en naar inhoud. Er is geen gigantisch verschil met de andere motie, maar deze is op de twee genoemde punten echter net iets beter hanteerbaar. Ik wijs de motie ondertekend door de heren Frissen en Lilipaly niet af. Ik zal haar meenemen: u hoort nog van ons! Wij zullen proberen om deze motie een rol te laten spelen bij de reactie die er komt op het rapport-Stevens. Ik weet niet wanneer dat rapport er precies is. Ik vind het onverstandig om reeds voor het begrotingsjaar 1992 met uitkomsten te komen. Wij doen het zo spoedig mogelijk, maar natuurlijk niet voordat het rapport-Stevens in het kabinet ter bespreking voorligt.

Mevrouw Terpstra (VVD): Mijnheer de voorzitter!...

De voorzitter: Het betreft hier een

verslag van een mondeling overleg. Daarvoor geldt maar één termijn.

Mevrouw Terpstra (VVD): Maar ik mag toch wel interrumperen?

De voorzitter: Dat kan niet meer. Er kan alleen geïnterrupteerd worden als men praat. De minister is echter klaar met haar betoeg.

Mevrouw Terpstra (VVD): Voorzitter, wat bent u streng!

De voorzitter: U zegt dat zo mild, dat u nu een interruptie mag plaatsen terwijl er niet meer wordt gesproken!

Mevrouw Terpstra (VVD): Voorzitter! Ik dank de minister voor haar inspanningen om de problemen bij het paardrijden door gehandicapten op te lossen. Mijn compliment!

Minder complimenteuzus moet ik zijn ten aanzien van haar uitspraak over beide moties. Zij zijn niet zozeer broertje en zusje van elkaar. Het gaat veel meer om de keus tussen een directe lijn en een indirecte, veel langere lijn. Ik kan mij voorstellen dat de minister beleidsmatig meer tevreden is met een veel vagere motie. De mensen in de sportwereld hebben echter niets aan vage uitspraken. Op 3 juli krijgt de minister het rapport van de commissie-Stevens. Zelfs de oppositie weet dat, dus de coalitie zal dat zeker weten. De minister weet dan in welke richting dat rapport gaat. Er moet dan voor de minister nog genoeg tijd zijn om althans de intentie in de begroting voor 1992 te verwerken. Wil zij daarvoor haar best doen?

Minister d'Ancona: Mijnheer de voorzitter! Laten wij niet kinderachtig doen: de moties lijken verschrikkelijk veel op elkaar. Misschien zal de andere motie ook aanvaard worden. Het gaat erom om dat, wanneer in het kabinet de discussie over het rapport van de commissie-Stevens begint, een bijdrage kan worden geleverd. Daarom wordt in de motie gevraagd. Het lijkt mij dat de geachte afgevaardigde daarmee geen onvrede kan hebben. Ik ben niet van plan iets te vertragen. Ik ben wel van plan te praten over iets dat ter tafel ligt. Daarom gaat het in de andere motie. Dat is ook de essentie. Beide moties hebben ongeveer dezelfde strekking. Daar ging het mij om.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik stel voor, aan het einde van de vergadering over de moties te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het verslag van het op 19 juni 1991 gehouden mondeling overleg met de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij over de stikstofproblematiek (19882, nr. 25).**

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Ter Veer** (D66): Mijnheer de voorzitter! Een van de problemen die dit kabinet aantroef bij zijn aantreden, was het probleem van het mestoverschot. Dat kent vele facetten: stikstofoverbemesting — daarover ging het laatste mondeling overleg —, fosfaatverzadigde gronden, ammoniakemissie, de perikelen rondom de bouw van de mestverwerkingsfabrieken, de latente ruimte voor de uitbreiding van de veestapel enzovoorts enzovoorts. De Algemene Rekenkamer heeft deze week ook nog de noodklok geluid over het probleem van het mestoverschot.

Bij het aantreden van het kabinet lag er een kant en klaar plan, genaamd Verplaatsingsbesluit II. Daarmee werd beoogd regels te stellen voor de handel in mestproductierechten. Het CDA en de VVD kwamen daarmee tegemoet aan de wensen van het bedrijfsleven om de handel in mestproductierechten mogelijk te maken. De nieuwe coalitie heeft in het regeerakkoord afgesproken, dat een verplaatsingsbesluit zou worden ingevoerd. Daarna is het stil geworden, formeel. Via de pers hebben wij mogen vernemen, dat er een compromis was, een bijgesteld compromis, een afromingspercentage, een bijgesteld afromingspercentage, een bovengrens en een aangepaste bovengrens. Het bedrijfsleven wacht vol ongeduld. Sommige varkenshouders hopen dat van uitstel afstel komt. De vertraging kan niet los worden gezien van de vele onopgeloste problemen. Naar de mening van de fractie van D66 behoort deze gang van zaken te leiden tot de conclusie dat aan deze wet geen behoefte is. Daarom heb ik de eer de kamer de volgende motie voor te leggen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat in het regeerakkoord is opgenomen een passage over het mestbeleid luidend: "Het verplaatsingsbesluit mestproductie wordt voor een nieuwe periode van kracht; over een jaar zal echter een evaluatie plaatsvinden";

overwegende, dat reeds op 9 maart 1988 in de Staatscourant een concept-Verplaatsingsbesluit II is gepubliceerd;

voorts overwegende, dat een gewijzigd Verplaatsingsbesluit II pas op 13 mei 1991 voor advies naar de Raad van State is gezonden;

constaterende, dat voor de oplossing van het mestoverschotprobleem nog vele hindernissen moeten worden genomen zoals de terugdringing van de stikstofoverbemesting, de aanwijzing van de fosfaatverzadigde gronden en het voorkomen dat nu nog "schone" gebieden "vuil" worden;

constaterende, dat de voor de genoemde oplossing noodzakelijke bouw van de mestverwerkingsfabrieken met een totale capaciteit van zes miljoen ton zeer traag verloopt;

spreekt als haar oordeel uit dat de handel in mestproductierechten de oplossing van het mestprobleem bemoeilijkt en nodigt de regering uit dienovereenkomstig te handelen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Ter Veer. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 26 (19882).

De heer **Willems** (Groen Links): Voorzitter! Door het uitstel van allerlei maatregelen op het gebied van de mestproblematiek, wordt het steeds onwaarschijnlijker dat de milieunormen die wij onszelf gesteld hebben, tijdig gehaald zullen worden. Als wij dat straks wel willen doen, zullen wij zeer draconische maatre-

gelen moeten nemen, zoals ook de minister van VROM al een paar keer waarschuwend heeft laten horen. Op dat geheel ga ik nu niet in. Dat komt weer aan de orde als het definitieve plan inzake de stikstofproblematiek op tafel ligt. Ik ga er van uit dat wij dat zeker voor het eind van het jaar ook kunnen bespreken.

Voorzitter! Ik wil mij nu nog even concentreren op datgene wat er, naar aanleiding van de notitie van de regering, op korte termijn kan gebeuren. Het gaat mij vooral om de overbemesting op maisland. Als die doorgaat op de huidige wijze, wordt ons oppervlakte- en grondwater ernstig vervuild. Het is nu al bijna onmogelijk om te voldoen aan de afspraken in de Rijn- en Noordzee-actieplannen en ook aan de zojuist aangenomen nitraatrichtlijn van de EG. Die richtlijn stelt, dat maximaal 170 kg stikstof per hectare via dierlijke mest op het land mag worden gebracht. Dat komt overeen met 125 kg fosfaat per hectare. Wij zitten nu op 350 kg fosfaat en dat zal dus uitdrukkelijk zo snel mogelijk moeten worden teruggebracht. De commissie-Spiertz beveelt aan om op 1 januari 1992 naar 200 kg terug te gaan en de eindnormen in ieder geval in 1995 en niet, zoals de regering wil, pas in het jaar 2000 te bereiken. Zelfs als wij de norm op 1 januari aanstaande op 200 kg fosfaat zouden stellen, wordt het nog moeilijk genoeg om de milieunormen die wij onszelf gesteld hebben, te halen.

Voorzitter! De redenering van de regering dat dit niet kan omdat het mestoverschot te groot is, is de zaak omdraaien. De milieunormen moeten toch belangrijker gevonden worden dan het mestprobleem want anders moet je met draconische maatregelen komen. Ik vraag de regering daarom in de volgende motie om voor 1 januari 1992 een scherper beleid te voeren.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

gelet op het advies van de commissie-Spiertz inzake de stikstofproblematiek in de landbouw en de aangenomen EG-richtlijn nitraten;

overwegende, dat met name de

nitraatuitspoeling op maïspercelen een ernstige bedreiging is voor de (grond)waterkwaliteit;

verzoekt de regering met ingang van 1 januari 1992 de fosfaatsnormen voor de bemesting op maïspanak aan te scherpen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door het lid Willems. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 27 (19882).

De heer Willems (Groen Links): Voorzitter! Verder sluit ik mij aan bij de motie van collega Ter Veer.

□

De heer Leerling (RPF): Voorzitter! Het stikstofprobleem kwam vorig jaar september in het debat over de evaluatie van de mestregelgeving met nadruk aan de orde. Het probleem als zodanig was overigens natuurlijk al veel eerder bekend. Met het geleidelijkaan meer greep krijgen op de fosfaatproblemen — die is overigens nog steeds volstrekt onvoldoende — kwam de noodzaak voor een nadere regelgeving met betrekking tot de stikstof des te krachtiger naar voren. De commissie-Spiertz heeft inmiddels een rapport uitgebracht. De conclusies daaruit zijn helder en soms ook hard. In een verleden jaar gehouden UCV leefde ik nog in de verwachting dat, naar aanleiding van dat rapport dat toen overigens nog moest uitkomen, in het voorjaar van 1991 een concreet plan van aanpak gepresenteerd zou worden. De verwachting dat inderdaad die route bewandeld zou worden, leidde ertoe dat de motie van Groen Links om tot een versneling te komen, kon worden ingetrokken. Ik ben daarom wat teleurgesteld dat de voor ons liggende notitie van de regering over de stikstofproblematiek slechts een verkennend karakter draagt en slechts hoofdlijnen bevat van datgene wat in het plan van aanpak concreet zou kunnen worden voorgesteld.

Voorzitter! Daarmee is nog niet alles gezegd. Wat de notitie in verkennende zin vermeldt, is volgens paragraaf 5.3 niet voldoende, zodat ook in de notitie ongenoemd gebleven maatregelen te verwachten zijn. Onduidelijkheid en wellicht

onzekerheid en ongeduld bij velen blijven dus nog even voortduren, terwijl snelheid zo zeer gewenst is. Is het, gegeven de stand van zaken waar wij nu mee te maken hebben, wenselijk om op concrete actiepunten aan te dringen of zouden wij beter kunnen wachten op het totale pakket van plannen van aanpak? Ik denk dat de zorgvuldigheid gebiedt, te zeggen dat het laatste het beste is, hoezeer ik het ook betreurt dat het plan van aanpak nog tot het najaar uitblijft. De situatie is niet anders, ook al spreek ik daar mijn teleurstelling over uit. Hoewel ik de intenties van de ingediende moties begrijp en voor een deel ook onderschrijf, voorzitter, overweeg ik om daar geen steun aan te geven.

□

Minister Bukman: Mijnheer de voorzitter! Ik wil de geachte afgevaardigden danken voor hun inbreng in deze discussie. Aan de orde is niet een notitie over het stikstofbeleid, maar het verslag van het mondeling overleg. Ik zeg dat even naar aanleiding van de inbreng van de geachte afgevaardigde de heer Leerling.

Naar aanleiding van de motie van de heer Ter Veer benadruk ik dat ik een aanpassing van de Verplaatsingswet noodzakelijk vind. Een toenemend aantal bedrijven zal zich structureel willen versterken om de stijgende lasten tengevolge van milieu-investeringen ook in de toekomst te kunnen dragen. De Verplaatsingswet is een van de middelen die daarbij kunnen helpen. Uit het dictum van de motie begrijp ik dat wij eigenlijk de procedure zouden moeten staken die uiteindelijk moet leiden tot de behandeling van de wijziging van de Verplaatsingswet in deze Kamer. Ik acht mij daartoe echter niet gerechtigd. Het kabinet heeft het wijzigingsvoorstel ter advies voorgelegd aan de Raad van State. Wij verwachten dat advies op korte termijn. Het kabinet zal zich vervolgens op dat advies beraden en het wetsvoorstel indienën bij de Tweede Kamer. Het is dan aan de Tweede Kamer om te bepalen, met welke snelheid zij het wetsvoorstel wil behandelen en of zij het al dan niet wil goedkeuren. Zo is het en niet anders. Dat is voor mij een reden om de Kamer de aanvaarding van de motie van de heer Ter Veer ten stelligste te ontraden.

De heer Ter Veer (D66): Ik begrijp dat de minister wel aandringt op hoge snelheid bij de behandeling van het wetsvoorstel als het eenmaal bij de Kamer is ingediend.

Minister Bukman: Uiteraard. Ik vind namelijk dat de Verplaatsingswet moet worden aangepast. Daarom dring ik aan op snelheid. De Kamer bepaalt echter haar eigen ritme ter zake.

De heer Ter Veer (D66): U heeft dus meer dan geen oordeel.

Minister Bukman: Wij hebben een zeer uitgesproken oordeel. Dat is de inhoud van het wijzigingsvoorstel dat wij voor advies hebben voorgelegd aan de Raad van State. Dat is ons oordeel. De Raad van State zal advies uitbrengen en het eindoordeel is aan de Kamer. Ik hoop dat dat snel komt.

Naar aanleiding van de motie van de heer Willems wijs ik erop dat wij in het mondeling overleg hebben aangekondigd dat wij voor het eind van het jaar een invulling zullen geven van onze intenties bij het stikstofbeleid. Daar zijn wij mee bezig. Bij het afwegen van maatregelen in dat kader gaat het om een kosten-batenanalyse, om de economische effecten tegenover de milieu-effecten, om de internationale concurrentie, enzovoorts. Wij hebben dus aangekondigd dat wij aan het eind van het jaar met een nota komen waarin ons beleid meer in detail aan de Kamer wordt voorgelegd. Daarom heb ik weinig behoefte om namens de regering positief te reageren op het dictum van de motie van de heer Willems. Derhalve wil ik de motie ontraden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter: Ik stel voor, straks te stemmen over de moties.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het verslag van het op 19 juni 1991 gehouden mondeling overleg met de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie over de reorganisatie van de politie (21461 en 21803, nr. 34).**

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Dijkstal** (VVD): Voorzitter! Vorige week is er een mondeling overleg geweest over de reorganisatie van de politie en de problemen met de tekorten bij de politie. Kern van het probleem is een dringend noodzakelijk versterking van de politie in een aantal steden. Echter, het lijkt toch onwenselijk te zijn om door te gaan met het verschuiven van rijkspolitie of gemeentepolitie uit kleinere steden naar de grotere steden. Het CDA en de PvdA hebben eind vorig jaar een poging gedaan om dit probleem op te lossen, namelijk door te bekijken of vast rekening gehouden kan worden met de nog te vormen regionale korpsen, die over een paar jaar tot stand komen. Nu blijkt dat dit niet mogelijk is. Dit leidt bijvoorbeeld tot een te grote teruggang bij een aantal van die te vormen korpsen. Bovendien legt dit een heel zware druk op het hele reorganisatieproces. Het kabinetsstandpunt ter zake, waarover vorige week gesproken is, is eigenlijk door de hele Kamer verworpen. De enige oplossing lijkt te zijn toevoeging van extra middelen. Daar moet wat ons betreft snel duidelijkheid over komen, niet alleen voor de burgers en de politie zelf, maar ook voor het kabinet. Het lijkt mij namelijk ook voor het kabinet van groot belang om te weten hoe de Kamer hierover denkt. Daarom wil ik de volgende motie indienen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat een aantal steden nog steeds met grote tekorten aan politiepersoneel te kampen heeft, waardoor er onvoldoende capaciteit voor de basispolitiezorg en de bestrijding van de criminaliteit is;

van oordeel, dat daarvoor in het huidige politiebesteding een oplossing moet worden gevonden;

voorts overwegende, dat een verschuiving van politiepersoneel van het Korps Rijkspolitie en kleinere gemeentelijke politiekorpsen naar de gemeentelijke politiekorpsen in de bedoelde steden wenselijk noch doenlijk is;

van oordeel, dat het regeringsstandpunt ter zake, zoals vastgelegd in de brief van 12 juni 1991 (21803, nr. 7), niet of onvoldoende met bovenstaande rekening houdt;

verzoekt de regering naar een andere oplossing voor versterking van de politie in een aantal steden te zoeken door toevoeging van extra financiële middelen voor de politie en de Kamer daarvoor voor 15 september 1991 te berichten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Dijkstal, Kohnstamm en J.T. van den Berg. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 35 (21461 en 21803).

De heer **Dijkstal** (VVD): Tot slot heb ik nog een vraag aan de bewindslieden. Ik hoop hiermee een bevestiging van een eerder gedane toezegging van de bewindslieden te krijgen. Er zijn de laatste weken berichten verschenen over 1500 hulpagenten die met behoud van uitkering in de grote steden zouden moeten komen. Er is een afspraak met de Kamer dat daar eerst een notitie over verschijnt, alvorens het kabinet beslissingen ter zake neemt. Ik zou het op prijs stellen, als de bewindslieden die afspraak willen bevestigen.

De heer **Kohnstamm** (D66): Voorzitter! Mijn fractie is van oordeel dat het voorstel van de regering om de toch al pijnlijke herverdelingsoperatie PKP in feite te intensiveren, onverstandig is. Verhuizing van politiemensen van landelijke gebieden naar een aantal grote steden is niet alleen niet goed te realiseren, maar heeft op sommige plaatsen — ik denk aan Drenthe — daarenboven dramatische gevolgen voor de politiezorg aldaar. Bovendien zal als gevolg van het nogal onzalige kabinetsvoorstel op dit punt de reorganisatiedrift in de zogenaamde krimpregio's danig onder druk komen te staan. Omdat uitbreiding van het aantal politiemensen in bijvoorbeeld Amsterdam en Rotterdam desalniettemin noodzakelijk blijft, heeft mijn fractie met overtuiging de motie van de heer Dijkstal medeondertekend.

De heer **Leerling** (RPF): Voorzitter! Het kabinetsbeleid met betrekking tot de reorganisatie van het politieapparaat bevindt zich in een belangrijke fase. Wetgeving en reorganisatie moeten daarbij hand in hand gaan. De grondige herstructurering van het politiebesteding kan op brede steun rekenen. Zij wordt echter gekenmerkt door een grootscheepse reorganisatie die geen wettelijke grondslag heeft. Enerzijds is het wetsvoorstel Tijdelijke voorzieningen reorganisatie politiebesteding nog altijd niet door de senaat aangenomen. Anderzijds ligt het wetsvoorstel Politiewet momenteel ter advisering bij de Raad van State. Het lijkt mij nauwelijks reëel dat de reorganisatie in april 1993 kan worden afgesloten met die nieuwe wet. Ik zou het op zichzelf betreuren, als dat de uitkomst zou zijn. De tijd zal dit echter leren.

De gedachtenwisseling in het mondeling overleg van vorige week heeft mij aanleiding gegeven om de bewindslieden een enkele vraag voor te leggen. Zijn zij bereid om zich in het kabinet sterk te maken voor een verruiming van het politiebesteding voor de komende jaren? Ik zou daar nadrukkelijk op willen aandringen. Ik sluit mij aan bij de opmerkingen van collega Dijkstal en ook bij die van collega van den Berg vorige week tijdens het mondeling overleg over de eventuele opbrengsten van de efficiency-operatie.

Dan nog een opmerking van procedure aard. In februari heb ik bij de behandeling van de interimwet vraagtekens gezet bij de gevolgde procedure. Ook in de Eerste Kamer is men over dat punt gevallen. Als het meezit, komt de interimwet op zijn vroegst pas in het najaar in het Staatsblad, maar wat zal er gebeuren als de wet onverhoopt niet door de Senaat wordt aangenomen? Is dat gevaar niet reëel aanwezig? Wetgeving en reorganisatie moeten hand in hand gaan, maar loopt de reorganisatie inmiddels niet een paar stappen voor? En die reorganisatie gaat inmiddels nog verder door. Ik begrijp voor welk dilemma de bewindslieden staan. Aan de ene kant willen zij niet worden beschuldigd van een gebrek aan voortvarendheid, terwijl zij aan de andere kant geen stappen kunnen ondernemen die te ver op de wetgeving vooruitlopen. Ik wil de bewindslieden van Binnenlandse Zaken en Justitie vragen, of zij

Leerling

kunnen garanderen dat het laatste niet het geval is. Het is van groot belang, dat een dergelijk vooruitlopen op komende wetgeving wordt vermeden.

□

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter! De SGP-fractie heeft tijdens het laatstgehouden mondeling overleg opnieuw haar grote verontrusting uitgesproken over de situatie rond de politie, zowel in de steden als ten plattelande, waarbij ik in het bijzonder denk aan de landgroepen van het Korps rijkspolitie. De huidige problematiek wordt naar onze wijze van zien door de PKP-operatie, in de vorm waarin de regering deze wil uitvoeren, alleen maar verergerd. Wij zijn eigenlijk bezig om het ene gat met het andere te vullen.

Bovendien legt PKP nodeloos een extra last op het reorganisatieproces, dat naar ons oordeel zo onbelemmerd mogelijk voortgang dient te vinden. Dat leidt alleen maar tot één onontkoombare conclusie, namelijk dat de huidige politiesterkte niet toereikend is en wat ons betreft duidelijk moet worden vergroot. Er zijn al grote achterstanden. Als dat niet binnen het huidige politiebudget kan, dan moet dat budget maar worden verhoogd. Onze duidelijke vraag is, of de regering zich daar sterk voor wil maken. Ik heb dat bij het mondeling overleg ook bepleit. Toen kwam de minister van Binnenlandse Zaken helaas niet verder dan de mededeling, dat dit maar luchtspiegelingen waren. Dat vind ik een buitengewoon ernstige situatie, want daarmee wordt de problematiek onderschat. Ook wordt daardoor miskend dat hier een primaire overheidstaak in het geding is, waar thans volstrekt onvoldoende aandacht aan wordt besteed. Mijn vraag blijft dan ook, wat wij op korte termijn aan de problematiek doen. Ik kijk dan in het bijzonder naar de minister van Justitie wat betreft de landgroepen, want in verschillende provincies — hij kent de signalen — is er sprake van een noodsituatie. Wat doen wij daar op de heel korte termijn aan? Daar zou ik ook nog graag een duidelijk antwoord op willen hebben.

Onze visie op de algemene problematiek blijkt uit de medeonder-tekening van de motie van collega Dijkstal.

□

De heer **Koffeman** (CDA): Voorzitter! De benadering van de indieners van de motie die zojuist is ingediend over de voortgang van de zaken met betrekking tot de politiesterkte vervult ons met enige verbazing. Tijdens het mondeling overleg van 19 juni jongstleden is kamerbreed vastgesteld, dat de richting, zoals die is aangedragen in de brief van 12 juni 1990, stuk 21803, nr. 7, niet in overeenstemming is met de eis van evenwichtigheid, welke aan de verdeling van de beschikbare politiecapaciteit moet worden gesteld. Een dergelijke stelling kon ook zo eensluidend worden bereikt, omdat de eerder genoemde brief niet besluitvormend van karakter was, maar structuur beoogde te geven aan een gedachtenwisseling ter zake. Die gedachtenwisseling heeft geleid tot een breed gedeelde benadering, waarbij de verdelingsystematiek, uitgaande van het regeringsstandpunt van 1989, werd geaccentueerd. Onzerzijds is daarbij gesteld, dat de sterkteproblematiek dermate ingrijpend en bijzonder van aard is, dat een discussie aan de rand van de Contourennota en de voortgangsrapportage daaraan geen recht doet. In dat verband hebben wij voorgesteld om direct na het reces een specifiek debat aan dit onderwerp te wijden, aan de hand van een nieuwe kabinetsnota. Beide ministers hebben eensluidend ingestemd met deze procedure, waarbij zij te kennen gaven, rekening te zullen houden met hetgeen in het mondeling overleg is weergegeven. Nu geconstateerd kan worden dat de basis van de tot nu toe gevoerde discussie — ik doel op de brief van 12 juni 1991 — niet een besluitvormend document is, en er de bereidheid bestaat bij de regering om de tot nu toe gevoerde gedachtenwisseling ook mee te betrekken bij een verdergaand debat ter zake, achten wij het hoogst ongewenst en niet in overeenstemming met de gebleken bereidwilligheid van de ministers, de status quo te belasten met moties, van welke strekking dan ook.

De heer **Dijkstal** (VVD): Wij allen kennen de heer Koffeman als een man met een zeer lange ervaring in en met de politie. Het onderwerp is absoluut niet nieuw. Wij kennen alle problemen en gegevens. Mijn vraag is of de CDA-fractie denkt in de

richting van het toevoegen van extra middelen om de sterktekortoren op te heffen.

De heer **Koffeman** (CDA): Wij hebben een aantal richtingen aangegeven. In het mondeling overleg heb ik zelfs heel concreet aangegeven dat wij denken aan een toevoeging door middel van de capaciteit die bij de Koninklijke marechaussee beschikbaar komt. Ik heb gewag gemaakt van een operatie die leidt tot het afschrapen, het inkrimpen van een aantal korpsen in de periferie ten gunste van de korpsen in het westen des lands. Voorts hebben wij de bereidheid uitgesproken, in samenwerking met de ministers en aan de hand van nader te bepalen maatstaven, verdergaande voorstellen te bespreken. Mij dunkt dat wij voldoende aanleiding hebben gegeven om deze discussie verder te kunnen voeren.

De heer **Kohnstamm** (D66): De heer Koffeman heeft in het mondeling overleg iets gehoord wat mij toen kennelijk totaal is ontgaan, namelijk dat er min of meer is toegezegd dat onze inbrengen verdisconteerd zullen worden in een vervolgstandpunt van de ministers. Ik meen mij te herinneren dat de ministers hebben toegezegd ons voor het einde van het reces een brief te sturen met de mededeling of zij ons al dan niet een nieuw standpunt zullen doen toekomen. Dat betekent al met al dat zij zich alle rechten voorbehouden om te zeggen: julle kunnen er naar fluiten, want wij blijven op deze koers zitten. Er is wellicht een toezegging gedaan dat de bewindslieden willen luisteren. Ja, luisteren doen ze wel, maar of dat enig effect heeft op het beleid, is tot nu toe volstrekt onduidelijk gebleven.

De heer **Koffeman** (CDA): De minister bedoelde ongetwijfeld dat wij in ieder geval een document zullen krijgen aan het eind van het reces op basis waarvan wij nader met elkaar van gedachten zullen wisselen. Dat is het document waarnaar ik verwees.

□

De heer **Schoots** (PvdA): Voorzitter! Het standpunt van de regering inzake de politiehervorming werd door mijn fractie moedig genoemd, maar, zoals collega Stoffelen daaraan toevoegde,

Schoots

er is een verschil tussen gelijk hebben en gelijk krijgen. Het standpunt van de regering leidt ertoe, dat 18 van de 25 politieregio's worden geconfronteerd met een afslanking. In de regio's Amstelland en Rijnmond vindt min of meer een uitbreiding plaats. Deze vorm en mate van herverdeling vragen ons inziens om een herbezinning, met name een herbezinning door de bewindspersonen. Mijn fractie kan vooralsnog niet meegaan met de huidige voorstellen. Weliswaar moet doorgegaan worden met een zekere sterkteherverdeling, maar dan wel op een wijze die maatschappelijk en praktisch uitvoerbaar is, hetgeen, zoals gezegd, bij de huidige voorstellen nog niet het geval lijkt te zijn.

Mede door mijn fractie werd er in het mondeling overleg voor gepleit dat de regering haar voorstel met betrekking tot de sterkteherverdeling heroverweegt, zodat na het reces al dan niet aan de hand van een nader stuk tot een besluit wordt gekomen. Ik heb geconstateerd dat de bewindspersonen bereid zijn tot nadenken om daarna een signaal af te geven, hetzij in de vorm van een brief, hetzij in de vorm van een mededeling. Op grond hiervan wacht mijn fractie nadere signalen van de bewindspersonen af, overigens met meer dan gemiddelde belangstelling. Wij hebben thans geen behoefte om de motie van de heer Dijkstal te ondersteunen.

De heer **Dijkstal** (VVD): Het is op zichzelf geruststellend dat een lid van de PvdA-fractie mededeelt dat de bewindsliden daar verder over nadenken. Dat valt niet tegen.

De heer **Schoots** (PvdA): Dat zijn uw eigen woorden.

De heer **Dijkstal** (VVD): De heer Schoots spreekt over een zekere herverdeling die wellicht nog mogelijk is. Dat impliceert dat wat er echt moet gebeuren, niet langs die weg kan. Dan blijft de politiek-inhoudelijke vraag of de PvdA-fractie zich ook richt op het zoeken naar extra middelen voor het politiebudget, exogeen natuurlijk, om de sterkteproblemen in de steden op te lossen.

De heer **Schoots** (PvdA): Ik meen dat de heer Dijkstal dezelfde vraag heeft gesteld tijdens het mondeling overleg. Collega Stoffelen heeft toen geantwoord: preventie, sterktever-

groting, reorganisatie en sterkteherverdeling. Wij sluiten niet op voorhand uit dat, als mocht blijken dat binnen die herverdeling er nog noden zijn, een vergroting van het aantal ter discussie zal komen.

□

Minister **Dales**: Mijnheer de voorzitter! De brief over de voorstellen voor de PKP, zoals die allerwege wordt genoemd, stond voor het mondeling overleg niet eens geagendeerd. Wij hebben daar in wederzijds consent wel een voor-schotje op genomen en de bespreking afgesloten met de afspraak dat wij, voordat de werkzaamheden na het reces weer aanvangen, zullen schrijven of wij een wijziging voorstellen of niet. Dat betekent dat wij dat nu nog niet precies weten.

Ik constateer verder dat thans wederom een debatje wordt gevoerd als voorschot op de nog steeds formeel te agenderen brief met betrekking tot de herverdeling.

Er zijn twee dingen waar ik echt even op in wil gaan. Allereerst op de dreiging die de heer Leerling voelde met betrekking tot de voortgang van de interimwet in de Eerste Kamer. Ik kan mededelen dat de Eerste Kamer na een mondeling overleg, heeft besloten om op 10 september aanstaande de inbreng van een nader verslag te leveren. Er wijst niets op dat wij daarna niet gewoon zouden door kunnen procederen.

Verder is in het voorschotdebatje de gedachte geopperd en de suggestie gedaan dat er exogeen geld zou moeten worden "bijgeplust". Wij hebben moeten antwoorden dat dat een zeer sympathieke gedachte is, maar — men heeft mij correct geciteerd — dat het een luchtspiegeling is. Wij hebben de vrijheid niet om deze motie te omarmen. Dat is bij allen wel bekend. Dit is ook niet het meest geëigende moment en niet het sterkste middel om zulks te bewerkstelligen. Wij zijn nog bezig met de begrotingen voor 1992. Die worden op het gebruikelijke tijdstip in september bij de Kamer ingediend.

De heer **Dijkstal** (VVD): Ik begrijp de positie van beide ministers in de totale financiële plaatje best, maar de kernvraag is natuurlijk of de ministers van oordeel zijn dat het probleem alleen goed opgelost kan worden als er extra middelen worden

toegevoegd. De vraag of die kunnen worden gevonden, is uiteraard een andere, dat begrijp ik zeer goed.

Minister **Dales**: Dit debat is een- en andermaal gevoerd. Er is zojuist op gewezen dat wij uit de reorganisatie van de politie middelen willen genereren en dat wij bezig zijn een actueel tekort, dat is veroorzaakt doordat eertijds door gemeenten en rijkspolitie niet voldoende studenten naar de onderscheiden opleidingen zijn gezonden, zeer versneld in te halen. Ik heb de Kamer daar een- en andermaal over geïnformeerd. Ik ben overigens volledig bereid om dat nogmaals te doen als het op de agenda staat. Wij hebben de vrijheid niet, maar het is ook weer niet zo dat de situatie zo deplorabel is als enige sprekers hebben willen doen geloven.

□

Minister **Hirsch Ballin**: Mijnheer de voorzitter! Er is gevraagd naar de politiewachten, zoals zij door de chefs van de grootste korpsen gemeentepolitie zijn genoemd. Uiteraard komen wij de toezegging aan de Kamer na. Er wordt nu over gesproken in het georganiseerd overleg. Als dat is afgerond, zullen wij ons standpunt aan de Kamer aanbieden.

De heer Van den Berg heeft over het belangrijke punt van de sterkte-tekorten bij enige landgroepen van de rijkspolitie gesproken. Ik realiseer mij volledig dat er plaatsen zijn waar de spanning tussen werkdruk en capaciteit zich heel pijnlijk manifesteert. In de eerste plaats wijs ik erop dat wij er steeds van zijn uitgegaan — dit blijkt ook uit de brief die niet is geagendeerd — dat er geen vacatu-restop mogelijk is in de districten Amsterdam en Den Haag van de rijkspolitie. In de tweede plaats zal ik de instroom van aspiranten zoveel mogelijk leiden naar de onderbezette groepen in het westen des lands. In de derde plaats probeer ik de druk op de politieambtenaren te verminderen door zoveel mogelijk burgerpersoneel in te schakelen voor taken die niet per se door politieambtenaren behoeven te worden verricht. In de vierde plaats zal ik versneld personeel aantrekken om in deze noodsituaties te voorzien. Ik zal bijvoorbeeld mensen die vrijkomen bij de spoorwegpolitie, de luchthavenpolitie en de douane — mensen met ervaring in

politieel werk — trachten te winnen voor dit werk.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik stel voor, straks te stemmen over de ingediende motie.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk XIII (ministerie van Economische Zaken) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22133).**

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Tommel** (D66): Voorzitter! Ik was enigszins verbaasd toen ik bij deze suppletore begroting geen mutatie aantrof inzake de innovatie stimuleringsregeling, de INSTIR. Enige tijd geleden alweer werd in de kranten melding gemaakt van de stopzetting van de INSTIR per 1 oktober van dit jaar. Betekent dit nu dat er geen mutatie optreedt in deze begrotingspost in het lopende jaar, dus dat de voorgenomen afschaffing geen consequenties heeft voor de begroting voor 1991? Of heeft de definitieve besluitvorming over de afschaffing nog niet plaatsgevonden? Kan de minister daar meer duidelijkheid over geven?

Voorzitter! Ik stel vervolgens de minister en de staatssecretaris nog enkele vragen over aangebrachte mutaties in de begroting. Het bedrag van 122 mln. aan kasgeld dat in 1991 voor Oost-Europa beschikbaar is — dit bedrag is overgeheveld van Financiën naar Economische Zaken — zal volgens de nota naar aanleiding van het verslag slechts voor een deel in 1991 worden gebruikt. Niet helemaal duidelijk is om welk deel het gaat. Is het de intentie van de bewindslieden dit bedrag volledig te besteden dit jaar? Voor welk bedrag is er nog geen bestemming gevonden? Mijn belangrijkste vraag is: welke obstakels zorgen ervoor dat het bedrag voor Oost-Europa dit jaar zeer waarschijnlijk niet volledig kan worden besteed? Kunnen die uit de weg worden geruimd? Wat is de rol

van de bewindslieden van Economische Zaken daarbij?

Voorzitter! Bij de post bevordering regionale bedrijfsinvesteringen hebben de minister en de staatssecretaris een probleem met een lager intrekingspercentage van de IPR, namelijk 15% in plaats van 20%. Daar dit zou leiden tot een verlaging van de verplichtingenruimte van het centrale deel van de IPR wordt een bedrag van 12,5 mln. van de post versterking economische structuur naar de post bevordering regionale bedrijfsinvesteringen overgeheveld en wel om dit te compenseren. Naar aanleiding hiervan zou ik twee vragen willen stellen.

Ten eerste vraag ik mij af waarom er sprake is van overcompensatie. Het antwoord op deze vraag in de nota naar aanleiding van het verslag schept mijns inziens daarover niet voldoende duidelijkheid. Ten tweede vraag ik mij af waarom wordt overgeheveld vanuit de post versterking economische structuur en niet vanuit de begrotingspost bedrijfsomgeving. De post bedrijfsomgeving is tijdens het mondeling overleg over tegenvallers bij de IPR zeer nadrukkelijk naar voren gebracht als mogelijkheid voor dekking van tegenvallers in het kader van de IPR. Is de reden hiervoor dat Economische Zaken in feite geen zeggenschap meer heeft over deze gelden vanwege de discussie over de decentralisatie-impuls? De nota naar aanleiding van het verslag tendert in die richting, maar blijft er voor het overige nogal vaag over.

Verder heb ik enkele vragen bij de ramingen van de diverse ontvangsten. Een bedrag van 25 mln. dat dient als de bijdrage van Economische Zaken ter dekking van het tweede SVV wordt gevonden door de posten diverse ontvangsten technologiebeleid, regionaal beleid, DMO en energie met respectievelijk 2,5 mln., 16 mln., 4 mln. en 2,5 mln. op te hogen. Al met al in totaal redelijk substantiële bedragen. De realisaties in 1990 voor de diverse ontvangsten bij het technologiebeleid, het regionaal beleid, DMO en energie bedroegen respectievelijk echter 5 mln., 41 mln., 7 mln. en 5 mln. Als ik dat dan zet naast de ramingen voor 1991, dan ontstaat er een wat wonderlijk beeld. Bij de ramingen voor 1991 werd namelijk voor diezelfde ontvangsten slechts uitgegaan van f 100.000 voor ontvangsten bij het regionaal beleid

en de overige posten waren zelfs PM geboekt. Het roept de vraag op waarom niet eerder een bedrag is ingeboekt voor de diverse ontvangsten bij deze artikelen, te meer daar in de nota naar aanleiding van het verslag wordt gesteld: het blijkt echter dat jaar op jaar er een substantieel bedrag ten gunste van de categorie diverse ontvangsten binnenkomt. Het lijkt daarom voor de hand te liggen om in de begroting een substantieel bedrag voor diverse ontvangsten op te nemen. En de misschien wat ondeugende gedachte hierbij is: is dat soms vergeten te ramen om achteraf de ontvangsten wat hoger te maken om vervolgens de bezuiniging weer te kunnen compenseren? De minister hoeft dat overigens niet toe te geven, maar ik vraag mij wel af wat zijn plannen voor 1992 zijn.

Ten slotte vraag ik de minister of het bericht in het weekblad Binnenvlands Bestuur waar is, waarin wordt geschreven dat het budget van 2,5 mln. voor de subsidiëring van gemeentelijke energiebeleidsplannen op is. Heeft de minister al een idee waar extra middelen om dit gemeentelijk beleid te blijven stimuleren vandaan moeten komen? Die vraag klemt te meer daar uit het concept-Elektriciteitsplan van de SEP blijkt dat er nog geen sprake is van enige besparing op het elektriciteitsverbruik. In dit kader is het van het grootste belang dat er geld beschikbaar blijft voor de gemeenten om energiebesparingsplannen te maken.

Minister **Andriessen**: Voorzitter! Ik zal de vragen die op mijn begroting betrekking hebben achter elkaar beantwoorden. Vervolgens zal de staatssecretaris op aan haar gestelde vragen ingaan. In de eerste plaats ga ik in op de vraag over de INSTIR. Het antwoord daarop kan betrekkelijk eenvoudig zijn. Het is inderdaad zo dat de investeringsstimulering, zoals de heer Tommel al zei, op 1 oktober wordt beëindigd. Daar is nogal wat discussie over gevoerd, maar ik kon niet anders in het kader van de Tussenbalans. Hierbij gaat het om de verplichtingen die moeten worden aangegaan. De kasuitbetalingen voor deze regeling vinden een halfjaar later plaats. Die cijfers zijn dus pas terug te vinden in de stukken over 1992. De beslissing is dus wel genomen, maar ze heeft door dat

tijdsverloop tussen kas en verplichtingen geen consequenties voor 1991.

De vraag over diverse ontvangsten vind ik intrigerend; ik ben het zelf eens gaan nalezen en toen kon ik mij best voorstellen dat de heer Tommel zich afvroeg, hoe het in vredesnaam in elkaar zat. Toch kan ik het wel uitleggen. De ontvangsten op die posten, die mede ter dekking van die beroemde 25 mln. hebben gediend, zijn geweldig moeilijk te ramen. Daarvoor moet je eigenlijk even naar het verloop in de jaren ervoor kijken. Bij een van de grootste posten — ik meen dat het om die 16 mln. gaat — gaat het om verrekeringen van voorschotten. Die komen vaak zeer laat binnen, soms zelfs enkele jaren later. Je moet dan echt goed nagaan hoe de zaak in het afgelopen jaar gelopen is om die bedragen redelijk goed in te vullen in de suppletore begroting. Wij hebben die posten dus niet zo laag mogelijk geraamd om nog een appeltje voor de dorst te hebben. Op zichzelf raam je die posten wel zeer voorzichtig, maar wij vormen niet als het ware een stille reserve voor extra uitgaven. Zeker bij de posten die de heer Tommel genoemd heeft, is dat nauwelijks het geval. Ik blijf echter mijn best doen, de ramingen zo zorgvuldig mogelijk te laten zijn. Wij zullen bezien of er in volgende jaren een verbetering op dit punt te bewerkstelligen is, maar het zijn nogal fluctuerende posten. Dat ze geen reserve vormen, blijkt ook wel uit het feit dat ze nu toch weer lager worden geraamd dan verleden jaar. Het is dus verschrikkelijk moeilijk om er enig peil op te trekken.

Dan de vraag of de pot voor gemeentelijke energiebesparing leeg is. Dat is zo, althans voor zover het de tranche van 2,5 mln. voor 1990 betreft. Ik ben eigenlijk verschrikkelijk blij met de belangstelling van de heer Tommel voor deze zaak. Ik heb op mijn begroting nog geld voor 1991, en die tranche komt in de tweede helft van dit jaar beschikbaar. De gemeenten kunnen er dus op blijven rekenen en hun energiebesparingsplannen kunnen dus nog steeds worden ondersteund.

Ten slotte de verontrusting van de heer Tommel over de uitspraken van de SEP over het elektriciteitsverbruik en de tegenvallende besparingen. Deze kwestie is op dit moment natuurlijk erg moeilijk te analyseren. Inderdaad neemt het elektriciteitsverbruik sterker toe dan wij gedacht

hadden, maar dat geldt eigenlijk ook voor de industriële produktie, althans tot nu toe. De Kamer weet dat die de afgelopen maand voor het eerst is afgenomen, dus je zou daarvan een effect op het energieverbruik verwachten. Maar tot dusverre was de stijging in ieder geval sterker dan wij gedacht hadden. Wel leidt energiebesparing tot een minder dan evenredige besparing op het elektriciteitsverbruik, omdat energiebesparing op zichzelf vaak gepaard gaat met een hoger elektriciteitsverbruik. Trouwens, een heleboel milieuplannen vergen ook meer elektriciteit. Ik weet overigens niet of dat effect nu al duidelijk kan zijn. Dat zou mij eerlijk gezegd verbazen, want energiebesparingsplannen hebben een lange aanlooptijd. Ik noem warmte-kranchkoppeling, isolatie en dergelijke. Het duurt geweldig lang voordat de zaak op de rails staat en dan nog weer langer voordat de plannen uitgevoerd zijn.

□

Staatssecretaris **Van Rooij**: Mijnheer de voorzitter! De heer Tommel heeft een vraag gesteld over het bedrag van 122 mln. voor Oost-Europa. De aanvragen in het kader van met name het PSO-programma lopen goed. In tegenstelling tot het afgelopen jaar, toen het programma nog in de startfase verkeerde, worden er nu ruimschoots op tijd aanvragen van hoge kwaliteit ingediend. Over de tweede tranche zal in juli beslist worden. Er is afgesproken dat er bij eventuele ondercomitering van de multilaterale gelden in september een overheveling naar het bilaterale deel zal plaatsvinden. Tot nu toe is de multilaterale besteding eigenlijk alleen nog maar voor de EBRD gereserveerd. Als er geen onverwachte afspraken komen, ziet het ernaar uit dat het bedrag dat hiervoor is gereserveerd, niet helemaal uitgeput raakt. Dat zou dan naar het bilaterale deel overgeheveld kunnen worden. Hierover vindt in september een evaluatie plaats, teneinde ervoor te zorgen dat niet, zoals vorig jaar, erg laat in het jaar de overheveling moet plaatsvinden als er zo snel niet meer voldoende projecten ingevoerd kunnen worden. Maar al met al loop het instrumentarium voor Oost-Europa goed. Zeer spoedig zal de technische assistentie voor investeringsbevordering in werking treden.

Daar is nu al veel belangstelling voor van het bedrijfsleven dat is geïnteresseerd in investeringen in Oost-Europa.

Dan wat de IPR betreft. De heer Tommel heeft gezegd dat het intrekingspercentage lager ligt. Het is niet 20%, maar volgens de schattingen nu zo'n 15%. Als je bekijkt wat dat rekenkundig precies betekent, kom je op die 8,1 mln. uit. Wij reserveren daarvoor toch liever 12,5 mln. Daar zit een zekere overcompensatie in. Het blijft echter altijd een schatting wat het intrekingspercentage precies zal zijn. Het is daarom beter, nu een wat ruimere marge te nemen dan dat wij straks bij de tweede suppletore begroting bij de Kamer terug moeten komen met de mededeling dat het net iets meer geworden is.

Dan de vraag waarom het is ondergebracht bij de begrotingspost economische structuur en niet bij de bedrijfsomgeving, waarover wij eind vorig jaar hebben gesproken in een mondeling overleg. Ik maak graag een onderscheid. Aan de ene kant zijn er de eventuele tegenvallers bij de IPR. Daaronder versta ik een overschrijding, doordat er te veel aanvragen komen die niet gehonoreerd zouden kunnen worden. Wij hebben met elkaar afgesproken dat de bedrijfsomgeving daarvoor ingezet zou worden. Dit is eigenlijk een andere vorm. Ik zou het geen tegenvaller willen noemen, omdat het juist een goede zaak is dat de proefprojecten niet ingetrokken worden. Het is, denk ik, ook een wat meer structurele zaak. Omdat de ruimte in die begrotingspost daarvoor aanwezig was, hebben wij het aldus geregeld. Ik wijs erop dat de bedrijfsomgeving als het ware gereserveerd wordt voor eventuele tegenvallers bij de IPR. In een brief aan de Kamer heb ik geschreven dat er in de eerste maanden van dit jaar geen sprake zal zijn van een overschrijding. De oorzaak hiervan is waarschijnlijk dat er eind vorig jaar nogal wat anticipatieprojecten ingediend zijn, vanwege de aanpassing van de regeling. Mocht echter blijken dat in de zomer en het najaar de toeloop weer fors is, dan blijft de bedrijfsomgeving daarvoor een aangewezen categorie. De bedrijfsomgeving speelt ook een bescheiden rol in de tussenbalans. Ten slotte is het zo, zoals ik in mijn brief heb geschreven, dat vanwege de besprekingen in het kader van de

decentralisatie ook de bedrijfsomgeving in dat kader onderzocht wordt. Het laatste betekent overigens niet dat wij niet meer zouden beschikken over de gelden voor die bedrijfsomgeving. Er zijn meerdere vormen van decentralisatie denkbaar.

De **voorzitter**: Ik constateer dat er geen behoefte aan is, in tweede termijn het woord te voeren.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het verslag van het op 24 juni 1991 met de minister van Economische Zaken gevoerde mondeling overleg over de Overgangsregeling nieuwe Accountantswet (21800-XIII, nr. 76).**

De beraadslaging wordt geopend.

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Vos, voorzitter van de vaste Commissie voor economische zaken.

De heer **Vos**, voorzitter van de commissie: Mijnheer de voorzitter! Afgelopen maandag heeft een mondeling overleg plaatsgevonden over de overgangsregeling accountants-administratieconsulenten. Het moet de minister tijdens dat mondeling overleg duidelijk zijn geworden waar precies het probleem van de commissie zit. De commissie heeft grote zorgen over de toekomstige positie van die accountants-administratieconsulenten.

Inmiddels hebben wij een nadere brief van de minister ontvangen, waarover vanmorgen in een extra vergadering van de commissie is gesproken. De minister neemt in zijn brief de huidige nationale maatstaf als uitgangspunt. Dat is het niveau van de registeraccountant, omdat dit exclusief in de Wet op de registeraccountants is vastgelegd. De minister wordt verzocht, volgens de lijn van de overeenkomst tussen de beide beroepsgroepen, die na zeer lange tijd eindelijk consensus hebben bereikt, de exclusiviteit uit de Wet registeraccountants te schrappen en

in de Wet accountants-administratieconsulenten de certificeerbevoegdheid op te nemen voor de eigen doelgroep, het midden- en kleinbedrijf en de landbouw. Hiermee komt de nationale maatstaf voor de accountant-administratieconsulent op het gewenste Europese niveau.

Wij hebben er dankbaar kennis van genomen dat de minister aan het einde van zijn brief enige ruimte heeft gelaten tot versoepeling van de eisen. Het is wellicht een eerste aanzet tot goede uitvoering van de motie die ik nu namens de commissie aan de Kamer voorleg.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat de opleidingseisen van accountants moeten voldoen aan de 8e EG-richtlijn en dat de accountants-administratieconsulenten volwaardig moeten kunnen functioneren voor kleine en middelgrote ondernemingen;

overwegende, dat nog steeds wetgeving ontbreekt die tot stroomlijning van het accountantsberoep moet leiden;

van oordeel, dat de hogeschool als opleiding voor accountant-administratieconsulent voldoet aan het niveau van de 8e EG-richtlijn en dat slechts het vak controleleer moet worden aangevuld;

van mening, dat de overeenkomst tussen de beide beroepsgroepen een goede eerste stap kan betekenen naar integratie van de twee accountantswetten;

verzoekt de regering met inachtneming van de overeenkomst tussen de beide beroepsgroepen, uitvoering te geven aan de 8e EG-richtlijn en de Kamer voor 1 september 1991 over de uitwerking te berichten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Vos, Schartman, Achttienribbe-Buijs, Van Erp, Van Dis, Van Middelkoop, Tommel, Rosenmüller en Leerling.

Zij krijgt nr. 78 (21800-XIII).

Minister **Andriessen**: Voorzitter! Omdat dit een moeilijke materie is, zal het voor de voorzitter van de commissie niet gemakkelijk zijn geweest, deze samen te vatten. Voor zover ik de samenvatting gehoord heb, meen ik dat hij een aardige weergave heeft gegeven. Tussen de commissie en mij waren er inderdaad hier en daar andere gevoelens en oordelen, waarover wij ook goed gediscussieerd hebben.

Voor de beoordeling van de motie is het noodzakelijk dat ik mij even losmaak van de overeenstemming tussen de beroepsgroepen. Ik heb namelijk een ander probleem bij de overgangsregeling. Ik moet namelijk ervoor zorgen dat het beroep van wettelijk controleur uiteindelijk voorzien wordt van een examen dat voldoet aan de zogenaamde Achtste richtlijn. Het overgangsprobleem is dat ik de betrokkenen daar moet brengen. Dit is groot probleem en ik heb alle begrip voor de betrokkenen, die nog moeten studeren. Het verschil tussen de commissie en mij betrof veelal de aantallen uren die gestudeerd moeten worden.

Vanuit het begrip voor die accountants-administratieconsulenten probeer ik een opleiding in orde te brengen en onder leiding van prof. Van 't Klooster ook in orde krijg die helemaal milieuvriendelijk kan worden verklaard, waarmee ik bedoel: vriendelijk voor het AA-milieue. De uren waar iedereen zo tegen opziet, zijn vaak niet helemaal studieuren, maar ook voorbereidingsuren. Kortom, ik heb er alles aan gedaan om ervoor te zorgen dat het gebeurt op een wijze waarop de accountants-administratieconsulenten, die hiermee een groot probleem krijgen, geholpen worden om zo snel mogelijk aan de richtlijn te voldoen.

Wat houdt mij nog verdeeld met de commissie? Ik begin met iets wat ons niet verdeelt. Ik zeg graag toe dat ik op 1 september nader berichten zal hoe ik de richtlijn precies zal uitvoeren. Ik neem dit graag over. Zoals ik in mijn brief heb geschreven, zal ik prof. Van 't Klooster extra vragen, erop te letten dat de vakken die nog ontbreken, in zo kort mogelijke tijd worden geregeld met de studerende en dat die studerende zo goed mogelijk worden begeleid.

Ik kan aan één aspect van de motie moeilijk voldoen. Als ik de motie snel

bekijk, zie ik dat in de derde overweging staat dat slechts het vak controleleer moet worden aangevuld. Dat is niet juist. Er moeten enkele andere vakken ook worden aangevuld. Naast controleleer gaat het om administratieve organisatie en verslaggeving. Ik wijs hier nadrukkelijk op. Anders ontstaat er later een misverstand. Men zegt dan dat de minister er impliciet mee akkoord is gegaan dat alleen het vak controleleer moet worden aangevuld. Er zijn enkele andere ontbrekende elementen. Ik moet hiervan uitgaan, omdat deskundigen dat hebben vastgesteld. Die vakken moeten worden aangevuld. Ik zal het allemaal nog eens goed toetsen. Ik zal erover berichten op 1 september.

Ik zit echter met een grote moeilijkheid. Het parlement kan mij daarbij niet helpen. Ik kan er zelf ook niets aan doen. Ik word namelijk getoetst door Brussel, door de EG-commissie. Ik krijg ongetwijfeld een procedure over mij heen als ik het in de ogen van de EG-commissie niet goed doe. Ik moet het dus goed doen. Ik moet letten op het zogenaamde tekort van de Achtste richtlijn ten opzichte van het huidige niveau. Maar zoals gezegd, zal ik hierover nader berichten.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Over de ingediende motie zal straks worden gestemd.

Aan de orde is de **interpellatie-Groenman**, gericht tot de minister van Economische Zaken, **over uitlatingen van de minister inzake asielzoekers**.

Tot het houden van deze interpellatie is verlof verleend in de vergadering van 26 juni 1991.

(De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.)³

Mevrouw Groenman (D66): Mijnheer de voorzitter! Het is niet de eerste keer dat wij deze minister hier hebben omdat hij met zijn opmerkingen aanstoot heeft gegeven. De laatste keer, op 24 april, kwam de minister-president er zelfs aan te pas, die hier openlijk zijn minister van Economische Zaken tot de orde moest roepen. Ditmaal heeft de

Mevrouw Groenman (D'66)

minister vorige week in een interview met het blad Management Team verontrustende en suggestieve uitlatingen gedaan. Hij zei letterlijk in een hernieuwd pleidooi voor de verlaging van het minimumloon, vooral voor jeugdigen: "Neem de asielzoekers. Prima dat ze hier zijn, maar kunt toch echt niet van hen verlangen dat ze allemaal doorstromen naar het hogere onderwijs. Zij zijn in feite alleen maar tot de meest eenvoudige dingen in staat. Moet je ze dan met het minimumloon belonen? In het buitenland denkt men daar in ieder geval anders over. Maar ja, hier in Nederland is dat minimumloon nu eenmaal een heilig huisje."

Mijn fractie vindt die uitspraak verontrustend. De minister hoort te weten dat hij hiermee bijdraagt aan een onjuiste beeldvorming omtrent asielzoekers. Hij speelt in op vooroordelen, terwijl hij beter zou moeten weten. Hij zou moeten weten dat asielzoekers een zeer uiteenlopend opleidingsniveau hebben. Zijn of waren asielzoekers als Spinoza, Einstein, Breitenbach, Amalrik, Solzjenitsyn, Garibaldi en Gabor alleen maar tot de meest eenvoudige dingen in staat?

Overigens hoort de minister ook te weten dat asielzoekers in het algemeen helemaal niet mogen werken. Mocht hij toegelaten asielzoekers op het oog hebben, dan

praten wij over erkende vluchtelingen. Mocht hij allochtonen in het algemeen bedoelen, dan is de redenering evenzeer verwerpelijk. Hij weet toch hoe gemakkelijk zijn woorden het vooroordeel kunnen versterken dat deze groep mensen minderwaardig is en om die reden kan worden betaald tegen een lager minimumloon. De relatie die de minister in zijn uitspraken legt tussen een eventuele verlaging van het minimumloon en de vermeende capaciteiten van asielzoekers, wil mijn fractie op zijn zachtst gezegd onzuiver en dus als vervalsing betitelen. Het is ongepast om de discussie over een eventuele verlaging van het minimumloon te voeren aan de hand van de toch al moeilijke positie van asielzoekers. En het omgekeerde geldt evenzeer. Dat de minister, zoals hij ook zei in het bewuste interview, naarmate hij ouder wordt sterker lijdt onder het verminderd dienstbetoon in ons land, nemen wij voor kennisgeving aan. Dat het dienstbetoon wellicht meer kan worden vergroot, is echt een andere discussie. Asielzoekers horen daar niet in betrokken te worden. De minister had zich horen te realiseren dat zijn opmerkingen generaliserend werken, asielzoekers en allochtonen in het algemeen in een kwaad daglicht stellen en bijdragen aan een onjuiste beeldvorming. Zeker in een tijd waarin openlijk gepraat wordt

over dreigende rassenrellen, die het klimaat voor allochtonen en asielzoekers toch al niet verbeteren, had hij beter moeten weten. Daarom vraag ik de minister of hij nog eens wil nadenken en of hij niet vindt, dat het tijd is voor een woord van verontschuldiging.

□

Minister Andriessen: Voorzitter! De vragen luiden iets anders dan ik aanvankelijk had verwacht. De geachte afgevaardigde vroeg of ik het stuk er nog eens op na gelezen heb. Dat heb ik gedaan. Ik zeg dat nog maar voor alle zekerheid. Toen ik het stuk weer las, herkende ik de man die aan het woord was niet. Ik dacht: blijkbaar is dit de minister van Economische Zaken, maar ik herken hem zo slecht.

Wil ik nog eens nadenken? Natuurlijk wil ik dat. Maar als naar je gevoel je intentie niet wezenlijk tot uitdrukking is gekomen, is het zo moeilijk over de woorden van het artikel na te denken. Ik denk namelijk niet in de richting die daaruit blijkt. Dat wil ik proberen uit te leggen aan de hand van twee problemen waarmee ik heb te maken.

Ik heb een klein probleem en een heel groot probleem. Ik zeg dat met nadruk. Wat is het kleine probleem? Er komen veel mensen op het departement en ik kan niet altijd aan hun neuzen zien wat zij van een interview zullen maken. Vaak zie vaak ik dat een heel goede weergave wordt gemaakt. Dan is het als het ware of je een grammofoonplaat of disc hoort, die een redelijk zuivere weergave heeft van wat je bedoelt en wat je denkt. In dit artikel, ook als het om andere punten gaat dan door mevrouw Groenman genoemd, vind ik die weergave niet. Ik herken de minister eigenlijk er niet in.

Als je zo'n ervaring hebt, denk je vaak: zal ik nu maar niets meer zeggen? Maar dat kan natuurlijk ook niet, want dan zegt iedereen: je hoort niets van die minister. Welnu, dat is mijn kleine probleem. Ik worstel daarmee. Sommige leden zullen dat ook doen. Je moet dat maar proberen op te lossen. Met dat probleem wil ik de Kamer dan ook verder niet lastig vallen.

Ik heb echter ook een groot probleem. Dat grote probleem betreft de ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkloosheid. Ik kijk dan naar de CPB-cijfers.

Die cijfers stemmen mij somber. Om het wat populair te zeggen: de job-machine, die wij vijf jaar lang hebben gehad — in die periode werd veel werkgelegenheid geschapen — kraakt. Ik weet heel goed dat het hierbij vooral gaat om een verantwoordelijkheid van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Die moet, in overleg met het parlement, maatregelen nemen. De minister van Economische Zaken heeft op dit punt echter ook een verantwoordelijkheid. Die is ook verantwoordelijk voor die werkloosheid.

Ik onderken, dat het bij dit probleem vooral gaat om de onderkant van de arbeidsmarkt. Vooral allochtonen worden ermee geconfronteerd. In de toekomst zullen wellicht voor een deel hiermee ook mensen geconfronteerd worden die wij nu asielzoekers noemen. Later zouden die dan in onze samenleving geïntegreerd moeten worden. Als econoom kan ik het niet nalaten ook te letten op de factoren die bij die problematiek aan de onderkant van de arbeidsmarkt een rol spelen. Ik heb daarbij het gevoel dat die problematiek ook iets te maken heeft met de prijs op de markt; dat noemen wij dan loon. Daarover is onderzoek verricht, maar ik zal nu geen getallen noemen waaruit blijkt wat een eventueel ander loon voor invloed zou hebben. Als ik dat doe krijgen wij misschien daarover een discussie. Sinds het verschijnen van het WRR-rapport hebben wij echter op deze problematiek een andere kijk gekregen. Wij weten nu dat het laagste inkomen zelden het enige inkomen is.

Bij deze hele discussie zijn vele andere factoren aan de orde. Die ken ik. Ik ken het probleem van de toeslagen; ik ken het probleem van het niveau van de uitkeringen, ik ken het vraagstuk van leeftijdsdiscriminatie — is dat wel mogelijk? — cohorte en reserveringsloon: al die termen hebben voor mij inhoud en al die termen betekenen dat vooral de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ten aanzien van deze kwesties, in overleg met de Kamer, tot afwegingen moet komen.

Maar, voorzitter, elk mens heeft zijn drama's. Ik heb die ook. Voor mij is dat werkloosheid, misschien omdat ik daarmee zelf korte tijd ben geconfronteerd, weliswaar onder geheel andere, onvergelykbare omstandigheden. Maar ik ken het

gevoel: je bent buiten gesloten, je staat buiten de maatschappij, je doet niet meer mee, je bent niet meer geïntegreerd en je voelt je geen deel meer van het geheel uitmaken. Ik weet best dat anderen daar anders over denken. Maar ik ken dit.

En nu denk ik aan de toegelaten asielzoekers. Ik kan mij voorstellen, dat dit vraagstuk van werkloosheid bij hen zich ook zal voordoen. Ik zeg nogmaals: dit probleem zal niet voor alle asielzoekers gaan gelden, maar voor sommigen. Ik weet ook best dat de regering zeer zorgvuldig heeft overwogen, welk traject toegepast zou moeten worden. Ik heb ook vertrouwen in dat traject. Wij proberen om ze onze taal te leren, ze gereed te maken voor de arbeidsmarkt en er worden plaatsen gezocht. Nogmaals, dat hele traject ken ik en daar heb ik vertrouwen in. Maar steeds rijst bij mij weer de vraag: als dat nu eens niet zou lukken? Misschien komt dit door dat trauma en misschien ook door de cijfers. Ik vind werkloosheid zo erg, want je bent niet geïntegreerd en juist die mensen moeten zo geïntegreerd worden. Vreemdeling in een land en dan ook nog werkloos, is voor mij de meest ongelukkige combinatie die ik mij kan voorstellen. Die zorg komt weer bij mij boven. Natuurlijk zijn de asielzoekers vaak de beste uit een bepaald land. Het is niet ten onrechte dat mevrouw Groenman een paar voorbeelden heeft gegeven. Zij heeft daar helemaal gelijk in. Natuurlijk zullen een aantal op een uitstekend niveau geïntegreerd worden in onze samenleving, maar dat geldt niet voor allen. Daar maak ik mij zorgen over. Ondanks het feit dat ik vertrouwen heb in die trajecten en daaraan in de ministerraad zelf heb meegewerkt, bekruipt mij het gevoel of misschien een ander loon iets zou kunnen helpen.

Voorzitter! Het impliciete verwijt van discriminatie moet mevrouw Groenman mij niet maken. Ik heb juist het omgekeerde bedoeld en misschien heeft zij dat uit mijn redenering nu kunnen opmaken. Het is alleen maar de zorg die je kan bekruipt. Eigenlijk heb ik precies het omgekeerde bedoeld, namelijk doen wij er alles aan. Dat blijft de ondertoon. Soms kan ik mijzelf niet bedwingen en spreek ik toch over dat vraagstuk. In dat artikel is het niet gelukt, over te brengen wat ik

bedoelde. Ik hoop dat ik nu een betere poging heb gedaan, voorzitter!

De beraadslaging wordt geopend.

Mevrouw Groenman (D66): Voorzitter! De minister brengt mij in grote problemen. Ik heb hem uitgenodigd om hier voor de microfoon zijn verontschuldigen aan te bieden over de verkeerde beeldvorming die hij gewekt heeft. Ik heb die verontschuldiging niet van de minister gehoord. Zijn verhaal roept alleen maar meer verbazing en meer ergernis bij mij op. De minister zegt dat hij de minister van Economische Zaken niet herkent in die tekst. Hij zal bedoelen dat hij zichzelf daarin niet herkent. Hij heeft niet gezegd dat het onjuist is weergegeven. Dat was overigens ook geen goed verweer geweest, maar zo heeft hij het niet gezegd. Nogmaals, hij heeft alleen maar gezegd: ik herken mij daar niet in. Vervolgens heeft hij uitgelegd wat hij misschien bedoeld zou kunnen hebben.

Voorzitter! De discussie over de werkloosheid dient niet vertroebeld te worden met "discriminerende" uitlatingen over asielzoekers. Als de minister die discussie op deze manier wil voeren, wordt zij echt heel warrig en vertroebeld. Over de verlaging van het minimumloon zou je een ander verhaal kunnen houden en over asielzoekers zou je ook een roerend verhaal kunnen houden. Maar de manier waarop de minister beide zaken met elkaar verbonden heeft, is echt buitengewoon vervelend en verwerpelijk en het bevestigt ook vooroordelen. Voor een minister die zich niet bewust is van de impact die zijn woorden zou kunnen hebben op niet alleen de bewuste groep zelf, de asielzoekers, maar ook op allochtonen in het algemeen en op mensen die in onze samenleving te maken hebben met allochtonen en asielzoekers — dat zijn wij eigenlijk allemaal — heb ik echt geen woorden. Aangezien ik de excuses van de minister niet gehoord heb, voorzitter, leg ik de volgende uitspraak aan de Kamer voor.

Motie

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,

spreekt als haar oordeel uit, dat de uitspraken van de minister van Economische Zaken, gedaan in het blad Management Team over de relatie tussen asielzoekers en de verlaging van het minimumloon, verwerpelijk zijn,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter:** Deze motie is voorgesteld door het lid Groenman. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 1 (22171).

De heer **Lankhorst** (Groen Links): Voorzitter! De minister van Economische Zaken wil in deze Kamer nog wel eens een grootvaderlijk toontje aanslaan. Vanavond doet hij dat in feite ook weer. Ik neem het "grootvader" niet kwalijk als hij, zoals in het interview in Management Team, nostalgisch terugblijkt naar het verleden, naar de tijd dat je zonder een kaartje niet op het perron mocht komen en toen er nog kruiers bestonden om je bagage te dragen. Maar in het interview mis ik de mildheid en de wijsheid die een echte opa passen.

Vooraf als het om asielzoekers gaat, slaat de minister, wat mij betreft, de plank volledig mis. "Opa" doet misschien vanavond dan wel zijn best, maar wat de minister daar zegt, slaat werkelijk nergens op. Asielzoekers mogen niet werken en enige relatie met het minimumloon is dus niet aan de orde. Als de minister erkende vluchtelingen bedoelde, dan behoort hij te weten dat deze allochtonen over het algemeen een goede opleiding hebben en dat hier de relatie met het minimumloon dus ook niet aan de orde is. Misschien dacht de minister aan andere groepen allochtonen, bijvoorbeeld aan de tweede generatie. Maar ook in dat geval moet hij nog maar eens lezen wat zijn collega van Sociale Zaken en Werkgelegenheid vanmiddag in deze Kamer over het minimumloon zei. Minister De Vries benadrukte namens het kabinet, zo mag ik aannemen, dat het zeer onverstandig is om het minimumloon te verlagen, omdat het alleen maar

de werking van de arbeidsmarkt verstoort.

De minister van Economische Zaken is al eerder door de Kamer en door de minister-president op zijn vingers getikt voor uitspraken over het minimumloon. Als de minister echt wil dat wij hem serieus nemen, dan moet hij ophouden met onzin uit te kramen. Als hij een bijdrage wil leveren aan het minderheden- en vluchtelingenbeleid — en dat hoop ik — dan moet hij beginnen met de verschillende groepen eens uit elkaar te houden: asielzoekers, de gedoogden, erkende vluchtelingen, gelegaliseerde migranten en de tweede generatie.

In het interview spreekt de minister over het feit dat hij veel tijd moet besteden aan minder zinnige zaken. De hoogtepunten zijn in dit vak nu eenmaal hoger dan in welk beroep ook, terwijl de dieptepunten dieper zijn dan waar ook, zo zei de minister. Ik weet niet wat de minister onder dieptepunten verstaat, maar ik zou bijna denken dat het te veel recepties zijn met de bijpassende borrelpraat.

Laat ik zo vlak voor het zomerreces positief eindigen: ik wens de minister van harte meer hoogtepunten toe.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Wij hebben gespannen geluisterd naar de verklaring die de minister zoëven heeft afgelegd. Ik zeg hier voluit: ik treed niet in de details van de werking van het minimumloon. Wij scharen ons achter de zienswijze die de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, die het kabinetsstandpunt op dit punt verwoordt, hier heden nog naar voren bracht.

Ik heb reden om mij tot de minister te richten omdat hij een interpretatie heeft gegeven van hetgeen op schrift staat. Ik deel zijn zorg over de werkloosheidssituatie en ik deel zijn ernstige zorg over de dreigende werkloosheidssituatie van asielzoekers en asielgerechtigden. Wat in de uitleg of verklaring van de minister ontbreekt, is dat hij een gewraakte zinsnede waarin hij naar ons oordeel denigrerend is geweest ten aanzien van asielzoekers dan wel asielgerechtigden, onomwonden hier in deze Kamer terugneemt. Ik zou het zeer op prijs stellen als de minister dat wel zou doen. Dat zou hem sieren en dat zou ons de kans geven om een punt te zetten achter iets wat je dan een incident kunt noemen.

□

De heer **Wiebenga** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Met alle respect: wat jammer is dat nou, zo'n slippertje van de minister. De discussie over het minimumloon helpt hij er immers niet verder mee — mijn fractiegenoot Linschoten zal daaraan zo nog enige woorden wijden — en de discussie over een doeltreffend asielbeleid zet hij op het verkeerde been. Hetgeen de minister in een paar zinnen in dat interview heeft gezegd, vinden wij niet zo helder. Lang niet elke asielzoeker heeft namelijk helemaal niets geleerd. Er zijn wel degelijk asielzoekers, vele zelfs, met een behoorlijke opleiding. Het probleem is alleen dat een deel van de asielzoekers geen vluchteling is. Een deel komt hier eenvoudigweg om een nieuw bestaan op te bouwen. De minister had het net in zijn antwoord in een paar zinnen over vreemdelingen, toegelaten asielzoekers en allochtonen. Ik vraag mij overigens af wat een toegelaten asielzoeker is. Een asielzoeker is nu juist een vreemdeling die om toelating verzoekt. Het is inderdaad een feit dat asielzoekers helemaal niet mogen werken. De discussie die de minister met die paar zinnen in dat interview heeft opgerakeld, is niet erg helder. Asielzoekers zijn, zoals ik al zei, in afwachting van de beslissing of zij hier wel of niet mogen blijven. Het kabinet wil nu juist dat die beslissing in een heel snelle procedure genomen wordt. Collega Linschoten zal mij zo nog wat aanvullen. Ik wil nog zeggen dat minister het goed moet maken door te zeggen dat hij achter het asielbeleid van het kabinet staat, zoals dat door staatssecretaris Kosto, minister Van den Broek en enige andere ministers die zich daar soms in het openbaar over uitspreken, gevoerd wordt. Laat hij zijn onheldere zinnen gewoon terugnemen!

□

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Inderdaad: wat jammer nou! De minister zegt dat hij de persoon in dat interview niet herkent. Daar waar het gaat om de relatie met het wettelijk minimumloon, denk ik dat de enige juiste conclusie is dat deze minister van Economische Zaken zich niet kan herkennen in het beleid dat het kabinet op dit moment voert met betrekking tot het mini-

mumloon. Wij hebben daar vanmiddag een uitgebreid exposé over gehoord van zijn collega van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Als een minister zich niet kan vinden in het beleid dat door het kabinet gevoerd wordt, dan dient zo'n minister iets anders te doen dan het afgeven van een interview.

□

Mevrouw **Soutendijk-van Appel-doorn** (CDA): Mijnheer de voorzitter! De koppeling die de minister van Economische Zaken in het artikel over de asielzoekers heeft aangebracht met het minimumloon, zet in de visie van de CDA-fractie beide thema's in een context, waarin zij niet thuishoren. Wij zijn daar niet gelukkig mee. De minister heeft hier zojuist in zijn toelichting uiteengezet dat het artikel geplaatst moet worden tegen de achtergrond van zijn zorg over de werkgelegenheid voor en de werkloosheid onder bepaalde beroepsgroepen. Voor de CDA-fractie is het pijnlijk dat in die uiteenzetting een nuancering ontbreekt ten opzichte van de tekst over de asielzoekers, zoals die in dat artikel is opgenomen. Ik hoop dat de minister hier in tweede termijn een nadere uiteenzetting over zal opnemen.

□

De heer **Janmaat** (Centrumdemocraten): Mijnheer de voorzitter! Het is toch, dacht ik, gewenst om ook even het woord te voeren in de interpellatie-Groenman. De CD-fractie is al verheugd dat het niet gaat om meer begrip voor pedofilie — mevrouw Groenman wil zich daar ook nog wel eens warm voor lopen — maar dat het gewoon gaat om asielzoekers.

De **voorzitter**: Ik wil u vragen, u te bepalen tot het punt dat aan de orde is, namelijk de interpellatievragen.

De heer **Janmaat** (Centrumdemocraten): Dat zal ik doen, voorzitter.

Het probleem van de asielzoekers is in Nederland groot. Door een aantal mensen is jarenlang getracht om dat probleem normaal bespreekbaar te maken. De CD betreurt het in hoge mate dat iedere keer de woorden over dat probleem, of die nu worden uitgesproken door de minister van Economische Zaken of de minister van Financiën, de burgemeester van Lelystad of de

burgemeester van Amsterdam dan wel de fractievoorzitter van een der grote partijen hier in de Kamer, op goudschalen worden gelegd, terwijl veel grotere financiële toekomstproblemen voor de eigen Nederlanders in veel gevallen ongenueanceerd aan de orde komen. De CD acht het buitengewoon onverstandig, dat de Kamer iedere keer op dit soort problemen zout legt, in zulke kleine milligrammen, waar anders met kilo's gesmeten zou kunnen worden in een andere richting. Zo schieten wij niet op. Daarom betreuren wij dat in hoge mate. De CD neemt niet aan, dat deze minister het verkeerd bedoelt. Misschien heeft hij het ongelukkig gezegd, maar hij durft in ieder wel een groot probleem bij de horens te vatten. Wat betreft de economisch hoog opgeleide asielzoekers is het echt niet zo, dat die alleen maar in Nederland hun toekomst zouden kunnen vinden.

□

Minister **Andriessen**: Voorzitter! Ik dacht, met wat ik in eerste instantie heb geantwoord, dat ik een oprechte weergave heb gegeven van hoe ik erover denk. Dat betekent tegelijkertijd, dat ik er dus niet zo over denk als in de aangehaalde zinsneden staat. Dat is niet alleen ongenueanceerd, dat is niet goed. Dat geef ik onmiddellijk toe. Ik wil nog eens zeggen, dat juist het omgekeerde in mijn redenering zit. Er zitten geen vooroordelen in. Als er iets in zit van discriminatie, dan zit er hoogstens iets in van positieve discriminatie, van: laten wij mensen die het moeilijk hebben, die in een heel nieuwe samenleving komen en misschien worden geconfronteerd met werkloosheid, zoveel mogelijk helpen. Daarin moet men het zoeken. Dat is echt geen negatieve discriminatie. Dat in antwoord op de tweede instantie van mevrouw Groenman.

Tegen de heer Lankhorst zeg ik, dat ik niet nostalgisch ben. Ik constateer gewoon, dat er een heleboel dingen zijn die wij niet hebben, terwijl die in andere landen wel voorkomen. Daar hoeft je het verleden niet voor op te zoeken. Dat kun je waarnemen. Als ik heel kort door de bocht wel eens heb gezegd "gedoogde asielzoekers", dan weet ik natuurlijk best dat het dat hele traject is. Dat ken ik net zo goed als de heer Lankhorst. Ik heb het alleen proberen zo kort mogelijk samen te

vatten. Ik had die hele trits, die alom bekend is, kunnen geven. Wij hebben in het kabinet urenlang over asielzoekers gesproken. Ik heb er altijd met de grootste belangstelling naar zitten luisteren en eraan meegewerkt. Ik ken dat dus al. Ik heb het alleen zo kort mogelijk proberen samen te vatten.

Over het minimumloon. Ik weet dat de minister van Sociale Zaken daarover denkt op de wijze — dat heeft hij ook verwoord — zoals het kabinet doet. Ik heb mij daar achter geschaard, soms met zorg — dat geef ik toe — maar ik heb mij daar achter geschaard. Ik zeg alleen wel eerlijk — ik kan in dat opzicht van mijn hart geen moordkuil maken — dat als ik die slechte cijfers van het CPB zie, ik mij afvraag — dat moet je als minister altijd doen, ook als er een kabinetstandpunt is — : doen wij het wel helemaal goed? Dan moet je open staan voor discussies.

Ik dacht, dat ik de heer Buurmeijer een duidelijk antwoord heb gegeven. Ik herken die aangehaalde zinnen ook niet in het verband. Misschien heb ik iets van wat is opgeschreven wel zo gezegd, maar dan in een heel ander totaalverband. Ik zou het ook weer van onzorgvuldigheid vinden getuigen, als ik zou zeggen dat ik geen enkele zin zo heb gezegd. Nee, ik heb alleen proberen aan te tonen, dat de wijze waarop ik redeneer een heel andere is, anders dan men misschien denkt als men het totaal bij elkaar neemt en zo zou lezen. In zoverre ben ik het dan met de heer Buurmeijer eens, dat dit niet goed is. Ik heb echter mijn beschouwing gegeven. Ik kan niet zien wat daar verkeerd aan is. Dat kan ik niet zien. Dat zeg ik ook nog eens tegen mevrouw Groenman. Neem nu even de samenvattingen voor wat ze zijn. Ik heb over bijvoorbeeld het minimumloon een hele samenvatting gegeven, over cohorten enzovoorts. Men ziet daaruit dat ik de discussie ken. Ik zou die alleen niet willen herhalen, want dan houd ik de Kamer verschrikkelijk op. Ik ken die helemaal. Alles afwegende, hebben wij de keuze gedaan zoals wij die hebben gedaan, ook ten aanzien van het vluchtelingenbeleid. Ik formuleer dat kort. Ik sta daar achter. Maar ik blijf toch die zorg houden. Die kunt u van mij niet wegnemen.

Dan ga ik in op de bijdrage van de heer Wiebenga. Je kunt het natuurlijk aardig vertalen in "slippertjes" en dergelijke. Ik geloof echter dat wij

hier samen zijn om erover te praten hoe de regering het dan wel ziet en hoe een bepaalde minister het ziet. Als die minister het probeert uit te leggen op een wijze die naar mijn gevoel niet afwijkt van die van de grote meerderheid van de Kamer, dan geloof ik dat je het in die richting moet zoeken en dan moet je niet blijven bij een tekst waar die minister afstand van heeft genomen.

Eigenlijk verval ik herhaling als ik de heer Linschoten nog eens apart beantwoord. Ik zeg het toch nog maar een keer: er is een kabinetsbeleid waar ik achter sta, omdat er heel veel invullingen in zitten ten aanzien van de werkloosheid die ook de mijne zijn. Scholing, zoeken van plaatsen op de arbeidsmarkt, het CBA, banenpools en dergelijke, het zijn alle inspanningen die wij leveren. Daar kan ik achter staan. Maar soms kijk je weer naar de cijfers — de cijfers hebben bovendien de neiging om te verslechteren — en dan zeg je voor jezelf: ik hoop dat het genoeg is, ik vertrouw erop dat het genoeg is.

Ik zou nog een keer willen zeggen dat geen mens iets in mij kan vinden in de zin van: dat is een andere groep. Integendeel, het is een groep waar je met groot mededogen naar moet kijken. Je verlaat je land niet voor niets. Als de asielzoekers eenmaal zijn toegelaten en ze de erkende status hebben gekregen, dan moeten ze in onze maatschappij geïntegreerd worden. En dat is moeilijk, dat is heel moeilijk. Dan zeg ik u: de combinatie van werkloosheid en moeilijkheden bij integratie waarmee zij — ik weet niet hoe groot het aantal is, maar ik weet alleen dat het om een groot aantal gaat — geconfronteerd worden, vind ik een vreselijke combinatie.

Ik zou ook mevrouw Soutendijk nog kunnen antwoorden, maar ik dacht dat ik het in dit geheel al geprobeerd heb samen te vatten.

Mevrouw **Groenman** (D66): Wat ik het verontrustende vind, is dat de minister er niet duidelijk blijkt van geeft dat hij begrijpt waarom de Kamer eigenlijk zo verontrust is. Dat is het probleem. Wij hebben vanavond helemaal geen boodschap aan filosofieën van de minister van Economische Zaken over het minimumloon. Wij hebben ook geen boodschap aan de zorg van de minister van Economische Zaken over asielzoekers. De minister zegt: mijn passage was niet goed, dat geef

ik onmiddellijk toe. Het woord "onmiddellijk" kun je overigens tussen haakjes zetten, denk ik dan. Vervolgens zegt de minister: ik vind die uitlatingen niet discriminatoir, ik vind ze zelfs van een positieve discriminatie getuigen. Kan de minister uitleggen — dat is van belang voor mijn motie — wat hij nu eigenlijk zelf niet goed vindt aan wat hij gezegd heeft?

Minister **Andriessen**: Voorzitter, dat is heel duidelijk. Ik doe een poging om uit te leggen hoe ik erover denk, alles zoveel mogelijk samenvattende. Dat betekent natuurlijk dat wat daar staat, niet goed kan zijn. Dat is verkeerd. Als dat een verkeerde indruk wekt, dan ben ik het daar helemaal mee eens. Maar, geeft u de kans aan iemand die nu uitlegt hoe hij erover denkt en niet aan een wijze van samenvatten waarvan de man zelf zegt: ik herken mij er helemaal niet in, zo redeneer ik niet, dat is mijn mening niet.

Mevrouw **Groenman** (D66): Waarom zijn de woorden zoals ze daar staan, niet goed? Dat wil ik van de minister weten.

Minister **Andriessen**: Om dezelfde reden waarop u doelt: je zou er een discriminerende toon in kunnen vinden. Dat is natuurlijk helemaal verkeerd en tegengesteld aan mijn bedoeling.

Mevrouw **Groenman** (D66): Wilt u dan de passage terugnemen?

Minister **Andriessen**: Ik kan niets terugnemen. Ik heb het niet gemaakt zo.

Mevrouw **Groenman** (D66): Wilt u dan uw verontschuldiging aanbieden?

Minister **Andriessen**: Aan wie moet ik mijn verontschuldiging aanbieden? Dat wil ik best doen. Aan mensen die dat dan verkeerd lezen? Ik zou veel liever zeggen: lees u alstublieft wat ik vanavond verklaard heb. Dat is wat ik denk.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): De minister zegt dat de gewraakte zinsnede niet goed is, omdat daar een discriminerende beoordeling uit voortvloeit. Kan de minister onomwonden afstand nemen van deze gewraakte zinsnede?

Minister **Andriessen**: Dat wil ik onmiddellijk doen. Ik heb het misschien te impliciet gedaan, maar ik heb geprobeerd om expliciet te zeggen wat mijn zienswijze is. Wat in dat artikel staat kan mijn zienswijze niet zijn. Laten wij nu maar even in het midden laten hoe dat daar in komt — misschien ben ik verkeerd begrepen — maar dat is mijn zienswijze niet. Die verwerp ik dan ook.

Mevrouw **Groenman** (D66): Ik heb begrepen dat de minister, met enige moeite, afstand heeft genomen van zijn bewoordingen. Daarom is het niet verstandig de motie in stemming te brengen. Ik trek haar dan ook in.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Groenman (22171, nr. 1) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

De vergadering wordt van 22.22 uur tot 23.15 uur geschorst.

□

De **voorzitter**: Bij sommige onderwerpen zal ik op verzoek een, uiteraard zeer korte, heropening van de beraadslaging toestaan. Tevens wenst men in de meeste gevallen een stemverklaring vooraf af te leggen.

Aan de orde zijn de **stemmingen over twaalf moties**, ingediend in de UCV over de **Defensienota 1991 (21991, nr. 3, met uitzondering van hoofdstuk X)**, te weten:

- de motie-Van Heemskerck Pillis-Duvekot/Weisglas over het opnemen van ijkmomenten in de Defensienota (21991, nr. 9);
- de motie-Van Heemskerck Pillis-Duvekot over het voorlopig afzien van de inkrimping van de Koninklijke marechaussee (21991, nr. 10);
- de motie-Frinking/Vos over opstellen van reorganisatieplannen voor het ministerie (21991, nr. 11);
- de motie-Koffeman/Vos over het onderzoeken van de mogelijkheden, de dienstplicht af te schaffen of vergaand te verkorten (21991, nr. 12);
- de motie-Koffeman/Vos over het vooralsnog afzien van het vastleggen van de omvang van mogelijke personeelsreducties bij de Koninklijke marechaussee (21991, nr. 13);

- de gewijzigde motie-Van Traa over criteria voor militaire operaties buiten het NAVO-verdragsgebied (21991, nr. 19);
- de motie-Van Traa/Frinking over plannen voor taakspecialisatie en internationale samenwerking voor de krijgsmachtdelen (21991, nr. 15);
- de motie-Vos/Koffeman over het uitbrengen van de evaluatienota SMT (21991, nr. 16);
- de motie-Sipkes over het niet verwerven van bewapende helikopters (21991, nr. 17);
- de motie-Van Middelkoop c.s. over het toepassen van de Controle grote projecten op de oprichting van een luchtmobiele brigade (21991, nr. 18);
- de gewijzigde motie-Vos/Frinking over de beoordeling van investeringsprojecten groter dan 25 mln. (21991, nr. 22);
- de motie-Sipkes over het niet inzetten van militaire middelen ter behartiging van wezenlijke economische belangen (21991, nr. 21).

(Zie UCV 51 en UCV 56 van respectievelijk 10 en 17 juni 1991.)

De **voorzitter**: Het is mij gebleken, dat deze moties voldoende worden ondersteund.

De heer Vos vraagt heropening van de beraadslaging. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Vos** (PvdA): Voorzitter! Naar aanleiding van de gewijzigde motie-Vos/Frinking op stuk nr. 22, heeft de staatssecretaris op 24 juni jongstleden een brief naar de Kamer gestuurd. Voor de indieners van deze motie was essentieel dat de mogelijkheid werd geboden vast te stellen welke projecten aan de Kamer moeten worden voorgelegd. Wij hebben in het debat al uiteengezet dat de grote en de middelgrote projecten daarvoor in aanmerking komen. Bij een betere presentatie van deze projecten in het projectenoverzicht — dat is door de staatssecretaris vorige week tijdens een mondeling overleg toegezegd — kan de Kamer in overeenstemming met de strekking van de motie-Vos/Frinking bepalen welke projecten de fase van analyse tot evaluatie schriftelijk in de Kamer moeten doormaken. In die geest begrijpen wij de brief van

24 juni van de regering. Die brief wordt door ons dan ook beschouwd als een welkome aanvulling op de motie.

De **voorzitter**: Voor een goed begrip: u handhaaft uw motie?

De heer **Vos** (PvdA): Met liefde, voorzitter!

De heer **Weisglas** (VVD): Voorzitter! Ik heb een vraag aan de heer Vos. In de brief wordt door staatssecretaris Van Voorst tot Voorst duidelijk gemaakt dat de regering grote bezwaren heeft tegen het kwantitatieve criterium van 25 mln. dat in de motie wordt genoemd. Beter, zo schrijft de staatssecretaris, kan je werken met een kwalitatieve beoordeling van alle investeringsprojecten. Ik kan niet begrijpen dat, terwijl de staatssecretaris namens de regering kritiek levert op dit essentiële punt van zijn motie, de heer Vos zegt dat deze brief een ondersteuning van zijn motie is. Ik blijf zijn motie zien als het onder curatele stellen van de staatssecretaris en de minister, zoals in een van de ochtendbladen werd geschreven.

De heer **Vos** (PvdA): Voorzitter! Het kwantitatieve criterium in de motie geldt voor het projectenoverzicht. Kwalitatieve argumenten zullen naar onze mening in de commissie worden gebruikt om uit te maken welke projecten onder de procedure vallen die in de motie is vastgelegd. Als de heer Weisglas er behoefte aan heeft dit "onder curatele stellen" te noemen, is dat voor zijn verantwoording. Het zijn onze woorden niet.

De beraadslaging wordt gesloten.

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Voorzitter! Mijn motie op stuk nr. 17 over het niet verwerven van bewapende helikopters wil ik, gegeven de discussie tijdens de UCV over de Defensienota, graag aanhouden. Uit de discussie bleek dat over de precieze invulling van de luchtmobiele brigade pas in een later stadium zal worden besloten.

De **voorzitter**: Op verzoek van mevrouw Sipkes stel ik voor, haar motie (21991, nr. 17) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

Vos

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

De heer **Weisglas** (VVD): Voorzitter! Hoewel de fractie van de VVD al sinds jaar en dag voorstander is van intensieve samenwerking met andere NAVO-landen, zal zij tegen de motie op stuk nr. 15 van de heren Van Traa en Frinking stemmen, omdat het niet realistisch is wat in deze motie wordt gevraagd. Het veroorzaakt alleen maar extra papierwerk. Daarnaast wordt in deze motie de indruk gewekt te eenzijdig lasten op NAVO-partners te willen afwentelen en primair uit te zijn op bezuinigingen.

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Voorzitter! De fractie van Groen Links zal ook tegen de motie op stuk nr. 15 van de heren Van Traa en Frinking stemmen. Op het eerste oog vonden wij deze motie sympathiek. Immers, getracht werd om renationalisatie van de krijgsmacht te voorkomen. Het betekent onzes inziens echter geen wijziging in plannen gericht op militaire oplossingen van politieke problemen. Het verhindert niet de totstandkoming van een luchtmobiele brigade. Simpel gezegd, het betekent een extra vergadering in NAVO- c.q. WEU-verband. Een internationaal georganiseerd militair antwoord dus op politieke problemen. Wij betreuren het, maar wij moeten deze motie afwijzen.

Tegelijkertijd stel ik dat wij de tot drie maal toe gewijzigde motie van de heer Van Traa op stuk nr. 19 over criteria voor militaire operaties buiten het NAVO-verdragsgebied helaas niet kunnen ondersteunen. De eerste versie had onze fractie inderdaad ondersteund. Sterker nog, deze versie leidde ertoe dat wij in eerste instantie afzagen van het indienen van een eigen motie, die nu wel op de agenda prijkt. Wat nu voorligt is een wel heel ruime interpretatie van wat met de militaire rechtsorde wordt beoogd wanneer militair ingrijpen wordt toegestaan en dus met hetgeen in artikel 90 van de Grondwet wordt gesteld. De fractie van Groen Links betreurt het ten sterkste dat er op dit moment een derde gewijzigde motie voorligt en zij zal dan ook haar stem daaraan

onthouden.

In stemming komt de motie-Van Heemskerck Pillis-Duvekot/Weisglas (21991, nr. 9).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP, het GPV, de RPF, D66, Groen Links en de Centrumdemocraten voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Van Heemskerck Pillis-Duvekot/Weisglas (21991, nr. 10).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP, het GPV, de RPF en de Centrumdemocraten voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Frinking/Vos (21991, nr. 11).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de SGP, het GPV, de RPF, de PvdA, D66 en Groen Links voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Koffeman/Vos (21991, nr. 12).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen deze motie heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Koffeman/Vos (21991, nr. 13).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van Groen Links tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de nader gewijzigde motie-Van Traa (21991, nr. 26).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D66, het CDA, de SGP, het

GPV en de RPF voor deze gewijzigde motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Van Traa/Frinking (21991, nr. 15).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D66, het CDA, de SGP, het GPV en de RPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Vos/Koffeman (21991, nr. 16).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

In stemming komt de motie-Van Middelkoop c.s. (21991, nr. 18).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van Groen Links tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de gewijzigde motie-Vos/Frinking (21991, nr. 22).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, het GPV, Groen Links en de PvdA voor deze gewijzigde motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Sipkes (21991, nr. 21).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van Groen Links voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Nu de motie-Van Middelkoop c.s. (21991, nr. 18) door de Kamer is aangenomen en dus de oprichting van en de investering ten behoeve van de luchtmobiele brigade is aangewezen voor toepassing van de procedure controle grote projecten, stel ik voor, de brief ter zake van de Commissie voor de rijksuitgaven (21991, nr. 24) voor kennisgeving aan te nemen. Ook de intrekking van

voorzitter

het "helikopterproject" als eerder aangewezen groot project is hierdoor bevestigd.

Overeenkomstig het voorstel van de voorzitter wordt besloten.

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend in de UCV over **Recht in beweging, een beleidsplan voor Justitie in de komende jaren (21289) en over Strafrecht met beleid, beleidsplan van het openbaar ministerie voor de jaren 1990-1995 (21833)**, te weten:

- de motie-Kalsbeek-Jasperse/V.A.M. van der Burg over de financiële taakstelling (21829 en 21833, nr. 6).

(Zie UCV 53 van 12 juni 1991.)

De **voorzitter**: Het is mij gebleken, dat deze motie voldoende wordt ondersteund.

In stemming komt de motie-Kalsbeek-Jasperse/V.A.M. van der Burg (21829 en 21833, nr. 6).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen deze motie heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

Ik stel voor, de stukken nrs. 21829, 21833 en 22045 voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de eindstemming over:

- **het wetsvoorstel Wijziging van onder meer de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op het basisonderwijs in verband met de invoering van basisvorming in het voortgezet onderwijs, de invoering van kerndoelen in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs en de invoering van het voorbereidend beroepsonderwijs (20381)**.

De **voorzitter**: Ik stel voor, de door de regering voorgestelde wijzigingen (stuk nr. 142) aan te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

De heer **Franssen** (VVD): Mijnheer de voorzitter! De VVD-fractie is de discussie over het wetsvoorstel inzake de basisvorming begonnen op basis van de overtuiging dat een vernieuwende impuls voor het voortgezet onderwijs nodig is. Basisvorming ging in oorsprong over de inhoud van het onderwijspakket, dat in beginsel voor iedere leerling gelijk moet zijn. In de loop van de discussie over het wetsvoorstel is het accent verschoven van de inhoud van het onderwijs naar de gemeenschappelijkheid van de tijd die alle leerlingen met basisvorming bezig zouden moeten zijn. Met die benadering wordt er in onze visie voorbijgegaan aan het verschil in capaciteiten dat nu eenmaal tussen kinderen bestaat.

De VVD was bereid, mee te werken aan de invoering van basisvorming, als tegelijkertijd volop rekening zou worden gehouden met verschillen tussen leerlingen. Gymnasiumleerlingen moeten basisvorming eerder kunnen afronden dan na de verplichte twee jaar. Leerlingen in het voorbereidend beroepsonderwijs moeten basisvorming eerder dan aan het eind van het tweede jaar kunnen combineren met beroepsvoorbereidende vakken. Leerlingen in het individueel beroepsonderwijs kunnen en mogen in onze ogen zeker op dit moment niet aan basisvorming in 15 vakken worden overgeleverd.

Met wijzigingsvoorstellen beoogde de VVD-fractie, bepaalde leerlingen en bepaalde schoolsoorten meer ruimte en flexibiliteit te geven bij de invoering van basisvorming. Bovendien deed zij een beroep op het kabinet, niet alle heil van brede scholengemeenschappen te verwachten en meer ruimte voor andere vormen van samenwerking van scholen te bieden. Staatssecretaris Wallage deed een dringend beroep op de Tweede Kamer, ten behoeve van het onderwijs te zorgen voor een breed draagvlak. Hij was echter in onze visie niet bereid, die oproep vergezeld te doen gaan van wezenlijke tegemoetkomingen aan de VVD. De oproep van de staatssecretaris is daarom bij ons overgekomen als een valse melodie die te vaak is gezongen. Ook de regeringspartijen, die na

veel hangen en wurgen een compromis bedachten waarmee de scholen nog meer dwang en te weinig vrijheid wordt opgelegd, waren volgens ons meer met zichzelf bezig dan met het streven, een breed draagvlak in de Kamer te realiseren.

Het uiteindelijke stemgedrag van de VVD-fractie is mede geïnspireerd door een ingezonden brief in de Haagsche Courant van maandag jongstleden: "Het uiteindelijke voorstel is onvermijdbaar pijnlijk. Onderwijsvernieuwing moet rekening houden met de kinderen en kinderen niet het kind van de rekening laten worden." Dat laatste risico dreigt naar ons gevoel voor grote groepen leerlingen, als deze basisvorming wordt ingevoerd. Het kabinet en de regeringspartijen hebben niet de bereidheid getoond, de VVD tegemoet te komen. Ons rest niets anders dan met overtuiging tegen dit wetsvoorstel te stemmen.

De heer **Leerling** (RPF): Mijnheer de voorzitter! De staatssecretaris weet dat ik lang heb gearzeld, maar ik zal, alles tegen elkaar afwegend, voor het wetsvoorstel stemmen. Wat mij betreft verdient de staatssecretaris een compliment voor de wijze waarop hij dit omvangrijke voorstel heeft verdedigd, en in het bijzonder voor de wijze waarop hij rekening heeft gehouden met verlangens van diverse zijden in de Kamer, onder andere van de RPF. Er blijven voor ons zeker nog negatieve punten over in het wetsvoorstel dat straks tot wet zal worden verheven, zoals de in mijn ogen overbodige kerndoelen voor het basisonderwijs en het beoogde beleid met betrekking tot toetsing. Voor mij is echter van doorslaggevend belang dat er nu rust in de onderbouw van het voortgezet onderwijs komt, dat men uiteindelijk weet waar men aan toe is en dat er betrekkelijk veel ruimte over blijft voor scholen en schoolbesturen bij de inrichting van het onderwijs, zeker vergeleken met het oorspronkelijke wetsvoorstel. Ik hecht er bovendien veel waarde aan dat de staatssecretaris in de loop van het debat ook uitdrukkelijk afstand heeft genomen van de middenschoolgedachte en het daarmee samenhangende gelijkheidsstreven. Wij hebben daar voldoende over gediscussieerd. Ik spreek de wens uit dat de basisvorming in het onderwijsveld op den

Leerling

duur met een gelijke hoeveelheid enthousiasme ter hand wordt genomen als de staatssecretaris bij zijn verdediging van het wetsvoorstel ten toon heeft gespreid.

De heer **Lankhorst** (Groen Links): Voorzitter! De fractie van Groen Links is de discussie over de basisvorming begonnen met de idee dat een vernieuwende impuls nodig is. Wij eindigen daar de discussie ook mee. Wij hebben geen brieven in de krant nodig om na zoveel uren debatteren ons stemgedrag te bepalen: wij zullen voor het wetsvoorstel stemmen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de Centrumdemocraten tegen dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Aan de orde is de **stemming over een gewijzigde motie**, ingediend in de UCV over het **Nederlands voorzitterschap van de EG (21592 en 22052)**, te weten: - de gewijzigde motie-Brouwer over de invloed van het Europees Parlement (21952 en 22052, nr. 30).

(Zie UCV 49 en vergadering van 24 juni 1991.)

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP, het GPV, de RPF en de Centrumdemocraten tegen deze gewijzigde motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk VIII (Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen) voor het jaar 1991 (Wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22125)**.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid

tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.

De heer **Franssen** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Ik heb u gevraagd, artikel 08.09 aan de ontvangstenkant separaat in stemming te brengen. In dat artikel stelt de regering een technische dekking voor. In onze ogen is de eerste suppletore wet van de minister van Onderwijs en Wetenschappen een wet met een gat van 500 mln. Die weinig solide dekking nemen wij niet voor onze rekening. Wij zullen tegen dat artikel stemmen.

De artikelen 1 t/m 3 en 01.01 t/m 08.08 worden zonder stemming aangenomen.

Artikel 08.09 wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de VVD en de SGP wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen dit artikel te hebben gestemd.

De artikelen 09.25 t/m 14.07, de begrotingsstaat onderdeel uitgaven en verplichtingen, de begrotingsstaat onderdeel ontvangsten en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Vaststelling van een herzien wettelijk kader voor de volwasseneneducatie (Kaderwet Volwasseneneducatie 1991) (20645)**, en over:

- de motie-Van Gelder/Reitsma over de ontwikkeling van verdere samenhang tussen de diverse vormen van onderwijs en vormings- en ontwikkelingswerk (20645, nr. 43).

(Zie vergadering van 25 juni 1991.)

De artikelen 1 t/m 9b worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Reitsma (stuk nr. 41).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de SGP, het GPV, de RPF en de Centrumdemocraten voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Artikel 10 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 11 t/m 17 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Reitsma/Van Gelder (stuk nr. 44, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de PvdA, de VVD, de SGP, het GPV en de RPF voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit gewijzigde amendement het andere op stuk nr. 44 voorkomende amendement als aangenomen kan worden beschouwd.

Artikel 18, eerste lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de gewijzigde amendementen-Reitsma/Van Gelder (stuk nr. 41, I en II), wordt zonder stemming aangenomen.

Het tweede en derde lid worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Versnel-Schmitz (stuk nr. 29).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D66 en Groen Links voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Het vierde lid wordt zonder stemming aangenomen.

Het vijfde t/m zevende lid worden zonder stemming aangenomen.

Artikel 18 wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 19 wordt zonder stemming aangenomen.

voorzitter

In stemming komt het amendement-Versnel-Schmitz (stuk nr. 30).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D66 en Groen Links voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Artikel 19a wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 20 en 22 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Reitsma (stuk nr. 36).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 25, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Reitsma (stuk nr. 36), wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 26, eerste en tweede lid, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Versnel-Schmitz (stuk nr. 31).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D66, Groen Links, het GPV en de RPF voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Het derde lid wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Versnel-Schmitz (stuk nr. 32).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D66, de VVD, Groen Links, de SGP, het GPV en de RPF voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Het vierde lid wordt zonder stemming aangenomen.

Het vijfde t/m achtste lid worden zonder stemming aangenomen.

Artikel 26 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 27 t/m 41 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van Gelder (stuk nr. 28).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, het CDA, de VVD, D66, het GPV en de RPF voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

Artikel 42, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van Gelder (stuk nr. 28), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 43 t/m 66b worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Versnel-Schmitz (stuk nr. 33).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 67, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Versnel-Schmitz (stuk nr. 33), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 68 en 69 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Versnel-Schmitz (stuk nr. 34) tot het doen vervallen van artikel 70.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

De artikelen 70a t/m 93 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Ginjaar-Maas (stuk nr. 27).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben

gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 94, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Ginjaar-Maas (stuk nr. 27), wordt zonder stemming aangenomen.

De beweegreden wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP, het GPV, de RPF en de Centrumdemocraten tegen het wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

In stemming komt de motie-Van Gelder/Reitsma (20645, nr. 43).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links en de Centrumdemocraten tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen over zes moties**, ingediend in de UCV over **het rapport van de subcommissie Kinderbescherming: Rechtzetten (21818) en over de nota Justitiële jeugdbescherming (21980)**, te weten:

- de motie-Laning-Boersema c.s. over een herkenbaar meldpunt (21818 en 21980, nr. 6);
- de motie-Laning-Boersema c.s. over rapportage en advisering bij adoptie (21818 en 21980, nr. 7);
- de motie-Soutendijk-van Appeldoorn c.s. over kinderalimentatie en ouderbijdragen (21818 en 21980, nr. 8);
- de motie-Vliegenthart c.s. over een tegenonderzoek (21818 en 21980, nr. 9);
- de motie-Vliegenthart c.s. over de fusie in de jeugdbescherming (21818 en 21980, nr. 10);
- de motie-Versnel-Schmitz over het inschakelen van externe deskundigen (21818 en 21980, nr. 11).

(Zie UCV 54 van 17 juni 1991.)

De **voorzitter**: Het is mij gebleken, dat deze moties voldoende worden ondersteund.

voorzitter

In stemming komt de motie-Laning-Boersema (21818 en 21980, nr. 6).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Laning-Boersema c.s. (21818 en 21980, nr. 7).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en de RPF tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Soutendijk-van Appeldoorn c.s. (21818 en 21980, nr. 8).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de Centrumdemocraten tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Vliegenthart c.s. (21818 en 21980, nr. 9).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen deze motie heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Vliegenthart c.s. (21818 en 21980, nr. 10).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen deze motie heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Versnel-Schmitz (21818 en 21980, nr. 11).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D66, Groen Links en de RPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Ik stel voor, de stukken 21818 en 21980 voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen over vijf moties**, ingediend bij de behandeling van de **Voorjaarsnota 1991 (22116)**, te weten:

- de motie-Brouwer over behoud van de koopkracht voor de uitkeringsgerechtigden en minima in 1991 (22116, nr. 4);
- de motie-Brouwer/Lankhorst over het wegwerken van de wachtlijsten voor de basiseducatie (22116, nr. 5);
- de motie-Brouwer over het vasthouden aan de 1,5%-NNI-afpraak voor steun aan ontwikkelingslanden (22116, nr. 6);
- de motie-Melkert c.s. over de invoering van een vorm van kapitaal-dienst (22116, nr. 7);
- de motie-Melkert/G.H. Terpstra over verdringing van uitgaven voor structurele ontwikkelingshulp door uitgaven voor noodhulp (22116, nr. 8).

(Zie vergadering van 25 juni 1991.)

De **voorzitter**: Mevrouw Brouwer vraagt om heropening van de beraadslaging. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): Mijnheer de voorzitter! In mijn motie op stuk nr. 5 wordt de regering gevraagd, absolute prioriteit te geven aan het wegwerken van wachtlijsten voor de basiseducatie voor allochtonen. Ik heb begrepen dat deze motie steun zal krijgen, als het woord "absolute" verdwijnt. Wij willen niet aan dat woord vasthouden. Ik wijzig de motie dan ook in die zin, dat het woord "absolute" komt te vervallen. Ik heb mij laten overtuigen van het feit dat hierover direct gestemd kan worden!

De **voorzitter**: De motie-Brouwer (22116, nr. 5) is gewijzigd in de zin, dat het woord "absolute" daarin is vervallen. Ik constateer dat ook deze gewijzigde motie voldoende wordt ondersteund.

Zij krijgt nr. 10 (22116).

Ik constateer, dat de Kamer er geen bezwaar tegen heeft, aanstonds over deze gewijzigde motie te stemmen.

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): Voorzitter! In mijn motie op stuk nr. 6 wordt de regering gevraagd, vast te houden aan de afspraken uit het regeerakkoord inzake de ontwikkelingsamenwerking. Het lijkt een overbodige motie, maar dat is niet het geval. Gehoord de discussie willen wij deze motie aanhouden totdat de regering in deze zomer over de begroting voor 1992 heeft gesproken. Wij willen de motie aanhouden tot de behandeling van de Miljoenennota.

De beraadslaging wordt gesloten.

□

De **voorzitter**: Op verzoek van mevrouw Brouwer stel ik voor, haar motie (22116, nr. 6) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

In stemming komt de motie-Brouwer (22116, nr. 4).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de gewijzigde motie-Brouwer/Lankhorst (22116, nr. 10).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links en D66 voor deze gewijzigde motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Melkert c.s. (22116, nr. 7).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

In stemming komt de motie-Melkert/G.H. Terpstra (22116, nr. 8).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de Centrumdemocraten tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in

voorzitter

verband met het wetsvoorstel **Uitbreiding en wijziging van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne en daarmee samenhangende wijzigingen van andere wetten (vergunningen en algemene regels voor inrichtingen; procedures voor vergunningen en ontheffingen; handhaving) (21087)**, en over:

- de motie-Van der Vaart/Esselink over de versterking van de wetgevingsfunctie (21087, nr. 48);
- de motie-Te Veldhuis over integratie van vergunningenstelsels (21087, nr. 50);
- de motie-Te Veldhuis over het volgen van de "voorhangprocedure" bij AMvB's (21087, nr. 51).

(Zie vergadering van 26 juni 1991.)

Het begin van artikel 1 en onderdeel A, onderdelen 1 t/m 4, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Esselink/Van der Vaart tot invoeging van een onderdeel 5 (stuk nr. 36, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de PvdA en Groen Links voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement de andere op stuk nr. 36 voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Het begin van onderdeel 5 (oud) wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 53, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de Centrumdemocraten tegen dit gewijzigde amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit gewijzigde amendement het andere op stuk nr. 53 voorkomende gewijzigde amendement als aangenomen kan worden beschouwd.

Het tweede lid, onderdeel a, zoals het is gewijzigd door de aanneming

van het gewijzigde amendement-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 53, I), wordt zonder stemming aangenomen.

Onderdeel b, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 53, II), wordt zonder stemming aangenomen.

Het tweede lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de amendementen-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 53, I en II), wordt zonder stemming aangenomen.

Het derde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 36, II), wordt zonder stemming aangenomen.

Het vierde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 36, III), wordt zonder stemming aangenomen.

Het vijfde en zesde lid worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel 5 wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel A wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen B t/m F, het begin van artikel G en de artikelen 6 t/m 9 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 43, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit gewijzigde amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit gewijzigde amendement de andere op stuk nr. 43 voorkomende amendementen als aangenomen kan worden beschouwd.

Artikel 10, eerste lid, zoals het is gewijzigd door de aanvaarding van het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 43, I), wordt zonder stemming aangenomen.

Het tweede lid wordt zonder stemming aangenomen.

Als gevolg van de aanneming van het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 43, II) wordt een derde lid ingevoegd.

Artikel 10, zoals het is gewijzigd door de aanvaarding van de amendementen-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 43, I en II), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 11 en 12 en artikel 13, eerste lid, de onderdelen a t/m f, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Esselink (stuk nr. 38) tot het doen vervallen van onderdeel g.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD en de SGP voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

Het amendement-Van Rijn-Vellekoop/Van der Vaart (stuk nr. 26) behoeft vanwege de aanneming van het amendement-Esselink (stuk nr. 38) niet meer in stemming te komen en is dus vervallen.

Artikel 13, eerste lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink (stuk nr. 38), wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het nader gewijzigde amendement-Te Veldhuis (stuk nr. 54, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD voor dit nader gewijzigde amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Ik stel vast, dat door de verwerping van dit nader gewijzigde amendement de andere op stuk nr. 54 voorkomende nader gewijzigde amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

Het tweede lid wordt zonder stemming aangenomen.

Het derde lid wordt zonder stemming aangenomen.

voorzitter

Het gewijzigde artikel 13 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 14 en 15 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 22).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 16, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 22), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 17 t/m 19 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart/Van Rijn-Vellekoop (stuk nr. 32).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 20, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart/Van Rijn-Vellekoop (stuk nr. 32), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 21 t/m 23 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Esselink (stuk nr. 39, herdruk).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD, de SGP, het GPV en de RPF voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

Artikel 24, zoals het is gewijzigd door de aanvaarding van het amendement-Esselink (stuk nr. 39, herdruk), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 25 t/m 37a worden zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De fractie van de VVD wordt aantekening verleend, dat zij geacht wenst te worden tegen artikel 37a te hebben gestemd.

De artikelen 37b t/m 37d en artikel 38, eerste lid, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 29, I) tot invoeging van een nieuw tweede lid.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement de andere op stuk nr. 29 voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

In stemming komt het amendement-Esselink/Van Rijn-Vellekoop (stuk nr. 34).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP, D66, Groen Links en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 38, tweede lid (oud), zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink/Van Rijn-Vellekoop (stuk nr. 34), wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel 38 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 38a t/m 38c worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van Rijn-Vellekoop/Van der Vaart (stuk nr. 27).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP, het GPV, de RPF en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 39, eerste lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de amendementen-Van Rijn-Vellekoop/Van der Vaart (stuk nr. 27) en Van

der Vaart/Esselink (stuk nr. 29, II), wordt zonder stemming aangenomen.

Het tweede t/m zevende lid worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel 39 wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 39a, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 29, III), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 40 t/m 40q worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Te Veldhuis (stuk nr. 18).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Artikel 40r wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 40s t/m 41 worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel G wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen H t/m FF, het begin van onderdeel GG en de artikelen 61a t/m 62 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Schimmel (stuk nr. 52).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D66 en Groen Links voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Artikel 63 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 64 t/m 76c worden zonder stemming aangenomen.

Onderdeel GG wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen HH t/m KK, het begin van onderdeel LL, alsmede het eerste en tweede lid, worden zonder stemming aangenomen.

voorzitter

In stemming komt het amendement-Van der Vaart/Van Rijn-Vellekoop (stuk nr. 33).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Het derde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart/Van Rijn-Vellekoop (stuk nr. 33), wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Te Veldhuis tot het invoegen van een nieuw onderdeel 2 (stuk nr. 21).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en Groen Links voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

In stemming komt het amendement-Te Veldhuis tot het toevoegen van een nieuw onderdeel 2 (stuk nr. 20).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en Groen Links voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 44, I) tot het toevoegen van een nieuw onderdeel 2.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de Centrumdemocraten, de SGP, het GPV en de RPF tegen dit gewijzigde amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit gewijzigde amendement de andere op stuk nr. 44 voorkomende gewijzigde amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Het gewijzigde onderdeel LL wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Willems (stuk nr. 49, I, A).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de

aanwezige leden van de fracties van Groen Links en D66 voor dit gewijzigde amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit gewijzigde amendement de andere op stuk nr. 49 voorkomende gewijzigde amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

In stemming komt het amendement-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 24, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement het andere op stuk nr. 24 voorkomende amendement als aangenomen kan worden beschouwd.

Onderdeel MM, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 24), wordt zonder stemming aangenomen.

Onderdeel NN wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel III, de onderdelen A en B, het begin van onderdeel C, alsmede artikel 10, eerste en tweede lid, worden zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Door de aanneming van het amendement-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 24, II), is het derde lid vervallen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 31).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 10, vierde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van Rijn-Vellekoop/Es-

selink (stuk nr. 31), wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel 10 wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel C wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel III wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel IV en artikel V, de onderdelen A t/m C, worden zonder stemming aangenomen.

Onderdeel CA, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 43), wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen D t/m K worden zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik constateer dat er door de aanneming van het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 44, II) een nieuw onderdeel KA wordt ingevoegd.

De onderdelen L t/m OO worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel V wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen VI t/m IX, artikel X, onderdelen A t/m E, onderdeel F, onderdelen 1 t/m 3, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 35, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement het andere op stuk nr. 35 voorkomende amendement als aangenomen kan worden beschouwd.

Onderdeel 4, zoals het is gewijzigd door aanneming van de amendementen-Van Rijn-Vellekoop/Esselink (stuk nr. 35, I en II), wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel F wordt zonder stemming aangenomen.

voorzitter

De onderdelen G t/m O worden zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Door de aanneming van het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 44, III) is een onderdeel OA ingevoegd.

De onderdelen P en Q worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel X wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen XI t/m XXIV en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik stel voor, de eindstemming over dit wetsvoorstel na het zomerreces te doen plaatsvinden.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Op verzoek van de heer Te Veldhuis stel ik voor, zijn motie (21087, nr. 50) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

In stemming komt de motie-Van der Vaart/Esselink (21087, nr. 48).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

In stemming komt de motie-Te Veldhuis (21087, nr. 51).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, Groen Links en de Centrumdemocraten voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Uitbreiding en wijziging van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne en daarmee samenhangende wijzigingen van andere wetten (milieubeleidsplanning en milieukwaliteits-eisen; provinciale milieuverordening; totstandkoming algemene maatregelen van bestuur) (21163).**

(Zie vergadering van 26 juni 1991.)

De **voorzitter**: De heer J.T. van den Berg vraagt heropening van de beraadslaging. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Van den Berg** (SGP): Mijnheer de voorzitter! Mijn amendement op stuk nr. 18 beoogt de bevoegdheid te scheppen respectievelijk te handhaven voor provinciale besturen tot nadere regelgeving met betrekking tot gemeentelijke rioleringsplannen. Die bevoegdheid ontbrak in het wetsvoorstel geheel. Na brede discussie in eerste en tweede termijn heeft de regering bij vierde nota van wijziging voorgesteld, de bestaande provinciale bevoegdheid voorlopig in stand te laten. Tevens heeft de regering in de toelichting vastgelegd, dat in de nabije toekomst zal worden bezien op welke wijze een provinciaal beïnvloedingsinstrument ter zake in de wet zal worden verankerd. Het is dus niet of, maar hoe.

Hoewel ik er de voorkeur aan zou hebben gegeven dat een en ander nu reeds in de wet wordt verankerd, is de minister mij zover tegemoet gekomen dat ik mijn amendement op stuk nr. 18 kan intrekken.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Aangezien het amendement-J.T. van den Berg (21163, nr. 18) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Ik deel mede, dat de heer Esselink zijn amendement op stuk nr. 42 intrekt en dat de heer Van der Vaart zijn amendementen op stukken nrs. 19 en 27 intrekt.

Het begin van artikel I, onderdeel A, de artikelen 4.1, 4.2 en 4.3, eerste lid, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 30).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Het tweede lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 30), wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 44, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit gewijzigde amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit gewijzigde amendement de andere op stuk nr. 44 voorkomende gewijzigde amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Het derde lid, onderdeel a, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 44, I), wordt zonder stemming aangenomen.

Het derde lid, onderdeel b, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 44, II), wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen c t/m e worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Te Veldhuis (stuk nr. 14) tot toevoeging van een onderdeel f.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, Groen Links en de Centrumdemocraten voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Het gewijzigde derde lid wordt zonder stemming aangenomen.

Het vierde lid wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel 4.3 wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Te Veldhuis (stuk nr. 15).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en Groen Links voor dit

voorzitter

amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Artikel 4.4 wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 4.5 wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Esselink c.s. (stuk nr. 40, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement de andere op stuk nr. 40 voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Artikel 4.6, eerste lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink c.s. (stuk nr. 40, I), wordt zonder stemming aangenomen.

Het tweede lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink c.s. (stuk nr. 40, II), wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 33, I, A).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement de op dit stuk tot en met III voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Het derde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 33, I, A), wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 33, I, B) en het amendement-Esselink c.s. (stuk nr. 40, III) is een nieuw vierde lid toegevoegd.

Het gewijzigde artikel 4.6 wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 29).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 4.7, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 29), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 4.8 en 4.9, eerste en tweede lid, en het derde lid, aanhef, worden zonder stemming aangenomen.

Onderdeel a, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 44, III), wordt zonder stemming aangenomen.

Onderdeel b, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 44, IV), wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen c t/m e worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde derde lid wordt zonder stemming aangenomen.

Het vierde en vijfde lid worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel 4.9 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 4.10 en 4.11 worden zonder stemming aangenomen.

Artikel 4.12, eerste en tweede lid, worden zonder stemming aangenomen.

Het derde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 33, II, A), wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik stel vast, dat door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 33, II, B) een vierde en een vijfde lid worden toegevoegd.

Het gewijzigde artikel 4.12 wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Willems (stuk nr. 41).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links, het GPV en de RPF voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Artikel 4.13 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 4.14 en 4.15 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Schimmel (stuk nr. 38, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D66 en Groen Links voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Ik stel vast, dat door de verwerping van dit amendement de andere op stuk nr. 38 voorkomende amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

Artikel 4.16 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 4.17 en 4.18 worden zonder stemming aangenomen.

Artikel 4.19, eerste en tweede lid, worden zonder stemming aangenomen.

Het derde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 33, III, A), wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik stel vast, dat door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 33, III, B) een vierde en vijfde lid worden toegevoegd.

Het gewijzigde artikel 4.19 wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Esselink (stuk nr. 43, I) tot invoeging van een paragraaf 4.6a.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de Centrumdemocraten

voorzitter

tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement het andere op stuk nr. 43 voorkomende amendement als aangenomen kan worden beschouwd.

Artikel 4.20, eerste lid, wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart (stuk nr. 21).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Het tweede lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart (stuk nr. 21), wordt zonder stemming aangenomen.

Het derde lid wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel 4.20 wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 4.21 wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 28, I, herdruk).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement de andere op stuk nr. 28 (herdruk) voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Artikel 5.1, zoals het is gewijzigd door aanneming van de amendementen-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 28, I t/m III, herdruk), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 5.2 en 5.3 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 25, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP, het GPV, de RPF en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement de andere op stuk nr. 25 voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Artikel 5.4, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 25, I), wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 5.5 wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel A wordt zonder stemming aangenomen.

Onderdeel B, de onderdelen 1 t/m 4, het begin van onderdeel 5 en artikel 1.2, eerste t/m derde lid, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Esselink (stuk nr. 35).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de VVD en Groen Links voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

Artikel 1.2, vierde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink (stuk nr. 35), wordt zonder stemming aangenomen.

Het vijfde lid wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel 1.2 wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 1.3 wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel B wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen C t/m G worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 37, herdruk) tot toevoeging van een onderdeel G1.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

De onderdelen H t/m N, het begin van onderdeel O en artikel 21.6, eerste t/m derde lid, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart (stuk nr. 24, I herdruk).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement de andere op stuk nr. 24 voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 31).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP, de Centrumdemocraten en het GPV tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 21.6, vierde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de amendementen-Van der Vaart (stuk nr. 24, I en II herdruk) en het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 31), wordt zonder stemming aangenomen.

Het vijfde lid wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Te Veldhuis c.s. (stuk nr. 39).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de Centrumdemocraten, de SGP, het GPV en de RPF tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Het zesde lid wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik stel vast, dat door

voorzitter

de aanneming van het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 25, II) een zevende lid is toegevoegd.

Het gewijzigde artikel 21.6 wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel O wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 33, IV).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Onderdeel P, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 33, IV), wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Aangezien het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 33, IV) is aangenomen, komt het amendement-J.T. van den Berg (stuk nr. 36) niet meer in stemming en is dus vervallen.

Het gewijzigde artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen II t/m V en artikel VI, onderdelen A t/m O, worden zonder stemming aangenomen.

Onderdeel P, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart (stuk nr. 24, III, herdruk), wordt zonder stemming aangenomen.

Onderdeel Q wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel VI wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen VII en VIII, onderdelen A en B, worden zonder stemming aangenomen.

Onderdeel C, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart/Esselink (stuk nr. 25, III), wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen D t/m J worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel VIII wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen IX t/m XVI, eerste en tweede lid, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart (stuk nr. 22).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Het derde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart (stuk nr. 22), wordt zonder stemming aangenomen.

Door de aanvaarding van het gewijzigde amendement-Esselink (stuk nr. 43, II) is een vierde lid ingevoegd.

Het vierde lid (oud) wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel XVI wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen XVII t/m XIX worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart (stuk nr. 23).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel XX, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart (stuk nr. 23), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen XXI en XXII en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik stel voor, de eindstemming over dit wetsvoorstel na de zomervakantie te doen plaatsvinden.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel

Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk XI (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22129).

(Zie vergadering van 26 juni 1991.)

De **voorzitter**: Mij is medegedeeld dat het amendement-Van der Vaart (stuk nr. 11) en het amendement-Tommel (stuk nr. 12) worden ingetrokken.

De artikelen 1 t/m 3 en 01.01 t/m 05.02 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Willems (stuk nr. 10, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van Groen Links voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Ik stel vast, dat door de verwerping van dit amendement de andere op stuk nr. 10 voorkomende amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart c.s. (stuk nr. 7, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen dit amendement heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement het andere op stuk nr. 7 voorkomende amendement als aangenomen kan worden beschouwd.

Artikel 05.03, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart c.s. (stuk nr. 7, I), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 05.04 en 05.05 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 9, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat dit

voorzitter

amendement met algemene stemmen is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement het andere op stuk nr. 9 voorkomende amendement als aangenomen kan worden beschouwd.

Artikel 05.06, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 9, I), wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 05.07, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart c.s. (stuk nr. 7, II), wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 05.09, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Esselink/Van der Vaart (stuk nr. 9, II) wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 05.10 en 05.11 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Van der Vaart c.s. (stuk nr. 8, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat dit amendement met algemene stemmen is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement het andere op stuk nr. 8 voorkomende amendement als aangenomen kan worden beschouwd, hetgeen inhoudt dat artikel 05.14 is vervallen.

Artikel 05.12, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van der Vaart c.s. (stuk nr. 8, I), wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 05.13, de begrotingsstaat onderdeel uitgaven en verplichtingen, de begrotingsstaat onderdeel ontvangsten en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten**

van hoofdstuk XVI (Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22137).

(Zie vergadering van 26 juni 1991.)

De artikelen 1 t/m 3 en 01.01 t/m 01.021 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Kamp/Lankhorst (stuk nr. 6, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, Groen Links en de Centrum-democraten voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Ik stel vast, dat door de verwerping van dit amendement het andere op stuk nr. 6 voorkomende amendement als verworpen kan worden beschouwd.

De artikelen 02.01 t/m 06.01 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Kamp c.s. (stuk nr. 7).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat dit amendement met algemene stemmen is aangenomen.

Artikel 06.02, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Kamp (stuk nr. 7), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 07.01 t/m 21.01, de begrotingsstaat onderdeel uitgaven en verplichtingen, de begrotingsstaat onderdeel ontvangsten en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk VI (Ministerie van Justitie) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met**

de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22121).

(Zie vergadering van 26 juni 1991.)

De artikelen 1 t/m 3 en 01.01 t/m 01.08 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Vermeend/Van de Camp (stuk nr. 6, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat dit amendement met algemene stemmen is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement het andere op stuk nr. 6 voorkomende amendement als aangenomen kan worden beschouwd.

Artikel 01.09, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Vermeend/Van de Camp (stuk nr. 6, I), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 02.01 t/m 04.02 worden zonder stemming aangenomen.

Artikel 04.03, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Vermeend/Van de Camp (stuk nr. 6, II), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 05.01 t/m 06.04, de begrotingsstaat onderdeel uitgaven en verplichtingen, de begrotingsstaat onderdeel ontvangsten en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Nadere wijziging van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten en de Ziekenfondswet, alsmede daarmee samenhangende wijzigingen in enige andere wetten, in het kader van de geleidelijke wijziging van het stelsel van ziektekostenverzekering (Wet stelselwijziging ziektekostenverzekering tweede fase) (21592), en over:**
- de motie-Beckers-de Bruijn/Kohn-

voorzitter

stamm over de rol van de patiënten/consumenten-organisaties (21592, nr. 25);

- de motie-Dees over een alternatief voor overheveling van huisarts en geneesmiddelen naar de AWBZ (21592, nr. 26);

- de motie-Dees over verzekeraars met winst oogmerk (21592, nr. 27);

- de motie-Kohnstamm over de ontwikkeling van de nominale premie (21592, nr. 31);

- de motie-Van Middelkoop/Van der Vlies over vergoeding van het afbreken van zwangerschap (21592, nr. 32).

(Zie vergadering van 26 juni 1991.)

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

□

De heer **Lansink** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Ik wil graag een stemverklaring afleggen over de motie op stuk nr. 32 van de leden Van Middelkoop en Van der Vlies over de vergoeding van het afbreken van zwangerschap. Het spreekt vanzelf dat de CDA-fractie veel sympathie heeft voor de strekking van deze motie. Echter, de motie is op dit moment prematuur. Ik heb daarvoor drie redenen. In de eerste plaats is de motie nu in het kader van dit wetsvoorstel niet effectief te maken. Dat is wel het geval wanneer gesproken wordt over de feitelijke invulling van de basisverzekering en de aanvullende verzekering. In de tweede plaats wijs ik op de reactie van de staatssecretaris toen hij het had over de schone polis. Een belangrijke reactie waar wij hem ook aan zullen houden. In de derde plaats is het nu laten verwerpen van een premature motie weliswaar een goed signaal, een goed gebaar, maar het neemt alle mogelijkheden weg om tot een werkelijke oplossing te komen, waarvoor de CDA-fractie zich zal inzetten. Wij zullen dus tegen deze motie stemmen.

□

De **voorzitter**: Wij gaan thans over tot stemming.

Het begin van artikel I, het begin van onderdeel A en het begin van punt 1 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Lansink (stuk nr. 16).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van Groen Links tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel 6, eerste lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Lansink (stuk nr. 16), wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 35, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat dit gewijzigde amendement met algemene stemmen is aangenomen.

Het tweede lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 35, I), wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 35, II).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van Groen Links tegen dit gewijzigde amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Het derde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 35, II), wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde punt 1 wordt zonder stemming aangenomen.

De punten 2 en 3 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Lansink/Van Otterloo (stuk nr. 21, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Punt 4, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Lansink/Van Otterloo (stuk nr. 21, I),

wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel A wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen B t/m M, het begin van onderdeel N en artikel 17, eerste t/m vierde lid, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Lansink (stuk nr. 19, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat dit amendement met algemene stemmen is aangenomen.

Ik stel vast, dat door de aanneming van dit amendement het andere nog op stuk nr. 19 voorkomende amendement (onderdeel IV) als aangenomen kan worden beschouwd.

Artikel 17, vijfde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Lansink (stuk nr. 19, I), wordt zonder stemming aangenomen.

Het zesde en zevende lid worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 35, III).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van Groen Links tegen dit gewijzigde amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

In stemming komt het amendement-Lansink/Van Otterloo (stuk nr. 21, II).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat dit amendement met algemene stemmen is aangenomen.

Het achtste lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 35, III) en het amendement-Lansink/Van Otterloo (stuk nr. 21, II), wordt zonder stemming aangenomen.

Het negende t/m elfde lid worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel 17 wordt zonder stemming aangenomen.

voorzitter

Artikel 18 wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel N wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen O t/m DD worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

Het begin van artikel II, de onderdelen A t/m D, het begin van onderdeel E en de punten 1 t/m 5 worden zonder stemming aangenomen.

Door de aanneming van het amendement-Lansink (stuk nr. 19, IV) is ingevoegd een nieuw punt 6.

Punt 6 (oud) wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 33) tot toevoeging van een nieuw punt 7.

De voorzitter: Ik constateer, dat dit gewijzigde amendement met algemene stemmen is aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel E wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen F t/m T worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel II wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 35, IV).

De voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van Groen Links tegen dit gewijzigde amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Artikel III, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 35, IV), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen IV t/m XVI worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 36).

De voorzitter: Ik constateer, dat dit

gewijzigde amendement met algemene stemmen is aangenomen.

De beweegreden, zoals die is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Lansink (stuk nr. 36), wordt zonder stemming aangenomen.

De voorzitter: Alvorens ik het wetsvoorstel in stemming breng, geef ik gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen.

Mevrouw **Kamp** (VVD): Mijnheer de voorzitter! De VVD-fractie ziet vele positieve elementen in de doelstelling van de wet waar wij vandaag over stemmen. De VVD is altijd warm voorstander geweest van structuurwijzigingen van de AWBZ, die uiteindelijk waarborgen moeten bieden tegen het geworden van de nieuwe verplichte verzekering tot een volksverzekering. Zo zijn wij voor een meer marktgeoriënteerde structuur, introductie van functionele pakketomschrijving, invoering van budgettering en een restitutiesysteem, introductie van financiële prikkels voor kostenbeheersing, keuzemogelijkheden voor verzekeren en de mogelijkheden tot het nemen van een eigen risico. Wij hebben echter altijd een onderscheid gemaakt tussen enerzijds deze wet, die een instrumenteel technisch karakter draagt, en anderzijds het beleidsvoornemen als het gaat om het overhevelen van voorzieningen naar de AWBZ.

Na afronding van de plenaire behandeling, rijst bij mijn fractie de vraag in hoeverre wij deze wet nog als instrumenteel kunnen zien. De regering heeft uiteengezet dat de wet meer is dan alleen technisch van aard. Maar ook de escapades van de coalitiepartners maken de vraag legitiem of de wet inmiddels niet meer een materieel karakter heeft gekregen. Het amendement van de heer Lansink met een zware voorhangprocedure, dat voor de VVD aanvaardbaar was, is vermoedelijk onder grote politieke druk ingetrokken. Daarvoor in de plaats is via een tweetal nota's van wijziging een constructie gekozen, waardoor de oppositie in dit huis in een volstrekt afhankelijke positie wordt gemanoeuvreed. In plaats van een wet met een instrumenteel karakter is het wetsvoorstel verworpen tot een wet met een zwaar politiek inhoudelijk

bepaald karakter. Door de feitelijke uitschakeling van de oppositie kan de regering samen met de regeringsfracties haar gang gaan. Daarmee is de hoop van de VVD-fractie vervlogen om samen met het CDA, bij het niet functioneren van het beoogde stelsel, de weg naar een volksverzekering te kunnen blokkeren. Ondanks belangrijke positieve elementen in dit wetsvoorstel, kan de VVD-fractie dit niet accepteren en zal zij derhalve tegen het wetsvoorstel stemmen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en de Centrumdemocraten tegen dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Op verzoek van mevrouw Beckers-de Bruijn en de heer Kohnstamm stel ik voor, hun motie (21592, nr. 25) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

In stemming komt de motie-Dees (21952, nr. 26).

De voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Dees (21592, nr. 27).

De voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Kohnstamm (21592, nr. 31).

De voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D66 en Groen Links voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Van Middelkoop/Van der Vlies (21592, nr. 32).

voorzitter

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP, het GPV en de RPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Ik stel voor, het stuk 14406, nr. 150, voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk V (ministerie van Buitenlandse Zaken) voor het jaar 1991 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota; eerste wijziging) (22120)**.

(Zie vergadering van 27 juni 1991.)

De artikelen 1 t/m 3 en de artikelen 01.01 t/m 03.31 worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Sipkes (stuk nr. 5).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links, D66, het GPV en de RPF voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Artikel 03.32 wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Sipkes (stuk nr. 6).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links, D66 en de RPF voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Artikel 03.33 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 03.34 t/m 04.01, de begrotingsstaat onderdeel uitgaven en verplichtingen, de begrotingsstaat onderdeel ontvangsten en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de

aanwezige leden van de fractie van Groen Links tegen dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag en van een aantal sociale zekerheidswetten, houdende vaststelling van een stelsel van koppeling van minimumloon en uitkeringen aan de loonontwikkeling met de mogelijkheid tot afwijking (22012)**, en over:

- de motie-Rosenmöller over de koppeling in 1992 t/m 1994 (22012, nr. 15);

- de motie-Rosenmöller over handhaving van de koppeling op 1 januari 1992 (22012, nr. 16);

- de motie-Rosenmöller over het volgen van de prijsontwikkeling bij ontkoppeling (22012, nr. 17);

- de motie-Rosenmöller over afsluiten van een nieuw centraal akkoord (22012, nr. 18);

- de motie-Groenman over de inspanningen van kabinet en sociale partners om het aantal inactieven terug te dringen (22012, nr. 19).

Het begin van onderdeel A1 wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 14, eerste t/m vierde lid, worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Linschoten (stuk nr. 12).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de Centrumdemocraten voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

In stemming komt het amendement-G. de Jong/Van Zijl (stuk nr. 14).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, Groen Links en de Centrumdemocraten tegen dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Het vijfde lid, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amende-

ment-G. de Jong/Van Zijl (stuk nr. 14), wordt zonder stemming aangenomen.

Het zesde en zevende lid worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Linschoten (stuk nr. 11, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de RPF, Groen Links en de Centrumdemocraten voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Het achtste lid wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Linschoten (stuk nr. 11, II).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de RPF, Groen Links en de Centrumdemocraten voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Het negende lid wordt zonder stemming aangenomen.

Het tiende t/m dertiende lid worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Linschoten (stuk nr. 11, III).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de RPF en de Centrumdemocraten voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Het veertiende lid wordt zonder stemming aangenomen.

Het vijftiende en zestiende lid worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Rosenmöller (stuk nr. 13, I).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van Groen Links voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Ik stel vast, dat door de verwerping van dit amendement het andere op

voorzitter

stuk nr. 13 voorkomende amendement als verworpen kan worden beschouwd.

Het gewijzigde artikel 14 wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 15 wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel A1 wordt zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het amendement-Linschoten (stuk nr. 11, IV).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de RPF en de Centrumdemocraten voor dit amendement hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Onderdeel A2 wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen B t/m G worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen II en III en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, Groen Links en de Centrumdemocraten tegen het wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

Mij is medegedeeld dat de motie-Rosenmöller (stuk 22012, nr. 15) is ingetrokken.

In stemming komt de motie-Rosenmöller (22012, nr. 16).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van Groen Links voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Rosenmöller (22012, nr. 17).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van

Groen Links voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Rosenmöller (22012, nr. 18).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links en D66 voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Groenman (stuk 22012, nr. 19).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D66 en Groen Links voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Aan de orde zijn de **stemmingen over vier moties**, ingediend in de UCV van 22 april 1991 over het **regeringsstandpunt onderzoeksschool (21839)**, te weten:

- de motie-Boers-Wijnberg over de voorgestelde erkenning van een onderzoekersopleiding (21839, nr. 4);
- de motie-Boers-Wijnberg over een stimuleringsfonds voor toponderzoek (21839, nr. 5);
- de motie-Van Gelder/Ginjaar-Maas over de erkenning van top-onderzoeksscholen (21839, nr. 6);
- de motie-Nuis over de noodzaak van een doeltreffende selectie en begeleiding van aankomend talent (21839, nr. 7).

(Zie UCV 43 van 22 april 1991.)

De **voorzitter**: Mij is medegedeeld dat de motie-Boers-Wijnberg (21839, nr. 5) en de motie-Van Gelder/Ginjaar-Maas (21839, nr. 6) zijn ingetrokken.

Het is mij gebleken, dat de overige moties voldoende worden ondersteund.

In stemming komt de motie-Boers-Wijnberg (21839, nr. 4).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de SGP, het GPV, de RPF en D66 voor deze motie hebben gestemd en die van de overige

fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Nuis (21839, nr. 7).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links en de Centrumdemocraten tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

Ik stel voor, de stukken 21839 voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen over twee moties**, ingediend bij de behandeling van het verslag van het op 12 juni 1991 gehouden mondeling overleg met de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur over **sportzaken**, te weten:

- de motie-E.G. Terpstra over verhoging van de vrijstellingsgrens voor heffing van belasting en premies op vergoedingen voor vrijwilligers (21800-XVI, nr. 115);
- de motie-Frissen/Lilipaly over knelpunten bij toepassing regeling voor heffing van belasting en premies op vergoedingen voor vrijwilligers (21800-XVI, nr. 116).

In stemming komt de motie-E.G. Terpstra (21800-XVI, nr. 115).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, Groen Links en de Centrumdemocraten voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Frissen/Lilipaly (21800-XVI, nr. 116).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het lid van de fractie van de Centrumdemocraten tegen deze motie heeft gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

Ik stel voor, de stukken 21800-XVI, nrs. 110 en 114 voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen over twee moties**, ingediend bij de behandeling van het verslag van het op 19 juni 1991 gehouden mondeling overleg met de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij over **de stikstofproblematiek**, te weten:

- de motie-Ter Veer over de handel in mestproductierechten (19882, nr. 26);
- de motie-Willems over aanscherping van de fosfaatnormen voor bemesting op maïsland (19882, nr. 27).

In stemming komt de motie-Ter Veer (19882, nr. 26).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D66 en Groen Links voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Willems (19882, nr. 27).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links en D66 voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Ik stel voor, de stukken 19882, nrs. 23 en 25 voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend bij de behandeling van het verslag van het op 19 juni 1991 gehouden mondeling overleg met de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie over **de reorganisatie van de politie**, te weten:

- de motie-Dijkstal c.s. over het grote tekort aan politie in een aantal steden (21461, 21803, nr. 35).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP, de RPF, D66, Groen Links en de Centrumdemocraten voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Ik stel voor, de stukken 21461, nrs.

26 t/m 28 en 32 t/m 34, en 21803, nr. 7, voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend bij de behandeling van het verslag van het op 24 juni 1991 gehouden mondeling overleg met de minister van Economische Zaken over **de Overgangsregeling nieuwe Accountantswet**, te weten:

- de motie-Vos c.s. over het ontbreken van wetgeving die het accountantsberoep moet stroomlijnen (21800-XIII, nr. 78).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

Ik stel voor, de stukken 21800-XIII, nrs. 72 en 76 voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend bij de behandeling van het verslag van het op 20 juni 1991 gehouden mondeling overleg met de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over **de sociale dimensie Europa 1992**, te weten:

- de motie-Schimmel over gekwalificeerde meerderheidsbesluitvorming (21240, nr. 8).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van Groen Links en D66 voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Ik stel voor, de stukken 21240, nrs. 5 t/m 7 voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

□

De **voorzitter**: Waarde medeleden! Het aftellen is reeds begonnen. Vandaag, 28 juni, over exact tien maanden hoop ik u allen voor het eerst in de nieuwe vergaderzaal van de Kamer aan te treffen. Een wenkend perspectief of een gegeven

perspectief. Hoe het ook zij, na het paasreces volgend jaar zullen wij niet meer in deze zaal bijeenkomen. Het afscheid van de oude vergaderzaal zal op gepaste wijze geschieden. Al eerder, na het komende kerstreces, zullen wij een groot gedeelte van de nieuwbouw en met name de vergaderzalen en de restaurants in gebruik gaan nemen. Ik heb u eerder beloofd het reces niet te laten ingaan zonder enige informatie omtrent programma en activiteiten rondom de officiële ingebruikneming van de nieuwbouw.

Gemachtigd door het Presidium hebben de ondervoorzitters de heren Castricum en Dees en ik zelf met behulp van een daartoe ingestelde ambtelijke werkgroep, zich beziggehouden met de voorbereiding van de officiële ingebruikneming, de feestelijkheden en andere gebeurtenissen daaromheen. Wij hebben gemeend, de ingebruikneming van de nieuwbouw te moeten aangrijpen om de aandacht te vestigen op het werken en functioneren van de volksvertegenwoordiging. Ideeën hebben inmiddels vorm gekregen, alhoewel er nog veel werk verzet moet worden om die ideeën uit te werken.

De officiële overdracht van de nieuwbouw vindt plaats op 28 april volgend jaar. De Kamer zal dan 's middags in een bijzondere zitting bijeenkomen. Deze bijeenkomst zal, conform ons aller wens, een sober karakter krijgen en bijgewoond worden door een groot aantal genodigden. Het formele en informele deel zal niet langer dan 2,5 uur duren.

Gekozen door het Nederlandse volk mogen wij bij de ingebruikneming van het nieuwe onderkomen van de volksvertegenwoordiging de kiezers zeker niet laten ontbreken. Natuurlijk kunnen wij helaas niet iedereen hiervoor uitnodigen. Wij zullen echter een representatieve groep kiezers uit alle lagen van de bevolking voor "het volksfeest" uitnodigen. Zij die in de kamergebouwen werken, van wie velen op de 28ste april in functie zullen zijn, krijgen de dag daarop de gelegenheid, die ingebruikneming te vieren.

Het feestelijke gebeuren op het Binnenhof, waarbij ook de Grafelijke zalen en natuurlijk de nieuwbouw zullen worden betrokken, zal door enkele duizenden genodigden worden bijgewoond. Dit volksfeest zal aanvangen in de tweede helft van

de middag en het zal halverwege de avond ophouden...

Naast de festiviteiten op de 28ste april vindt er nog meer plaats. Iedereen die daarvoor belangstelling toont, zullen wij gedurende de periode van begin mei tot aan Prinsjesdag graag de mogelijkheid bieden, de nieuwe Kamer te bezoeken en wij hopen dat velen volgend jaar de weg naar Den Haag, naar de Tweede Kamer zullen kunnen vinden. Voor de Haagse bevolking zullen wij aparte open dagen organiseren.

Maar er zijn ook nog andere activiteiten te melden. Zo komt er een nieuwe, aangepaste cursus van Teleac over parlement en politiek. In samenwerking met de minister van Onderwijs en Wetenschappen zal er een lesbrief worden uitgegeven. Ten behoeve van u zal er een symposium worden georganiseerd, met als thema het functioneren van het nationale parlement in het Verenigd Europa van de toekomst. En er komt een — ik durf het amper te zeggen — speciaal muziekstuk, dat u overigens na het beluisterd te hebben, wederom met uw persoonlijke uitingen van goed- of afkeuring kunt begeleiden, mits in onderlinge harmonie! Er zal een aantal boekwerken en publikaties verschijnen; enkele daarvan zullen worden gekoppeld aan een tentoonstelling in de nieuwbouw. Er komt een film over het totale bouwproces en er komt een speciale postzegel. De NOS zal de ingebruikneming uitzenden en omroeporganisaties zijn doende, programma's voor te bereiden. Tal van activiteiten en acties zijn nog in voorbereiding, maar daar kan ik u op dit moment nog geen mededeling over doen. Ik kan u wel verzekeren dat de verhuizing van de Tweede Kamer naar de nieuwbouw niet onopgemerkt aan Nederland voorbij zal gaan.

Ten slotte wil ik u deelgenoot maken van enig enthousiasme, wat zeg ik, enthousiasme en bereidwilligheid tot medewerking bij de organisatie van de gebeurtenissen op en rondom 28 april 1992 tot nu toe. De gemeente Den Haag heeft de Tweede Kamer alle medewerking toegezegd. Verzoeken aan ministers worden niet onbeantwoord gelaten en voor zover men ze nog niet heeft beantwoord, stellen wij een antwoord op prijs. Commissarissen van de koningin hebben enthousiast medewerking toegezegd bij de organisatie van het volksfeest. Ik hoop dat dit alles een goed voorste-

ken zal zijn, waarmee ik u graag het reces laat ingaan. Ik hoop dat ik u allen eind augustus weer in deze vergaderzaal mag terugzien, uitgerust en in gezondheid!

(Applaus)

Sluiting 00.40 uur.

Lijst van ingekomen stukken, met de door de voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. twee koninklijke boodschappen, ten geleide van de volgende voorstellen van wet:

Wijziging van de Wet op het basisonderwijs en de Interimwet op het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs in verband met het formatiebudget-systeem (22157);

Wijziging van de Wet op de inkomstenbelasting 1964 (inwerkingtreding verhoging van het huurwaardeforfait) (22161).

Deze koninklijke boodschappen, met de erbij behorende stukken, zijn al gedrukt en rondgedeeld;

2. de volgende brieven:

een, van de minister-president, minister van Algemene Zaken en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, ten geleide van het kabinetstandpunt inzake de Vierde nota over de ruimtelijke ordening Extra (21879, nr. 5);

een, van de minister van Justitie, ten geleide van antwoorden op UCV-vragen Recht in beweging (21829, 21833, nr. 7);

twee, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, te weten: een, ten geleide van reacties op de ontwerp-PKB van de Vierde nota over de ruimtelijke ordening Extra (21879, nr. 3);

een, met nadere informatie over de WABM (21087, nr. 55);

drie, van de staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, te weten:

twee, inzake de stelselwijziging ziektekosten (21592, nrs. 28 en 29);

een, met een oordeel over ingediende amendementen (22137, nr. 8).

Deze brieven zijn al gedrukt en rondgedeeld;

3. de volgende brieven:

een, van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, over evaluatie van de Wet gemeenschappelijke regelingen;

een, van de minister van Economische Zaken, ten geleide van het derde voortgangsverslag van het Programma Kwaliteit en Logistiek;

een, van de staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, ten geleide van het Evaluatieverslag beheersregelingen 1990;

een, van de minister en de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, over verhoging van het minimumloon.

De voorzitter stelt voor, deze brieven niet te laten drukken en voor kennisgeving aan te nemen. Kopie is gezonden aan de betrokken commissies;

4. de volgende adressen:

een, van M. Deddens te Nieuw-Dordrecht, met betrekking tot kwijtschelding van belastingen;

een, van J.L.H. Wouters te Weert, met betrekking tot kwijtschelding van zijn belastingschuld;

een, van drs. P.D. van Bennekum te Zwaanshoek, met betrekking tot verplaatsingskosten;

een, van mevrouw E.E.M. Meijer te Blaricum, met betrekking tot kwijtschelding van belastingen;

een, van J.G. Langeraar te 's-Gravenpolder, met betrekking tot kwijtschelding van inkomstenbelasting over 1984 t/m 1987;

een, van J.C.M. Maas te Halsteren, met betrekking tot correctie aanslagen inkomstenbelasting en premieheffing volksverzekeringen;

een, van C. Stokman te Amersfoort, met betrekking tot een naheffingsaanslag in de motorrijtuigenbelasting;

een, van A.A.J. Verhoeven te Goirle, met betrekking tot een uitsmeerregeling;

een, van J. Schutten te Amsterdam, met betrekking tot kwijtschelding c.q. een betalingsregeling voor zijn belastingschuld.

Deze adressen zijn in handen gesteld van de Commissie voor de verzoekschriften;

5. een brief van O.R. Sandel, over tewerkstelling door een arbeidsbureau.

Deze brief ligt op de griffie ter inzage.

ringsuitgaven). Bij tweede suppletore wet zal wel e.e.a. verder worden uitgewerkt. De door de vraagsteller gelegde relatie met de nota van verbetering is niet duidelijk, omdat in de nota van verbetering artikel 01.02.02 niet aan de orde komt. Er is een relatie met SBB in die zin, dat de in de 1e suppletore wet opgenomen SBB-bedragen nog voor een deel uit de BTW-post zullen worden verhoogd. Tenslotte merk ik op dat de suggestie die de vraagsteller in het antwoord op de vragen 2, 3 en 4 heeft geproefd, ten onrechte is. De 6.1 mln. is nodig voor de BTW-betalingen, waaronder die i.v.m. RCC-kosten t.b.v. SBB.

Gewezen wordt op de 4,3 miljoen aan minder extern personeel op de post financiële projecten. Agevraagd wordt of dit niet te hoog gegrepen is in verband met mogelijke gevolgen voor de financiële controle.

Ik acht een vermindering van 4,3 miljoen op extern personeel haalbaar zonder dat sprake zal zijn van niet-verantwoorde gevolgen voor de financiële controle. Immers, de overdracht van de financiële functie (OBF 2) is inmiddels zo ver gevorderd dat mijns inziens de mate van externe ondersteuning kan worden verminderd.

Is er ten aanzien van de automatiseringsuitgaven (VHV-post 03.02.02) plots een nieuw beheersinstrument ontwikkeld?

Het is niet zo dat er in de korte tijd tussen de suppletore begroting en de eerste wijziging een nader beheersinstrument is ontwikkeld. De ontwikkeling van de automatiseringsuitgaven is evenwel zodanig dat een vermindering van 4 miljoen thans haalbaar wordt geacht, mede mogelijk gemaakt door de beheersinstrumenten terzake. Inderdaad zou ten onrechte uit het eerdere antwoord de indruk kunnen zijn gewekt dat nu plotseling een volledig nieuw instrument zou zijn ontwikkeld. Onder categorisering wordt verstaan een onderverdeling van voornemens op het gebied van automatisering, onderscheiden naar:

- vaste exploitatielasten (= aangegane verplichtingen)
- nieuwe projecten waarover binnen VROM is besloten, en
- projecten waarover nog niet is besloten.

Aldus kan genoemde afweging (min 4 miljoen) beter plaatsvinden.

Gevraagd wordt naar a) het financiële effect van de stop op de kleine voorzieningen en b) het geraamde netto resultaat in relatie tot de eigen bijdrage.

ad a) Het effect van de ingestelde stop is niet te geven aangezien onbekend is hoeveel personen als gevolg van de stop zelf de kosten van de voorziening in rekening hebben genomen of er van afzien. Nadere gegevens hierover zijn nog niet bekend en zijn mijns inziens niet te meten.

ad b) Van een netto resultaat is geen sprake, aangezien de eigen bijdrage wordt geheven over het totaal van de voorziening inclusief GMD-advies. Dit totaal is vrijwel altijd duurder dan f 500,-. Voor het overige verwijs ik naar de antwoorden op vragen 19 en 20.

Noot 3 (zie blz. 5869)

Interpellatievragen van het lid Groenman (D66) aan de minister van Economische Zaken over uitspraken van minister Andriessen inzake asielzoekers

1. Hebt u uw uitspraken, gedaan in een interview met het blad Management Team van vorige week, nog eens nagelezen?¹
2. Meent u dat nu echt?

¹ Deze uitspraken, overgenomen in de Volkskrant van 22 juni jl. en het Expresso voorlichtingsblad van EZ van 21 juni jl. luiden als volgt: «Neem de asielzoekers. Prima dat zij hier zijn, maar je kunt toch echt niet van hen verlangen dat ze allemaal doorstromen naar het hoger onderwijs. Zij zijn in feite alleen maar tot de meest eenvoudige dingen in staat. Moet je ze dan met het minimumloon belonen? In het buitenland denkt men daar in ieder geval anders over. Maar ja, hier in Nederland is dat minimumloon nu eenmaal een heilig huisje.»

99-5896